

ION BLĂJAN

OMUL CU OCHELARI NEGRI

EDITURA LIMES Cluj-Napoca, 2011

Ion Blăjan, o personalitate a lumii nevăzătorilor

Anul de grație 2011 înscrie în calendar o dată semnificativă / \ din biografia unui reprezentant al lumii nevăzătorilor (foarte / \cunoscut într-o anumită perioadă), și anume: Ion Blăjan (1911-1975). Aniversăm, în acest an, centenarul nașterii unei personalități polivalente, autor al cărții autobiografice *Omul cu ochelari negri*, interpret valoros cu vocea, cu fluierul și vioara al folclorului din Țara Secașelor, pe care l-a înmănuncheat într-o culegere publicată postum (2004) de către profesorul Ioan Popa, îngrijitorul și prefațatorul ediției, sub titlul „Pe drumul cântecului”. Cu ocazia acestei rotunde aniversări, ne-am gândit (subsemnatul, Asociația Nevăzătorilor din România și Editura Limes) să readucem în actualitate personalitatea lui Ion Blăjan și, mai cu seamă, „romanul” său, dispărut sau greu de găsit în bibliotecile publice, ale asociației nevăzătorilor sau în cele personale, în ciuda tirajelor substanțiale în care a fost publicat (prima ediție, din 1966, în 10.000 de exemplare, iar a doua ediție, 1970, în 15.000 de exemplare).

Ion Blăjan s-a născut la 28 februarie 1911 în satul Roșia de Secaș, județul Alba, un sat ardelenesc tipic începutului de secol al XX-lea. Era un sat în care voia bună și bucuria de la joc sau din șezători se împleteau cu nevoile și jalea înmormântărilor sau plecărilor „la bătaie”, toate acestea reflectate în cântecele de joc ori în doinele preluate de la mătușile Anica și a lui Brânzei, surorile mamei.

Ion este al doilea copil din cei cinci pe care i-au avut Maria și Niculae Blăjan. Primii pași în cunoașterea universului casnic sunt făcuți cu multă ezitare și nerăbdătoare agitație, din partea copilului, dar cu nespusă îngrijorare, înțelegere și răbdare, din partea părinților. Rând pe rând, în curgerea anotimpurilor, copilul își extinde universul cunoașterii: curtea, grădina, vecinii. Ulița, cu jocurile copiilor, îi pare, după poartă, ca o taină mare „plămădită de mine în gând, în dosul porții noastre, zile în șir”, care se destramă o dată cu luarea ei în primire, ajutat când de Ana, sora mai mare, când de prietenul nedespărțit, Iovu. O etapă la fel de complicată și de importantă în viața micului Blăjan o constituie formarea deprinderilor de a mânca, de a se îmbrăca și încălța singur, proces în care atât de răbdătoarea sa mamă deține rolul principal, în timp ce tatăl îl inițiază în cunoașterea mediului înconjurător (acareturile, animalele, uneltele folosite în gospodărie și chiar îl duce cu el la arat).

Iată cum prezintă autorul-narator procesul de percepere și reprezentare a lumii înconjurătoare: „Toate cunoștințele mele erau

rezultatul intuirii lor pe concret cu ajutorul simțurilor sănătoase. Casa, curtea, ulița mi-au intrat în conștiință prin tălpi, prin vârful degetelor, prin urechi, nări. Viețuitoarele tot așa”. La vârsta de opt, ani când trebuia să plece la școală, la Cluj, Ion se confruntă dramatic cu problema vederii, fiindcă nu putea să înțeleagă cum cei din jurul lui văd „cu ochii”, și nu „cu mâinile”, cum încerca să-i explice mama sa, răspunzându-i la întrebarea pusă de el: „ Cum vezi? Tu vezi pe dibuite, pe pipăite. Întinzi mâinile înainte și dai de lucrurile care îți stau în cale, le prinzi și le ocolești „.

Tot ea încearcă să-i explice că el „vede” cu celelalte simțuri valide. De-abia acum înțelege că ochii sunt organul vederii, pe care el nu-l poate folosi.

Episodul plecării lui Ion la școala pentru nevăzători din Cluj pare desprins din Amintiri din copilărie de Ion Creangă, când Nică pleacă la Socola pentru continuarea școlii, prin sentimentele de mare tristețe pe care le resimte, despărțindu-se de satul natal. Totodată, acest fel de trăiri sunt comune multora dintre copiii cu deficiențe de vedere care trebuie să plece din casa părintească la o vârstă fragedă, pentru a fi educați într-o școală specială, situată la distanțe mai mari sau mai mici. Acești copii cunosc un puternic sentiment de înstrăinare, de îndepărtare de tot ce i-a înconjurat și le-a fost drag (casa cu obiectele din ea, curtea cu păsările și animalele ei, grădina cu florile și pomii și, nu în ultimul rând, familia, mângâierile și vorbele bune ale părinților, surorilor și ale tovarășilor de joacă).

Întâmplările și năzdrăvăniile copilăriei dețin ponderea în desfășurarea narațiunii, ele fiind re trăite aievea, nelipsind umorul și duioșia, vibrația evocării. Ne sunt aduse în fața ochilor figuri luminoase ale învățământului românesc pentru nevăzători, învățători și profesori, în frunte cu directorul George Halarevici și soția sa Matilda, Alecu Spiridon, I. Perju, Al. Ionescu Butaș, Florica Sandu și mulți alții, oameni dedicați profesiei, dar și copiilor cu deficiențe de vedere. Tuturor acestora autorul le aduce un pios omagiu și sentimentele sale de recunoștință pentru devotamentul lor, pentru capacitatea de a-i face pe copii să înțeleagă cele mai complexe fenomene și procese (vezi lecția cu vasele comunicante, predată de profesoara Florica Sandu).

Fiul epic se împletește cu traiectoria vieții autorului-narator. După terminarea școlii de la Cluj, îl aflăm ucenic la atelierul de împletituri din cadrul sordidului azil pentru orbi din Timișoara, peregrinând zadarnic pe la autoritățile bisericești din Blaj, pentru a obține un post de cantor, apoi, cu ajutorul unor oameni de bine (pantofarul Aron sau avocatul Cristea), reușește să-și facă un rost la Blaj, dobândind notorietate ca interpret de

folclor și cantor la catedrală. De asemenea, reușește să-și deschidă un atelier de perii, iar, după 1948, revine la Cluj, ca tipograf, la școala unde învățase cu mulți ani în urmă. În ultimele două decenii de viață, Ion Blăjan face numeroase înregistrări la Radio și la Institutul de Folclor, valorificând bogăția și varietatea folclorului din zona natală.

Se stinge din viață la 5 aprilie 1975, personalitatea sa rămânând ca un model de voință și tenacitate, de curaj și abnegație în depășirea atâtor obstacole și prejudecăți pe care nevăzătorii de ieri și de azi le întâmpină.

Portretul fizic al lui Ion Blăjan îl regăsim în prefața culegerii de folclor Pe drumul cântecului, pe care a realizat-o Ioan Popa, consătean al autorului: „Vară de vară (...), pe ulițele satului apărea un om cu baston alb și ochelari negri, mic de statură și îndesat, totdeauna îngrijit și ordonat.”

Este pus în evidență apoi modul cum se relaționa cu consătenii, considerându-se ca parte integrantă din comunitatea în care se născuse: „Lumea îl cunoștea, că doar cu cei mai mari ori mai în vârstă, copilărise odinioară. Și nu puțini erau cei ce încercau să vadă dacă mai sunt recunoscuți. Se apropiau de el și îi dădeau binețe, strângându-i mâna. Și nu mică le era mirarea când Ion Blăjan, nevăzătorul, îi vedea, rostindu-le fără greutate numele și întrebându-i obișnuit, la rându-i, de sănătate, casă și celelalte.”

În mai multe situații, autorul „Omului cu ochelari negri” ne oferă adevărate „lecții” de psihologie, explicându-i competent unei domnișoare despre rolul compensator al simțurilor neafectate în cazul nevăzătorilor: „Orbii se folosesc de simțurile sănătoase. Auzul, spre exemplu, capătă funcții în plus, cea de orientare în timp și spațiu dă conținut întâmplărilor. (...) Sunetele ne spun și ce anume se întâmplă, mergând până la nuanțe, sesizăm din vorbe mânia, supărarea, bucuria, chiar când ele sunt ascunse.”

Relatând despre participarea lui pe la „bacanalele” tinerilor blăjeni, autorul o face cu naturalețe, firesc și cu o doză de umor sentențios: „Dar urmează să se știe că și un orb are toate virtuțile și toate slăbiciunile omenești și că nu trebuie pus nici mai sus, nici mai jos decât semenii săi.”

Referitor la geneza acestui „roman autobiografic” avem o mărturisire impresionantă a poetului Ion Brad, pe care o face într-o scrisoare adresată profesoarei Monica Anton, publicată în volumul Blajul nostru cel de toate zilele, Editura Pegassus Press, 2004: „A scris-o, ca să zic așa, sub îndrumarea mea săptămânală. Venise la București și locuia la un unchi al său, profesor de română, Sava, dacă nu mă înșeală memoria. Ion Blăjan dicta – el nu putea scrie decât în alfabetul braille – Sava scria și

transcria, apoi, săptămânal, veneau la mine, citeam și hotăram împreună ce rezistă și ce este caduc, mai ales ca stil, mergând tot așa mai departe, din capitol în capitol, între timp, i-am aranjat imprimări la Radio, la Institutul de Folclor, apoi, după apariția cărții (este vorba despre ediția a doua), l-am prezentat și la televizor, în toate ipostazele personalității sale.”

Cititorii acestei noi ediții (reprodusă după prima ediție din 1966) a „Omului cu ochelari negri” vor cunoaște toate avatarurile – parafrazându-l pe marele istoric Nicolae Iorga – unei vieți așa cum a fost, prezentată într-o viziune de o rară simplitate și acuratețe a stilului, calități ce vor produce o vie emoție și un real interes față de un univers uman atât de puțin cunoscut de oamenii obișnuiți și puțin investigat de artiști sau oameni de știință.

08.03.2011

Ion PODOSU

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

Omul cu ochelari negri pare să fie titlul unei cărți de aventuri.

Într-un fel, așa și este. O aventură a cunoașterii. Cartea unei vieți dramatice în continuă și neliniștită căutare a luminii, refuzată, prin naștere, unui om.

Aventura începe de la copilul orb la lumea din jur, pe spațiul restrâns, sărac și colțuros, al unei case țărănești. Scaunul, masa, lingura, blidul, găleata cu apă, toate ajung să fie la început obstacole dificile și puncte terminus atinse greu și dureros dar sistematic, în această expediție derulată cu încetinitorul în amintirile lui Ion Blăjan. Vine apoi ziua când pașii aceștia orbecăiți aflați mereu la marginea prăpastiei, pe locuri ce nu spun nimic deosebit copiilor cu lumina ochilor întreagă, reușesc să escaladeze și pragul casei, ieșind în curte. Aici, alte obstacole, alte puncte terminus, cu înfrângeri, cu biruințe și lacrimi, într-un univers mărginit la senzații, deschis însă neliniștitor, de o gravitate cosmică: ce e dincolo de curtea casei părintești? Cum arată satul? Lumea? Cum arată soarele?

Întrebări, zile, ani, vârste...

De la copilul ce-și arde degetele pipăind lucrurile, până la tânărul care cutreieră școli, orașe, drumuri lungi, mai departe, până la omul matur care nu numai că-și câștigă existența demn, înfrângând dificultăți și vicisitudini, dar se avântă și în sferile artelor, iată o viață ce devine acum o carte. O carte deosebită, prin puterea harului, prin muncă, o carte scrisă sobru, discret, dintr-o răsuflare. Prin ea sunt încurajate eforturile nevăzătorilor de a „privi” lumea în față, de-a învăța, de-a munci, de a-și cultiva talentele biruind astfel, cu ajutorul unei societăți care îți face emblemă din grija pentru om, toate dificultățile, toate obstacolele unei

afirmări firești, plenare. Prin cartea lui Ion Blăjan sunt, pe de altă parte, descurajate vechi prejudecăți, cu ecouri prelungite până azi, un anumit sentimentalism desuet și jignitor, o literatură de caterincă, fadă și exterioară.

Lumii vechi, pe care autorul a avut fericirea s-o depășească, îi poate spune pe deplin justificat, vizând oamenii și mentalitățile ei: „De la voi așteptam altceva. Dar dacă nu sunteți cu totul nevăzători, suferiți cu toții cel puțin de o anume miopie. Nu-i vedeți pe infirmi, în special pe orbi, decât prin ochelarii voștri fumurii”.

Distanța aceasta morală, unghiul deformat sau redus, sunt pe cale de dispariție. Cartea lui Ion Blăjan – alături de prezența sa la radio, ca interpret de o rară înzestrare al unui vast repertoriu de cântece populare – va însemna un motiv nou de meditații, de reexaminări.

Deocamdată, invitând cititorul s-o parcurgă, nu-l pot însoți decât cu emoția unui om care a cunoscut încă de la început gândurile mutate treptat în cuvinte, în șiruri și pagini, cu un condei ce-a pipăit hârtia ca bastonul alb drumurile unei vieți.

Ion BRAD

În ziua aceea de iarnă geroasă focul bubuia în sobă. Lângă ea, o grămadă de coceni de cucuruz. Eu îi adunam și-i împrăștiam. Îi grămădeam încercând să-mi fac o căsăluică.

Tata și mama erau și ei în casă. Șușoteau. Se fereau să nu-i aud eu.

— Vai, măi Niculaie, ce necaz ne-a dat Dumnezeu pe cap cu copilul ăsta! Oare ce să facem cu el că, dacă nu vede, nu se poate juca cum se joacă alți copii. Și de umblat nu știe umbla nici măcar prin casă. Cum să-l învăț, că mă gândesc de-mi stric creierii din cap.

N-avem ce face. Așa ne-a fost dat să-l avem! Trebuie să ne apucăm să-l călăuzim noi. Altfel, dacă-mi pipăie lucrurile cu mâna lui, n-are de unde să le știe.

Am auzit. La vremea aceea eram destul de mărișor să pot lua seama la ce se petrece în jurul meu, la ce se spune. Acuma se vorbea despre mine. Am simțit din cuvintele lor că sunt necăjiți. Nu înțelegeam de ce. Una tot am priceput-o. Anume că nu mă pot juca și că nu știu să umblu prin casă.

Știu eu? Așa mic, cum eram, m-or fi contrariat vorbele lor. Doar mă jucam. Cu o clipă mai înainte mângâiasem pisica și ea mă pălmuisse cu lăbuța peste obraz și mă zgâriase pe mână. Acum îmi clădeam, în joacă, o căsăluică din coceni de cucuruz. Iar prin casă am mers de atâtea ori. Știam și ce se află în ea: masa, lavița, soba, patul. În pat dormeam; la masă, starn și mâncam; soba o simțeam după căldura pe care o răspândea.

Ca să le arăt că nu este așa cum spun ei, am lăsat construcția la care lucram de zor și cu mare atenție am pornit să umblu prin cameră cu mâinile întinse, dibuind în toate părțile. M-am împiedicat de un scăunel și am căzut; m-am sculat și am pornit mai departe; am dat peste o găleată pe care am răsturnat-o.

Mama a sărit de la locul ei și m-a oprit. Văzându-mă bâjbâind, m-a întrebat:

— Ce cauți, Ioane? Unde vrei să mergi?

J

— La laviță, am răspuns eu pipăindu-mi obielele udate de apa din găleata vărsată.

— Cam greu, dacă nu vezi, a scăpat dumneai vorba pe care nu voiau să mi-o spună.

Asta m-a încurcat. „Dacă nu vezi!” Ce o fi aceea „dacă nu vezi”? Mai auzisem cuvintele astea. Am stat și am încercat să aflu ce ascund? N-am izbutit. Părinții nu-mi spusese nici mai înainte și nu miau spus nici acum. Eu doream să știu. N-or fi voit să-mi destăinuiească cumplita lipsă cu care mă născusem, de care eu nu-mi dam încă seama? Poate n-aș fi înțeles. Atât cât puteam cuprinde cu simțurile sănătoase îmi era de ajuns. Socot acum că oricât s-ar fi străduit să-mi explice n-aș fi înțeles că lumea are o înfățișare anume, pe care eu n-o cunosc. Nici nu mi-a trecut prin gând că sora mea, Ana, mama, bata nu sunt ca mine, că ei nu umblă prin casă cu mâinile întinse, ca mine, că nu iau cunoștință de lucrurile de acolo prin pipăit.

Mama și tata m-au luat, unul de o mână și celălalt de alta și au început să-mi arate, rând pe rând, locul unde se aflau lucrurile din casă.

— Ui, dragul tatii, acum suntem la ușă.-Dacă mergem oblu înainte, ajungem în fundul casei. Am mers într-acolo. Aici îi lavița. Pipăi-o.

Am lovit-o cu mâinile, ba m-am urcat pe ea și am atins cu degetele fereastra, întâi sticla, apoi ramele.

— Fereastra o deschidem să iasă prin ea fumul din casă, mi-a spus tata. (Soba noastră afuma.)

— Să o deschizi, tată, l-am rugat eu.

Tata a deschis-o și m-a izbit în față frigul de afară. M-a învățat să o închid. Adică am închis-o amândoi.

— Dincoace, lângă laviță, a continuat tata, îi scaunul cel lung și bobura, pe care punem perinile. Pipăie-le că-s aici.

Le-am pipăit.

— Ăsta-i păcelul.

— În păcel mă culc eu seara și mă învelesc cu țolul, am spus ca să le arăt că nu-s chiar așa de neștiutor cum zic ei.

Totuși, am fost numai urechi. I-am strâns pe tata și pe mama tare de mâini. Mă bucuram că-s cu mine și că mă poartă prin casă. Mă simțeam mai sigur în mișcări.

— Doi pași mai încolo de păcel îi soba, a spus mama. Aici să nu vii niciodată că te frigi. Știi doar că în sobă arde focul!

Vorbele acestea mi s-au părut fără rost. Mă arsesem de atâtea ori și o țineam bine minte. Îi simțeam de departe dogoarea și mă apropiam de ea cu sfială.

— Lângă sobă vine ușa, de unde am pornit noi. Pe aici ieșim în tindă.

Ușa noastră o știam cam hodorogită. Când se deschidea scârțâia. Acuma s-a văitat îndelung. Mi s-a făcut frică. Intrase sora mea pe ușă și o deschisese încet și de aceea a ținut atâta scâncetul ei.

— Acuma, m-a îndemnat tot mama să mergem mai încolo de ușă. Aici îi lada în care ținem hainele alea bune de duminică.

Mi-a deschis-o, adică i-a ridicat capacul și am simțit miros de busuioc și de pelin.

— Lângă ladă îi blidarul.

Îl știam, că din blidar luam eu ulcica să beau apă.

— De la blidar, încheie mama veselă și grăbită, ajungem la masă. Știi tu, masa pe care îți dă mama de mâncare.

Dintr-odată mi-a izbit parcă auzul zăngănitul lingurii cu care loveam, în joacă, fundul blidului de tablă. Eram bucuros că am mai dat de un loc cunoscut.

Acuma m-au dus iar la ușă și m-au pus la încercare:

— Să vedem, nimerеști și singur unde ți-om spune noi să mergi? mi-a zis mama. Du-te la laviță!

Tremurând de frică, cu mâinile întinse, am încercat să merg spre laviță. N-am găsit-o. Atunci tata i-a spus mamei:

— Stai, tu Mărie, că nu-i bine cum i-am arătat. S-o luăm de la început.

Iar către mine:

— Hai, loane, la tata. Adă mânuțele încoace! Asta-i mâna dreaptă, astălaltă îi mâna stângă.

Mi le-a numit așa de mai multe ori, atingându-le pe rând cu degetele lui groase și aspre ca scoarța de stejar, pe care o pipăisem când am adus lemne de afară.

— Înțelegi?

— Înțeleg, i-am răspuns și i-am arătat mâinile ridicându-le deasupra capului. Asta-i mâna dreaptă, astăaltă mâna stângă, i-am spus și eu.

— Mâncu-i sufletul, cum îi el de cuminte! mi-a zis mama și m-a sărutat.

După ce s-a încredințat că am priceput care-i dreapta și care stânga, tata m-a chemat iar:

— Să mergem, dragul tatii, iar la ușă!

Ne-am dus la ușă.

— Acuma du-te singur la laviță!

Am pornit din loc, am făcut doar un pas și m-am izbit cu nasul de ușă. Tata mă lăsase anume cu fața într-acolo. Eu am înțeles, m-am răsucit pe călcâie și, cu pași cam șovăielnici, am mers „oblu înainte”, cum mă învățase tata, și am ajuns la laviță. Vesel că am găsit-o, am lovit-o de bucurie și de ciudă totodată cât am putut de tare cu amândouă palmele.

— Acuma du-te la masă! m-a îndemnat mama.

— Dar ai grijă, că-i la stânga ta, a completat tata.

Eu am întins mâna stângă în lături, m-am întors cu fața spre ea și am pornit înainte. Am ajuns la masă.

— Bobura-i la dreapta ta. Du-te la ea, m-a îndemnat mama.

Am început să alerg acum mai tare. M-am izbit de bobură.

— De acolo hai înapoi, la ușă, aici unde îs eu, m-a chemat tata.

Eu am băgat de seamă din care parte vine glasul lui și am mers tot în fugă până în brațele lui.

După multe încercări, mai căzând, mai lovindu-mă, am început să umblu prin casă și să cunosc locul unde se aflau lucrurile dintr-însa. Am luat-o de la capăt și am început să alerg singur de la unul la altul până am amețit. Am ținut seama de ce mă învățaseră părinții: Înainte, înapoi, dreapta, stânga. Mă puteam acum juca mai în voie. Mama și tata s-au arătat și ei tare mulțumiți că au izbutit să-mi dea întâiul lor ajutor. Se bucurau mai ales că au aflat în ce chip mă pot ei îndruma să cunosc cele din jurul meu.

Așa s-a scurs iarna aceea în casă.

În primăvară, tot tata m-a luat de mână, m-a scos pe ușa care a scârțâit și acum, și m-a dus pe pragul privarului. Acolo m-a întrebat:

— Ce ai în fața ta?

Știam ce am și i-am răspuns:

— Curtea.

În curte mă jucasem verile trecute, ba singur, ba cu Ana, sora mea, ba cu lovu, prieten nedespărțit încă de atunci. Nu mă știam însă orienta, cum nu mă știusem orienta nici în casă. Aflasem ce se găsește într-însa.

Acuma am început să dibuiesc, în gând, singur. Mi-au venit într-ajutor semne cunoscute. A mugit în clipa aceea Vireana. Mugetul l-am auzit din față, mai departe decât sunetele din casă. N-am mai așteptat să mă întrebe tata unde e, ci i-am spus eu:

— În fața mea se află poiata.

La dreapta auzisem de atâtea ori poarta trântindu-se de cotiga fântânii. Lângă fântână știam că se află jgheabul din care beau vacile apă, apoi balta unde măcăiau, vara, rațele. I le-am spus pe toate tatei, arătând și cu mâna înainte, la dreapta, la stânga.

Tata a rămas uimit de ce știam, căci i le-am numit pe toate, arătând și direcția în care se aflau. Fosisem lecția din casă. Acuma mi-am așezat și eu, în minte, fiecare hăizaș din curte la un anumit loc, la o anumită depărtare de privarul casei și chiar unul față de altul.

După asta, tata mi-a adus în curte o grămadă de nisip, bucăți de țigle sparte, tinichele sunătoare, vreo două găleți rele, capace de oale, cu care mă jucam toată ziua. Mi-a împletit din cânepă un bici. M-a învățat să pocnesc cu el. Mi-a făcut și un cărucior cu două roate. Trosneam din bici, băteam gălețile, hodrâncam căruciorul alergând u el prin curte. Făceam un zgomot să scol morții din groapă.

Începusem să cunosc locul liber prin care mă învârteam ca un mânz slobod.

Când mama arunca la găini grăunțe, eu dam peste ele lărmuind din tinichelele mele, pocnind și din bici. Orătăniile fugeau în toate părțile cotcodăcind și măcâind cât le țineau pliscurile. Mie îmi plăcea să le aud. Numai așa puteam afla unde se găsesc. Mama se necăjea și țipa la mine:

— Măi căpăule! Ai pace, mă, că sperii galițele astea!

Într-o zi, nu știu cine mă pune, și leg de cărucior gălețile, îmi arunc pe după grumaji ața în chip de ham, să iau două capace în mână și fugi prin curte. Zomăiau gălețile, băteau capacele și strigam din gură cât puteam de tare: hi, cal, hi, cal! Atunci am auzit glasuri de femei. Una spunea:

— Tu Mărie, mai potolește-ți pruncul cela, că altminterea ne-om muta casa de aici!

Era Saveta lui Ciobu.

Mama m-a ostoit. Ostoiala însă n-a ținut decât până s-a dus dumneaei în casă, că eu mi-am văzut mai departe de ce știam să fac. Saveta lui Ciobu nu s-a mutat cu casa în altă parte. M-a mai ocărât cât m-a ocărât, până i s-a urât. Atunci m-a lăsat și ea de banii mei.

Din asta eu m-am ales cu știrea că în dreapta, în stânga și în fața curții noastre mai sunt case; casele vecinilor, a lui Ciobu, a lui Boșneag

Vasile, fratele bunicului, și a lui Iovu, prietenul meu, iar mai încolo se înșiruiesc alte așezări omenești despre care eu nu știussem până atunci mai nimic.

Când plecau părinții de acasă, mi-o lăsau ortac de joacă pe sora mea Ana, mai mare ca mine cu doi ani.

Ochii și copilul, îi spuneau, și se duceau unde aveau treburi.

Ana îmi făcea toate voile. Mă ducea în grădină, unde-mi culegea cireșe și mere. Se urca în pom și-l scutura, mă ploua cu prune. Mă prindeam de trunchiul unui pom și mă învârteam în jurul lui până osteneam. M-aș fi urcat și eu în el, dar Ana nu mă lăsa. Îi era frică să nu viu de sus cu capul în jos.

Mai rău mi-a mers la agrișe. Am încercat să le culeg. M-am înspinat pe mâini, și m-am încurcat în tufișul lor. Stam nemișcat. Mă înțepau din toate părțile vârfuri de ace. Nu îndrăzneam să mă mișc. M-a scos din măracinișul acela sora mea.

Așa am ajuns să cunosc curtea, grădina, vecinii.

Tata nu sta mult pe acasă, căci era vizitiu la groful Dobay. Noi, copiii, rămâneam numai cu mama, care mai avea și alte necazuri pe cap, necazurile micii noastre gospodării. Toată ziua alerga prin curte, să gătească mâncare, să măture, să spele, să dea buruiănă la purcică, fân la vaci. Când să-i spun o vorbă, să-i cer pită, n-aveam cui, că și ieșise pe ușă.

Noi, ce mai atâta, copii! Nu țineam seama de supărările ei, de treburile ei. Ne vedeam de ale noastre, de joacă. Dacă ne-am fi jucat numai, ar fi fost întocmai cum dorea dumneaei. Dar mai făceam și pozne. Odată am răsturnat, în casă, bobuna, altă dată am călcat prin străchini și le-am făcut cioburi. Mama lăsase lângă masă vasul de lut cu tericarul puilor. Alergând după sor-mea, Ana, eu m-am trezit că pâraie ceva sub picior. După asta am cărat prin cameră mălaiul muiat, prins pe talpa opincii. Și cine să strângă după noi? Mama. Bombănea și mătura, deretica, pune la loc ferit lucrurile de care m-aș fi împiedicat eu.

Venea apoi vremea amiezii. Acuma, dă-i, femeie, lui Ion de mâncare. Cu mine nu era așa ca și cu Ana, să-mi pună blidul pe masă și eu să încep să îmbuc din mămăligă și să sorb din zamă. Trebuia să-mi rupă ea dumicații și să mi-i pună în gură, să poarte lingura de o sută de ori de la strachină la gura mea. Și o dată: „bună, mamă”, altă dată, „numi place, nu vreau”. Așa dimineața, așa la prânz, așa seara. Așa azi, așa mâine, așa ani în șir. Necaz și amăreală pe capul ei. Și nu știu de unde avea atâta înțelegere și tărie, că le răbda și le împlinea pe toate.

Într-o zi, ce s-o fi socotit? „Să-l învăț să mănce singur.” Era într-o seară, la cină. Atunci avea mai multă vreme de stat cu mine.

— Hai, loane, să mâncăm, am auzit-o eu strigându-mă.

M-am dus la masă, știam unde se află, m-am urcat pe laviță, la locul meu, pe care, tot așa, îl cunoșteam. Era în partea stângă, lângă Ana. Mama s-a așezat alături, mi-a pus lingura în mână și mi-a spus:

— De umblat te-am învățat să umbli prin casă, acuma să te deprinzi, dragu' meu, și să mănânci singur.

M-am bucurat. N-am mai stat să-mi spună ce și cum să fac. Am și dat cu lingura să iau cu ea mâncare. Atunci, am răsturnat blidișelul și laptele i s-a vărsat mamei în poală, cu mămăligă cu tot. A oftat, în oftatul ei era și necaz și dârzenie. A șters masa, a chemat mâța să lingă laptele cât cursese pe jos, mi-a pus altul și a început:

— Să luăm amândoi cu lingura laptele.

Am luat, dar până la gură n-a rămas în lingură nici jumătate. Mi-a curs acuma mie prin mâneca cămășii.

— Încă o dată, m-a îndemnat mama.

Mi-a purtat mâna cu lingura de la strachină la gură până am terminat de mâncat. N-a plictisit-o treaba asta. O făcuse atâția ani. Acum ar fi dorit să mă vadă mâncând singur. Nu ca să se scape de o grijă, ci ca să mă știe că pot face măcar atât: să mănânc singur. Nu pentru ea. Se gândea să mă ajute să deprind treburile, câte le-oi putea, una câte una, și așa „să mă poată pune pe picioare”, cum zicea ea.

Într-o zi m-a lăsat iar să mănânc singur. Acuma într-o mână aveam lingura, iar cu cealaltă țineam de marginea blidișelului. Nu atât ca să nu-l vărs, cât mai ales să-l pot găsi cu lingura. Întâi am vârât lingura în ciorbă, am amestecat cu ea, dar am dus-o la gură goală. O ținusem cu scafa în jos. Mama m-a lăsat să încerc de mai multe ori.

Când a văzut că nu iau seama la felul cum țineam lingura, m-a pus să o pipăi. Am aflat abia atunci că la un cap al ei are o troculiță mică, o adâncitură în care stă ciorba. Am învățat cum să o folosesc. Luam din blid, o clătăream puținel să văd dacă are ceva în ea, o duceam la gură încet, cu grijă să nu o vărs. Am izbutit să ajung să mănânc singur. Mai vărsam și acuma, dar rar și puțin.

Eram atât de fericit că pot face treaba asta încât, la urmă, băteam cu lingura pe fundul blidului gol și strigam din toate puterile: „Am mâncat, mamă, singur!” Mama, mulțumită, mă lua în brațe și mă săruta îndelung.

După un timp a venit tata acasă. Mama voia să-i facă o surpriză. A așezat masa, ne-a chemat pe toți, ne-am ocupat fiecare locul, ne-a turnat zama în blide și am început să mâncăm. Într-un târziu îl aud pe tata:

— Ui că Ion mănă singur! Cine l-o învățat?

— Cine? Ia, eu, că doară nu li-i fi învățat tu, care stai cu săptămânile la caii lui Dobay, i-a răspuns ea.

Mi-a mai trebuit însă multă vreme până să ajung de fiecare dată cu lingura plină la gură.

Umblatul prin casă și mâncarea au fost numai începutul. Mai aveam atâtea de învățat! A urmat la rând îmbrăcatul și dezbrăcatul veșmintelor. Altă treabă pentru mama, alte necazuri.

De dezbrăcat am învățat să mă dezbrac cu destulă ușurință. Mă și descălțam singur. Căutam pe pipăite nodul curelușei, îl desfăceam, mergeam pe firul ei și o deșiram din nojițe, o desfășuram de pe gleznă, apoi scoteam opinca.

La îmbrăcat și încălțat însă n-a mai fost atât de ușor. Am încercat, dar nu deosebeam cioarecii de zăbun. Și unul și celălalt aveau prelungiri în care îmi vâram mâinile ori picioarele. Nu o dată m-am trezit că trag pe mine zăbunul în locul cioarecilor și cioarecii în locul zăbunului.

Tot mama m-a scos din încurcătură. Mai întâi m-a pus să pipăi cioarecii și zăbunul, să văd că zăbunul nu este încheiat în față, că mânicile sunt mai scurte și mai strimte decât prelungirile cioarecilor. Apoi, seara, la dezbrăcat, m-a deprins să așez veșmintele pe bobură într-o anumită ordine: Întâi căciula, peste căciulă zăbunul, cureaua cu care eram încins peste cămașă, iar deasupra cioarecii. Opincile le vâram sub laviță, lângă piciorul stâng cu curelele strânse ghem; obielele le întindeam pe stinghia laviței. Dimineața urma să le iau în ordine inversă.

Mama a stat multe seri și multe dimineți lângă mine de mi-a îndrumat mai ales îmbrăcatul. Lucrul mai greu s-a dovedit a fi încălțatul: opincile erau la fel. Care e din dreapta și care din stânga? Mi-a pus mama semn, un cănăcel la una și doi la cealaltă. Învelitul obielelor nu era treabă ușoară. Dar însăilatul curelelor prin nojițe, înfășuratul lor pe picior, și nodul!? Am numărat cu mama nojițele, trei într-o parte, trei într-alta și una la gurgui. Învârteam mai întâi cureaua de două ori pe gleznă, o vâram în nojițele de la spate venind apoi spre vârf. Nodul n-am putut să-l fac decât foarte târziu.

Când a văzut mama că, în sfârșit, mă pot îmbrăca și încălța singur, a mai scos un oftat de bucurie.

Crescusem. Casa și curtea nu-mi mai ajungeau. Ulița cu forfota de oameni, copii, vite, scârțâit de care, mă ispitise de multă vreme. Auzeam vorbe, muget de vaci, ca al Vireanei și al Joianeii noastre. Îmi iscaseră în minte neliniști, întrebări: Ce o fi acolo? Cine e? Ce se întâmplă? Apucasem a asculta în casa și curtea noastră câteva glasuri străine. Fuseseră ale rudelor și ale sătenilor care veneau pe la noi. La început m-au speriat. Apoi

m-am obișnuit cu gândul că, în afară de tata, mama, sora mea și Iovu, prietenul meu, mai erau și aceștia, începusem să-i cunosc după mers și după glasuri. Zvonul de dincolo de poarta noastră înmulțea însă la nesfârșit semnele de viață. Eu n-aveam de unde să știu până unde se întinde. N-aveam încă nici atâta pricepere încât să leg de lucruri cunoscute altele necunoscute.

Nu știu cum să spun, dar într-un fel necunoscutul acela mă înfrica, într-altul mă chema spre el. Glasurile copiilor mai ales nu-mi dădeau pace. Le deosebeam de cele ale bărbatilor și ale femeilor. Îmi plăceau, mă ademeneau. Nu mi se păreau deloc străine, ca celelalte.

Se strângeau în fața casei noastre mulți. Adică eu auzeam multe glasuri. Apoi, fugă, țipăt, râs, sfadă, bocancii în ulucă. Stam și-i ascultam. Mă gâdilau în creștet. Cineva dinăuntrul meu îmi spunea că sunt copii ca mine, ca sora mea, Ana – se auzeau și glasuri de fetițe – că se joacă. Vream să merg la ei, dar mă cuprindea o teamă, teamă amestecată cu îndemn.

M-am dus într-o zi la poartă și mi-am lipit urechea de scândură. Am stat și i-am ascultat. Mi se opri răsuflarea. Am recunoscut glasul lui Iovu. Am tresărit. L-am auzit vorba când ici, când colo, când într-o parte, când în alta, când aproape de tot de mine. L-am urmărit pe el atent. Îi deosebeam și pasul și tropotul. Îi simțeam respirația gâfâită.

Atunci am auzit, în spatele meu, pași cunoscuți. Mama.

— Ce auzi, dragul mamei? m-a întrebat.

Nu i-am răspuns. Nu mai știam să vorbesc. Am arătat cu mâna spre uliță.

— Copiii, mi-a spus.

N-am știut ce să-i răspund. Nu-mi dam bine seama dacă voiam să merg în uliță, la ei, ori simțeam numai bucuria pe care începusem să o trăiesc acolo, în dosul porții noastre. Teama de necunoscut se amesteca însă cu dorința de a dezlega taina zgomotului ce se desfășura în fiecare zi dincolo de zăplaz. În clipa aceea aș fi vrut să mă ducă mama în uliță. Ținând-o strâns de mână și lipindu-mă tare de ea i-aș fi urmărit pe copii mai de aproape, i-aș fi simțit în preajma mea. Iovu ar fi venit la mine să mă ia între ei. Ce ar fi urmat după asta nu m-am mai gândit. Nu-mi puteam închipui.

— Să nu te duci la ei, că te-or burduși și nu te poți apăra și nici feri din calea lor, am auzit glasul mamei.

Sfatul m-a întristat. În mintea mea a început să licărească olecuțică de îndrăzneală. „Ce-ar fi dacă te-ai duce singur!?” mi-a bolborosit cineva în ureche

Mama a intrat în casă și eu am rămas în dosul porții. Nu plecam de acolo nici când larma de dincolo înceta. O ascultam cum se rărește și se îndepărtează de mine. Auzeam ultimele vorbe după care urma liniștea. Tot nu mă mișcam de acolo. Așteptam să înceapă din nou.

Într-o zi am îndrăznit, dar numai după ce s-a făcut tăcere. Atunci am dibuit porțița, am deschis-o, i-am trecut pragul și am făcut câțiva pași înainte. Ascultam să văd ce e în preajma mea. Nu era nimeni și nimic. N-am auzit nici măcar un zbor de pasăre. Am mai făcut câțiva pași înainte. Tot liniște. M-am sucit, m-am răsucit înapoi și încolo, ascultând atent și adulmecând cu nările. Am simțit miros de floare de liliac. Aveam și noi, în curte, liliac.

Deodată am auzit un hămăit de câine. Mi se părea că vine spre mine. Am mai auzit unul în altă parte. M-am speriat și am rupt-o la fugă înainte, cu gând să intru în curtea noastră și să le trântesc dulăilor porțița în nas. Dar fusesem cu fața spre lungul uliței. Și du-te tocmai într-acolo de unde venea hămăitul! Nu-mi dădeam seama de ce nu ajung la poarta noastră, doar o știam aproape și o căutam cu mâinile întinse. M-am oprit. Mă suceam și mă învârteam pe loc pipăind cu mâinile în preajma mea.

Am auzit atunci un tropot de cai și duruit de căruță. Caii zdupăiau pământul, căruța își scutura fierăria, iar câinii lătrau, unul în dreapta și altul în stânga. Căruța a ajuns lângă mine și eu nu știam încotro să apuc. Stam ca de piatră. Am început să urlu ca din gura șarpelui: „Tulai, tată!”. Căruța a oprit, cineva a coborât din ea și a venit la mine. M-a întrebat:

— Cine te-a scos în uliță?

Era glasul tatii. Venea cu caii și căruța lui Dobay.

M-a dus acasă. Acolo a certat-o pe mama că nu-mi poartă de grijă și mă lasă să ies singur pe uliță, să mă rupă câinii și să mă calce căruțele.

După întâmplarea asta, îndrăzneala mea a mai slăbit. Stam în apropierea porții, pe troaca vitelor, de unde ascultam hărmălaia din uliță.

Între copiii din fața porții noastre m-a dus prietenul meu Iovu. M-o fi zărit prin crăpătura ulucilor stând lângă fântână, că m-am trezit, într-o zi, cu el la spatele meu.

— Nu vrei să te joci cu noi? m-a întrebat el.

Eu n-am spus nici că vreau, nici că nu vreau. M-am lăsat în voia lui. Iovu m-a luat de mână și m-a trecut pragul porțiței. Acolo am simțit cum se strânge cercul de copii în jurul meu.

— Ăsta-i orbul lui Blăjan, a spus unul.

Și-au continuat joaca. Eu am rămas să-i ascult mai de aproape.

În ziua următoare am luat-o pe sora mea, Ana, de mână și am ieșit cu ea în uliță. Acolo, ea mi-a spus că se află un șanțuleț, o groapă, și că

peste șanțuleț este un podeț de scândură. M-a dus pe el și a început să tropăie pe blanele lui ca să-l aud. Mie atât mi-a trebuit! N-am mai avut astâmpăr, am început să sar și eu pe podeț. Săream și-l băteam cu călcâiele opincilor. Îmi plăcea cum răbufnea zgomotul sub el. A venit și Iovu, numai Iovu. Și, ține-te, Ioane! Am început amândoi tropăiala, apoi el a sărit în șanț. Am sărit și eu. Atât mi-a trebuit. Am sărit o dată, de două ori, de nouă ori. Iovu a intrat sub podeț și m-a strigat de acolo. Îl căutam și nu-l găseam, i-am dibuit ascunzătoarea. Am intrat după el. Ne-am jucat de-a prinselea pe sub podeț.

Au venit și alți copii. Acuma eram între ei. Taina cea mare, plămădită de mine în gând, în dosul porții noastre zile în șir, s-a destrămat. Alergam, săream, țipam și eu cât mă ținea gura. Ne împiedicam unul de altul și cădeam grămadă. Nu știu ce se întâmpla cu ceilalți, dar eu eram mai mult pe jos decât în picioare. O dată am căzut peste al lui Telianu. Telianu m-a împins cu picioarele, s-a sculat de jos și a început să strige la mine:

— Orbu' dracului! Dacă nu vezi, stai acasă!

M-am ridicat în picioare și am strigat și eu la el:

— Stai tu acasă, orbu' dracului!

Nu-mi cunoșteam nici atunci infirmitatea. Încă nu-mi vorbise nimeni de ea. Mă socoteam ca ei toți. Îi socoteam și pe copiii din uliță ca și mine, umblând cu mâinile întinse. Telianu a sărit și m-a „burdușit”, m-a înghiontit cu pumnii. Am dat să-l înghiontesc și eu pe el, dar nu-l nimeream. Am început să strig:

— Hai, mamă, că mă bate al lui Telianu.

Apucasem a-i cunoaște după glas. Mama a venit și l-a „burdușit” ea pe al lui Telianu. De aici, ceartă cu vecina.

— Tu să-ți vezi de orbul tău, i-a strigat mamei femeia.

Vorbele „orbul tău” mi-au sunat în urechi ca oricare vorbe. Nu m-am gândit, nici după ce le-am auzit de atâtea ori, că ar avea un anume înțeles, că-mi vizează infirmitatea, de care nu-mi dam seama. Țipase la mine și băiatul ei: „orbu' dracului”. Altul spusese: „Ăsta-i orbul lui Blăjan.” Am întrebat-o totuși pe mama:

— Mamă, de ce-mi spun copiii „orb”?

— Să cinăm și să ne culcăm, dragul mamei, mi-a zis ea în loc de răspuns.

Dintre toți copiii satului, prieten adevărat mi-a rămas numai Iovu Fimții.

Iovu venea mai în fiecare zi la mine. Ne jucam prin curte, pe grămada de nisip cu tinichelele mele, cu căruciorul. În nisipul ud făceam cuptoare. El m-a învățat să grămădesc nisipul pe laba desculță, să-l

bătătoresc bine, să scot cu grijă piciorul, apoi să așez în fața ușii o tinichea. Ana pune în cuptor, la copt, pita, câteva pietricele rotunde. Le-am pipăit și eu acolo pe vatră, unde le așezase sora mea. Am zidit amândoi, tot din nisip, cetății. Mă pune în căruciorul meu și mă trăgea cât era curtea. Eu îl struneam de hățuri, o sfoară petrecută peste umerii lui. Îl struneam strigând: hi, cal, hi, cal! Îl trăgeam și eu. Numai că eu îl răsturnam mai întotdeauna. Mă împiedicam, ori dam roata căruciorului peste un lemn, peste o piatră și-l îmburdam. Tot el a căutat două bețe și m-a învățat să bat cu ele pe fundul găleții toba. Eu băteam toba, iar el lovea capacele. Reușeam s-o scoatem și pe mama din țâțâni. Ne striga:

— Numa clarineta mai lipsește și-i gata banda! Mai lăsați-le că nu sunteți nici la joc și nici la ospăț!

Le lăsam și ne căutam alte treburi. El m-a suit în podul șurii noastre. Scara era rezemată de perete. A luat-o, a așezat-o cu capul pe un grindoi, s-a suit el mai întâi, apoi a venit după mine și m-a dus sus, arătându-mi cum să caut fușteii.

Mama m-a văzut în vârful scării și s-a ciucit:

— Cine, muma pădurii, te-o suit acolo?

— Iovu, nu muma pădurii, am răspuns eu.

L-a certat pe Iovu pentru treaba asta și a ascuns scara. Eu am căutat-o și m-am suit și singur pe ea în podul șurii, în pomii din grădină.

După asta am pornit-o cu Iovu de mână prin sat. Mi-a spus numele ulițelor pe unde treceam. Mergeam pe ulița Diacului la Gligoru lui Mățu. L-am luat cu noi și pe Gligoru lui Mățu și am coborât pe ulița lui Ciotoloagă, la Victor al lui Pavel.

— Hai, Victore, hai cu noi, l-am strigat din uliță și el a venit.

Am ajuns toți patru la țiglarie. Aici țigarii făceau cărămizi. Neam așezat și noi la o masă și am prins a frământa pământul. Iovu mi-a dat și mie o cutie, un tipar. L-am umplut cu lut și l-am îndesat cu pumnii, apoi l-am deșertat. A venit atunci un cărămidar și s-a răstit la mine:

— Las-o, ficiorule, că noi nu facem lipii!

Mi-a luat tiparul și m-a dat cu mâna la o parte. Eu am ținut pasul înainte. Am simțit în obraji fierbințeală.

— Dai peste cuptor, orbule, a strigat altul.

Iar „orbule”, m-a săgetat o împunsătură prin cap. După asta mi-am văzut de alte cărări, ținându-l pe Iovu de mână.

Iovu era școlar prin clasa a treia. M-a luat cu el și la școală. Acolo m-a pus să trag de sfoară clopoțelul care chema copiii din recreație în clasă.

Într-o zi m-a suit în turnul bisericii. Acolo am dibuit eu o funie și am prins a smânci de ea. A sunat clopotul și m-am speriat. Dar mi-a venit în minte cel de la școală și mi-a trecut frica. Auzisem clopotul și de acasă. Acum am prins a trage de funie cu toată puterea. O trăgeam în jos, o lăsam să se ridice în sus. Dangățul lui a sunat cam într-o dungă. Iovu nu s-a lăsat nici el păgubaș. A pus mâna pe ciocane și prins a bate toaca. Huia turnul bisericii, o fi vuit și văzduhul de peste sat ca la rebelie.

Ne-a coborât de acolo părintele. Jos l-am auzit pe Iovu scâncindu-se și văitându-se din ce în ce mai tare. Părintele îi făcea, pesemne, plata pentru trebușoara ce o isprăvisese. N-am scăpat nici eu. Mi-am luat însă porția acasă. Am mâncat de la tata o jordăneală care nu era la fel cu nici una de mai înainte.

— Te mai sui în turnul bisericii? m-a întrebat el la urmă.

— Nu mă mai sui, i-am făgăduit eu printre sughituri.

Acuma, când auzeam clopotul, eu mă scărpinam acolo unde mă mângâiasse tata cu nuiua. În turn nu ne-am mai dus.

După asta am stat multe zile în șir în dosul zăplazului, unde mai stătusem și altă dată cu urechea lipită de scândura porții. Auzeam și acuma în uliță ce auzisem și atunci, dar pas de te du! Porțița o știam, dincolo de porțiță era podețul care răsună de zdupăiala copiilor ce săreau pe el. L-am auzit iar și pe Iovu. L-am strigat eu pe el. Iovu a venit în curte. Și atâta ne-a fost, că iar am luat-o razna. Am apucat însă pe alte căi. M-a dus pe câmp. Pe unde nu m-a purtat! În Lunca de Sus, în Lunca de Jos, pe Valea lui Sin, la Lupeni, dincolo de vii, în Valea Găvanului.

Într-altă zi am ajuns până în Dealul Ciobului. Acolo ne-a prins furtuna. Am auzit mai întâi vântul. Vâjâia prin pădure. Au urmat tunete. Le auzisem și din casa noastră. Aici răsunau altfel: mai de aproape, mai tare și mai prelung. Erau drept deasupra capului meu.

— Cad pe mine, i-am spus eu înfiorat lui Iovu.

— Cine să cadă pe tine? m-a întrebat el.

— Nu știu! Huruielile alea de pe sus!

Au prins a cădea picuri mari de ploaie, mai întâi rari, după aceea tot mai deși. Am fugit de ne-am adăpostit la casa lui Ciobu, ce se afla pe creasta dealului. Acolo, oameni mulți. Lăsaseră cu toții lucrul în câmp și veniseră și ei la adăpost.

— Orbul lui Blăjan! De ce l-ai adus până aici? am auzit eu un glas cunoscut, fără să știu al cui anume este.

„Orbul lui Blăjan!” mi-a fulgerat și mie prin gând fără să mă mai întreb de ce-mi spun așa. Auzisem vorba asta până acuma de multe ori. Nu mi-a spus nimenea ce înseamnă. Nu m-am mai întrebat nici eu.

M-am obișnuit să mi se spună așa, cum mă obișnuisem eu să spun Gligoru lui Mătu, Victor al lui Pavel, copilul lui Telianu.

— Cum te cheamă? m-a întrebat o dată careva în uliță.

— Orbu' lui Blăjan, i-am răspuns eu pe negândite. Am îndreptat-o însă repede: Ion Blăjan.

Timpul trecea și, pe măsură ce creșteam, dorința de a afla și a înțelege ce se petrece în jurul meu se întetăea. Știam multe. Zvonul auzit de aproape, ori de departe, avea însă mereu ceva nou. Eram atent la toate și încercam să dezleg tainele ce le ascundeau zumzetele, tropotele, zarva din preajma mea.

Nu-mi mai era frică nici de copiii de pe uliță. Mă avântam între ei cu mai multă îndrăzneală. Dacă mă băteau cu bruși, dam și eu după ei cu ce apucam în mână. Îi zburătăceam și ei fugeau în toate părțile. Când prindeam vreunul, apoi era vai de el. Îl căptușeam orbește. Trebuia să mi-l scoată careva din mână.

Am învățat de la copii multe jocuri: de-a caii, de-a mija, de-a capra.

La mija, pentru mine lovu a statornicit alte reguli decât pentru ei. Învățasem în amănunt topografia uliței din fața casei noastre: podețul, șanțul, porțița noastră, porțița lui Boșneag, a lui lovu, salcâmul, buturuga, lavițele de la porți. Când mijeam eu, copiii scânceau de unde erau ascunși. Unul cotcodăcea ca găina, altul măcăia ca rața, bolborosea ca un curcan, hămăia gros ca dulăii. Eu trebuia să ghicesc cine e și unde se află. Cu toată schimonoseala din glas, îi cunoșteam. Iar direcția din care venea scâncetul îmi spunea locul unde s-a ascuns. Îi dibuiam fiindcă mija a fost mereu la buturugă. Stam rezemat de ciotul lemnului. Număram până la zece, apoi strigam „gata?” „Gata!”, răspundeau toți deodată. Atunci mă răsuceam cu fața unde îmi fusese spatele și așteptam.

— Uhu, uhu, auzeam în dreapta mea o bufniță.

Acolo era poarta unchiului Boșneag.

— Gheorghe al Vetei, la poarta lui Boșneag, spuneam eu.

El era.

— Cucuriguuu! răsună în altă parte un glas.

— Ionu lui Maței, sub podeț! țipam eu.

Când mijeam altul, făceam și eu într-un fel din ascunzătoare, mereu într-altfel. Iovu îi învățase pe copii să se prefacă a nu mă găsi decât cu mare greutate. Spuneau alt loc decât unde mă aflam. Eu tăceam chitic până ghiceau, adică se prefăceau că au ghicit. Așa luam și eu aievea și din toată inima parte la joc.

N-am ținut seama nici de ploi, de noroi, de băltoace. Ne jucam înainte. Țopăiau ei, țopăiam eu și tina ne împrășca pe veșminte, pe obraji,

pe gât. Simțeam uneori că-mi curge glodul moale, apos, pe după ceafă, pe sub cămașă, pe piele în jos. Când mă întorceam acasă mânjit peste tot și da mama cu ochii de mine, o auzeam cum oftează, ca apoi să strige la mine:

— Te omor, drace! Cine are mâini să spele în toate zilele jegul ce-l strângi tu pe trup!

De omorât, nici vorbă. Mă dezbrăca, mă spăla, mă primenea, apoi în ziua aceea nu, dar în cele următoare o luam de la capăt.

A urmat la rând „cocovana”. Luam cocoloașe mari de tină moale, le rotunjeam, le scobeam la mijloc până se făceau ca o strachină, trânteam strachina cu gura în jos de pământ și ea pocnea și se spărgea la fund. Câștiga cel care avea detunătura mai tare și spărtura mică. Învingătorului, copiii îi „puneau vamă”, adică îi strâneau din uliță noroi și i-l dau să facă altă cocovană...

Eu am mutat și jocul ăsta la poarta noastră. Strâneau aici grămezi de noroi și-l făceam ca mușuroaiele de cârtițe. Îl frământam, îl cocoloșeam, îi scobeam strachina și o trosneam de podeț. Dibuisem că acolo pocnetul răspunde sub scândură și-i mai tare. Trosneam eu, trosnea Iovu, trosnea Telianu, trosneau toți la rând. Am început a trosni și în scândura porții. Și isprava noastră nu era așa, de mântuială. Pe podeț, pe prag, pe poartă glod, noi plini de sus și până jos. Se usca pe mâini, pe față. Îl simțeam cum îmi strânge pielea, dar asta nu era pricină să încetăm jocul. Făcusem în fața porții noastre un strat de glod până la glezne. Ne alunecau picioarele pe luciul lui. Treceau sătenii în sus și în jos și se minunau de isprava noastră.

— Are Blăjan, taică-su, ce râni, a zis unul.

Dar treaba noastră nu era să luăm aminte la ce spune unul și altul și la ce va face tata. Noi aveam socotelile noastre pe care nu le puteam lăsa, cu una cu două, așa că ne vedeam înainte de ele, cum și-ar fi văzut oricare om.

Vorba săteanului cu tata s-a împlinit încă în ziua dintâi. Nimerește acasă tocmai când trosneam noi cocovanele mai avan. Parcă-l aud și acum. S-a oprit din mers, a fluierat una: „fiiuuu”, apoi a izbucnit:

— Dacă vă puneam să-mi bulgăriți grajdul, nu-l bulgăreați! Da poarta mi-o făcurăți una de tină! Îi toată bube negre!

Copiii au luat-o la fugă. Am rămas numai eu și Iovu.

— Lună să mi-o faceți, s-a răstit tata la noi.

Și apucă-te băiete de curățat, că dumnealui, de astădată, n-a glumit. Ne-am apucat cu Iovu de lucru. Eu dibuiam cu mâna cocoloașele de pe scândură, le râcăiam cu degetele și le luam în palmă. Iovu râdea cu o

așchie noroiul uscat. Ce am făcut nu știu, știu că am muncit cam mult. Tata a luat lopata și a rânit tina de pe podeț și din jur. Rânea și-mi descânta:

— Cu asta nu scapi tu! Mai am eu și altceva pentru tine! Cocovană te fac, ciufule!

Veneau mulți oameni pe la noi. Eu nu-i prea luam în seamă că eram prins de grijile și treburile mele, mari și însemnate: grămada de nisip, tinichelele, căruciorul, biciul, jocul cu prietenul meu Iovu. Când intram în casă, mă luau ei la întrebări:

— Te știi juca?

— Mă știu!

— Îți dă Iovu jucăriile?

— Mi le dă, dar tu cine ești de mă tot întrebi atâta? m-am obrăznicit eu.

— Îi Saveta lui Ciobu, mi-a răspuns mama în locul ei.

Așa am pățit cu toți oare au venit în casa noastră. Pe unii îi întrebam eu cine îs, pe alții mi-i spunea mama. Mi-a spus și policrele unora: Cleancă, Trăscău, Beșcu.

A venit și bunica, mama Veronica, „muierea lui moș Mondoc”, mi-a explicat mama. Eu stam pe laviță, cu coatele pe masă. S-a așezat lângă mine și m-a cercetat și dânsa cu vorba:

— Ce mă fac, Ionică mamă, că-s singură și mi-i urât? N-ai vrea să te bagi sluguliță la mine?

— Nu mă bag, i-am răspuns eu scurt și tăios.

— Măi, măi! Cum să te bagi, că acum ai papuci ca domnii! Cine ți i-a cumpărat?

— Tata, am răspuns eu.

— Opincile să mi le dai mie, că îs desculță.

— Ți le dau, m-am învoit eu.

— Daaa... rele faci?

— Fac!

— Atunci șerpărelul ăst mândru pe care l-am adus din oraș cui să-l dau?

— Mie! m-am repezit eu cu vorba.

Mai jos de casa noastră, spre dreapta cum ieșeau în uliță, locuia uncheșul Boșneag, fratele bunicului. Îl cunoșteam după mirosul de tutun și de băgău pe care îl scotea din pipă, îl pune în gură și-l mesteca toată ziua.

— Îi cu jar băgăul când îl bagi în pui pe măsele? l-am întrebat eu.

— Cu jar, mi-a răspuns bătrânul.

— Și nu te arde?

— Nu mă arde.

Mama mi-a spus o poveste cu un cal care mânca jar.

— Iaca, mânc și eu jar, a glumit uncheșul și eu l-am crezut.

Venea pe la noi și mătușa Firuța. O striga pe mama din poartă.

Mama alerga repede să-i deschidă.

Mătușa întreba încă din prag:

— Da Ion unde-i?

— Aici-s, îi răspundeam eu cât puteam de tare.

— Vai, tu Mărie, mi se rupe inima când mă gândesc cât necaz ai tu cu copilul ăsta.

— Io-s cuminte, mătușă, răspundeam în locul mamei.

— Nu fi necăjită, Filă, că tot puiul de om își găsește un loc în lume, îi spunea mama cu jumătate de gură.

— Dacă nu vede, ca și mine, apoi eu știu ce-l așteaptă, a spus dânsa o dată.

„Dacă nu vede”, mi s-a învolburat prin gând. N-am înțeles nicicum că eu am o scădere pe care tot nu ajunsesem să mi-o cunosc. Îi auzisem și pe mama și pe tata și pe Ana spunând „dacă nu vede”, în taină, șușotit, dar i-am auzit.

— De ce nu văd? am întrebat-o eu pe mama, când am rămas singuri.

— Ba vezi, mi-a răspuns dumneaei.

— Ce văd?

— Pe mine mă vezi?

— Te văd.

— Pe tata îl vezi?

— Îl văd.

— Pe Ana?

— O văd.

Îi cunoșteam după glas, după pas, după respirație. Simpla lor prezență lângă mine, fără cea mai mică mișcare, îmi era de ajuns să știu că sunt aici, că e mama, ori tata, sora mea Ana, Iovu. Pentru mine, acest fapt, la vremea aceea, avea înțelesul de a vedea. Vedeam deci așa cum mi-a spus mama.

— Vezi, dragul mamei! Cu gândul, cu închipuirea, vezi și dincolo de zare, vezi lumea întreagă! Și ce-ți arată gândul și închipuirea îi așa cum vrei tu să fie, nu cum este cu adevărat, a zis mama țărănește.

Ce a voit să spună cu asta, iar n-am înțeles. A rămas să mi-o lămurească timpul.

A apărut apoi în casa noastră mătușa Anica a lui Strâmbu, sora mai mare a mamei. Avea vocea joasă. Era o mare cântăreață. I se dusesse vestea până departe în satele din jur. Îi răsuna glasul la nunți, la botezuri, la petreceri țărănești. Cânta de-ți vrăjea auzul. Când am auzit-o întâia dată, eu am rămas cu gura căscată. Aș fi vrut să cânte mereu. Glasul părea că-i de aramă. Așa-l socoteam eu. Și-i tremura ca niște corei slăbite. Te pătrundea până în suflet. În casă se făcea o tăcere în care se învoldura cântecul ei. Îi răspundeau parcă pereții, tavanul. Glasul părea că s-a dus departe, de unde se întorcea înapoi.

Uneori cânta și plângea. Își cânta atunci amarul. Își cânta atunci amarul vieții trăită de dânsa:

Arză-Ifocul, norocul Nu răsare în tot locul. Răsare doar pe cărare Și nu-l are fiștecare. Cui dai, doamne, norocul, Nu l-ar răbda pământul.

La unii le dai cu carul, Da mie nici cu paharul.

Încetul cu încetul am prins a murmura sfios după ea, una câte una, doinele cântate în casa noastră. Mă lipeam de ea și o rugam să-mi cânte. Îmi cânta și eu îngânam vorbele și melodia până prindeam toate floricelele din viersul ei. A năvălit astfel în sufletul meu o nouă și mare bucurie. Când plecau toți de acasă nu mai eram singur. Mă trezeam, ca din senin, cântând.

Și, de atunci, cânt mereu.

Cu cântecele învățate de la mătușa Anica înveseleam toată casa. Când veneau de la câmp, mă găseau cântând, seara, după cină, le cântam, duminica le cântam. Mă ascultau cu plăcere. Doar mama mai spunea câteodată:

— La tine, dragu mumi, îi tot ospăț și sărbătoare!

Tata mă îndemna însă să cânt. Băgase de seamă că am glas, că îl unduiesc, îl ridic și cobor nesilit.

Într-o zi a plecat la Blaj. Când s-a întors acasă, de îndată ce a intrat pe poartă, m-a strigat. Eu l-am auzit. Am înțeles după cum a lungit pe e, loaneeee! că are ceva deosebit pentru mine. Am alergat spre el. M-a luat de mână și m-a dus în casă, să fie și mama de față când îmi dă ce-mi adusese.

Îmi cumpărase de la Blaj fluieră. Eu am înlemnit. Mama a strigat:

— Tulai, doamne, măi Niculae, fluieră ne trebuie la casă! Mie îmi țiue destul urechile de necaz și supărare. Acuma mi-a țârlâi și el cu drâmba asta până m-a scoate în uliță și m-a face să-mi iau lumea în cap!

— N-o să-ți iei lumea în cap, fără a învăța să zică din ea, și ne-a trage și nouă una de ne-om apuca de mâini și om tropăi amândoi aici în casă, din picioare, ca în vremea tinereții, i-a răspuns tata în glumă.

— N-ai mai multă minte ca el, l-a înfruntat mama.

Am sărit și eu cu vorba:

— Cânt în șură, nu în casă!

Până una, alta, a ieșit mama afară și tata mi-a dat fluiera. Am luat-o și am prins a alerga prin casă, lovindu-mă când de pat, când de masă, când de laviță.

Tata m-a luat apoi pe genunchi și m-a pus să pipăi cu de-amănuntul lemnul cu glas țiuit, explicându-mi cum să mișc degetele.

Am încercat. Tata mi-a dus fluiera la gură, eu am suflat în ea, iar dânsul îmi ridica și-mi așeza degetele pe vrane după cum a socotit că ar fi sunat cântecul. Cântec nu a fost, dar mie atâta mi-a trebuit. Am zvâcnit din poala tatii, am ieșit pe privar și, ține-te, măicuță! Am început a țui din fluieră în mii și mii de feluri.

În ziua aceea n-am mai lăsat-o din mână. La masă mi-am așezat-o lângă blid și am tot pipăit-o să văd dacă mai e acolo. Ba am suflat de vreo două ori în ea, încet, numai atât cât să o aud eu. Seara am adormit cu ea la gură. Suflasem în ea, ținând capul sub țol, să nu mă audă mama.

Mamei, până aci i-a fost. Îi ieșiseră parcă sfinți din gură când a spus că n-o să mai aibă liniște de mine: țârloiam în șură, după cum am făgăduit, dar țârloiam și pe privar și în casă. Îi asurzisem pe toți. Îmi spunea sora mea că și tata își punea mâinile la urechi să nu mă mai audă.

— Vezi? Acuma mai oprește-l dacă poți, s-a răstit mama la omul ei.

— De vătrai și gălețile sparte s-o săturat și el. Să-l vedem cât l-o ține și asta. N-ar fi rău s-o hiarbă fluiera cât mai mult, că așa om mai scăpa de grija lui, i-a răspuns omul.

— Să ți-io hiarbă ție în urechi până te-a asurzi, l-a certat iar mama.

— Mie și la ficiori, să joace, și să ia un crițar, doi, și-a dat omul o părere.

— Du-te, nu mai spune prostii! Să cânte la ficiori! Să ia crițari ca ceterașul Tăchiș! s-a burzului mama.

— Să ia, de ce să nu ia? Dacă a fi vrednic! Pe muncă și dreptate!

Și bine s-a gândit tata. Simțeam de pe atunci că instrumentul acesta îmi va fi de mare folos în viață.

Am început a învăța cântece, azi unul, mâine altul, până am ajuns să știu învârtitele, bătucitele, horele, doinele pe care le cântau ficiorii când treceau cu carele pe la poarta noastră.

După o vreme am început a cânta seara în privar de se opreau oamenii în uliță să mă asculte. Ba mă asculta și mama. Și-i plăcea și dumneaei. Simțeam că lăcrimează când cântam de jele. Tata mă lua în

brațe și mă săruta. Mă săruta fiindcă a băgat de seamă că mi-a găsit o ocupație care îmi alunga urâtul. Și pe el îl bucura asta.

— Așa-i, tu Mărie, că în tot răul este și un picur de bine! i-a zis el mamei.

Mama, fire mai neîncrezătoare, mai îngândurată, i-a răspuns:

— Văd, dară cu asta tot nu se poate el hărăni!

— Nu se poate hărăni, dai-i-a fi măcar un ortac care să-l mai întărească la necaz.

Fluiera a fost, de aci înainte, puntea care m-a legat statornic de lumea din jurul meu.

Într-o zi stam pe privar și ascultam behăitul oilor, guițatul purceilor și mugetul vacilor. Nu cunoșteam încă animalele decât după glasurile lor. Doream să le pipăi, dar singur nu îndrăzneam să mă apropii de ele. Nu mă duceam nici la coteț și nici la grajd, că îmi era frică. Mama îmi spunea mereu:

— Să nu te duci la coteț, că te rupe scroafa tot dărabe. Și nici la grajd să nu meri, că te pălește Vireana cu piciorul!

Înfricat de ea, aproape mă îngrozeam să mă apropii de animalele pe care le auzeam grohăind și mugind în curte. Într-o zi l-am întrebat pe tata:

— Cum îi Vireana noastră, tată N-aș putea să o prind?

Tata, auzindu-mă, îmi zise:

— Dragul tatii, ce bine e că vrei să știi de toate cele!

Mă luă de mână și mă duse la grajd, unde mă izbi mirosul aspru de bălegar. Cuprins de frică, ascultam răsuflarea puternică a vacilor. Neam apropiat de ele. Am simțit mirosul de lapte dulce din gura lor. Tata m-a săltat în sus și m-a așezat pe Vireana.

— Nu-ți fie frică, te ține tata. Asta-i Vireana noastră. Pipăie de vezi ce coarne mari are. O simți cât e de pogană! Are patru picioare, nu două ca noi.

M-a dat jos de pe spinarea vacii și mi-a purtat mâinile pe picioarele ei ca să le văd cât îs de groase.

— Aici e ugerul, de unde mulge tata laptele, mi-a mai spus și m-a împroșcat pe față cu stropi de lapte.

Am simțit ugerul moale și m-am mirat. Atunci vaca m-a plesnit peste față cu coada.

— Nu-ți fie frică! Te-a atins numai cu coada. Să vezi cât îi de groasă și de lungă! Mi-a dat-o în mână să o pipăi.

Apoi mă duse la cealaltă vacă, la Joiana, și mi-a arătat-o și pe ea. Nu mă puteam mira îndeajuns cum au crescut atât de mari Vireana și Joiana noastră. În degete mai simțeam încă pielea caldă și păroasă a vacilor.

El a continuat să-mi explice atât cât credea că-l pot pricepe.

Ieșind din grajd, tata m-a dus la cotețul porcului.

— Îi mai mică decât Joiana și Vireana și-i mai spărioasă. Da las' c-o tăiem noi de Crăciun, o pârlim și-ți dăm să mănânci ureche și codiță, m-a lămurit tata.

O imagine prea clară nu mi-am putut face despre porc, căci nu l-am pipăit în întregime, dar am rămas înfricat auzindu-l cum suflă pe nări și cum grohăie. Tata, văzându-mă înspăimântat, m-a liniștit:

— Nu te teme, că n-o las eu pe Marișca să te muște. Acum vino să-ți arăt mieluțele, că ele-s mai blânde.

Mi-a adus una și mi-a arătat-o.

— Prinde-o și vezi ce lână mare și moale are! Asta-i Băluța! Ui ce cap lunguiet și ce bot ascuțit. Când crește mare, Băluța ne dă lapte, din care facem caș și brânză; ne dă lână pentru cioareci.

Apoi, lăsând mieluța din mână, ne-am îndreptat spre casă. Eu îl întrebam mereu:

— Când se face mare Băluța?

— Mai târziu, peste un an.

— Și dacă va crește ce facem cu ea?

— O duc ciobanii la pășune cu celelalte oi.

Și tot așa, întrebându-l mereu, tata îmi răspundea la toate cu răbdare.

În zilele următoare, mama mi-a arătat orătăniile. Le tot auzisem cotcodăcind, măcăind și alergând prin curte. N-apucasem a le cunoaște încă.

Mama, cu multă înțelegere, mi-a arătat, una câte una, toate păsările din curte. A prins mai întâi un pui și mi l-a adus mie.

Am simțit puful moale, capul rotund și ciocul mic, picioarele subțiri. L-am asemuit cu un ghemuleț de lână, doar că era viu și se zvârcolea în pumni și chiscula în gura mare.

— De unde-i puiul ăsta? am întrebat-o pe mama.

— Puiul, dragul mumii, l-o scos cloșca din ou. Știi tu, ou de ăla care-ți place ție fiert.

Mama mi-a prins și o rățușcă și mi-a dat-o în mână zicându-mi:

— Să n-o strângi că moare!

— Și pe asta o scoate tot cloșca din ou?

— Tot, mi-a răspuns dânsa.

Mi-a mai arătat o găină și o găscă.

Într-altă zi, stând cu mama în curte, am ascultat glasul păsărilor din văzduh. Am ridicat capul și am întrebat:

— Mumă, da acolo sus ce se aude?
— Alea-s păsăruici care zboară pe deasupra caselor.
— Vreau să le pipăi!
— Io nu-s Păsărilă din poveste ca să întind doar mâna să le înhaț de pe sus, a glumit mama.

Eu însă am stăruit:

— Vreau să știu cum îi păsăruica!

Mama, înțelegându-mă, îmi răspunse:

— Las' că vine lovu și îi zic să-ți aducă un pui de pasăre să-l pipăi cu mâna ta.

După asta am început să mă joc. Nu-mi puteam însă lua gândul de la păsăruici, mai ales că le auzeam zburând pe deasupra mea, sporovăind în diferite chipuri. Unele aveau glasul subțire, pițigăiat, altele mai răgușit. Una mai ales nu-mi da pace. Cânta în dudul din curtea noastră. Cânta parcă din fluier. Cânta, se oprea, fluiera și se ducea cine știe unde! Nu trecea mult și iar venea. Își începea iar fluieratul. Fluiera în felurite chipuri, și mai scurt și mai lung, cu întorsături de glas. Stam și o ascultam. Când zbura, îmi părea rău. O așteptam să se întoarcă.

Am auzit încă una, însă în partea dinspre fundul grădinii. Cea de aici fluiera într-un chip, cealaltă îi răspundea altfel. Se înțelegeau parcă pe limba lor. Vorbeau, ori se sfădeau, că deodată glasul a încetat și am auzit bătăi de aripi. S-a făcut iar liniște și iar un fluierat.

A venit lovu. Cum l-am simțit lângă mine, l-am întrebat:

— Pasărea aceea are fluier?

Mă gândeam la fluierul meu.

— N-are. Cântă cu ciocul. Își învârte limba în plisc și zice ca din clarinet.

— Să-mi prinzi una.

— Asta nu se poate prinde. Îi grangur și zboară ca săgeata. Dar îți aduc eu o altă păsăruică.

În ziua următoare, lovu a intrat iar pe porțița noastră. Eram tot în curte și l-am simțit. Știam că este el, după pași.

— Ți-am adus, loane!

— Grangur?

— Nu, vrabie.

Am aruncat cât colo găleata din mână și am alergat spre el. Iovu mi-a pus în pumni o vietate numai cât un ou.

— Să nu-l strângi, că-i mic și moare!

Am împietrit de bucurie. Era întocmai ca puiul de găină pe care tot așa îl avusesem în mână. Se zvârcolea însă mai tare în pumnii mei.

lovu mi-a arătat cu de-amănuntul cum e păsăruica.

Și atâta am sucit-o și învârtit-o, și pe o parte și pe alta, până ce păsăruica a murit în mâinile noastre. Am plâns când lovu a zvârlit-o peste gard zicând:

— Acum n-avem ce mai face cu ea, că-i moartă.

Într-una din zile simțind căldura soarelui, am lăsat jocul și m-am dus lângă mama, care ședea și torcea în mijlocul ciuții la umbra mărlui, și am început a o întreba din nou:

— Mumă, da soarele unde-i?

Mama lăsa furca din mână, mă luă în brațe și îmi răspunse:

— Dragul mumii, cum să-ți spun eu cum îi și unde-i?

Apoi după câteva clipe, luându-mi mâna, mi-o ridică și împunse cu ea golul de deasupra capului meu.

— Soarele îi sus, sus pe cer, da nu-l poți pipăi. Simți cum te încălzește pe frunte și pe obraz?

— Da, am răspuns eu, încă nedumerit.

Apoi mama continuă:

— Și soarele ne dă pită și mămăligă.

Eu o ascultam, dar nu puteam înțelege ce-mi spunea și am întrebat-o din nou:

— Cum ne dă soarele pită și mămăligă?

— Așa, că încălzește pământul și răsar toate: iarba, grâul și cucuruzul.

— Da' luna și stelele cum îs, mumă?

Mama și-a pierdut răbdarea:

— Copilul ăsta îmi strică capul cu atâtea întrebări. Cum să-i arăt și cum să-i spui de lună și de stele?

Apoi către mine:

— Luna și stelele îs departe, sus pe cer, ca și soarele, atât că ele se văd numai noaptea.

— Da' noaptea cum îi mumă?

— Doamne iartă-mă, răspunse înciudată, apoi cum să fie. Ca noaptea, întuneric. Și toți oamenii și toate gâdigăniile dorm. Acum mergi și te joacă. Eu am treabă! Mă duc să dau de mâncare la pui!

Am plecat de lângă mama, dar nu m-am dus să mă joc, ci m-am așezat pe talpa de la privar, gândindu-mă la cele auzite: la soare, la lună, la stele și la noapte. Dar nu mi le puteam închipui nicicum. Și am stat acolo prins de căldura zilei până ce am adormit.

Tata era slugă la Dobay. Mi-a arătat caii grofului. M-a pus călare pe unul din ei. Îmi era frică de cal, dar simțindu-i gâtul lung cu coama stufoasă i-am spus tatii că ăsta nu-i ca Vireana și ca Joiana noastră.

— Nu, mi-a răspuns tata, că ăsta-i cal, nu-i vacă. Da' tu să nu te duci niciodată la el singur că te pălește cu picioarele lui potcovite. Calul are hamuri pe el, nu jug ca vitele.

Ca să înțeleg mai bine cele ce îmi spunea, mi-a pus mâinile, pe rând, pe curelele ce înfășurau trupul animalului. Pipăind calul m-a prins o frică pe care nu am uitat-o multă vreme. Caii erau înhămați la căruță. M-a suit și pe mine în căruță și am ieșit din curtea grofului. Mergeam de parcă zburam.

Într-o zi tata țesela iepele din grajdul lui Dobay, L-am întrebat de ce n-avem și noi cai.

N-a apucat să-mi răspundă că tocmai atunci groful i-a poruncit, printr-o slugă, să mă ducă în fața lui, să mă vadă.

De la grajd până la casa domnească drumul mi s-a părut nesfârșit de lung. Am trecut pe lângă cotețe, pe lângă odăile slugilor, pe lângă hambarele cu bucate, despre care îmi spunea tata că sunt și în dreapta și în stânga, apoi la capătul coridorului lung am urcat niște trepte până ce am ajuns pe o pardoseală netedă. Când să intrăm în casă, am auzit mai întâi o voce subțire de femeie, apoi alte două glasuri groase, de bărbați. Ne-au întâmpinat lângă ușă. Era Dobay și un străin.

După ce l-au mai întrebat pe tata câte de toate despre mine, ne-au chemat în casă. Ne-am dus în urma lor.

Când am făcut primii pași în odaia mare cu covoare groase, câteva clipe m-am oprit încurcat. Nu știam ce să fac: să calc, să nu calc pe ele. Dar, îndemnat de tata, am început a păși mai sigur. Erau așa de moi covoarele, ca otava gata de coasă. Și ecoul încăperii era altul decât cel al căsuței noastre. Am simțit după sunetul glasurilor mărimea camerei în care ne aflam. Apoi nările mi-au fost gâdilate de un miros plăcut de parfum, deosebit de cel al calapărilor și al izmei din grădina noastră. Ajungând lângă o masă mare și netedă ca sticla, Dobay, doamna lui și străinul acela au început a mă îmbia cu bunătăți: cu prăjituri, bomboane, cu mere mari cât bostăneii. Mere și bomboane am mai mâncat eu, dar prăjitură sau cocătură, cum îi zicea tata, nu gustasem niciodată.

Eu încercam să prind tot ce se petrecea în preajma mea. Am auzit un tic-tac care bătea rar pe peretele din față. Nu știam ce să cred. L-am întrebat pe tata:

— Ce se aude acolo?

El mi-a răspuns:

— Cum să-ți spui? Ți-a i ceasul lui domnu' grof. Îi agățat pe perete și bate întruna ca să știm când îi diminează, când îi la amiază și când îi seară.

Cei trei, auzindu-ne, nu se puteau mira îndeajuns și străinul a șoptit:

— Copilul se vede destul de isteț. Prinde tot ce aude în jurul lui. Păcat că-i orb.

Iar „orb” m-am gândit eu.

După asta, grofoaia m-a luat de mână și m-a dus până ce am ieșit afară. Atunci i-am atins hainele de mătăasă moale și fină care nu semănau deloc cu cele făcute de mama din pânză groasă de cânepă. Din vorbele ei am simțit un fel de milă, dar nu atât de caldă ca aceea din glasul mamei, a rudeniilor și a oamenilor din sat.

I-am povestit și mamei toate minunățiile auzite în casa grofului. Și i-am mai spus că mi-au dat prăjitură de care n-am mâncat niciodată până atunci.

Mama, după câteva clipe, și-a vărsat veninul:

— Să dea, că nu dau din munca lor.

Mai târziu însă mi-am dat seama cât plătesc vorbele și mila domnilor.

Trăiam la întâmplare în mica mea lume, dar de la o vreme am băgat de seamă că părinții nu se mai ocupau de mine ca până acum. Ceva nelămurit umbrea bruma de veselie și mulțumire din casa noastră. Auzeam mereu vorbindu-se în șoaptă, cu îngrijorare.

Mama îl întreba pe tata:

— Îi drept, mă Niculaie, ce vorbesc oamenii prin sat, că eu tot aud muierile astea povestind pe la porți de bătaie. Și când le aud parcă mi se îngrâncenă carnea pe mine.

— Am aflat și eu de la cei cu care m-am întâlnit aseară la moară. Mi-o spus și groful că o citit în gazetă. Ne așteaptă vremuri grele și de bună seamă se face bătaie. Apoi mi-o mai spus să nu-mi fie frică. Dacă îs băgat la el în slujbă mă scapă de cătănie, că are lipsă de mine la curte.

— Bine ar fi, zise mama cu teamă. Dar dacă îi va duce pe toți, nici tu nu scapi, cu toată puterea grofului. Și mă tot gândesc ce m-oi face singură cu doi copii. Ana vede, dar nu știu câte-oi trage cu necăjitul ăsta de Ion!

N-ai teamă, încercă tata s-o încurajeze, că Dobay nu se lasă el cu una cu două fără slugă la curte. Iar dacă nu va putea, îi face ce ți-o fi rânduit, că doar ești muiere cuminte și apoi nu rămâi în sat tu singură fără cap de bărbat.

Începusem să înțeleg că o mare nenorocire va veni peste casa noastră. Din seara când i-am auzit vorbind despre bătaie, glasurile lor mi se păreau schimbate. Nici îmbrățișările și nici dojenile nu mai erau cele de

altădată. Mă tot întrebam ce înseamnă „bătaie”? Am auzit-o pe mama vorbind despre puști și tunuri. Gândul mi-a rămas multă vreme la puști, la tunuri, la săbii și la baionete. Însă nu mi le puteam închipui nicicum.

Era pe la sfârșitul verii. În ajun plouase cu grindină. Vântul bătea destul de tare. Adusese un aer rece. Pe ulițe era tină, iar prin curtea noastră mai stăruiau băltoacele. Eu, îmbrăcat într-o bundică lungă până la genunchi, mă jucam prin casă alergând de la ușă până la masă. Deodată m-a izbit în auz un zgomot deosebit. Era toboșarul satului, care duruia cu atâta putere încât îi făcea pe oameni să iasă din casele lor să-l asculte. Mama, când a auzit toba, a strigat la mine cu glas aspru:

— Stăi în loc, măi copile! Taci să auzim ce spune dobașu'.

M-am oprit din joc și, lipindu-mă de mama, am ciulit urechile. După ce zgomotul tobei a încetat, a izbucnit glasul toboșarului:

„Tot omul să auză! Din fteștecare casă să meargă un bărbat la cântălarie, că-i cheamă ghirăul și jendarii.”

— Tulai doamne! Vai de mine, acuma-i gata cu noi! Acum chiar se face bătaie!

În clipa aceea veni și tata.

— Fii cuminte, tu Mărie, că doar nu-i încă moarte de om.

— Ba-i chiar moarte de om, arză-i focul să-i arză cu bătaie cu tot! Știu eu bine că dacă te duci nu te mai văd până-i lumea asta!

— Unde se duce tata, mumă? am întrebat cu îngrijorare.

Și, alergând la el, l-am prins de haină și-am strigat și mai tare:

— Nu te duce, tată, nu te duce!

Tata m-a mângâiat pe cap, iar mamei i-a spus:

— Vezi, tu Mărie, ai speriat copilul. Doamne ferește de mintea muierescă!

Apoi către mine:

— Nu mere tata nicăierea! Stai aici, în casă, cu mumă-ta, că eu ies în sat, mă duc numai până la ghirău.

După plecarea tatii, mama nu-și mai găsea astâmpăr nicăieri: când ieșea afară, când intra în casă. O tot auzeam suspinând și zicând:

— Vai de mine, tulai doamne! Vai de mine, tulai doamne!

Apoi ne-a luat de mână pe amândoi copiii și am ieșit la poartă.

Pe uliță larma se întetea. Oamenii veneau din toate părțile îndreptându-se spre cancelarie, iar femeile și copiii erau adunați grămezi, grămezi în fața caselor. Plângeau și împrăștiau tot felul de vorbe: ba că pe cutare om din sat l-au și dus, ba că au venit jendarii și îi îmboldesc pe oameni cu puștile de la spate, ba că vin nemții și ne bat cu cuie pe scânduri.

Era o forfotă în sat cum n-am auzit niciodată. Bocetele femeilor, plânsetele copiilor se amestecau cu larma ce o făceau bărbații care se îndreptau spre primărie. Ba și câinii lătrau și urlau prelung de prin toate curiile. Vântul sufla mereu și se auzea de departe un bubuit de tunet înfundat, care prevestea din nou o ploaie mare. Îmi dam seama că vine peste noi ceva rău.

Toată ziua aceea am plâns. Nu vedeam ce se petrece în jurul meu. Dar forfota oamenilor, vaietele, țipetele mi-au ațâțat închipuirea.

M-am agățat cu mâna de rochia mamei, iar cu cealaltă mă țineam strâns de sora mea. Seara a venit și tata. Mama, încă tot oftând și suspinând, ne-a chemat la cină. Dar nu i-a trebuit nimănui de mâncare. Parcă și în vis o auzeam pe mama cum se zdrobea și se văita: „Știu eu bine că, dacă te duci, nu te mai văz până-i lumea asta!”

Din ziua aceea în sat nimeni n-a mai vorbit decât de bătaie. Eu stam în dosul porții și ascultam ce se vorbea în uliță. Zile întregi nu m-am mișcat de aici.

Nu peste mult a plecat și tata. În ziua aceea a plecat grosul oamenilor din sat.

Soarele ardea cu dogoarea focului. Din toate curțile venea un miros de pâine coaptă. Femeile pregăteau merinde de drum pentru bărbații lor. Mama scosese și ea pâinea din cuptor și, fără a mai aștepta să se stâmpere, i-a pus-o în dăsași plângând și bocindu-se cu un glas sfâșietor: „Niculaie al meu, soțul meu ăl bun, cui mă lași?”

Noi, copiii, înfricoșați, ne învârteam în jurul tatii strigând cât ne ținea gura: „Nu te duce, tată, nu te duce!”

Dar s-a dus și tata.

Și-a azvârlit desaga pe umăr și a ieșit din casă. După el, și noi. Eu am început a scânci. Mă ținea Ana de mână să mergem în urma lor. Când am ieșit din casă, ușa a scârțâit prelung și înfiorător, cum n-a mai scârțâit niciodată. Ne-am cutremurat cu toții.

Peste sat, dangăte de clopote trase în dungă, vuiet și strigăte. Pe ulițe curgea lumea puhoi, ca la potop.

Iovu lui Andrei, Telianu, Burnete, Ilie al lui Topa se opriseră în uliță să-l strige pe tata.

— Măi, Niculaie, gata ești?

— Gata-s de mers la ospăț, a răspuns el tare, apoi a tras o înjurătură.

Ne-am amestecat între muierile și copiii care-și urmau soții și părinții, plângând. Bărbații tăceau.

Era ca la bejenie.

La locul numit „Gropi” oamenii s-au oprit ca la poruncă. Și-au întors cu toții capetele să-și mai vadă o dată vatra părăsită. I-am simțit că s-au descoperit. S-a făcut acum o liniște de nu se mai auzea nimic, încremenise parcă și aerul.

A urmat apoi despărțirea:

— S-ai grije, Ană, de casă, a izbucnit printre lacrimi Gulai al lui Burnete.

— Să nu vinzi vaca, Oană, și-a rugat Uie al lui Cheptosu nevasta.

— Să culegi cucuruzu din luncă, Lină, și să semeni grâu în locul lui, și-a sfătuit Ionu lui Cleancă femeia.

Inima îmi bătea cu putere. Acuma înțelegeam că tata pleacă la bătaie. A izbucnit și el:

— Să iei seamă, Mărie, la casă și la copii! Să-l grijești pe Ion ca ochii tăi din cap!

Apoi a plâns cu adevărat. Am plâns și eu și sora mea. Numai mama se ținea tare.

— Să fiți cuminți și buni, dragii tatii, și să ascultați de muma voastră, ne-a zis dânsul.

Eu amușisem. Simțeam că mă apăsa ceva greu pe creștet. Vorbele tatii mi-au sunat în urechi altfel decât cum le-am auzit până atunci. Acuma erau nădușite, întrerupte, cu sughituri. Smiorcăiala mea s-a schimbat în plâns cu vaiete.

Apoi cătanele au continuat urcușul pe dealul Cărarilor, lăsând în urma lor plânsetele copiilor și bocetele femeilor. Au început însă să răsunе și strigătele și răcnetele bărbaților și cântecele improvizate de ei despre bătaie:

M-o luat neamțu' cătană, La pușcă de bună seamă, M-o luat neamțu' la tun, Că la pușcă n-am fost bun. Neamțule, mă iei, mă duci, Oblu-n graniță la turci, Să port caii de căpestre. Să duc dom' la neveste.

Noi ne-am întors acasă. O țineam pe mama de mână. Am simțit cum tremură și se zbuciumă. Abia acum au răzbit-o lăcrămile: „Neculai al meu, ce să fac, doamnee, ce să fac, că nebunesc!”

Femeile, plânse și ele, încercau s-o mângâie:

— Las', tu Mărie, că toate suntem necăjite! Bine că au casele acoperiș să nu se vadă sărăcia și amărăciunile pe care le adăpostesc și le tragem cu toții!

— Dar casa mea, a răspuns mama plângând și mai tare, nici acoperiș nu are. Năcazul meu îi ăl mai greu. Mi-l știe tot satul și nime în lume nu mă poate ajuta!

Eu pășeam între mama și Ana, ținut de mâini de amândouă. Îmi suna încă în cap plânsul tatii și chiuiturile oamenilor.

Într-o zi, în vreme ce mama azvârlea grăunțe la găini, intră în curtea noastră juratul și tună din gură:

— Să-ți gați, Mărie, carul și vacile că-i de dus fân pentru caii cătanelor. Merg și alte muieri!

Începuseră și corvezile.

— Tulai doamne, măi ghirăule, da' cum socotești că pot face eu una ca asta!

Eu eram de față. Am priceput ce-i cere mamei juratul și am început a plânge și a zbiera cât mă ținea gura:

— Nu te duce, nu te duce, mamă!

Ce-o fi socotit mai-marele satului nu știu, dar n-a mai spus nici o vorbă, ci am auzit că a trântit poarta și s-a dus.

Mama înlemnise lângă mine. O scăpasem eu de caznă.

— Bine că am și eu un apărător, mi-a zis ea într-un târziu.

De data asta o scăpasem, dar a urmat alta, la care a fost musai să meargă. A venit iar juratul și s-a răstit la mama:

— Acuma n-am încotro! Necaz, nenecaz, orb, neorb, toate muierile au fost. Ți-i rândul. Să prinzi mâini dimineață vacile la car și, în zori, să te înfățișezi în uliță la cântălarie.

Fusesem și acuma de față când a dat juratul porunca.

— Să nu te duci, i-am zis iar, ca și data trecută.

— Îi musai, măi copile. O dată m-a iertat, dar vezi că nu se mai poate. Altmintrelea ne iau vacile și le dau pe mâini străine. Și străinul e străin. Le-or flămânzi și le-or fugări să le iasă sufletul.

N-am știut ce să-i mai spun. Seara ne-am culcat cu toții.

Am auzit cântatul cocoșului cel dintâi. Nu adormisem până atunci. Gândul mă purta și pe mine prin locurile pe unde îl știam pe tata, la drumul pe care avea să-l facă mama. Tata s-a dus și nu s-a mai întors. Acuma se duce și mama. Nu mai vine nici ea, socoteam eu. După asta oi fi adormit. Dar dormeam iepurește. Îmi era teamă că o pierd și pe mama. Pleacă și mă lasă dormind. Așa, m-am trezit chiar în clipa când s-a dat jos din pat. Am scos mai întâi capul de sub țol, apoi m-am ridicat din așternut și am început să plâng.

— Ce să-ți fac io ție, măi copile, mi-a zis dânsa.

— Să nu te duci, am scâncit eu iar.

— De dus îi musai să mă duc, dar ce ar fi dacă ai mere și tu cu mine, a socotit ea cu glas tare.

Asta m-a liniștit. Am încetat plânsul. A ieșit afară, a scos din șură carul, a înjugat vacile. A intrat iar în casă, a pus în traistă niște mămăligă și brânză. Mi-a spus:

— Să știi și tu că-i răzbel.

Nu mi-am dat seama ce vrea să zică. Am înțeles doar atâta că în vreme de război îi rău.

Am încărcat carul cu nutreț. Pe mine m-a suit mama în vârful încărcăturii. Acolo mi-a făcut o adâncitură în care am intrat până din sus de brâu.

— Să nu ieși de aici că aluneci și cazi jos și te-oi pierde pe drum, m-a sfătuit.

Fânul trebuia dus la Sebeș. Carăle s-au înșiruit pe uliță, cu femeile lângă vaci. Am ieșit din sat. Până aici cunoscusem drumul. Deodată am intrat în necunoscut. Apucaseră pe căi pe unde eu nu am mai fost. Boarea dimineții îmi aducea la urechi zumzete străine. Am desprins din ele întinderea largă a câmpului deschis în care intraserăm, îmi încordasem simțurile să prind fiecă zgomot, fiecă mișcare. Hurducătura carului mă apleca când într-o parte când în alta. Mă țineam vârtos cu mâinile de lemn să nu mă răstoarne și „să mă piardă pe drum”.

Vremea era frumoasă. Răcoarea dimineții s-a risipit și eu am simțit razele soarelui în ceafă. Ascultam acum scârțâitul roților neunse și glasurile stinse ale femeilor ce îndemnau vitele la drum. Am știut și când mergeam pe șes și când urcam un deal. La șes vacile nu gâfâiau, pe când la urcușuri răsuflarea lor era grea și mănioasă. Pe un deal, carul s-a oprit mai întâi, după aceea a prins a da îndărăt. Mama a început să strige la femei:

— Adă, Ană, Mărie, o piatră că răsturnăm carul!

Eu am înlemnit. Am simțit cum deodată carul s-a oprit smâncit. Vacile suflau pe nări. Vireana a mugit. Ascultam opintelile muierilor și ale vacilor. Îmi dam seama că am ajuns la greu, că jos e mare îngrijorare. M-a prins și pe mine îngrijorarea. Cu inima strânsă de frică am ajuns în vârful dealului, unde carul s-a oprit. Au dejugat, m-a dat mama și pe mine jos din vârful jirezii de fân, spunându-mi:

— Ne hodinim, că au ostenit vacile.

Au dejugat și celelalte femei și au lăsat vitele la păscut.

Am plecat apoi mai departe. Am ajuns într-un sat. Mi-am dat seama după gâgâitul găștelor, după cotcodăcitul găinilor, după adierea frunzelor din pomii ce erau aproape de uliță. Sunetele, zgomotele îmi erau străine. Semănau cu cele din satul nostru, totuși răzbăteau până la mine altfel:

glas de câini străini, glas de cocoși mai altfel decât cel pe care îi auzisem în Roșia noastră.

Eram în satul Tău. Am mai trecut după asta prin Ohaba, Ghirbom și Daia Română.

În Sebeș am ajuns pe înserate. Am tras în spatele gării. Acolo trebuia descărcat nutrețul. Femeile au slobozit vacile, le-au pus sub boturi fân, am cinat și ne-am culcat. Mi-a făcut mama pat moale de fân pe care am dormit dus până a doua zi. Obosit de nesomnul din noaptea trecută și de drum nici nu m-am întors de pe o parte pe alta.

La întoarcere am urmat același drum. Aproape l-am recunoscut. Mi-l însemnasem în gând, la mers, pas cu pas. Aceleași zgomote, aceleași semne mi-au izbit auzul. Mi-am dat seama și când am ajuns la povârnișul unde era să mă răstoarne, doar că acum coboram devale și vacile se opinteau de-a-ndăratele, să nu dea carul peste ele. Pufăiam și acum greu. Eu mă țineam acum cu amândouă mâinile de loitra carului. Îi simțeam mai tare zdruncinătura. Gol, hurduca mai altfel decât încărcat cu fân.

S-a suit și mama în car, lângă mine, și mi-a povestit pe unde am trecut, ce a văzut dânsa și n-am văzut eu. Mi-a spus că dincolo de satele prin care am trecut mai sunt și altele, că Sebeșul îi oraș frumos. Dacă mergi mai departe ajungi în Orăștie, în Deva.

Eu încercam să prind depărtările la care se aflau așezările de oameni spuse de mama. Îmi ziceam în gând: mergi până la Sebeș, mai mergi o zi și ajungi la Orăștie, în alta la Deva. Depărtările dintre orașe le măsurăm cu ziua. Atât ne-a trebuit nouă să ajungem din Roșia la Sebeș.

Am ajuns acasă tot pe seară. Obosit, am adormit cu lingura în mână, la masă.

Acum eram om umblat în lume, mai umblat decât sor-mea și Iovu. Și știam mai multe decât ei. Ei nu ieșiseră din Roșia. Am început să le povestesc câte am aflat în drumul pe care am mers.

Iarna a început nemiloasă cu ninsoare și vijelie dintr-odată. Noi nu aveam lemne. Mama a făcut foc în sobă cu coceni de cucuruz, cu tulei uscați, de pe care mâncaseră vacile frunzele. Focul ținea însă numai o clipă și jar nu lăsa, așa că și căldura doar o amiroseam. Stam toată ziua în casă încotoșmănit în cojocelul mamei, cu căciula pe cap. N-avea biata de ea nicicum să ne mai fiarbă mămăliga și zama de cartofi ori fasolea.

Lemne erau destule în pădurile grofilor, ale popilor, dar de unde bani? Cine să le taie și cine să le aducă acasă?

M-a luat într-o zi mama de mână și m-a târât prin troieni până la Grigore Șchiopu, de care s-a rugat cum nu se ruga nici lui Dumnezeu să-i

ajute să aducă din Măgura Crăiții o sanie de lemne. Mi s-a făcut mie milă de dânsa și m-au podidit lacrimile. Era în glasul ei ceva deosebit decât ce știam eu, mai mult decât durere, sfârșeală, deznădejde.

Omul s-a lăsat înduplecat și a doua zi, cu noaptea în cap, a bătut la poarta noastră.

— Să merem, tu Mărie, a strigat el de afară.

Strigătul m-a trezit din somn. S-a trezit și sor-mea. Mama era sculată și îmbrăcată de mult. Îl aștepta pe el. Poate nici nu dormise în noaptea aceea.

— Iaca, aici aveți lapte nefiert și mămăligă rece de aseară. Să mâncați la amiazi. Da foc să nu faceți că aprindeți casa. Să stați sub țol. Acolo-i cald, ne-a zis și a ieșit afară.

Eu i-am simțit îngrijorarea din glas. Glasul mamei avea atâtea nuanțe, fiecare cu alt înțeles. Ajunsesem să-i cunosc fiecare vibrație în care sălășluia un gând, gânduri amare, triste. Știam și când se stăpânește. Atunci mă necăjeam că nu puteam ghici ce vrea, ce supărare are. Acuma am urmărit-o din pat pas cu pas: i-a deschis omului ușa tinzii, i-a spus binețe, a întors sania, a scos vacile din grajd, le-au înjugat. „Caută securea și n-o găsește”.

— Îi sub scară, mamă, am strigat eu din casă.

I-am auzit și respirația. Adică respirația mai mult i-o simțeam. I-o simțeam fiindcă i-o auzisem de atâtea ori. N-am stat eu cu capul pe pieptul ei, ascultându-i bătăile inimii și răsuflarea nădușită?

Și-a vârât capul pe ușă și ne-a mai spus:

— Noi ne ducem.

După asta, în casă și afară, s-a făcut o liniște mare. De nici unde, nici o mișcare. Încremenise totul. Mie, vorba, clinchetele, scârțâielile, treapădul oamenilor îmi erau punctele de reazem. Tăcerea mă dezorienta, mă speria, crea în jurul meu neantul în care nu știam ce să fac, încotro s-o apuc, ce e în preajma mea. Auzisem până la o vreme cotrobăielile mamei, pașii ei, ai lui badea Grigore Șchiopu, ai vacilor, poarta trântită. Le-am urmărit cu grijă să nu-mi scape nimic. Știam clipă cu clipă unde sunt, ce fac: În tindă, în curte, înjugă, caută securea, vorbesc. Tot timpul m-am simțit în centrul acestei acțiuni, înconjurat de ființe și lucruri cunoscute. Pe asemenea date îmi sprijineam întreaga ființă. Îmi rămăsese să o urmăresc pe mama cu gândul. Făcusem lui drum la Sebeș. Mi-o închipuiam acuma mergând tot pe o asemenea cale.

Vântul a început să cânte din strune la geam, pe șoptite. Din când în când îl zgâlțâia. Trânteau poarta. Șuiera pe sub streșini; nu m-a speriat.

Dimpotrivă, am început să-mi vii în fire. Sunt în casă, în casa noastră, în pat, sub țol, deci în siguranță.

Pe ce vreme o fi fost când ne-am sculat, nu știu. Știu că sora mea, Ana, m-a chemat la mâncare. Am mâncat laptele nefiert și mămăliga rece, lăsate de mama.

N-am ieșit afară. În casă era din ce în ce mai frig.

Într-un timp, a venit bunica.

— Dar muma voastră unde-i?

— La pădure, după lemne, am informat-o eu.

Bunica s-a dus afară și a rupt din gard nuiele, a găsit în grajd niște băligar uscat, le-a adus în casă și ne-a făcut focul. A stat toată ziua cu noi.

— S-a înserat și muma voastră nu mai vine de la pădure, a zis bunica.

S-a făcut târziu, și mama tot n-a venit.

— Să vă culcați, ne-a îndemnat bunica.

Eu n-am vrut să mă culc. Nu-mi era somn.

— De ce nu mai vine mama? am izbucnit eu cu vocea sugrumată.

Bunica tăcu. Ce era să-mi răspundă?

Tocmai atunci am auzit glasul mamei în poartă.

L-a lăsat pe badea Grigore să tragă sania în curte și ea a tunat pe ușă ca furtuna. Cu ea a adus gerul de afară. N-a spus nici o vorbă. N-a spus nici bunica. N-am spus nici eu. Am răsuflat toți deodată a ușurare.

Într-o zi, pe la amiază, poștărița satului a strigat la poarta noastră:

— Tu Mărie, ieși să-ți dau o veste!

Mama mulgea vaca în grajd.

— O venit carte de la tat-to, mi-a zis mie.

Eu am alergat într-un suflet să-i spun mamei.

— O vinit carte de la tata!

Mama a scăpat șiștarul din mână. N-a mai stat să ia vasul. A năvălit pe lângă mine, a ieșit în curte pe porțiță și până la poștă nu s-a oprit.

Nu știu de câte ori a citit scrisoarea. A citit-o în casă, vecinilor, neamurilor, care au început să vină valvârtej la noi. Eu am învățat-o pe de rost, vorbă cu vorbă. O ruga să se ducă la el la Oiejdea.

Mama n-a stat mult pe gânduri. A pregătit merinde, haine curate de schimb, a copt pită, a tăiat o rață, a fript-o, le-a împachetat în dășagă să i le ducă tatii.

Eu, în ziua aceea, m-am ținut de poala iei. Îi spuneam scâncindu-mă:

— Merg și eu la tata.

Călătoria făcută la Sebeș mă năvălise. Acuma țineam morțiș să mă ia iar cu dânsa. Mă ispiteau întinderile, zgomotele noi, altele decât cele din sat. Știam asta din călătoria cealaltă.

— Îi departe și n-am cum să te duc. În desagă nu te pot pune că acolo îi pita. Și ești greu!

Eu o țineam însă pe a mea:

— Merg pe jos.

— Nu poți, că avem de trecut o apă mare și de suit multe dealuri.

Mama m-ar fi luat, însă s-a gândit că-i departe. A încercat tot felul de motivări, până când s-a răstit la mine:

— Tu să stai acasă!

Din glasul ei aspru am înțeles că nu mă ia cu dânsa.

A plecat la Oiejdea cu Anica lui Colibă. Fusesse și ea chemată de bărbat tot acolo.

Când s-a întors, mama n-a mai fost veselă ca la plecare. Am simțit că era tare amărâtă. Abia după vreo două zile și-a revenit.

Peste sat s-a așezat o iarnă grea cu zăpadă multă și viscole. În acele zile pustii stam în casă cu mama și cu alte rude care veneau pe la noi. Ronțăiam floricele și boabe de cucuruz fiert, cum e obiceiul prin partea locului. Într-una din acele zile, pe la prânzul mare, stând în casă cu mama, numai ce am auzit în uliță sunet de zurgălăi. Se oprise acolo o sanie. A răsunat peste poarta noastră un glas gros care a strigat aspru:

— Tu, asta, Mărie! Ieși afară din bujdulă!

Mama, la porunca grofului, a sărit ca arsă de pe păcel și s-a grăbit să iasă în curte.

— Sărut mâna, domnule dragă! Oare de ce mă strigi?

— Uite, tu, muiere! Ți-am făcut o rugare să vedem de-l putem scăpa pe Niculaie din cătănie, că-s cam puține mâini de lucru la curte. Ia hârtia asta, du-te cu ea la notăraș și la ghirău să o subscrie, iară mâine să faci ce poți și negreșit să ajungi cu ea la solgăghirău, în Blaj. Și duci și copilul să-l vază domnii ăi mari de acolo. C-apoi or face ei ce-or face și, de bună seamă, ofițerii ăia din cătănie îi dau drumul lui Niculaie să vie acasă.

Mama, răscolită de știrea cea nouă și tulburată de frică, i-a răspuns grofului:

— M-oi duce, domnule dragă, m-oi duce, da cine-și prinde pentru noi caii la sanie pe-o așa lupărie de vreme?

— Acuma ce mai vrei? Rugarea ți-am făcut-o, să-ți dau și cocie?

Îi era grofului de mine și de tata, ca dracului de tămâie. Lui îi trebuia om la curte. Și voia să scoată jar din foc cu mâinile mamei. O mâna să se ducă pe o așa propestenie la Blaj. Ba cerea să și ia și copilul orb cu dânsa.

Mama a alergat într-un suflet prin sat să facă rost de sanie. Târziu de tot s-a întors acasă zgribulită de frig.

— Dragul mumii, am fost la toți găzdoii care au cai, am fost și la notăraș și la ghirău Dar parc-or surzit. L-am înduplecat pe badea Ilarie, țiganul. Se vede că săracul la sărac trage. Ȑi bogați până te ajută Ȑți ies ochii. Bine zice mătușă-ta Anica din cântătură:

Cine-i bogat și avut Nu cere bani Ȑmprumut. Noi săraci, cari n-avem, Cerem dar nu căpătăm. Că de cine m-am rugat Niciodată nu mi-o dat!

Acum trebuie să vorbești tu cu domnii Ȑi mari. Eu am să te Ȑnvăț ce și cum să le spui. Dacă mă ascuți și-i avea curajie, scapă tată-tu. Să zici așa: „Domnule solgăghirău, fă bine lasă-l pe tata acasă, din cătănie, că-s mic și necăjit și n-are cine mă griji!”

Am repetat vorbele până ce i s-a părut mamei că-i bine cum le spun. Le-am repetat până ce le-am știut ca pe o poezie.

Seara ne-am culcat, dar n-am putut dormi până târziu. Mă temeam să nu-mi greșesc „cuvântarea”. O spuneam Ȑn gând mereu: „Domnule solgăghirău, fă-bine-lasă-l-pe-tata! Domnule-solgă...”

A doua zi ne-am urcat Ȑn sania lui Badea Ilarie.

Sania a prins a aluneca pe zăpada Ȑnghițată. Calul sforăia. Prin sat, s-au repezit la noi dulăii. Lătrau ca la lup. Apoi nu mai știu ce s-a Ȑntâmpat. Ȑnvelit bine Ȑntr-un cojoc, mi-am repetat Ȑn gând lecția până am adormit. Nu m-am deșteptat decât când m-a scos mama din cojoc.

Părăsind culcușul cald, gerul m-a Ȑnfiorat dintr-odată:

— Bagă de seamă cum vorbești cu domnii Ȑi mari, mi-a mai zis acum mama.

Atunci am Ȑnceput să repet, Ȑn gând, vorbele descântecului, menite să-l aducă pe tata acasă.

Ȑn oraș era zarvă, nu ca la noi Ȑn Roșia. Zăpăcit de zgomotul ce-l auzeam Ȑncă, am urcat niște scări, mai mult purtat de mama, decât de picioarele mele. Ne-am pomenit Ȑntr-o sală, care, după ecoul pașilor, mi se părea grozav de mare. Călcam cu frică, să nu mă audă cineva. Am ajuns la o ușă. Mama a bătut Ȑncet și am intrat. Acolo cineva s-a răstit la noi:

— Ce-i, lele? Ce vrei? Și ce-i cu copilul Ȑsta? De ce l-ai adus?

Mama, tulburată, i-a răspuns plângând:

— Domnule, mă rog frumos, Ȑsta-i copilul meu. Am fost mânați aici de măria-sa Dobay, din Roșia, cu hȐrtia asta la domnul solgăghirău. Să faceți bine să ne duceți la dumnealui.

Ascultam mișcarea din sală, dar nu auzeam decât duduitul focului Ȑn sobă și pe cineva care tot răsfoia niște hȐrtii. După scurtă vreme, mama a fost chemată pe un ton poruncitor:

— Haideți cu mine, lele, că domnul solgăghirău a cunoscut slova grofului Dobay și vă ascultă.

Inima îmi bătea cu putere. Ținând-o strâns de mână pe mama, am intrat.

— Ce-i, lele? Ce vrei? De ce ai venit? Și copilul ăsta ce-i cu el? De ce l-ai adus? am auzit eu un alt glas.

Mama, întâmpinată cu atâta asprime, a încremenit o clipă, apoi a început a suspina. Am auzit-o rostind cu răsuflarea înăbușită:

— Domnule solgăghirău, sărut mâna, mare necaz m-o adus la dumneavoastră în cap de iarnă. Copchilul ăsta îi al meu și-i așa cum îl vedeți. Bărbatul mi-i dus la bătaie și n-are cine-i câștiga pita. Am făcut o rugare cu măria-sa Dobay. Cad și eu în genunchi înaintea dumneavoastră să faceți ceva să-mi vie bărbatu' acasă din cătane.

După ce-a ascultat-o pe mama, domnul solgăghirău m-a întrebat pe mine:

— Cum te cheamă, măă?

— Ion, am răspuns eu, și pe nerăsuflăte i-am dat drumul cuvântării mele: „Domnule-solgăghirău-fă-bine-lasă-l-pe-tata-acasă-din-cătane că-s-mic-și-necăjit-și-n-are-cine-mă-griji”.

Solgăghirăul a venit la mine, mi-a pus o mână pe cap, iar cu cealaltă mi-a dat o monedă, zicându-mi:

— Bine, dragă, bine... las' că facem noi să vină tată-to acasă.

Apoi întorcându-se către mama:

— Du-te, lele, și fii hodinită!

Mama, auzindu-l, n-a conținut cu mulțumirile, mergând de-andăratele până la ușă. Aici s-a oprit și am simțit că s-a aplecat în fața lui până la pământ, apoi am ieșit și ușa s-a închis cu zgomot în urma noastră.

În stradă, m-a buimăcit iar zgomotul care năvălea spre mine din toate părțile. Așa ceva nu auzisem: căruțe cu cai, sănii cu zurgălăi, răgete de vite, vorbă multă de oameni care alergau în sus și în jos. Era o adevărată babilonie. Fiecare mișcare din jurul meu, cu tot frigul ce-l simțeam, mă făcea să o întreb pe mama:

— Mumă, ce-i larma asta care se aude?

— Ce să fie? Cum să-ți spun? Astăzi îi joi. Îi târg la Blaj, și-i lume multă, căruțe cu cai, sănii și oameni și vite.

Nu-mi dam seama pe ce lume trăiam. Ne-am căutat cărăușul.

Ajunși acasă, am coborât din sanie degerați sloi. Am intrat în bujdula noastră unde era miros de busuioc și aburi de ciorbă de fasole, pregătită de bunica.

Zilele friguroase de iarnă treceau una după alta. Veneau vești despre cei duși pe câmpul de bătaie. „Lui Zenovie i-a retezat unul cu sabia nasul”, mi-a spus lovu și eu mi-am dus în neștire mâna la nas să văd dacă-l mai am.

Într-o zi a intrat în casă la noi văitându-se Ana, sora mamei. Plângea și se zbuciuma spunând că amândoi frații lor au căzut prizonieri. Se bocea ca după mort. Mama a început și ea să plângă, iar noi copiii îi țineam izonul. De la o vreme însă ne-am potolit cu toții. Nana Ană, suflându-și zgomotos nasul și suspinând încă, și-a dat o părere:

— Acum n-avem ce mai face. Dacă-s prinși, îs prinși și gata. Și, apoi, cine știe, poate că-i mai bine așa, că acolo nu-i omoară nime, ca pe front. Și de-or avea noroc să trăiască, s-or întoarce acasă. Că io și cu muma atâtea lacrimi am vărsat de când or plecat ficiorii ăștia, de-ai putea face fântână în sat!

Eu și sora mea stam ghemuiți în păcel și nu vorbeam decât în șoaptă, înfrigați de tot ce auzeam.

Prin sat, jalea era tot mai grea, iar teama tot mai amenințătoare. Joc nu mai era de mult și Niculaie al lui Tăcheș și Maftei al lui Huiu și-au pus ceterile în cui. Nici șezători de fete și feciori nu se mai țineau, că nu le lăsau jandarii. Doar femeile bătrâne se mai adunau serile, pe rând, când la una, când la alta, să-și toarcă lâna, cânepa și amărăciunile.

Într-o seară bătrânele s-au strâns în casă la noi... Au început poveștile. Eu eram nelipsit. Stam într-un ungher și ascultam poveștile cu sufletul la gură.

— În Hârțogovina (Herțegovina) o fost așa de mare bătaia că au căzut morți, om lângă om, și harța nu s-o gătat până când n-or mai rămas în picioare decât ghinerarii. Stau acuma ghinerarii vrăjmași față în față și se uită unul la celălalt. Un soldat care nu era mort de tot i-a văzut, a ridicat capul și le-a cuvântat: „Acuma să vă bateți voi”. Da cum să se bată ghinerarii!? Treaba lor îi să-i pună pe alții să se puște și ei să steie să ia aminte dacă slobod bine gloanțele din puști.

Mama a oftat, desigur cu gândul la tata. Eu am auzit-o și mi s-a strâns inima de mi s-a făcut cât un purice.

— Când o venit groparii să strângă morții, au prins a-i întuma cu față în sus să-i vadă care-s. Ăsta-i Achim Trandafir din Mănărade, ăsta Pușcașu Todor din Ciufud, ăstalalt Telianu din Roșia. Aveau scrise numele pe ținulile din cățuile de tablă de la gramaji. De acolo au aflat ei unde să trimită înștiințări pe sate, să afle muierile despre moartea soților, a mai spus bătrâna.

Eu stam și ascultam. Încercam să-mi închipui un câmp mare plin cu morți, om lângă om.

În ziua următoare m-am dus pe bâjbâite la poarta lui Telianu. Am stat și am ascultat bocetele femeii. Era pe privar și se văita în gura mare: omu' meu, bărbatu' meu!

După asta bocetele au răsunat când ici când colo, când într-o casă când în alta, după cum erau chemate femeile la cancelarie să ia știre despre „moartea vitejească” a bărbaților, ori mamele despre a feciorilor. O auzeam pe mama, seara, bombănind: „Scapă-l, Doamne, pe Niculaie și adă-mi-l acasă!” Vorbele mă cutremurau și spuneam și eu, ca mama, în taină mare: „Adă-l, Doamne, pe tata acasă!”

Veștile și poveștile despre grozăviile războiului s-au înmulțit. Nu-mi scăpa nimic din ce se zvonea. Răzbăteau peste sat dangătele clopotelor din turnul bisericii. Vesteau și ele moartea ostașilor. Când zvâcnea cel dintâi sunet de aramă tresăream ca ars. Poveștile și zarva ce era stârnită de înmormântări mi-au aprins închipuirea. Așteptam să aud mereu lucruri tot mai înfricoșătoare. Nu vedeam ce se întâmplă în jurul meu, nu vedeam fețele oamenilor, așa că eu trăiam numai din plăsmuiri. Mintea mea aducea învălmășeala luptelor la marginea satului nostru. Eu le simțeam că se desfășoară pe dealurile și pe văile noastre. Așteptam să năvălească pe ulițele dintre case, să mă trezesc între ei, între războinici, luat de careva pe sus.

— Mumă, vine bătaia și la noi?

— Bătaia îi departe, da ce mai știi!? O aduce-o airiplanu și pe la noi, că acuma zboară oamenii pe sus, ca păsările, de se bat prin văzduh, mi-a răspuns.

Alte închipuiri. Așteptam să aud pe sus cloncănit ca de uliu, pocnete de puști, țipete și vaiete de oameni. Despre aeroplanе știam doar atât că sunt niște păsări de fier cu ostași în ele. Eu îi socoteam stând călare, cum stau călare pe cai. Nu peste mult timp, într-adevăr, a trecut peste Roșia un aeroplan. Era ziua în amiaza mare. Lumea a ieșit de prin case, s-a strâns în uliță. „Iote-l-ai, iote-l-ai”, strigau în gura mare. Eu auzeam doar bâzâit de motor. Cât n-aș fi dat să-l pot vedea și eu!

— O pușcat? L-am întrebat eu după aceea pe lovu.

— N-o pușcat, mi-a spus el, dar mergea sus; îi mai iute ca pasărea. Și strălucea ca argintul.

Am ascultat eu multe zile și seri să mai aud prin văzduh zumzet de motor, dar n-a mai trecut nici unul.

„Ce ar fi dacă ar veni tata într-o zi cu aeroplanul și s-ar lăsa cu el jos în curtea noastră”, mi-a trecut mie atunci prin minte. I-am spus și mamei gândul meu.

— Du-te, măi copile, du-te, nu mai vorbi minuni.

Cam o dată pe săptămână, se adunau fetele într-o casă sau alta, dar numai ziua, căci seara erau oprite de jandarmi. Așa era obiceiul satului. S-a întâmplat că au ajuns și pe la noi. Și tare-mi plăcea când le auzeam vorbind. Era altfel decât în sfatul bătrânelor. Glume, cântece, când se porneau să cânte înlemneam și le ascultam cu sufletul la gură. Cântau doar cântece de veselie, de joc ori de jale, care vorbeau și ele despre război, despre tata, despre fratele, ori bădița dus departe. Cântau apoi și despre împăratul:

Împărate, ce-ai de gând Când vezi copiii plângând, Nevestele suspinînd? Împărate, împărate, Pune pace, nu te bate, Că de când te-ai prins a bate, Nu mai sunt ficiori pe sate, Făr cămăși împăturate Și fete nemăritate Și neveste supărate.

Și nu se isprăvea bine acesta, că altă fată și începea: Cântă cucu-n par de vie Cântă, că nu-mi cântă mie! Le cântă la păcurari Să grijească oile Să nu mănse florile. Florile-s de trebuială La-mpăratul de cerneală. Să cernească hainele, Să-mbrace cătanele.

Iar o altă codană îl cânta pe al ei:

De când badea-i dus cătană, N-am mai pus în cap năframă, De când badea cătănește Inima mea-l tot jelește Și de când s-o dus din sat Am tot plîns și-am tot oftat.

Am ascultat și am învățat cântecele din șezătoarea fetelor. Le-am cântat apoi și eu.

Într-o seară, pe la sfârșitul iernii, după ce ne-am culcat, n-am putut adormi până târziu. Auzeam vântul care zgâlțâia ferestrele și aducea urletul unui câine. Urletul se apropia și se îndepărta. De frică, m-am adunat ghem în pat, învăluindu-mi capul cu țolul ca să nu mai aud nimic. Apoi am adormit. Dar m-am trezit deodată, speriat. M-au deșteptat niște ciocănituri în fereastră noastră. Se vede că mama dormea adânc, căci ea n-a auzit nimic. Cel de afară a repetat ciocănitul, de data asta mai stăruitor. Atunci a răsunat limpede vocea tatii:

— Tu Mărie! Mărieee! Tu Mărie, scoală-te și deschide ușa!

Mama a auzit acum și ea glasul de afară, a sărit din pat și a strigat înfricată:

— Cine-i? Cine bate?

— Mumă, mumă, scoală-te c-o venit tata, am izbucnit eu de sub țol.

— Eu îs, tu Mărie, hai deschide! a stăruit glasul de afară.

Mama s-a repezit spre ușă și, deschizând-o, a zbierat cât a putut:

— Niculaie, tu ești? Bine că te-o adus Dumnezeu!

Apoi tata a intrat în casă cu pași grei, scuturându-se de zăpadă pe pragul ușii. Mama s-a grăbit să aprindă lampa. S-a dus și la sobă să ațâțe focul. A oftat ușurată:

— Bine că te-am mai văzut o dată în casă, la copiii tăi!

Tata, dezbrăcându-se, și-a trântit hainele pe laviță. Atunci am auzit un zornăit neobișnuit: era pușca, pe care o rezemase de perete. Nu m-am sculat până ce nu l-am auzit pe tata întrebând:

— Ion ce face? Acum doarme, de bună seamă!

Auzindu-mi numele, am sărit și eu drept în picioare:

— Da nu dorm, tată!

Tata s-a spălat, s-a așezat la masă să-și potolească foamea. Au început vorba:

— Vacile mai sunt? Cucuruz ai strâns de pe hotar?

— Am făcut cum m-ai sfătuit când ai plecat. Am grijit de vaci și de tot ce am avut la ușa noastră. Cât am putut, ca o muiere necăjită, am văzut și de copii.

Și noi copiii ne-am bucurat de venirea tatii.

Iarna era pe sfârșite. Zăpada mai stăruia să rămână încă pe câmp, prin curțile și pe acoperișurile caselor.

„Lângă fântână, balta rațelor lucește ca o glajă”, a spus mama.

Sora mea Ana se da, într-o zi, pe gheață. M-am dus și eu acolo. Ea m-a luat de mână și m-a înșăniat pe ghețuș de multe ori. M-a târât încet și cu grijă după ea, înapoi și înapoi, până i s-a urât. Mie mi-a plăcut și m-aș mai fi dat pe ghețuș. Mama a ieșit să ia o cofa de apă. Eu am simțit-o și i-am zis:

— Să mă dai, mumă, pe lunecuș!

— Ba un drac! Alta n-am de făcut decât să mă dau cu tine pe gheață!

Dar a venit la noi lovu. Tot lovu! A zărit și el derdelușul și a zburdat pe lângă mine, apoi pe lunecuș ca vântul, o dată, de două ori.

— Hai loane, să te dau și pe tine, m-a chemat el.

Eu atâta am așteptat. M-a luat de mână, m-a dus la capătul ghețușului și mi-a zis:

— Lasă-te, buburuz, pe vine!

M-am lăsat cum m-a învățat, iar el m-a apucat de o mână și a fugit cât a putut pe luciul apei înghețate. Am simțit acum tăișul vântului în față. Și nu l-am lăsat pe lovu până nu l-am dat gata de osteneală.

O plăcere ca asta nu mai simţisem până acum. Aş fi vrut să ţie cât de mult.

Către prânz s-a pornit un vânt căldicel şi streăşinile casei au început să plângă. Boarea caldă a ţinut toată noaptea.

În dimineaţa următoare, de cum m-am dat jos din păcel, m-am îmbrăcat şi m-am încălţat grăbit şi am zbughit-o pe uşă afară. M-am oprit pe lunecuşul de pe balta raţelor. Dar gheaţa a trosnit şi eu am ajuns cu picioarele în apa rece. Noroc cu tata, că m-a văzut şi a sărit de m-a scos de acolo şi m-a dus în casă, plocon mamei.

Primăvară. A început în casă şi în curte mare forfotă. Am auzit poveştile părinţilor:

„Am luat de la curte două iugăre pe trei grămezi, adică două a domnului şi una a omului”, a zis tata într-o seară, în casă. A doua zi s-a şi gătit de arat. L-am auzit cotrobăind prin şură, prin curte. A urnit carul, a scos de prin unghere o mulţime de hodrobele, a coborât din podul grajdului nutreţ pentru vaci. Eu îi urmăream atent fiecare pas, fiecare mişcare.

— Mergi cu tata la plug? m-a întrebat fără nici o altă vorbă.

— Merg, am răspuns şi eu tot aşa scurt, fără să mă gândesc prea mult.

Nu mai fusesem la plug. Îi surprinsesem pe părinţi vorbind despre treburile gospodăriei şi am ajuns să cunosc multe din ele. Despre arat, semănat, mai povestiseră; îi ascultasem, însă nu ştiam ce treabă ar putea să fie asta. Oricât ar fi încercat să mi-o explice cu vorbe nu aş fi înţeles-o, nu mi-aş fi putut-o imagina. Toate cunoştinţele mele erau rezultatul intuirii lor pe concret cu ajutorul simţurilor sănătoase. Casa, curtea, uliţa mi-au intrat în conştiinţă prin tălpi, prin vârfurile degetelor, prin urechi, nări. Vieţuitoarele tot aşa. O pipăisem pe Vireana, pe Joiana, scroafa, caii, găinile. Le simţisem miasmele. Numai aşa am izbutit să mi le fixez în minte, să le dau un contur şi un conţinut vorbelor prin care le denumeam.

Acuma tata mă chema să merg cu el „la plug”. L-am întrebat:

— Ce facem la plug?

În loc de răspuns, m-a dus de mână în şură. Acolo m-a pus să pipăi parte cu parte plugul, rotilele, cobila, grapa. Mare lucru n-am înţeles din tot ce mi-a spus. Mie îmi trebuiau şi alte date, alte elemente din care să-mi alcătuiesc imaginea lor, a lucrurilor. Numai după încercări repetate în care îmi intrau în acţiune şi alte simţuri izbuteam să le întrezăresc. Mişcarea, zgomotul, în variatele lor tonalităţi şi intensităţi mă ajutau să-mi dau seama de ceea ce se petrece în jurul meu, de natura lucrurilor pe care le sesizam prin pipăit.

Așa, tata m-a urcat în car pe nutrețul vacilor, alături de sora mea, Ana. Pe drum am simțit în spate niște ghiontituri.

— Ce-i aici, Ană? am întrebat eu.

— Grapa, colții grapei, mi-a răspuns ea.

Am pipăit-o și i-am simțit mulțimea de dinți de fier.

— Împinge-o mai încolo, că mă împunge în spate, i-am cerut eu soru-mi.

Era un început de înțelegere, de cunoaștere a uneltelor de plugărit.

În câmp, a pus tata plugul în brazdă și pe Ana în fața vacilor, să meargă înaintea lor.

— Vezi brazda? a întrebat-o dumnealui. Să calci pasul pe ea.

M-a strigat apoi pe mine:

— Hai, plugarule, hai să ții de coarnele plugului.

M-am dus și el mi-a așezat o mână pe un lemn, lângă mâna lui, iar în cealaltă mi-a pus biciul.

— Așa! Și acuma să ții strâns de cornul ăsta și să mâi vacile: cea Joiană, hăis Vireană, m-a dăscălit, și am pornit aratul.

Eu țineam mâna strâns pe corn, aproape de mâna tatii, învârteam biciul și strigam: cea Joiană, hăis Vireană! Mi se părea că fac o mare și însemnată treabă, că fără mine nu s-ar putea lucra.

Am mers până la capătul locului o dată, de două ori, de nouă ori. Încă eram tot nedumerit. Nu-mi dam seama de ce acest du-te-vino. Ca să mă lămuresc l-am întrebat tot pe tata:

— Arăm?

— Arăm, mi-a răspuns el.

Mai încolo, în dreapta și în stânga noastră, se auzeau vorbe de om și muget de vite.

— Ce-i acolo? l-am întrebat eu iar pe tata.

— Acolo-i Pătiu lui Brânzei, mai în sus îi Vițișel. Ară și el. Ară tot satul.

Ascultam atent la tot ce se petrecea în jurul meu. Glasuri, cântec, fâșâieli de aripi de păsări în zbor, o adiere abia simțită mă învălmășeau. Pentru mine erau lucruri noi. Pe fiecare separat o mai auzisem. Acum se contopeau într-o simfonie plăcută.

Tata m-a pus să calc pe rând cu piciorul miriștea, ogorul, brazda. Îmi stăruiau în mâini smuciturile plugului, auzisem scârțâitul rotilor, un scârțâit ce aducea cu scâncetul unui copil. Apoi vorba zgârcită a tatii, gâfâitul vacilor, izul de sudoare, aroma de pământ reavăn ridicată de aburi din glie, toate laolaltă mi-au conturat în minte plugăritul. Abia acuma

aveam răspuns la întrebarea pusă de mine de dimineață tatii: „Ce facem la plug?”

La prânz a venit mama cu mâncare: zamă de fasole și mămăligă caldă. Am mâncat ca un lup, pe întrecute cu tata și cu Ana.

La hodină, am simțit nu știu cum lărgimea câmpului din jurul meu. Acasă îmi potrivisem în minte mărimile spațiilor din cameră, din curte. Aici, vorbele auzite, zgomotele și adierea vântului sunau altfel, îmi dam seama că vin de departe.

— Tată, îi mare câmpul? am întrebat eu.

— Îi fără margini!

Cum este câmpul fără margini nu mi-am putut închipui atunci. Mai târziu, acum, ori, poate, nici acum.

Pe la coptul grânelor, am auzit într-o zi portița trântindu-se și cineva intrând în curte. Erau pași grei și zornăit ca de zale. Jandarmii veneau să-l anunțe pe tata că trebuie să meargă din nou la război.

A plecat iar tata de-acasă.

Ultima fărâmă de pâine o luase tata. Făină de cucuruz nu mai era decât pe fundul unui sac. În blidișelul meu de pleu, zeama era mai puțină. Vorbele mamei, mai rare și mai grele. Îmi dădeam și eu seama că la noi nu-i bine. Mama a lipsit o dată o zi întreagă de acasă. Când a plecat ne-a lăsat dormind. Seara a venit târziu. După asta n-am mai putut-o prinde în vorbă multă vreme. O simțeam că-i tare supărată. Am tăcut și am așteptat să înceapă ea poveștile cu mine. Am auzit apoi în grajd și prin curte numai mugetul Joanei. Vireana amuțise parcă. Neliniștit, am întrebat-o pe mama:

— Vireana unde-i, mumă, că n-o mai aud?

— Pe Vireana am vândut-o, mi-a răspuns ea printre sughituri.

Un cui m-a împuns în inimă. Nu știam ce înseamnă „am vândut-o”, dar am înțeles că n-o mai avem pe Vireana și am început să plâng. Atât știam și atât puteam să facem: să plângem.

— Am vândut-o să cumpăr bucate, a încercat mama să mă împace și a izbucnit și ea în hohote de plâns.

Am auzit-o bocindu-se:

— Știu, Niculaie, știu că mă sfădești dacă vii acasă, dar n-am avut ce face. Îmi era milă de copilul ăsta să-l las să rabde de foame!

Eu umblam acum în vârful picioarelor. Mă înspăimânta orice vorbă, orice zgomot străin. Așteptam, nici eu nu știam ce, dar mi se părea că plutește ceva rău prin aer, pe deasupra capetelor noastre.

„Nu da, Doamne, omului cât poate răbda!”, am auzit-o pe mama zicând într-o noapte, când mă trezise și pe mine din somn foiala ei.

— Vinde Zalany pământ, a spus într-o zi bunica pe nerăsuflăte, când a intrat în casă la noi.

— Am mai auzit și de la alții, i-a răspuns mama. Și mă gândesc să cumpăr și eu un iugăr.

— Dar de unde bani? a întrebat bunica îngrijorată.

— Din foc și iarbă verde. Din bancă. Zălojesc casa, i-a răspuns mama.

După câteva zile mama s-a dus la Blaj. Când s-a întors a vărsat pe masă ceva sunător.

— Ce-i acolo? am întrebat eu.

— Bani, dragul mamii, bani! mi-a răspuns și mi-a umplut pumnii cu zloți și coroane de argint.

Erau rotunzi și grei, reci ca gheața. M-au înfiorat. I-am drămluit scuturându-i în pumni, apoi i-am pus cu frică pe masă.

În cealaltă zi, mama mi-a spus cu un glas ce avea în el o mie de înțeleșuri, în care se simțea și bucurie și frică:

— Ioane, dragul mamii, acum avem și noi pământ! Un iugăr de pământ.

După o vreme, nu i-am mai auzit nici mugetul Joianeii.

— Ai vândut-o și pe Joiana?

— Am vândut-o, mi-a răspuns de astă dată mama cu un glas în care se simțea sfârșeală.

N-a trecut mult' și mi-a spus:

— Mă duc, ioane, la târg, să cumpăr două vițele.

Ultimele întâmplări, unele bune, altele rele, venite una după alta, mi-au făcut în cap o învălmășeală de nu mai știam ce să aleg din ele.

Dar într-o zi aud că se deschide poarta și intră în curte pași ca de vită. Mai slabi ca ai Vireanei și ai Joianeii, dar semănau cu mersul lor. Apoi a răsunat un scâncet de vițel. Am tresărit.

— Florica și Rujana, ioane, mi-a spus mama.

Erau două vițelușe, de lapte aproape, cumpărate cu banii ce-i rămăseseră din prețul Joianeii după ce plățise datoria la bancă.

N-am înțeleș prea multe din schimbările făcute de mama. M-a cuprins însă o mare bucurie. Am încercat să mă apropiu de vițele. Ele, se vede, s-au speriat de mine și au luat-o la fugă prin grădină.

Tata a venit nu peste multă vreme.

Când a intrat în casă era seară târziu.

— Unde-s vacile? a întrebat el în loc de bună seara.

Venise prin fundul grădinii și trecuse pe la grajd.

I-am simțit supărarea din glas.

— În Lunca de Jos, a răspuns mama. Am cumpărat cu banii de pe ele un iugăr de pământ.

Tata a rămas o clipă descumpănit. Ghiceam asta din respirația lui întretăiată. Au urmat câteva clipe de tăcere. Au fost clipe grele. Nu așa îmi închipuisem întoarcerea tatii, i-am simțit mânia încă din pașii lui grei tropăiți pe privar, din felul cum a deschis ușa. Ajunsesem încă de atunci să dau înțeles nu numai vorbelor ci și felului în care erau spuse, mai tare, mai șoptit. Mă înfricau cuvintele tatii abia auzite. Vâjâia în ele furtuna ce se apropia. Acuma doar că șoșotise. Numai mama și eu înțelegeam ce spune în asemenea împrejurări. Mama își completa înțelesul vorbelor cu ceea ce vedea, cu ceea ce îi spuneau privirile tatii; eu ajunsesem să ghicesc din graiul omului gândurile cele mai ascunse. Așa suntem noi, orbii. Urechea ne tâlmăcește și răstălmăcește sufletul celui cu care stăm de vorbă. Așa a fost și acuma în: „Unde-s vacile? rostit de tata încet, atât de încet că abia l-am auzit, a răsunat, în casa noastră, o mustrare, ca o prăbușire surdă de munte.

Mi-a tăiat și mie bucuria așteptării. Prăbușirea surdă a huit și în gândiul meu. De unde mă pregătisem să-i sar-, la sosire, de gât, să-l îmbrățișez, acum m-am ghemuit în mine. Stam și așteptam: să se cutremure casa, să se surpe pe noi, să o aud pe mama izbucnind în vaiete. Furtuna n-a izbucnit. L-am auzit pe tata spunând tot abia șoptit:

— Dară avem și noi pământ! Un iugăr de pământ! Și vițelele s-or face vaci!

Acum, vorbele au sunat altfel. Aduceau a înseninare. Se simțea în ele o ascunsă dar mare bucurie. „Avem și noi pământ!” păreau cuvintele mai domoale, mai pline de înțeles decât vorbele unei rugăciuni. Aveau în ele înțelesul unei împliniri îndelung așteptate. Eu am priceput schimbarea. Vorbele ascundeau acuma în ele mulțumire. Limpezirea lucrurilor, a treburilor isprăvite de mama, a limpezit pe dată și atmosfera din casa noastră. Mi s-au limpezit și gândurile mele, fără să înțeleg prea bine despre ce era vorba. Atâta am priceput că tata se bucura de iugărul de pământ cumpărat de mama.

— Așa m-am gândit și eu, Niculaie, că nu-i rău să avem și noi o palmă de loc. Și vițelele s-or face vaci.

— Dacă mă mai duc o dată, apoi până viu, tu îi cumpăra jumătate moșia grofului și o ciurdă de vaci și boi, a încheiat tata, și, bucuros de povestea asta, abia atunci ne-a îmbrățișat pe rând pe toți.

A urmat apoi, nu mult după aceea, o altă bucurie în casa noastră.

Am auzit într-o zi un scâncet ascutit de copil.

— Cine plânge? am întrebat eu surprins.

— Mia plânge,

— A cui îi Mia?

— Îi sora ta. A adus-o Maria lui Iojă din apa Târnavei, mi-au spus ei (Maria lui Iojă era moașa satului).

Se născuse sora mea Maria. Mi-au dat-o și mie în brațe. I-am pipăit mânuțele, obrații ca de spumă. Eram nespus de mulțumit. M-au pus să o leagăn. De la o vreme mi s-a urât de treaba asta și mă obosea. Am început să dau semne de nerăbdare. O lăsam să plângă. Atunci mama mă lua la rost. Dar cu ce nu se învață omul?! M-am obișnuit să o leagăn și să-i cânt. Îi cântam în șoaptă. O azeam cum îmi gângăvea și ea. Gângăvea până adormea. Atunci o lăsam și-mi vedeam de alte treburile.

Într-una din zile stam, cum stam de multe ori, cu tata în curte. Deodată am auzit o detunătură, apoi alta.

— Tună? am întrebat eu.

Nu tună. Trage cineva cu pușca, mi-a răspuns dânsul.

Eu n-am cunoscut până atunci detunătura de pușcă și de aceea mi s-a părut că tună. Atunci, în poartă la noi au și răsunat vorbele: „Îs nemții! Vin nemții!”

Era într-adevăr un giup de nemți. Când au ajuns la marginea satului au tras cu puștile.

„Nemții!” mi-a hui prin cap. Mai auzisem vorbindu-se despre ei, întotdeauna cu teamă. Era plin satul de vești și povești despre isprăvile lor: „Pe unde trec cu tunurile și tancurile lor se cutremură munții. Rad de pe fața pământului case, sate și orașe! Fuge lumea din calea lor ca de potop!” Așa glăsuiau mai ales femeile. Eu l-am întrebat pe tata:

— Cum îs nemții?

— Cum să fie? Ca nemții, cu cizme, cu căști de fier pe cap, înarmați până în dinți.

— Până în dinți?! m-am mirat și am încercat să-mi închipui cum ar fi asta. Mi-am alcătuit în imaginație niște namile de oameni, ori nici nu erau oameni, dar aveau la ei, încinse peste mijloc, multe săbii; pe umere, puști, nu una ci tot așa, câte trei, patru. Țineau și în gură, strâns între dinți, tot un fel de puști. Ceata de namile o simțeam parcă la poarta noastră. Namilele mârâiau cum mârâiam noi, copiii, când voiam să ne speriem unii pe alții.

— Să nu le deschizi! am zis eu.

— Cui să nu deschid? a întrebat tata.

— Nemților.

— Dacă nu le deschid eu, deschid ei, sparg poarta și intră peste noi, a mai spus tata.

Atât mi-a mai trebuit. M-a prins spaima. Tata a băgat de seamă și a încercat să mă liniștească.

— Nu te speria, că nu-ți fac nimica. Caută și ei sălaş pentru o noapte, două, cât au de stat în sat la noi.

Nu mult după asta, s-a trântit poarta noastră. După aceea a răsunat tropăit și zornăit de fierărie, ca de lanțuri scuturate. Vorbă străină, mârâită, cum îmi bâzâise mie prin cap. Un glas mai ales era gros și răgușit, ieșea bolborosit ca din oală.

Se întâmplase întocmai cum spusese tata. Erau vreo cinci, șase nemți înarmați. M-a apucat spaima. Tata m-a luat repede în brațe. Am început a scânci. Fără nici o vorbă m-a dus la casa bunicului din fundul ciuții și m-a dat în seama bătrânului, iar el s-a întors să stea de vorbă cu nemții. Am stat acolo cu urechea lipită de geam să aud ce se întâmplă la noi. Îmi ticăia inima de frică. Nemții au și început a umbla de colo-colo, la fântână, în șură, în casă. Eu mă simțeam însă la adăpost, bine ascuns. A venit mai întâi tata, după aceea mama, să vadă ce fac. „Să stai aici”, m-au sfătuit ei în șoaptă. Eu am stat. N-aș fi ieșit din casă pentru nimic în lume. Vorbele lor tainice m-au înfricat și mai mult.

În dimineața următoare, bunicul s-a dus în sat, iar bunica în grădină. Am rămas singur în casă. Deodată s-a deschis ușa. A răsunat tropăit de cizme potcovite și zornăit de zale. Am înlemnit. Nu i-am dat răgaz să se apropie, că am strigat cât am putut:

— Nu-i acasă!

Namila s-a îndreptat atunci spre mine, m-a luat în brațe și a început a mormăi. Era glasul gros și ruginit ce ieșea ca din oală.

„Cooopiil!” Atât am înțeles din ce a spus.

Mai târziu am aflat că vorbise pe limba lui: *Jeh habe auch copil*”. Eu înțelesesem copil și am început să urlu și să mă smâncesc în brațele lui. Urlam ca din gura șarpelui. El mă mângâia pe obraz și-mi vorbea într-una. Nu-l ascultam ce spune. Mă zvârcoleam din toate puterile să scap din mâinile lui. M-a scos în curte. Acolo, mama. I-am auzit glasul:

— Lasă-l, domnule, că s-o speriat!

A venit și m-a luat din brațele neamțului. Neamțul însă nu s-a lăsat. Mi-a apucat mâna mea și mi-a pus ceva în palmă. Era niște țiboc tare, un fel de pesmet de campanie. Nu l-am primit. L-a luat mama ca să-i facă voia neamțului. De mâncat, tot eu l-am mâncat în ziua cealaltă.

Stam toată ziua cu ușa încuiată.

În Roșia, nemții au stat numai câteva zile, că și-au văzut mai departe de drum. De atunci n-am mai lăsat niciodată deschise, nici poarta, nici ușa

la casă. Cum le simțeam că stau vraște, dam fuga și le zăvoram cum puteam mai bine.

Primăvara lui 1918. Noaptea se scurtaseră. Prin sat, femeile și bătrânii s-au apucat iar de muncă. Noi, copiii, am ieșit, ca brândușele, la jocurile noastre.

Iovu a mai adus în curte la noi și alți copii și ne jucam de-a „bătaia”. Aveam și puști, niște bețe de lemn. Ne ascundeam, românii în dosul șurii și nemții după cotețul porcilor. De acolo ocheam și trăgeam pocnind din gură: poc! pooc! pooc! apoi năvăleam unii peste alții și ne trânteam pe jos. Pe mine mă ducea Iovu de mână până când îl apucam pe careva în brațe.

De la o vreme, se vorbea în sat de pace.

Într-o zi, când era joaca noastră în toi, am auzit o detunătură, apoi încă una, și încă alta. Eu m-am speriat.

— Cătanele! a zis Iovu.

Așa era. Se întorceau oamenii din război aducând cu ei arme și gloanțe cu care trăgeau de bucurie în aer, grenade pe care le aruncau și care duduiau de se cutremurau ferestrele. Au început să sune și clopotele și să lărmuiască și lumea pe uliță.

Am auzit când s-a trântit poarta și i-am cunoscut pașii tatii

M-o fi zărit pe mine între copii, că a venit ață la noi.

— Ionu tatii, a glăsuț el și m-a luat în brațe, m-a sărutat și mi-a zis: Se pune pace! Vin oamenii acasă!

Apoi au venit din grădină mama și sora mea Ana și ne-am așezat pe talpa privarului.

Le-a spus și lor că bătaia-i gata și că el nu se mai duce de acasă.

Mama a plâns de bucurie, că atâta mai putea face, să plângă.

În ziua cealaltă, încă de dimineață, am auzit glasuri de oameni strigând pe uliță:

— Nu-l lăsa, mă! Dă-i, mă! Pune genunchii pe foalele lui și apasă-l să-i iasă mațele.

Eu am înlemnit. Mi s-a făcut inima cât un purice. A ieșit și tata în uliță să vadă ce-i acolo. Când s-a întors ne-a spus că oamenii l-au prins pe arendașul Laszlo pentru jaful la care s-a dat în vreme ce ei au fost duși la bătaie.

Cu notarul Pongracz se răfuseră mai de cu noapte, îl găbuseră în dosul gălbănașului de unde l-au scos afară, l-au dezbrăcat și i-au dat pe piele atâta cât i s-a convenit, apoi l-au făcut scăpat. „Să-l fi văzut numai. Fugea și sărea peste garduri ca ogarii”, a povestit Ilie al lui Văgău.

Grofii Dobay și Zalany apucaseră a-și lua tălpășița mai din vreme.

Să-i fi văzut pe săteni cărând la bucate din hambarele celor fugiți.

— Ia, mă, ia că-i din sudoarea muierilor și a copiilor noștri, l-am auzit pe unul strigând.

Noi ne-am bătut ca orbii și iei au strâns ca hârciogii, a spus altul în gura mare.

A adus și tata doi saci plini cu cucuruz și i-a vărsat în lădoiul de pe privar. Eu am ținut palmele și am simțit loviturile grăunțelor ce curgeau de sus ca apa când o verși din doniță.

Seara ne-am dus și noi în sat, la bunica, și toată noaptea n-am putut dormi, căci prin ciuți răsunau guițat de porci, răgetul vitelor, urletul și lătratul câinilor, iar pe ulițe se auzeau răcnetele oamenilor beți de bucurie că-i gata bătaia. Printre ei îl auzeam și pe tata cântând și strigând:

Ducă-se domnii la dracu, Să trăiască și săracul.

Au tăiat toți porcii notarului și ai lui Laszlo, le-au luat și vitele și buțile cu vin din pivnițe. Era o hărmălaie de nu mai știai pe ce lume trăiești.

A ținut răscoala câteva zile. Oamenii s-au ostoit apoi și s-au apucat din nou de lucru prin gospodării și în câmp, cu nădejde.

În casa noastră însă bucuria era numai pe jumătate. Tata se întorsese din război beteag de plămâni. Tușea. Îl simțeam și eu că este abătut. Mama avea acum doi necăjiți în casă. Dar tata nu i-a dat răgaz bolii. Muncea din greu, muncea, că nevoile îl împingeau și acum din urmă fără milă.

Eu mai crescusem și începusem să pricep bine necazurile prin care treceau oamenii. Mă învăTEAM prin casă, prin curte, în urma mamei și a tatei ascultând ce vorbesc. Voiam să aflu și să știu tot ce fac. Aș fi voit să-i ajut, dar n-aveam cum. Nici ei nu mă mai luau în seamă ca mai înainte. Asta mă necăjea.

Era o zi de început de toamnă, când soarele mai îndemna oamenii să grăbească la câmp. Aveam opt ani. Stam în curte pe o grămadă de cucuruz proaspăt, adus de tata de pe hotar. Îmi plăcea să desfac cucuruz. Rupeam și eu una câte una pănușile care se țineau bine de cocean, apoi îl azvârleam la grămadă spre dreapta. Tata și mama desfăceau și ei și vorbeau despre mine.

— Oare, măi Niculaie, ce va fi de copilul ăsta, mai târziu?

Tata îi răspunse:

— Cine știe? S-o alege ceva și de capul lui. Așa mic cum îi, vezi-l că se agață și el de câte o trebușoară.

Dar răspunsul tatii cu acel ceva era atât de îndoielnic, încât n-a mulțumit-o pe mama.

Cum vorbeau ei am auzit, la poartă, glasul domnului învățător Răduțu. Venea fâșâind o gazetă în mână. A intrat în curte și ne-a spus cuvinte pe care nu le-am putut uita nici până azi:

— Uite-te, măi Niculaie și tu Mărie, ce scrie în gazeta asta! Se deschide în curând la Cluj o școală pentru copiii care nu văd. Eu gândesc c-ar fi bine să-l dați și pe Ion acolo. Doar știți voi zicătoarea: „Ai carte, ai parte!”

— Ba să-ți vezi dumneata de treburile școlii, a izbucnit mama.

— Vedeți voi pozele de aici? Țștia-s tot orbi, ca și copilul vostru, a continuat învățătorul. Ei sunt oameni mari acum, bine îmbrăcați și cu rost în viață. Uitați-vă, așa va fi Ion, dacă îl dați la școală.

Mama s-o fi uitat la fotografia, că s-a mai muiat.

— Vai de mine, se poate una ca asta? D-apoi cum au ajuns ăștia așa domni mari, dacă nu văd? s-a minunat dânsa.

— Uite, așa va ajunge și copilul vostru. Ba, ce mai știi, vă va ține și pe voi la bătrânețe!

— Tulai Doamne, domnule, da cum să ne țină el pe noi, când nu-și vede nici drumul? De s-ar putea ține pe el, săracu! a strigat mama înciudată.

— Voi așa să faceți cum vă spun eu, să duceți copilul la școală, că acolo îi e locul!

Apoi, mai potolit, tatii:

— Tu, Niculaie, socotește-te bine și hai la mine să-ți fac mgările, că peste o lună începe școala și copilul trebuie să fie la vreme acolo.

— Eu, domnule dragă, nu-mi dau copilul de lângă mine, că-i destul de necăjit. Noi l-am ocrotit cât am putut, străinii însă n-o să-i aibă grija. Ba poate au să-l chinuie în fel și chip. Și-apoi, dumneata ești om cu minte, ce crezi că poate face un copil fără vedere? Cu mult necaz abia l-am învățat să mănânce cu mâna lui. Acolo cine o să stea pe urma lui să-l întrebe dacă îi e foame, dacă îi e sete, dacă îl doare ceva? Nimenea. A sta ca un cățel la ușă străină.

Mama a izbucnit într-un hohot de plâns. Am început și eu să plâng. Am înțeles că trebuie să plec de acasă într-un loc unde nu-mi mai are nimenea grijă.

— Nu plânge, nană Mărie, că oamenii cu carte știu multe despre copiii fără vedere și-i pot învăța mai bine, a mai adăugat învățătorul și a plecat, lăsându-i pe părinții mei să se mai gândească.

S-au gândit, s-au sfătuit. Și-o ținea fiecare pe a lui: tata că să merg, mama că nu mă dă de lângă dânsa...

— Vrei să înnebunesc?! a zis mama suspinând.

— Ba nu înnebunești! Să-l ascultăm pe domnul învățător, că-i om cu carte și știe ce spune.

Eu am auzit tot ce au vorbit ei și am înțeles că trebuie să merg la școală, fiindcă îs orb și nu văd. Să o las pe mama și pe tata, pe Ana și pe Mia și toate jucăriile, pe Todor, câinele nostru, care îmi sărea în piept de câte ori mă duceam să-l dezleg. M-am întristat.

Mama îmi spusese că eu văd. În felul meu îi vedeam și acuma, adică îi simțeam în preajma mea, tata în dreapta, mama ceva mai încolo, Ana lângă mine. Auzisem glasul învățătorului. Îmi dam seama că a stat în picioare, că le-a vorbit mai întâi frumos, apoi mai apăsător. În cap mi se învolbura neînțelegerea. Văd ori nu văd? Văd, îmi stăruia în minte un gând.

— Să știi că mă duc la învățător să-mi scrie rugărilor!

— Fă cum vrei, a răspuns mama cu durere în glas. Da, dacă îl duci, nu mai am zi bună, când l-oi ști necăjit printre străini!

Se vede că și-au uitat de înțelesul pe care l-or fi avut să nu vorbească despre infirmitatea mea de față cu mine.

Tata a încercat s-o liniștească:

— Las' tu, că acolo sunt mulți copii care nu văd.

Iar „care nu văd”, am reținut eu din vorbele lor.

— Auzit-ai, dragul mumii, ce-o zis domnul învățător? Vrei să mergi la școală să ajungi și tu la bine în lumea asta?

— Mă duc la școală cu lovu, i-am răspuns eu. (Mă gândisem la școala din sat.)

— Acolo merg copiii care văd.

— Ai zis că și eu văd.

— Vezi, dragul mumii, dar nu așa ca lovu și ca Ana.

— Dar cum văd?

— Cum vezi? Tu vezi pe dibuite, pe pipăite. Întinzi mâinile înainte și dai de lucrurile care îți stau în cale, le prinzi și le ocolești. Altfel te împiedici de ele și cazii, mi-a vorbit ea cu un glas în care se simțea durerea.

— Ana și lovu mu se împiedică de lucrurile ce le stau în cale?

— Nu, că ei le văd cu ochii.

Mi-am dus în neștire mâna la ochi. I-am pipăit. Mi-am întins capul înainte, cum îmi întindeam mâinile. Încercam să pipăi cu ochii golul din fața mea și așa să văd ce este într-însul.

— Cum vede Ana și lovu cu ochii? am mai întrebat eu acuma.

— Asta, dragul mumii, ce să-ți spun! Cum vedem noi cu ochii? Așa, că tu afli ce este lângă tine numai dacă pipăi cu mâna, ori amiroși, sau

auzi cu urechile. Noi le vedem cu ochii și încă de departe. Și știm cum sunt: mari, mici, albe, roșii, fără să le atingem. Iaca, cine-i la fântână?

Noi stam pe privar.

— Nu știu, i-am răspuns.

— Eu știu. Îi Ana, sor-ta.

— Și ce face?

— Stă pe troaca vacilor și coasă.

Mama a strigat-o și ea i-a răspuns. Eu i-am auzit glasul venind din locul unde știam fântâna. M-a dus la fântână. I-am pipăit cârpa, acul. Avea și cartea la ea. Mi-au dat-o în mână. Eu am cercetat-o cu de-amănuntul, scoarțe, foi.

— Ce se află pe foaie? m-a întrebat sor-mea.

— Nimic, i-am răspuns eu.

Mi-a citit însă Ana din ea: Racul, broasca și știuca.

— Le-a văzut cu ochii?

— Le-o văzut! mi-a răspuns mama.

Am aflat acum un lucru nou: că vezi cu ochii! Nu văzusem niciodată, așa că îmi era greu să înțeleg. În mintea mea se înrădăcinase ideea că toți oamenii pipăie ca mine. Mai exact, nu mi-am pus până atunci această problemă. Viața mea de până atunci se scursese fără să cunosc infirmitatea pe care o aveam. Mă învăTEAM-între semeni și mă izbeam de ei. Socoteam foarte ades că ei s-au izbit de mine și totul a mers așa înainte până în clipa de față.

Am început să-mi pipăi ochii. Am încercat din nou să văd cu ei lucrurile ce le bănuiam că se află în preajma mea. N-am izbutit.

— La școala aceea te învață și pe tine să citești, mi-a mai spus mama.

Mie acum nu-mi mai sta gândul la școală, la școala din Cluj, unde era vorba să mă ducă. Pe mine mă preocupa noutatea aflată: că oamenii văd cu ochii. Toată ziua m-a muncit acest gând. Toată ziua am făcut încercări să zăresc și eu cu ochii lucrurile din casă, din ciute, să-mi văd părinții, sora. Din pragul casei mă puteam orienta bine. Știam în care parte se află poarta, fântâna, poiata, grămada mea de nisip. Ajunsesem să apreciez și distanța: zece pași, cincisprezece pași, la început numărați, apoi mi-a intrat în simț. Acum îndreptam capul când într-o parte, când în alta încercând să văd hăizașele, cum făcuse mama de dimineață când a văzut-o pe sor-mea, tot de aici, la fântână.

Seara m-am culcat, dar nu m-a prins somnul până târziu, încercam să văd cu ochii perna, țolul. Mi le apropiam de ochi și le apăsam tare peste ei cu gândul că doar, doar le-oi vedea. Am adormit totuși și am visat multe

de toate. Am visat că văd cu ochii. Lucrurile mi-au apărut acum confuze. Nu mai erau nici așa cum le cunoșteam prin pipăit. Mi se părea că le văd, în realitate însă chiar în somn îmi dam seama că pipăi cu mâna. Toată noaptea m-am zburciat, plutind între dorința de a vedea și orbia mea.

A doua zi a venit Iovu la noi. L-am luat la întrebări:

— Ce fac copiii când se duc la școală?

Ținându-mă de mână a încercat să-mi explice:

— Școala e o casă mare, cu lavițe multe, așezate una în spatele celeilalte. Copiii stau în ele. Dascălul ne învață să scriem și să citim, să socotim, să cântăm.

— Și tu vezi lavițele cu ochii? Îl vezi și pe domnul învățător?

— Îl văd.

— Pe mine mă vezi?

— Te văd.

— Cu ochii?

— Cu ochii.

— Mă duce tata și pe mine la școală, la Cluj, l-am informat eu pe prietenul meu Iovu.

— Ce să faci tu la școală? Dacă nu vezi nu poți să citești, mi-a zis el.

— Ba văd, i-am răspuns eu, văd când pipăi, amintindu-mi spusele mamei.

— Numai că literele din carte nu le poți pipăi! mi-a mai zis el.

— Arată-mi și mie cum vezi tu cu ochii, l-am rugat eu acum.

Iovu s-a străduit să-mi explice cum vede el cu ochii:

— Ridic de pe ei pleoapele, îi învârtesc în toate părțile și mă uit la tine, la casă, la poiată.

N-am înțeles nimic.

— Pune mâna pe ochii mei, l-am rugat eu.

Iovu a pus-o și eu am simțit-o. l-am deosebit palma, degetele pe care le-am prins între ale mele.

— Le văd, i-am spus și le-am numit pe rând: policarul, arătătorul, mijlociul, inelarul și cel mic.

— Le vezi, însă nu cu ochii, mi-a spus și Iovu, ca și mama.

— La școala din Cluj am să le văd și cu ochii, i-am spus eu.

Așa mă lăsaseră să înțeleg toți cei ce mi-au vorbit de școala din Cluj.

În casă era mare zarvă. Se făceau pregătiri pentru trimiterea mea la Cluj. Într-o zi nu i-am auzit gura tatii.

— Unde-i tata? am întrebat eu.

— La Cluj, să te înscrie la școală, mi-a răspuns mama.

Acuma am priceput că nu mai e glumă, că va trebui să mă despart de casa și de ciulea noastră. Dintr-odată mi s-a golit capul de am simțit că-mi huieste ceva pe dinăuntru lui, cum am auzit că huieste vorba într-un butoi gol; m-am înfiorat; picioarele au început să-mi tremure, mai-mai să nu mi le pot stăpâni, să nu le mai pot urni din loc. „Ce mă fac?” m-am întrebat eu. Până acum a fost numai vorbă de înstrăinarea mea din casă. Astăzi însă mi se deschidea în față o poartă largă prin care se făcea un drum lung, fără sfârșit, plin cu primejdii. La Blaj am fost ba cu mama, ba cu tata, iar la Sebeș cu o mulțime de femei din satul nostru, toate cunoscute. Pe drumul ăsta urma să pornesc singur, ori mă duce tata până la capătul lui și acolo mă lasă în voia domnului. Ce-o fi acolo?

Când s-a întors tata de la Cluj și a spus încă din pragul casei, pe nerăsuflăte: „Noa, muiere, l-am scris pe Ion în potrocoalele alea mari. Îl așteaptă să sosească”, mie mi s-a tăiat răsuflarea.

„Îi gata cu mine!” am socotit eu și am început să plâng.

Tata a sărit și m-a luat în brațe și a încercat să mă potolească.

— Ce socoți tu, că te lăsăm singur în lume?! Te duc eu și ai să stai între copii ca tine. Au o curte mare în care vă jucați cu toții. Apoi în școală învățați carte. Nu trece mult și vin să te iau acasă, mi-a zis.

M-am trezit așa, din senin – în închipuire – la școala din sat, între copiii la care m-a dus lovul. Mi s-a părut că le aud larma. Cu ei mă simțeam bine. Apucasem a-i cunoaște. Cu unii m-am jucat la poarta noastră de-a mija și cocovana.

— Sunt mulți copii la școala din Cluj? l-am întrebat eu pe tata.

— Mulți, mulți de tot.

Vestea asta m-a mai liniștit. Am ieșit în curte socotind în capul meu: „Mă duc la școala din Cluj. Acolo am să citesc din carte ca sora mea Ana, cu ochii”, mi-am zis eu. În bulbii ochilor am simțit atunci, ori numai mi s-a părut, o senzație tactilă, de atingere, cum o simțeam în degete când pipăiam ceva. Am socotit că asta înseamnă a vedea. M-am bucurat. De un timp încoace n-aveam alt gând decât că voi vedea și eu cu ochii.

În vâltoarea pregătirilor de plecare, fiecare clipă îmi aducea ceva nou: umbletul mamei se schimbase, era mai sprinten; glasul nu-i suna ca mai înainte tăios și poruncitor, ci cald; ofta într-una; la întrebări îmi răspundea cu întârziere prin vorbe ocolite; surorile mele nu se depărtau de mine, încercau să-mi facă toate voile.

— Așa, dragile mumii, aveți grijă de el că se duce la Cluj și nu-l mai vedeți.

Vorbele nesăbuite ale mamei mi-au căzut în creștet cum mi-ar fi căzut apa rece dintr-o doniță. M-au înghețat de tot. Tata spusese una,

anume că la Cluj îi ca și în școala din satul nostru; din poveștile mamei ieșea alta: „nu-l mai vedeți!” Ce putea să aleagă mintea mea din asemenea nepotriviri? M-am ghemuit în mine frământând fel de fel de gânduri. Nu mai aveam încredere în nimeni. M-am gândit să mă ascund, să nu mă mai găsească. Am ieșit din casă și m-am dus în șură. Din șură m-am suit în podul grajdului, unde am stat pe fân. Socoteam să nu cobor de acolo, să las să mă caute, să mă strige și eu să nu le răspund. Poate s-or răzgândi și nu mă mai duc la Cluj.

Stam în podul grajdului și ascultam la ce se petrece în curte. Îi auzeam când ieșeau din casă, când umblau prin curte, prin poiată. Așteptam să mă caute, să mă cheme. Am așteptat în zadar. Nu m-a strigat nimeni. Am coborât singur și m-am dus în casă.

În ziua aceea nu s-a mai vorbit de plecarea mea. Se părea că și-au uitat de mine. Asta, până duminica următoare, când în casa noastră erau adunate toate neamurile, și ale mamei și ale tatii. Vorbeau iar aprinși despre plecarea mea la școală. Vorba a început-o bunica:

— Doamne, măi Niculaie și tu Mărie, când am auzit că vreți să dați copilul din casă, am început a plânge! Cum v-ați putut gândi să scoateți din casă un copil fără vedere și să-l înstrăinați de voi? Copilul ăsta n-are ce mânca în casa voastră? Nu-i chinuit el destul de Dumnezeu dacă nu vede? Să se chinuiască prin străini?

Mama i-a răspuns supărată:

— Vai de mine, mumă! Doară mu-l băgăm în temniță și nici nu-l ducem la moarte! Îl trimitem la școală, să învețe carte și să se facă „om” din el.

Bunica, simțind că părinților nu le-au plăcut înfruntările ei, n-a mai zis decât atât:

— Faceți cum vreți. Da știu că dați copilul de lângă voi și mai mult nu-l mai vedeți!

Eu le-am auzit poveștile și m-a prins iar frica la gândul că nu voi mai veni niciodată acasă.

Și cârâiala a urmat mai departe, mai înverșunată. Vorbele lor îmi sunau tare în urechi.

— Să nu-l înstrăinați, a zis și nana Ană, că vă bate Dumnezeu! Apoi a început sora cea mai mică a tatii cu o gură ca pârjolul:

— Tete, să nu-ți zăghirești copilul de lângă tine. Lasă-l aici, acasă, că doar nu s-a prăpădi într-atâtea neamuri!

— Auzi tu unde-l duce? În Cluj, pe lumea ailaltă! Arză-l focu de Cluj și pe cine l-o împlântat acolo unde-i! s-a crucit și mătușa Anica.

Era o zarvă la noi, ca la casa de judecată. Toate rudeniile îi înfruntau pe părinții mei. Nici unul nu le lua apărarea. Am început să trag nădejde că nu mai plec la școală.

Dar peste gâlceavă s-a ridicat deodată glasul tatii:

— Eu am umblat în lume și am văzut multe. Știi că ce am de gând să fac îi spre binele copilului.

Când l-am auzit pe tata vorbind așa mi s-a topit nădejdea de-a mai rămâne acasă.

Vestea despre plecarea mea la școală s-a răspândit în tot satul.

— Pe Ion? Și unde-l duceți?

— La Cluj, că acolo îi școala pentru copiii orbi.

— Vai de mine, d-apoi ce să facă un copil fără vedere la școală? Zilele treceau una după alta și timpul era frumos ca-n miezul verii. Mama, ocupată cu pregătirea mea, nu mai știa unde-i stă capul. Am auzit-o zicând:

— Trebuie să-i fac cămăși, haine domnești! Papuci are! Pălărie are!

Tata m-a luat de mână și ne-am dus pe jos la Blaj, să-mi cumpere Țoale domnești. N-a avut atâția bani cât i-au cerut negustorii. Unul l-a sfătuit să se ducă la o prăvălie unde se vindeau „solduri”, dar nici acolo banii nu i-au ajuns. S-a înțelese cu vânzătorul să-i mai aducă două găini și cincizeci de ouă.

Când am sosit cu ele acasă mi le-au probat, să vadă și mama cum îmi vin.

Biata mamă, văzându-mi înfățișarea schimbată, a vorbit cu tata despre mine cu un fel de sfială, ca și cum n-aș mai fi fost copilul lor. Parcă nici glasul nu mai era al ei. Se vădea într-însul o tremurare. Pipăiam și eu hainele domnești de pe mine, le miroseam. Mi se părea și mie că-s un străin în ele. Îmi era frică parcă de mine. M-a lăsat să le netezesc cu de-amănuntul, eram stângaci în mișcări. Nu știam cum să mă mișc, cum să merg, cum să mă așez pe scaun, înlemnisem în mijlocul casei.

— Acum te dezbracă, dragul mamei, că le umpli de praf și de tină! Las' că la școală tot cu ele îi umbla, mi-o zis mama într-un târziu.

După ce le-am mai pipăit o dată, m-am dezbrăcat și am luat iar cioarecii mei vechi și peticiți și bundica roasă pe la margini, în care m-am simțit iar eu, întreg, întreguț, cu răsuflarea întoarsă la locul ei. Mi-a stăruit însă în palmă și în degete încă multă vreme moliciunea postavului din hainele domnești. Am adormit cu gândul la ele.

Dimineața, când m-am deșteptat, în casă era un miros plăcut de friptură de rață, semn de zi mare în casa noastră.

Doar o zi mai aveam de stat acasă. Mă gândeam la despărțirea de ai mei. Mi s-au adunat în minte toate glasurile cunoscute din sat, toți copiii cu care mă jucasem, toate jocurile și toate jucăriile, pe care trebuia să le părăsesc. M-am dat jos din pat cu ochii plânși și m-am îmbrăcat încet.

— Te-ai sculat, ficiorul mumii? Hai și te spală că-i gata prânzul. Ți-a fript muma ficat de rață, așa cum îți place ție, mi-a zis ea, apoi au podidit-o lacrimile. Mâncă, dragul mumii, că de azi încolo nu ți-oi mai pune eu pe masă blidișelul tău tară ți-or da străinii hrană și cine știe cum ți-or da. Mâncă și nu fi supărat, că n-o trece mult și iar vii acasă.

Teama de necunoscut mă înfricase atât că nu mai știam de mine, nu mai știam ce fac. Pregătirea zgomotoasă ce se făcuse cu plecarea mea m-a derutat. Acum era ultima zi de stat acasă, după care plecam în necunoscut. Mai exact nu în necunoscut, ci într-o lume plină de amenințări: „străinii” și „cine știe dacă te mai întorci”, „să se chinuiască printre străini”. Reținusem toate vorbele astea care acum îmi țiuiau prin cap. Lipsa vederii mă ținea în lumea închipuirilor, a fantasticului. În călătoriile pe care le făcusem la Blaj și Sebeș n-am avut putința să-mi dau seama că și „străinii” sunt oameni ca mama, ca tata și ceilalți din satul nostru, pe care apucasem a-i cunoaște. Vorba străină (ungurească, nemțească), strigătele răstite, pasul lor greoi, grăbit mă amenințaseră direct pe mine. Mă apăram de ei pitindu-mă în sinea mea. Și, dacă eu nu-i vedeam, socoteam că nici ei nu au luat cunoștință de prezența mea acolo.

Acuma, părinții mei mă azvârleau în ghearele lor.

Neputința de a mă apăra mi-a dat însă o stare de inerție.

Am ieșit în curte. Todor m-a simțit și m-a lătrat. Mi-a sărit cu labele pe piept, apoi mi le-a încolăcit pe după grumaji. M-a năpădit în obraji răsuflarea lui caldă. Chelălăia ca și când ar fi vrut să-mi spună ceva.

— Mă duc, Todore, mă duc și n-are cine să te mai dezlege și nici cu cine să alergi prin grădină, i-am zis eu.

Todor m-a lătrat iar. Era răspunsul lui că știe și ce i-am spus și ce mă așteaptă.

Lăsându-l pe Todor, am umblat prin toată curtea, însă nu alergând și nici jucându-mă, ca alte dăți, ci pipăind cu pașii fiecare bucățică de pământ. M-am dus la grajd, la ocolul oilor, la fântână, am pus mâna și le-am pipăit ca și când aș fi vrut să le iau cu mine. Am trecut apoi și la grămada de nisip, pe la jucăriile mele. Am zdrăngănit găleata și vătraiul. Într-un târziu, cuprins de frig am intrat iar în casă.

Mama, văzându-mă tot supărat, m-a chemat lângă ea, pe laviță, și m-a încurajat:

— Ascultă ce-ți spune muma ție acum. Unde te duci sunt oameni buni, copii ca tine. Vorbesc frumos, îți dau mâncare și pat bun. Să te porți bine cu ei și să fii ascultător. Auzitu-m-ai? Nu stai mult acolo și te aducem acasă.

— Auzit, am răspuns eu încet, gândindu-mă mai mult la despărțire decât la sfaturile mamei.

După asta am ieșit pe uliță cu Ana și cu Mia și ne-am învălmășit cu ceilalți copii. Știau că plec și toți s-au străduit să-mi intre în voie și să împartă cu mine bucuria jocului. Eu, însă, oricât mă sileam să fiu pe placul lor și oricât am încercat să mă joc, ca alte dăți, n-am izbutit, căci gândul plecării nu-mi da pace nici o clipită.

M-am întors acasă, la mama, tot gândindu-mă:

„De ce să plec? Dar dacă nu m-aș duce? Dacă aș plânge și i-aș spune mumi că nu mai merg la școală, ce-ar zice oare? M-ar lua în poală și nu m-ar mai lăsa de lângă ea. Dar cu tata n-o pot scoate la capăt. Tata îi mai rău, nu mă lasă acasă și tot mă duce la Cluj”, îmi ziceam eu în gând. Nu mai era nici o scăpare.

Atunci tata a și intrat în casă și l-am auzit spunând:

— Am căpătat căruță. Plecăm de cu noapte.

„Acum sănătate bună Roșie de Secaș”, mi-am zis.

Am început să-mi fac singur curaj. „Mă duc la Cluj și când mă întorc le povestesc tot ce am aflat acolo”, mi-am zis.

Dar tata nu mi-a dat răgaz de gânduri și socoteli, că m-a îmbrăcat cu hainele cele nemțești și m-a dus la învățătorul Răduțu.

Când am intrat în casă, dascălița a alergat spre mine și, sărutându-mă, mi-a zis cu mirare:

— Vai, dragă, ce fercheș mai ești!

— Ca Teca, băiatul grofului, a adăugat dascălul în glumă.

— Dar spune-mi, Ionucule, bine îți pare că te duci la școală? m-a întrebat iar doamna.

— Bine, am răspuns eu, cu capul aplecat în jos, jumătate hotărât, jumătate nehotărât de plecare.

Apoi, după ce au mai vorbit cu tata despre felul cum trebuie să mă înfățișez la școală, domnul Răduțu m-a chemat la el. Mi-a luat amândouă mâinile în mâinile lui și mi-a spus:

— De-acum te faci orășan. Acolo sunt copii mulți și veseli, să te joci cu ei. Dar să te mai gândești și la noi, cei care rămânem în satul ăsta glodos. Să pui pe careva să ne scrie ce faci. Eu îți doresc numai bine. Când te întorci acasă să-mi aduci și mie ceva de la Cluj.

Mi-a mers la inimă vestea că la Cluj sunt copii mulți și voioși cu care mă pot juca. Dorința învățătorului de a-i aduce ceva de acolo mi s-a părut un lucru mare, încurajator, important pentru mine. Mi-a înlăturat parcă din gând îndoiala, teama. Am început să cred în întoarcerea mea acasă.

— Mulțumește-i domnului învățător pentru sfatul ce ne-a dat, m-a îndemnat tata.

Am făcut așa cum m-a învățat el și am plecat acasă.

În urma noastră glasul dăscăliței a răsunat subțire și voios:

— Drum bun! Și să aveți noroc, Niculaie! Să nu uiți, Ioane, ce ți-a spus domnul învățător, să ne scrii.

Acasă mă aștepta Iovu. Am stat multă vreme în șopronul nostru, unul lângă altul, fără să ne spunem o vorbă măcar. El mut, eu mut, nu ne-am putut prinde firul gândurilor. Adică ne vorbeam tăcând. Anii mulți de joacă în curtea noastră, pe uliță, hoinărelile prin câmp ne înfrățiseră și acum amintirile ne treceau pe dinainte ca purtate de vânt.

Despărțirea ne durea.

— De dus tot mă duc și când mă întorc îți aduc și ție ceva, i-am spus eu într-un târziu.

— Ioane, dacă înveți să scrii, să-mi trimiți și mie carte, mi-a zis și a plecat acasă.

L-am auzit depărtându-se, apoi din uliță mi-a mai strigat o dată:

— Să-mi scrii, Ioane, auzi?

Noaptea îmi huriau în cap roțile căruței care trebuia să vină să ne ducă la gară. Au adormit cu toții. De mine însă nu se lega somnul. În liniștea nopții a răsunat glasul boactărului Ilie al lui Buhoi care striga: „Miezu' nopții, măăă!” Lătrau câinele lui Iovu și mai departe câinii altor vecini. Știam ai cui sunt că-i cunoșteam după hămăit. Am ațipit abia târziu.

Afară în puterea nopții încă, am auzit glasul căruțașului:

„Hooo! Ho, mânca-te-ar lupii!”

Vremea nu aștepta după mine. Mama i-a trezit pe toți din somn.

— Ană, Mie, sculați-vă, că pleacă Ion.

Tata a sărit ca ars din așternut. După el, și ceilalți.

Le-am auzit vorbele. Nu-mi venea să mă dau jos din pat. Strângeam perna în brațe să nu mă poată smulge de acolo. A tras mama țolul de pe mine și mi-a spus:

— Hai Ioane, hai scoală-te, că așteaptă căruța.

Curajul din ajun m-a părăsit iar.

Îmi era frică parcă de tot ce auzeam în jurul meu. Îmi era frică și de vocea mamei și de tusea tatii, parcă și de mine însumi. Tremuram ca varga și nu-mi nimeream îmbrăcămintea. Mi-am vârât picioarele în

mânecele hainei și nu în nădragi, păpucul stâng l-am pus în piciorul drept, și pe cel drept în piciorul stâng. A venit tata și mi i-a schimbat, mi-a dat în mână pantalonii, apoi mi-a ajutat să mă îmbrac. Eu stam ca un lemn. Stam și așteptam fără să mă mai gândesc la ceva.

Mama sfârcotea stăpânindu-și cu greu plânsul. Nu se putea despărți de mine. Când să plec, a izbucnit:

— Vai de mine! Niculaie, nu-l duce, că nu-l las!

Plângeau și surorile mele, plângeam și eu fără să mă pot opri. M-am prins cu mâinile de gâtul mamei, strigându-i:

— Nu mă duc, mumă, nu mă duc!

Tata a așteptat să-și verse mama în plâns focul inimii. Apoi a pus capăt bocetelor.

— Acuma-i destul! Lasă copilul jos din brațe, că îl duc la școală între copii ca el, nu la spânzurătoare. Tu în loc să-l întărești, plângi după el ca după mort. Nu trece mult și iar îl aduc acasă!

Era o noapte friguroasă și vântul sufla rece. Când am ieșit pe porțiță, l-am auzit pe Todor urlând prelung. Simțea și el că plec de-acasă. Și în vreme ce tata mă așeza în căruță, câinele urla mereu și urletul lui mă înfiora.

Ne îndepărtam și atunci când duruitul căruței devenea mai înfundat mai pătrundea, slab, urletul lui Todor. Apoi, de la o vreme, n-am mai auzit decât cântatul cocoșilor care vesteau zorile.

Tata a prins a vorbi cu Ilarie despre vreme, despre toamnă că-i frumoasă, despre holdele care au început a răsări și de rodul bogat al viilor.

La Blaj am tras la Pomul Verde.

— Măi fagădarule, măi frate Ion, ia dă-te încoace și adă-ne ceva de beut. Să-mi dai un pahar de vinars de-l mai tare și la copilul ăsta să-i aduci un păhărel de alaș cu rum și un chiflu lung, îndoit, să-l omenesc o țâr că-l duc la școală, la Cluj.

— Să trăiești, ficiorul tatii, și să fii sănătos!

l-am închinat și eu tatii cu paharul, așa cum mă învățase el altădată:

— Să trăiești, tată, și să fii sănătos!

— Acum să merem, ficiorul tatii, la stație, că-i târziu și caru' ăl de foc nu așteaptă după noi.

În gară am dat de altă zarvă și de altă lume. Peste tot era miros înecăcios de fum de cărbuni. Pufăitul locomotivei și uruitul vagoanelor îmi spărgeau urechile. L-am întrebat pe tata:

— Tată, ce se aude acolo? Cine strănută: pfuu, pfuu?

Băgând de seamă că mi-i frică m-a strâns de mână mai tare.

— Ghibolul tușește, că-i ostenit. Acuma se odihnește. Apoi pleacă mai departe să ne ducă pe noi la Cluj. Da nu trebuie să te temi de el. Aici, lângă noi, sunt și alți copii și lor nu li-i frică.

După vorbele tatii m-am mai liniștit un pic, dar îmi întorceam capul în toate părțile și ascultam încordat. Auzeam prea multe în jurul meu. Parcă se cutremura pământul de sub picioarele mele.

A intrat în gară trenul nostru cu un huruit asurzitor. Acum tata m-a luat în brațe, m-a urcat în vagon și m-a așezat pe o bancă:

— Stai liniștit aici pe lavița asta, ficiorul tatii, că în vagonul trenului nu poți umbla ca în casă la noi, înțelesu-m-ai?

— Înțeles, am răspuns eu, înspăimântat de tot ce se întâmpla în preajma mea.

Eram într-o lume nouă din care nu am putut înțelege prea multe. Mă sileam să deslușesc tot ce auzeam. Simțeam că mă găsesc într-o odaie mare, cu bănci multe, așezate în rând, așa cum a spus lovu că-i la școală. Pe băncile din fața noastră și pe cele din spate ședeau oameni, bărbați și femei, copii. Vorbeau câte de toate. Vorbele lor sunau ciudat, de parcă s-ar fi întâmplat ceva neobișnuit. Mi-am zis în gând: „O casă mai mare ca a noastră!” Lipsesc însă mama, Ana și Mia. Am început a plânge. Tata, observându-mă, mi-a înțeles gândurile.

— De ce plângi? m-a întrebat. Nu mai plânge, că pleacă trenul acum.

Casa s-a pus în mișcare cu o smâncitură care m-a dat cu capul de spătarul băncii. Am sărit în picioare și l-am căutat cu mâinile pe tata.

— Nu te teme, voinice! Ghibolu îi năvălaș și a smâncit trenul.

După asta, trenul s-a așternut la drum. Păcănitul roților și legănatul vagoanelor îmi plăceau.

Deodată am auzit un șuierat prelung și ascutit. Mi-am pus mâinile la urechi să nu mă asurzească.

— Sperie mașinistul vacile care pasc pe lângă drumul de fier, m-a liniștit tata.

Eu eram numai urechi. Ascultam la ce se petrecea în jurul meu. Adulmecam și cu nările. În fața noastră oameni; în spatele nostru, oameni. Vorbe și mai încete și mai tari. Încercam să înțeleg ce spun. Deodată am auzit un glas de femeie strigând mai din fundul vagonului: „Ioane!” înecat de surpriză, am răspuns:

— Aici îs, mumă!

— Nu-i mamă-ta, ci îi o altă femeie, care își cheamă bărbatul, mi-a spus tata.

Așa a fost, că am auzit răspuns gros și înădușit: „Ăăă, stai liniștită acolo, că io mi-am aflat un ortac, cu care am de vorbit.”

Oamenii din fața noastră au început a-l ispiti pe tata.

— Unde mergeți? De câți ani îi, și de când nu vede?

Tata le răspundea cu răbdare tuturor și le spunea că mă duce la Cluj la școala pentru nevăzători. Unii dintre ei l-au înțeles îndată, dar alții nu se puteau mira îndeajuns că mă dă prin străini și ce fel de școală poate fi școala aceea. Tata le-a explicat cum s-a priceput.

Atunci o femeie i-a întins un măr cât pumnii mei strânși amândoi laolaltă.

— Ia-l, dragul tatii, că dumneaei și-a răscolit coșarea până în fund să-l aleagă pe cel mai mare și mai frumos, mi-a zis tata.

Eu l-am ascultat și am luat mărul. Nu-mi plăcea însă deloc când îi auzeam zicând:

— Vai, săracul Păcat de el, ea nu ved!

Mă supăra acest „Vai săracul” și mai ales „că nu vede”. Auzisem asta de atâtea ori! Știam că nu văd cu ochii. Dar eu luasem cunoștință de ce este în preajma mea: o încăpere mare cu lavițe multe, cu polițe, cu lume multă. Nu eram lămurit nici acum asupra infirmității mele. Știam doar atât: că oamenii se văd unii pe alții, văd lucrurile din jurul lor cu ochii. Care este conținutul acestui fapt, cum se petrece încă nu-mi dam seama, nu puteam înțelege. Gândul acesta mă preocupa din ce în ce mai mult, mai stăruitor. În minte plăsmuiam tot felul de forme despre lucrurile și oamenii din preajma mea. Mi-i închipuiam și acum pe călători stând unul lângă altul, cum stam eu lângă tata, vorbind împreună. Despre înfățișarea lor nu putea fi vorba. Nici nu m-am gândit că ar avea fiecare un chip aparte. Constatam prezența lor. Atât. Asta însă nu mă mai mulțumea. Voiam acum să văd și eu cu ochii.

Legănat de roți, m-a furat somnul. Cât voi fi dormit nu știu, dar țin minte că am fost bine zgâlțâit de tata, care, vesel, m-a deșteptat:

— Scoală-te, Ioane. Am ajuns la Cluj!

M-am trezit. Lumea se grăbea spre ușile de ieșire ale vagoanelor, strigând din toate părțile:

— Stai, omule, nu te împinge! Hamal! Aici, aici!

Amestecul de glasuri ale oamenilor grăbiți să coboare din tren se înteteau tot mai mult. Noi am așteptat până s-a mai rărit lumea, apoi am coborât încet treptele înalte ale vagonului. Când am ajuns pe peronul gării, călcam cu frică pe pavajul lunecos, căci așa ceva nu mai simțisem niciodată sub picioare. În jur o larmă îngrozitoare. Cea de la Blaj era nimica pe lângă cea de aici. La gară huruiau trenuri multe. Auzeam tropăit de picioare și strigăte ca de speriați. Era o forfotă de lume ce nu se mai

isprăvea. M-a cuprins o frică grozavă. Mă înspăimânta tot ce simțeam și auzeam în jurul meu.

În stradă, altă gălăgie și mai mare. Oameni mulți, care strigau din toate părțile, căruțe și trăsură. Mai ales un duruit înspăimântător mă făcea să mă lipesc tot mai strâns de tata, tremurând. M-am oprit în loc:

— Tată, mi-i frică! Ce-i aia care se aude așa?

— Care, dragul tatii?

— Aia care duruie tare!

— Ăla-i motobilu'!

Automobilul a început a trâmbița: tuu, tuu! Eu am tresărit și am izbucnit în plâns. N-am vrut să merg mai departe.

Văzându-mă, tata mi-a zis îngrijorat:

— Hai să mișcăm din loc, dragul tatii! Nu-ți fie teamă, că te țin eu de mână și nu dă nimica peste tine. Acuși ajungem la școală.

Încurajat de el am pornit încet mai departe, pipăind cu picioarele locul străin. După câțiva pași, tata a oprit o trăsură:

— Domnule, să ne duci la școala de orbi!

Biijarul n-a înțeles, la început, ce-i spune tata, căci nu-i vorbea în limba lui. Dar, întorcându-se spre noi, și-a dat îndată seama unde urmează să ne ducă.

— Aha, știi, știi, tudom, tudom! a zis el. Și a pornit.

Mergeam așa de lin pe asfalt, încât mie mi se părea că cineva mă leagănă. Larma creștea tot mai mult în jurul meu și mă făcea să trăiesc clipe de adevărată groază. „Unde m-a dus tata? Acum s-a isprăvit cu Ion! Niciodată nu mai scap de aici. Și nu mai ajung lângă mama!” gândeam eu.

Trăsura înainta prin vâltoarea de zgomote care mă izbeau din toate părțile.

Cu această frică în inimă am ajuns la școală.

Școala de orbi, pe vremea aceea, era în strada Tunarilor, în actuala clădire a clinicii ortopedice. Țin minte, de parcă s-ar fi întâmplat chiar acum, că, obosit de drum și sfârșit de teama prin care trecusem, am intrat în clădirea școlii unde am fost întâmpinați de Miclos baci, portarul.

— Ăsta-i copilul pe care-l aduci la școală, bade? a glăsuț el.

— Ăsta, domnule!

— Și cum îl cheamă?

— Ion Blăjan!

— Da pe dumneata?

— Pe mine, Niculaie.

— Noa bine, bade Niculaie, acum haideți cu mine.

Ținându-l strâns pe tata de mână, am intrat în biroul directorului, care s-a ridicat de pe scaun și l-a întrebat aspru:

— Asta copil al tău?

— Țsta-i copilul meu, domnule director!

— Bine, draghe! Ade acta. Cufăr dai lui Miclos baci. Iară beatul duci scăldat, apoi dormitor.

— Am înțeles, domnu' director, a răspuns tata. Dar v-aș mai spune o vorbă. Mă rog la dumneavoastră să îngăduiți să stau și eu o zi cu copilul aicea.

— Stat, stat! a răspuns directorul cu aceeași voce. Vorbele tari și aspre ale directorului m-au înfricat și mai mult. L-am auzit slovă cu slovă. Dârdâiam ca prins de friguri.

Am ieșit din birou urmați de Miclos baci.

Pe coridor răsunau glasurile școlarilor, care mișunau pe scări în sus și în jos, lărmuind. Fără să-l întreb, tata mi-a spus:

— Auzi, dragul tatii, ăștia-s tot copii care nu văd cu ochii, ci pipăind, așa ca tine. Umblă pe treptele astea singuri, nu-i duce nime de mână. Sunt și fetițe, așa ca Ana și Mia. Te poți juca cu ei cât vrei. Apoi au să te poarte prin toată școala, până îi învăța să umbli și tu singur peste tot. Dar acum să merem unde ne-o mânat domnul director, să te scalzi în apă caldă și să iei haine curate pe tine.

Am ascultat încordat glasurile străine ale copiilor, între ele era unul care aducea cu al lui Iovu, altul ascuțit cu al lui Telianu. Apoi s-au învălmășit de nu mai știai ce-i acolo. Am auzit râsete. Aș fi vrut să știu de ce râd. Râsul școlarilor mi-a mai potolit și mie frica. Râdeau de Miclos baci care bombănea într-una. Încereau să-l îngâne. Înaintam pe coridorul care mi se părea nesfârșit de lung. Ascultam pașii grei de bocanci ai tatii și ai portarului, izbiți pe lespezile de ciment.

Deodată ecoul pașilor s-a schimbat. Intrasem într-o cameră mare. M-a izbit mirosul de săpun și de apă caldă. Auzind șuvoiul care curgea în vană, l-am întrebat pe tata plin de frică:

— De unde vine apa așa tare, tată?

— Aici nu-i fântână ca la noi. Au adus-o de departe de la izvor pe țevi de fier îngropate în pământ. În camera de alături au încălzit-o într-un cazan mare. Acum să te scalzi că-i apă mai multă ca în ciubărul nostru de acasă și te poți bălăci cât vrei.

Cum îmi plăcea să mă scald, n-am stat pe gânduri.

În sufragerie, unde erau adunați toți școlarii, am simțit miros de ciorbă de fasole.

După cină am fost dus într-o cameră cu multe paturi, așezate în rând. Miclos baci i-a arătat tatii locul meu, apoi a plecat lăsându-ne pe amândoi între copiii de acolo. Unii vorbeau românește, alții ungurește și șvăbește. Eu nu-i înțelegeam. În seara aceea n-am îndrăznit să mă apropiu de ei. M-am ghemuit iar lângă tata și-l țineam strâns de mijloc. Eram tot trist și mă simțeam încă străin. Tata a socotit că-i bine să mă duc între copii și să intrăm în vorbă cu ei.

— Hai, loane, hai la copii, să vedem cine-s și de pe unde-s.

Pe mine m-a podidit plânsul. Tata a încercat să mă potolească cu fel de fel de momeli, pe care nu le-am luat în seamă. Mi-a făgăduit că îmi cumpără o muzicuță. Nu-mi ardea nici de muzicuță. Mă îneca plânsul. Îmi curgeau lacrimile pe obraji șiroaie, șiroaie. Tata mi le-a șters. Glasuri străine, loc străin, pat străin. Nu-mi dam seama cum sunt în jurul meu. Uruiau pași, trânteli, hârșieli scârțâite. Îmi răsunau toate în urechi amenințător. Totul năvălea spre mine. Mă făcusem ghem lângă tata. Plângeam, îl strângeam în brațe și-i spuneam abia trăgându-mi răsuflarea:

— Dau peste mine! Nu mă lăsa aici! Du-mă acasă!

Abia azi îmi pot da seama ce o fi fost atunci în sufletul bietului om. Câtă tărie i-a trebuit ca să-și înfrângă durerea lui de tată.

Toropit de spaimă, de plâns și de oboseală, am adormit totuși în brațele tatii.

A doua zi, dimineața, m-am trezit din somn speriat de un clopoțel, care suna deasupra ușii și răspundea peste tot prin clădire. Deșteptându-mă de-a binelea, am înțeles din spusele tatii că aici îi trezesc pe copii din somn cu clopoțelul. Școlarii au început a se mișca și a țipa unii la alții, românește, ungurește, șvăbește. Mai ales cei mari strigau la cei mici:

— Deșteptarea! Sculați-vă, mă băieți, că-i ora șase! A sunat deșteptarea.

Așa a început prima dimineață, cu strigăte. M-am strâns iar lângă tata.

— Grupa întâi și grupa a doua! am auzit eu un glas gros.

Copiii au trecut la chiuvete unde s-au spălat, apoi, întorși în dormitor s-au îmbrăcat și au așteptat să sune clopoțelul pentru dejun.

Ne-am sculat și noi. Tata, după ce m-a ajutat să mă îmbrac, a început a întreba pe unii mai mari, apoi pe ceilalți mai mici, cum îi cheamă, de unde sunt și de când au venit la școală. Eu stam trântit pe patul meu ascultând încordat. Nu mă puteam dumiri nici acum ce se întâmplă în preajma mea. Ce ascunde această învălmășeală plină de du-te vino, de tropăieli, de vorbe din care eu nu înțelegeam nimic.

Tata mi-a adus un băiat.

— Uite, ficiorul tatii, am găsit un copil taman ca tine. Alții îs mai răvășiți, ba sunt și ficioni mari de tot, care vorbesc românește. N-o să-ți fie urât, că-s copii tare cuminți. Hai numai cu mine să ți-i arăt.

Luându-mă el de-o mână, străinul de alta, m-au dus în grămada de școlari.

— Uită-te, dragul tatii, aici îi Gheorghe Adam. Nu vede nici el cu ochii, ci pipăie ca și tine. Îi și schiop. Apoi ăstălalt îi Alexe Anton, un pic mai mare, dar se vede un copil de treabă.

S-au adunat mulți în jurul nostru.

Iaca David Nicolaie și Băraianu Ion. Și alții care nu mi-au spus încă numele lor. Nu plânge nici unul! Tu îi vei cunoaște pe toți. Să te faci prieten cu ei și să ascuți de cei mari, că ei știu mai multe decât tine.

Îl auzeam pe tata. Gândurile mele îmi erau însă îndreptate în altă parte. Mă gândeam ce să fac și cum să fac să scap de acolo. Dar, simțind mâinile copiilor întinse spre mine pipăindu-mă, m-am stăpânit. Mi-am dat seama că voi rămâne cu ei. M-au luat în mijlocul lor. Mi-au pus fel de fel de întrebări:

— Cum te cheamă?

— Ion Blăjan.

— Câți ani ai?

— Opt.

— De unde ești?

— Din Roșia.

Ce n-a izbutit tata să facă, au izbutit colegii mei. Glasurile lor le asemănam acum cu ale copiilor din satul nostru; mâinile lor în care se aflau ale mele erau fierbinți ca ale celor din Roșia; vorbele lor mi-au alungat spaima.

Copiii mai mari din jurul meu, auzindu-l pe tata, l-au încredințat că îmi vor purta de grijă și se vor ocupa de mine până ce voi ști să umblu singur prin clădire Mai ales Lupea, cel mai vârstnic dintre ei, i-a spus că nu mă va lăsa de capul meu. Acum a sunat iar clopoțelul. Ne chema la dejun. Am pornit ținându-mă de mâinile colegilor spre sufragerie.

Aici Lupea mi-a dat cana, lingurița și pâinea. Asta mi-a fost de ajuns. Știam doar să mănânc singur de acasă.

M-am întors cu tata în dormitor. Simțind că se pregătește de plecare, lacrimile au început să mi se prelingă iar pe obraji, tot mai dese.

— Dragul tatii, tu ești mic, da ești destul de cuminte, ascultă bine ce-ți spun! Aici, lângă sobă, al doilea pat e al tău. Ca să ți-l cunoști mai bine, uite, tata ți-l leagă la picioare cu drot. De la ușă vii spre dreapta tot

pe rândul ăsta și, când găsești un pat legat cu drot, să știi că-i al tău. Bagă-ți mâna sub pernă că aici, la capăt, afli un ștergar, în care ți-am pus trei felii de pită și trei mere. Da tu să nu mânci pita și nici merele până când nu ți-i nimeri singur patul, înțelesu-m-ai?

— Înțeles! am răspuns eu cu lacrimi în ochi.

Spre amiază mi-a zis cu o voce schimbată:

— Acum, tu să stai aici, dragul tatii, că eu îți aduc copiii pe care i-ai cunoscut, și, până veți povesti voi, eu mă duc în oraș să-ți cumpăr o muzicuță.

Acum muzicuța a început să mă intereseze. Mă gândeam cum va fi și cum sună dacă suflă în ea? Oare tot așa ca trâmbița? Până atunci nu auzisem decât cetera lui Niculaie al lui Tăcheș, fluiericica de vardist, trâmbița și fluiera din care cântam eu.

Tata a plecat și m-a lăsat în sala aceea mare cu paturi multe.

Am stat un timp pe pat, ascultând să-i aud pașii când se întoarce. Dar așteptarea mea a fost zadarnică. Tata s-a dus și bun dus a fost. De la o vreme, mi-am pierdut răbdarea. Neauzind nimic împrejurul meu, am început a striga:

— Tatăăă! Unde ești? Hai, tată, o dată!

Dar sănătate bună, n-avea cine să-mi răspundă.

Văzând că nu-mi aude nimeni strigătele, m-am ridicat de unde stătusem și am început a umbla prin dormitor cu mâinile întinse, izbindu-mă de toate paturile. Plângeam și zbieram din ce în ce mai tare.

Îmi pierdusem și patul și nu-l mai puteam găsi. Strigam de răsună dormitorul.

— Tatăăă! Mumăăăă!

Am zbierat până ce am răgușit, dar n-am primit nici un răspuns. Tot pipăind, am ajuns la ușă, i-am apucat clanța, am deschis-o și am ieșit pe coridor, strigând din toate puterile:

— Tatăăăă! Unde ești, tatăăă?

De data aceasta, în locul lui, a venit Miclos baci, care m-a luat de mână și m-a dus înapoi, în dormitor. M-a așezat pe patul meu și s-a răstit la mine:

— Taci, măi, nu mai plânge că vine tată-to. „Poate la Crăciun”, a bolborosit el mai departe încet.

Nu l-am auzit și am urlat și mai tare.

— De ce urli? Te-o bătut cineva?

— Nu m-o bătut, da unde-i tata? am răspuns lovindu-mă cu palmele peste obraz.

Se vede că i se făcuse milă lui Miclos baci, că mi-a zis:

— Las', nu mai plânge, și hai să merem să-l căutăm.

Crezând că mă duce la tata, mi-am șters ochii și nasul cu mâneca cămășii, apoi, ținându-l zdravăn de haină, am început a-l trage eu după mine, ca să ajung mai repede la tata.

Micloș baci se prefăcea că-l caută.

— Nu-i pe-aicea tată-to, măi copile!

Dar eu, auzind că tata nu-i nicăieri, m-am oprit în loc și n-am vrut să mă mișc de acolo. I-am spus că eu mă duc să-l caut.

Micloș baci m-a lăsat și s-a depărtat de mine zicându-mi:

— Du-te!

Necunoscând locul, mi-a fost frică să fac un singur pas măcar.

M-a lăsat cât m-a lăsat omul de capul meu, dar văzând că nu mă poate împăca nicicum, m-a înșfăcat de mână:

— Mămăliga ta de mucos! Doar n-oi sta după tine până pe sară! Hai cu mine!

Vorbele ciudate m-au încremenit. M-am oprit din plâns. Dus mai mult cu sila, tot suspinînd și sughițând, am intrat în sufragerie. Miclos baci m-a dat în seama a doi elevi. Le-a spus:

— Nesze (Na), atît am înțeles din ce-a bodogănit el în ungurește.

Copiii m-au luat unul de o mână și celălalt de alta. Mi-au vorbit într-o limbă străină. Glasurile lor de copii însă mi-au spus, se vede, mai mult decât vorbele. M-am supus îndemnului lor. M-am liniștit. Am încetat din plâns. Între ei, între copii, mă simțeam mai în siguranță.

Sunet de linguri și de farfurii, miros de mâncare. Parcă îmi era foame.

Dar, aducându-mi aminte de tata, am trântit furculița pe masă și m-am sculat strigându-i:

— Nu-mi trebuie de mâncare! Du-mă la tata!

Dar unde era să mă ducă? Omul nu se rugă prea mult de mine. M-a luat iar de mână și m-a dus într-o clasă unde erau mulți copii. Acolo m-a dat în grija lui Alexe Anton și a lui Adam Gheorghe, zicându-le cu glas poruncitor:

— Măi mocanilor, uite, aici v-am mai adus un pui de rumân, să vedeți de el și să-l duceți unde are omul lipsă să meargă câteodată, că nu știe umbla singur. Auzit-ați? De nu, vă pușcă Iuda! a mai zis omul și a plecat.

În clasă am auzit o mulțime de glasuri ce se învălmășeau, așa că n-am înțeles nimic. Glasuri de băieți și mai groase și mai subțiri, de fete, românești și străine. Vorbeau, țipau, se strigau unii pe alții, băteau cu pumnii în bănci.

Mai auzisem vorbă multă în tren, pe coridorul școlii, în dormitor. Aici însă hărmălaia era așa de mare că sta să te ridice în sus. Încercam să-mi dau seama ce s-a întâmplat. Bocănelile mai ales răbufneau când înfundat, când ca toaca din turnul bisericii. Da, careva bătea toaca, iar altul îi răspundea: bum, bum, bum.

Anton Alexe și Adam Gheorghe m-au împins de la spate să merg înainte. Dar unde să mă duc? M-au prins de umere, unul de o parte și celălalt de alta și m-au apăsât în jos, spunând: „Stai pe scaun!” Am stat. În față proptea, la spate proptea. Am pipăit cu mâinile să văd ce fel de scaun e acela. Propteaua din față avea o tăblie, un fel de mescioară, pe care mi-am rezemat cotul; sub tăblie am dibuit o lădiță.

— Ce-i asta? am întrebat eu.

— Asta-i banca, mi-a răspuns Anton.

Mi-am amintit de băncile de la școala din Roșia, unde mă dusesese lovu. Acelea nu erau așa. Erau mai joase și n-aveau lădiță. Acolo nici gălăgia nu fusese așa de mare ca aici.

Gheorghe Adam a plecat de lângă mine. L-am auzit mășăluind prin fața băncilor. Mășăluia și cânta „Bubuie tunul”, cântec pe care eu nu-l știam.

Altul făcea din gură ca trompeta; un altul bătea toba.

Deodată am auzit un zbierat: „Hallgass!” (Liniște!)

Copiii au amuțit. S-a făcut pe dată o liniște de parcă nu se mai afla nimenea acolo. Am înlemnit și eu. M-a speriat, nu atât glasul pe care l-am cunoscut (era al lui Miclos baci), cât tăcerea care s-a așternut în clasă. Așteptam cu sufletul la gură să se întâmple ceva. Ce, nu știam, dar socoteam că, după asta, urmează ceva. A urmat într-adevăr o sudalmă și o muștrare:

— Tu, măi Adam, unde te trezești? Strămoșii tăi, în rai, nu mășăluia și nici toba n-o bătea și tăt l-o țâpat afară! Apoi să mai știi că aici nu-i izițirplat, a tunat omul.

Eu mi-am strâns capul între umeri și m-am făcut mic, aproape să intru sub bancă. În clasă nu s-a mai auzit după asta decât bocănit de pași. Cu Gheorghe Adam m-am trezit lângă mine.

— Bubuie tunul? Răzbel, gata. Acuma tunul bubuie în cap la tine, îi spunea supraveghetorul nostru, care venise pe urmele lui și-l ciocănea cu degetul în creștet ca să-i arate unde stăruie încă bombardamentele de artilerie.

Miclos baci a plecat și noi am rămas iar singuri. Și gălăgia a început de la capăt.

Eram așadar la școala din Cluj. Și primele zile, cu primele impresii, mă introduceau în adevăr într-o liune nouă. Nu așa mi-o închipuiam. Mai bine zis, eu nu mi-o prea închipuisem în nici un fel. Am început să o descopăr încetul cu încetul, clipă cu clipă, cum descoperisem și lumea din Roșia, pipăind, adulmecând, ascultând atent și însemnându-mi în minte fiecare lucru nou. Căutam să așez noutățile în capul meu, la loc potrivit și la îndemână, ca să mă pot folosi de ele atunci când voi avea nevoie. Ca și văzătorii, și noi, orbii, ne alcătuim fiecare gest, fiecare mișcare, fiecare acțiune din elementele de cunoaștere strânse și îngrămădite – la orbi poate, cu mai multă grijă – în forul nostru interior, la care adăugăm mereu... ziua cea de azi.

Și eu, aici, aveam să adaug multe și însemnate lucruri, mereu altele și altele.

În ziua următoare, nu știu cum, dar dimineața am rămas singur în dormitor. În jur era liniște. Nimic nu se clintea în încăperea cu miros de paie proaspete, ca în șopronul de la noi de-acasă. M-am pomenit iarăși plângând. Strângeam perna și păturile în brațe văitându-mă fără oprire: „Vai, mumă, unde ești? Hai tată și du-mă acasă!”

Deodată ușa dormitorului s-a deschis și s-a apropiat cineva de mine:

— De ce plângi? m-a întrebat un glas de femeie.

— Plâng că tata m-a lăsat aici și nu mai vine.

Atunci m-a luat în brațe și, mângâindu-mă pe amândoi obraji, mi-a zis:

— Lasă, nu mai plânge, că vine tată-to. Acum haide cu mine în casă la noi să te cunoască și domnul Spiridon.

Simțindu-mă dezmiardat, am încetat plânsul. Suspinele însă nu mi le puteam opri. Doamna Spiridon m-a luat cu ea.

— Ei, ce zici, Alecule? Uite, ți-am adus aici un copilaș. E mic și drăguț, i-a spus soțului.

— Ce spui tu, Octavie? Bietul copilaș! Ia să-l văd, a glăsuț el. S-a apropiat de mine și mi-a pus mâinile pe umeri.

— Unde l-ai găsit pe flăcăiașul ăsta?

— În dormitorul elevilor. Țipa și plângea-de credeai că-l taie turcii.

— Foarte bine ai făcut că mi l-ai adus, a rostit domnul Spiridon. Mi-a vorbit frumos, cum îmi vorbea tata.

— De ce ai plâns, flăcăiaș voinic? Și spune-mi cum te cheamă? M-am liniștit și am răspuns:

— Ion Blăjan!

— Bravo, viteazule, a exclamat domnul Spiridon, tot netezindu-mă pe cap și pe obraji. Dar, acum să nu mai plângi, că rămâi mic! Să fii

cuminte și să crești mare, uite așa ca mine. Eu sunt dascălul vostru și am să vă povestesc multe lucruri folositoare; am să vă învăț să scrieți, să citiți și să socotiți de o să se mire și părinții voștri și tot satul când veți merge acasă.

M-am liniștit și am întrebat:

— Cu ochii? Citim cu ochii, ca Iovu și ca Ana, sora mea?

— Hei, dragul meu Ionică! a oftat învățătorul, apoi a venit la mine și m-a pipăit peste tot. Era și el orb.

— Eu vreau să văd cartea cu ochii, am mai zis.

— Într-un fel poate că ai s-o vezi și cu ochii, a gândăvit învățătorul după o tăcere lungă.

Abia târziu mi-am dat seama că domnul Spiridon îmi întărise starea sufletească, îndoiala asupra infirmității mele. Pornisem de acasă cu gândul că școala va face să-mi apară și mie, ca mamei, Anei, ca lui Iovu, lucrurile de departe, să „văd” lucruri necunoscute, închipuite: Înaltul cerului, soarele și luna și stelele de care am auzit de atâtea ori vorbindu-se. În glasul învățătorului am simțit însă îndoială.

M-a întrebat de părinți, de frați și surori. La urmă, i-a zis doamnei lui cu veselie în glas:

— Vezi, Octavie, dă-i ceva la flăcăiaș, ceva bun de tot.

Doamna Spiridon, scotocind într-un scrin, mi-a adus o prăjitură.

— Acum s-au terminat orele de clasă. Să-l duci în curte și să-l dai în grijă școlarilor mai mari. Copiii se înțeleg mai bine între ei, decât cu noi, vârstnicii, i-a spus el soției.

Doamna Spiridon m-a dus. M-a îndemnat din nou să nu mai plâng și să-i spun ei toate necazurile mele.

A doua zi, după programul obișnuit al sculării, am intrat și eu în clasă. Cu mine în bancă stau două fete. Onuca Lucreția și Puji Terez. Le-am cunoscut că-s fete după glasul lor subțire.

În clasă, cu copii mulți, mi-a trecut iar urâtul. N-am mai plâns. Eram bucuros că-s între ei. Intram și ieșeam din clasă ținându-ne de mână. În recreație m-au prins în jocurile lor. Onuca m-a luat de o mână și Tereza de alta și am alergat cu ele cât a fost curtea. Ne-am împiedicat, am căzut, ne-am sculat și-am alergat mai departe.

La prima lecție am auzit un glas aspru și hodorogit ca ieșit din doniță.

Intrase în clasă profesorul Mileriu. Am înlemnit în bancă. Îmi era frică de el, mai ales că spunea cuvinte pe care nu le puteam înțelege. Vorbea în limba maghiară și, nu știu de ce, mi se părea că strigă la mine. Am

izbucnit în plâns. M-a văzut și a venit îndată la banca mea. Mi-a zis cu o voce mai puțin aspră:

— Nu plânga, draghe!

Eu am tăcut, dar sughițul nu m-a slăbit nici după aceea. Profesorul mi-a zis scurt:

— Noa, taci, nu plânga, stai jos că bat la tine.

De frică, am încremenit. Am fost atent la tot ce se întâmpla în jurul meu. Dar nu s-a întâmplat mare lucru. Profesorul s-a așezat la catedră și a continuat lecția. El întreba, iar elevii răspundeau. Vorbeau mai mult ungurește. Abia când și când spuneau și câte o vorbă românească. Atunci înțelegeam și tresăream.

— Noa, tu, Ion, ăla plâns, spus cum cheamă, m-am auzit și eu întreat într-un târziu.

Fetițele de lângă mine au prins a mă înghionti să mă scol în picioare și să răspund. M-am sculat și m-am bâlbâit:

— Ion.

— Ion știi. Și mai cum?

— Blă-Blă-Blăjan, am rupt-o eu.

— Blăjan din oraș Blaj, a zis profesorul.

— Din Roșia, am strigat acum cu curaj.

— Frică la tine?

— Frică, domnule.

— Cum frică?

— De bătaie.

— Eu nu bat, glumit sperii taci.

— Dacă mă bați te spui la tata, m-am obrăznicit eu.

A sunat și profesorul a ieșit din clasă. Copiii, știindu-se singuri au început gălăgia obișnuită.

Am ieșit și eu din bancă și am pornit-o înainte, spre catedră, unde câțiva se luaseră la trântă. Am stat, cât am stat și le-am ascultat găfâitul. Atunci am întins mâna și, dibuind, l-am apucat pe unul de pulpana hainei. Trăgeam cât puteam să-l iau de pe cel de jos.

N-am auzit când a zbârnâit soneria de intrare. Am auzit însă glasul profesorului:

— Fain! Acuma nu frică la tine, Ionică?

M-am răsucit pe călcâie și am dat să fug în bancă.

Am nimerit însă în brațele domnului Mileriu, pe care l-am izbit cu capul în burtă. M-a strâns ca în labe de urs, m-a săltat în sus, apoi m-a lăsat pe dușumea. Mie mi s-a părut că pic din pod pe atât mă ridicase de sus.

— Mers bancă! Hoțomanul mi-a strigat el.

M-am dus pe dibuite la loc și am tăcut chitic toată ora.

De data aceasta, n-a vorbit prea multe. A dat o poruncă scurtă. Am auzit apoi fâșâit de hârtie și copiii au început a-și purta mâinile pe ea încoace și încolo. Era un fâșâit ca un mers de șoricea. Au citit cu glas tare, când unul când altul. Eu n-am înțeles nimic, nici chiar când au citit fetițele de lângă mine, Tereza și Lucreția. Din când în când, răsună glasul profesorului, atunci elevii tăceau. Apoi cititul urma cu voce mai înceată. A mers așa până ce s-a auzit din nou soneria și noi am ieșit iar în recreație. Pe coridor, abur de cartofi copti. Mi-a pătruns în nări și am început a plescăi din limbă. Zsofi neni ne-a așezat în rând și ne-a dat fiecăruia câte doi cartofi. A început acum bătaia cu coji de cartofi. Am intrat din nou în clasă. A venit și domnul Mileriu. Elevii au bolborosii cu voce tare multe cuvinte în șir, din care tot nimic nu am înțeles. Spuneau poezii, pe dinafară. Acum mă simțeam mai bine. Începea chiar să-mi placă în clasă. Am prins curaj. Am umblat în recreație printre copii cu mâinile întinse, întrebându-i:

— Pe tine cum te cheamă?

Mă pipăiau și ei spunându-mi numele lor, cei care știau românește, iar ceilalți îmi răspundeau cine știe ce în limba lor.

Eram în aceeași sală cu Gheorghe și Alexe. După cum am aflat mai târziu, eu urmam anul pregătitor, iar ei se aflau în clasa întâi.

În câteva zile m-am obișnuit cu programul școlii. Îmi cunoșteam colegii de clasă. Erau: Chintea Ion, Iancu, cele două fetițe, Tereza și Lucreția și alții. Știam acum să umblu singur prin clădire. Cu încetul am început a prinde cuvinte din limba maghiară. Îmi plăcea să le rostesc tare și apăsător ca domnul Mileriu. Mă mândream cu știința mea.

Nu peste mult timp, clasa noastră a fost împărțită în două. Elevii români am mers într-o altă sală și, spre marea mea bucurie, aici a intrat domnul Spiridon, care ne-a spus că de acum înainte vom învăța cu dânsul. Mă simțeam grozav de mulțumit în această clasă. Acum înțelegeam fiecare vorbă ce-o auzeam în jurul meu, înțelegeam tot ce spuneau învățătorul și colegii.

Domnul Spiridon ne-a citit cu degetele și cu glasul lui din cărțile ce le avea. Ne-a învățat poezii. Ne-a citit, ori recitat poezia Omul și pasărea. L-am ascultat cu luare-aminte. La urmă, am sărit în picioare și am strigat:

— O spui și eu, și am și început:

Omul treiera grăunțe, Păsărică mi-l zări și zburând pe lângă dânsul
Începu a ciripi.

Nu m-am împiedicat decât de două ori. Învățătorul m-a ajutat și am dus-o la capăt. Rostind versurile, auzeam parcă ciripitul vrăbiilor din curtea și grădina noastră și simțeam zbătându-mi-se în palme păsărica adusă de prietenul meu Iovu.

În ora următoare ne-a spus povestea Capra cu trei iezi. Eu n-o mai auzisem. Mi-a plăcut mult de tot. A repetat povestea, iar la cântec a răsunat glasul tuturor. Al meu, se vede, s-a ridicat peste al celorlalți și învățătorul m-a pus să-l repet singur. L-am repetat cântând din tot sufletul. Îmi râdea inima de bucurie. Mi-au trecut, toate supărările și toate necazurile. Mi se părea că sunt aici de când lumea. Îi simțeam pe colegii mei mai aproape de mine, mai aproape decât pe cei din sat cu care făcusem atâtea năzdrăvănii, dar cu care nu cântasem.

În recreație am pus povestea în scenă. Onuca Lucreția era capra, eu lupul, trei inși iezii, catedra ușa.

S-a făcut atunci în clasă o liniște ca de mormânt. Nu s-au mai auzit decât glasurile celor din scenă. Anume, capra a început să-și sfătuiască iezii cum să pună retezul la ușă și să nu deschidă decât când i-or auzi glasul, apoi a plecat. Eu m-am și repezit în dosul catedrei de unde am început să-mi spun vorbele cu glas îngroșat.

— Nu deschide că-i lupul, s-a auzit atunci o miorlăială subțire.

M-am dus în clasă, la Băraianu, am scos limba și el mi-a tocit-o cu dunga palmei. M-am întors și am cântat ceva mai subțire.

— Tot lupu-i, a spus iedul cel mic.

M-am dus iar la Băraianu și mi-a mai tocit o dată limba.

Acuma, când să cânt a treia oară, s-a trântit ușa de perete și am auzit glasul lui Miclos baci:

— Nu-i nimeni aici?

În clasă, joaca noastră se petrecea într-o liniște în care ne auzeam respirațiile, atât de mult ne cucerise întâmplarea din poveste. Era nevoie de liniște și ca să ne putem urmări mișcările. Noi nu ne vedeam. Luam cunoștință de desfășurarea acțiunii numai din ce auzeam cu urechile. În capul meu se petreceau însă lucrurile aievea, căpătând contururi reale. Trăiam drama caprei și uram lupul.

Când a intrat îngrijitorul, m-am smâncit din dosul catedrei să mă ridic în sus. Mi-am izbit capul de scândura catedrei de mi s-a ridicat pe dată un cucui în creștet. Mi l-am pipăit. Mă durea, dar n-am zis nici măc.

Domnul Spiridon nu vorbea răstit ca profesorul Mileriu. Nu ne era frică de dânsul. Acuma nu mă mai simțeam „între străini”. Într-o zi ne-a venit o veste care ne-a întristat pe toți. Învățătorul nostru urma să ne

părăsească. La despărțire ne-a sfătuit să fim cu luare-aminte la lecții și de aici înainte. Ne-a durut despărțirea.

După plecarea învățătorului Spiridon am fost duși din nou în clasa domnului Mileriu, unde am rămas până la sfârșitul anului școlar. Am învățat iar în limba maghiară.

Într-o zi, când învățam în clasă o poezioară: A villâs szárnyu fecske (Rândunica cu aripi în formă de furculiță), deodată ușa s-a deschis și am auzit pași, și o tuse cunoscută. Era tata. Am tresărit. I-am spus profesorului printre lacrimi:

— Domnule profesor, a venit tata!

Apoi am auzit-o și pe mama suspinînd și inima mi s-a strâns de bucurie mare. Și, plângând, am strigat din nou:

— Și muma îi aici, domnule profesor!

Un murmur a trecut din gură în gură și copiii au zvâcnit în picioare.

Profesorul mi-a înțeles emoția. M-a scos din bancă și m-a dus la părinții mei. Am ieșit apoi din clasă. Pe coridor, mama m-a luat în brațe și m-a sărutat fără încetare.

— Dragul mummii, ce faci tu aicea, printre străini? Dor ți-a fost de muma, de Ana și de Mia? Știi să umbli singur prin școala asta mare?

În tot acest timp eu am plâns. O țineam pe mama de mână.

Venind părinții la mine mi-au trezit dorul de casă. Poate mama ar fi lăsat după capul meu să mă ducă acasă, dar s-a împotrivit tata hotărât.

— Nu mai ai decât o țărucă și te ducem de Crăciun acasă. Acum nu te lasă domnul director. Apoi îi frig afară și zăpadă mare. Până atunci, stai tu aici, că uite, tata ți-a adus muzicuță d-aia care zice mândru, dacă suflă în ea.

Mi-a pus în mână o jucărioară. Suflând în ea și auzindu-i sunetul melodios, am simțit cum îmi tremură buzele de bucurie. Aveam acum și muzicuță și pe amândoi părinții lângă mine. Toată ziua am stat împreună. Ei nu s-au putut mira îndeajuns, când le-am arătat cât de bine știu să umblu singur prin școală și cum cunoșteam toate colțișoarele și toate lucrurile din jurul meu.

Noaptea, am dormit în brațele mamei, până dimineța, când a sunat deșteptarea. M-am sculat și n-am mai ținut seama de programul școlii. Ziua întreagă am fost cu ei prin oraș. Mi-au împlinit toate voile, cumpărându-mi bomboane, turte și fructe. Spre seară, ne-am întors la școală. Apoi mama și tata au făcut cale întoarsă spre satul nostru, iar eu, rămas singur, am plâns. Dar a doua zi de dimineță, cu voie, fără voie, am luat de la capăt învățătura întreruptă de vizita părinților mei.

Cu săptămâni înainte număram zilele până la împlinirea sorocului așteptat. Mi-aduc aminte ce veselie, ce freamăt, ce cântece, ce sărituri și alergături prin școală au fost în prima zi de vacanță.

Copiii își așteptau cu nerăbdare părinții să-i ducă acasă. Fugeam prin clase, prin sufragerie, prin dormitor, ciocnindu-ne unii de alții. Am răscolit în dulapuri, în cufere, să ne strângem lucrurile pe care le ghemuiam în pachete și le legam cu sfori.

Miclos baci și domnul Mileriu strigau la noi, încercând să ne mai potolească, dar noi nici nu-i auzeam și nici nu-i luam în seamă.

Eu am început a sufla în muzicuța adusă de tata. Răsuna de ea dormitorul.

— Mai taci dracului și nu mai zdrăngăni din drâmba aia că asurzești lumea! s-a răstit la mine supraveghetorul, care venise să-l cheme pe Băraianu, că i-a sosit taică-su să-l ducă acasă.

A sosit apoi tatăl lui Alexe, și-al lui Gheorghe, fratele lui Iancu și au plecat unul după altul.

Chinda Ion se smiorcăia într-un colț al coridorului văicărindu-se că nu-i vine nimeni de acasă. Mă văicăream și eu. Eram ca două flașnete.

Greu mai treceau clipele până să vină părinții.

A sosit și tata. Ce fericit am fost când i-am auzit pașii, apoi glasul, i-am sărit de gât și l-am îmbrățișat. Câteva minute nu mi-am putut descleșta gura. Dar după ce am început a vorbi, tata n-a mai izbutit să ajungă și el la vorbă. Am rostogolit una după alta întrebările:

— Ce-i pe la noi? Ce face muma, Ana și Mia? Todor? Când plecăm?

Apoi am înșirat pe nerăsuflăte cuvintele ungurești învățate. Numi păsa dacă le înțelege ori nu. Țineam morțiș să afle tata ce am învățat la școală.

El sta și mă asculta mângâindu-mi obraji.

— Hai, tată, să plecăm o dată, am izbucnit eu smucindu-l de mână.

— Plecăm, școlaru' tatii, mintenaș, numai să ne deie domnul director bilete de drum.

Mi se părea însă o veșnicie acest „mintenaș”. Nu mai aveam pic de astâmpăr. Dar nerăbdarea mea nu l-a împiedicat să vorbească cu profesorii școlii despre tot ce trebuia să fac în timpul vacanței, întrebându-i și cum m-am purtat, cum am învățat și când va trebui să mă aducă înapoi.

Afară era frig și zăpadă mare. Orașul răsuna altfel decât în ziua când am venit la școală. Neaua care acoperea străzile era ca surdina unei viori, vătuind pașii trecătorilor și mersul vehiculelor. În birje eram tăcut și nu-l mai întrebam nimic pe tata, căci cu gândul eram de pe acum acasă.

În tren, călătorii au început să se intereseze de mine, de viața orbilor, cum citesc. Unii se îndoiau că orbii ar putea citi și împleti perii așa cum încerca tata să le spună.

— Orbu-i tot orb și orice ai face orb rămâne toată viața, am auzit eu că spune un alt glas.

Până aci fusesem vesel. Veselia mi s-a schimbat mai întâi într-o încordare a atenției. Se vorbea de orbi, de mine și eu voiam să aflu tot ce spun. M-au săgetat în inimă vorbele: „orbu-i orb și orb rămâne toată viața”. Plecasem la școală cu gândul și nădejdea că au să mă facă să văd și eu cu ochii. Eram acum conștient că am o infirmitate. Nutrisem însă multă vreme speranța că într-o zi voi scăpa de ea și voi vedea și eu ca toți copiii, ca sora mea, ca Iovu, ca toți oamenii. Mi-au năvălit acum în cap vorbele mamei, ale lui Iovu, ale învățătorului din sat, ale domnului Spiridon. Urmau unele după altele. Eu le cerusem și unora și altora să-mi dea o fărâmbă de nădejde. „Am să văd și eu cu ochii!” le spuseseam. Răspunsul lor a fost însă unul și același. Glas de femeie, al mamei, glasuri de bărbați, al mai multor bărbați, unele domoale, altele mai repezite, aveau într-însele ceva ce suna la fel. Fiind vorba de mine, de o dorință a mea, dorință fierbinte, am simțit de fiecare dată în vorbele lor vibrația ce arăta îndoială, una și aceeași în toate. Acuma țipa un glas ce venea deodată din mai multe părți: „orbu-i orb și orb rămâne!” și dorința și nădejdea mi-au licărit în minte mai vii, mai stăruitoare.

Ajungând la Blaj, am coborât din tren. Mi s-a strâns inima de bucurie recunoscând vocea lui badea Ilarie, cărăușul nostru.

— Ai venit, Ioane?

— Am venit, bade Ilarie!

Ne-am urcat în sanie. Ne împingea de la spate vântul năprasnic, iar pădurea de lângă drum, prin care treceam, vâjâia în bătaia viforului. Eu, cuibărit în cojoc, lângă tata, ardeam de nerăbdare să ajung cât mai repede acasă.

Am ajuns, și badea Ilarie a oprit la poarta noastră. Todor ne-a simțit și a început a schelălăi și a urla scuturând lanțul cu care era legat la coșer.

M-au întâmpinat mama, Mia și Ana.

— Dragul mumii, tare mi-a fost dor de tine, mi-a spus mama după ce m-a îmbrățișat.

Surorile săreau desculțe pe zăpadă în jurul săniei.

În cămăruța noastră ardea focul în sobă și era cald. Mirosea a boabe de cucuruz fiert. Am simțit că se freacă ceva de picioarele mele. Era un măt mic cu blana moale. Ana l-a prins și-mi l-a pus în brațe. Torcea într-una.

— Îi alb, tărcat cu negru, mi-a spus Mia.

Cum îi alb tărcat cu negru nu mi-am putut închipui. Eu l-am mângâiat până ce m-a zgâriat. Atunci l-am aruncat cât colo.

Ne-am așezat apoi la masă și, cum mâncam, mama mi-a zis:

— Bună-i zama, Ioane? Mâncă, că-ți mai pune mama! Așa-i că-i mai bună ca mâncarea de la școala voastră?

— Mai bună, am răspuns eu sorbind cu poftă.

După cină am stat un timp cu Ana și cu Mia, le-am spus că am fost cu trenul, cu cocia și cât de mare-i Clujul. „Atâta zarvă-i pe stradă de n-auzi pe unde umbli!” Apoi ne-am culcat și, obosit, am adormit. Eram iar în păcelul meu.

A doua zi am simțit că vorba surorilor mele le era mai sfioasă, că sunt mai atente. Chiar și părinții erau mai îngăduitori și nu se mai răsteau la mine. Mai ales mama vorbea cu o adevărată mândrie despre copilul ei.

După câteva zile de la venirea mea acasă, eram tot atât de neastâmpărat ca și înainte și făceam tot atâtea năzbâtii. Mă jucam cu surorile și cu prietenul meu Iovu de parcă n-aș fi fost dus din sat nici o clipă. Oricât ar fi vrut părinții să-l cruțe pe „școlarul” lor n-au putut. A trebuit să pună mâna pe j oardă și să-i scuture nădragii de-i tremura pielea pe el.

Îmi apărea uneori școala în gând ca o amenințare. Atunci mi se făcea un gol în inimă, gândindu-mă că va trebui să merg în curând înapoi, la Cluj, unde mă așteptau Mileriu și Miclos baci.

Amestecându-mă însă printre copiii satului, uitam repede Clujul cu școala și profesorii ei și începeam iar năzdrăvăniile cu și mai mult foc. Ne băteam cu bulgări de zăpadă și ne dam toată ziua cu sania.

Se apropia și Crăciunul, pe care-l așteptau toți copiii, ca să plece prin sat la colindat. Mai erau doar două zile până la ajun. Mama se străduia să ne învețe colinde potrivite vârstei noastre: Am plecat la colindat Dintr-o casă-n altă casă, Gazda noastră nu-i acasă Că-i în vârful muntelui Să-și grijească stupii lui, Să facă scară de ceară De la rai și până-n țară, Să ne facă colăcei, Să colindăm pentru ei Și să facă pupăzele Să colindăm pentru ele.

Cu o zi înainte de ajun, întreg satul se umplea de freamăt. În fiecare casă, femeile pregăteau colacii sau cum se zice pe la noi „stiuțele” cu lapte, unse cu ou, și colăceii și pupăzele pentru colindători.

Mirosul de sarmale și de cârnat fript umplea ulițele. „Crăciunul fără verze îi ca ziua fără soare”, ne spunea mama.

Am plecat și eu cu sora mea Ana, de mână, la colindat. Am colindat la mătușa Anica, la Gheorghe al lui Burnete, la Ionu lui Bogdan.

Când să intrăm la Văsălia Meniului, câinele lui mi-a sărit în spate, mi-a apucat traista cu colăcei și mi-a tras-o de după gât. S-au repezit și câinii veciniilor și au pornit un hămăit de au scos vecinii în uliță. Ne-au scos și pe noi oamenii din gurile lor și ne-au dus în casă. Acolo am colindat, dar numai colindă n-a mai fost asta.

Am ajuns acasă târziu de tot cu traistele pline de colăcei și cu bănuți în buzunare, dar înghețați de frig.

Când am intrat în casă, mama ne-a zis veselă:

— Ehe, mânca-v-ar muma, ce de colăcei ați căpătat și cum sunteți de înghețați! Acum, hai, dezbrăcați-vă și vă încălziți lângă sobă, c-apoi vă dau să mâncați. După aceea vă culcați și dormiți ca scăldați, căci sunteți frânți de oboseală.

În timp ce mâncam, mama ne-a întrebat pe rând la cine am fost la colindat și cum ne-au primit gazdele. Noi, tremurând încă de frig și cu glasurile răgușite, i-am spus pățaniile cu câinii de la poarta lui Văsălia Meniului.

— Se uitau la Ion și-l ascultau, când colinda, cu gurile căscate. Ne-o spus și domnul învățător că nimeni nu l-o colindat așa de mândru ca noi și să nu uităm să mergem și la anul, i-a spus Ana mamei.

În vreme ce vorbeam, pe la ferestrele căsuței noastre se perindau colindători. Mai târziu au venit feciorii și fetele mari, iar înspre ziuă, bătrânii, cântând tăragănat colindul mai vechi decât ei: Voi zuori de zuori, Ce vă tot grăbiți, Că voi bine știți Că noi ne-am luat Dintr-un cap de sat Până-n celălalt Tot la colindat.

În anul acela, sărbătorile Crăciunului au adus multă veselie în casa noastră, căci toate rudele au dorit să mă vadă și să audă ce am învățat la școală. Unii veneau, alții plecau.

A trecut Crăciunul și a venit Anul nou. Acum feciorii umblau pe la case făcând urări de fericire, de sănătate și de belșug. Nu duceau cu ei plugul și nu sunau cu buhaiul, ca în alte sate, ci unul din ei, numit „boul”, era împodobit cu panglici și cu atâția clopoței legați la picioare, pe brațe, la brâu, încât de-abia îi putea duce, iar altul pocnind din bici și strigând urări făcea să joace „boul”. Se umplea văzduhul de clinchete și de chiote de veselie. Urarea era lungă și dorea oamenilor de toate: Anul nou cu bucurie Și cu multă veselie, La mulți ani cu sănătate, La vară multe bucate! Să fie coșerul plin, Și butoaiele cu vin!

Eu am stat și i-am ascultat cu mare băgare de seamă. Am învățat urarea, am căutat biciul tatii și, ține-te băiete! Am spus-o în gura mare și am pocnit din bici la ușa noastră până am asurzit-o pe mama.

Ziua de Anul nou ne aducea și bucuria îndătinatelor plăcinte. Mama zicea:

— Așa cum nu se poate Crăciun fără verze, nu se poate nici Anul nou fără scoverzi!

Și se coceau în toate casele vrafuri de plăcinte. În acea zi nimeni nu gătea altă mâncare. Dacă ai fi stat să strângi la Anul nou, grămadă, toate plăcintele din sat, ai fi făcut din ele o jireadă cât o casă mare și aburul cald ce ar fi ieșit din jireadă ar fi străbătut până la Blaj.

De la o vreme, veselia și mulțumirea sărbătorilor nu mă mai atrăgeau. Părinții au început să-mi vorbească tot mai des de școală. Și într-o dimineață, pe un ger de scârțâiau încheieturile sâniei, am plecat din nou la școală. Și liniștea se întindea în tot cuprinsul din jurul nostru. Nu se simțea nici o adiere de vânt. Îmi plăcea cum luneca sania pe zăpadă. Dar depărtarea de casă îmi strângea inima și mă tot lipeam de tata să nu-l pierd și pe el.

Am ajuns la Blaj, apoi la Cluj și tata, după ce m-a dat în primire celor mai mari, s-a despărțit de mine zicându-mi:

— Acuma, ficiorul tatii, Doamne ajută, că eu plec. Să fii cuminte, să nu mai plângi. Tu ești mare de-acum și nu-ți șade bine să te tot smiorcăi.

După deschiderea cursurilor, am aflat atâtea lucruri de la prietenii mei. Ei mi-au spus că, de acum, va trebui să învăț a citi și a spune poezii în ungurește. În trimestrul întâi, cei din clasa pregătitoare au fost lăsați oarecum mai în urmă cu învățătura. În al doilea trimestru lucrurile s-au schimbat.

Profesorul Mileriu, intrând în clasă, chiar din prima zi a început să ne înșiruie tot felul de lucruri. Mai întâi ne-a învățat să cunoaștem, pe pipăite, toate obiectele din clasa noastră. Ne lua mâna în mâinile lui, ne arăta fiecare obiect în parte, îl numea și ne pune să repetăm numele lui. Eu le cunoșteam mai dinainte, pentru că mi le arătaseră Gheorghe și Alexe. Toate acestea le învățam în limba maghiară, pentru că domnul Mileriu știa românește tot atâta cât apucasem a învăța și eu ungurește.

Era profesor priceput domnul Mileriu. Totuși, a avut multă bătaie de cap cu noi, prichindeii, până ce a reușit să ne facă să cunoaștem prin pipăite obiectele din clasă.

A venit însă timpul cărții. Domnul Mileriu a intrat într-o zi în clasă, urmat de Miclos baci pe care l-am auzit că a trântit ceva pe podele, apoi a bombănit pe ungurește: „Nutreț pentru mânji!” Asta însemna învățatură pentru copii. Adusese în spinare un pachet în care erau cărțile noastre.

În clasă s-a pornit un murmur. Era nerăbdarea copiilor de a pipăi bucoavnele. Eu am avut în mână abecedarul pe care mi-l adusese Iovu.

Mi-l închipuiam și pe acesta de aici tot așa, gros de un deget, cu foi subțiri, care fâșâiau când le întorceam.

Stam în banca întâi dinspre perete, așa că la împărțeală am fost printre primii. L-am auzit pe profesor când i-a dat cartea lui Chindea Ion, apoi lui Iancu și după asta fetei Onuca Lucreția. Am fost atent să aud fiecare tresărire a copiilor. Mișcările colegei de bancă mi-au iscat o nedumerire. Cartea lui Iovu era mică, ușoară. Acum simțeam că Lucreția avea în mână ceva mare și greu. Dar am primit și eu cartea. Profesorul mi-a trântit-o pe bancă de a răsunat ca o scândură aruncată la pământ. Am luat cartea, am pipăit-o, am smucit-o, am răsucit-o și nu-mi puteam da seama ce am în mână. Nu semăna defel cu abecedarul lui Iovu.

— Asta nu-i carte, domnule profesor, am strigat eu în românește.

— Cum nu carte? Carte pentru orbi, mă! Mare, nu pierde la ea! mi-a răspuns domnul Mileriu.

Am simțit că are foi groase și am prins a le întoarce una câte una. Ba am pipăit cu degetele și am descoperit pe foi tot felul de dungi. Mă întrebam ce or fi?

Era abecedarul în relief după sistemul de scriere Klein cu linii drepte, frânte și încovoiate, care redau literele de tipar ale văzătorilor. Mi-a fulgerat prin minte gândul că niciodată nu mă voi putea descurca prin desişul lor. Strângeam cartea în brațe. Mă nedumerea încâlceala atâtor buburuze ce se aflau pe fețele hârtiei.

Taina terfeloagei cu dâlme și gropi în ea nu mi-a dezlegat-o dascălul, ci prietenul meu Alexe. În recreație a venit la mine, mi-a luat mâna în mâna lui și mi-a purtat-o pe fața copertei.

— Vezi, mi-a zis el, astea sunt litere: a, b, c, d. Iaca, aici scrie „Abece-Konyv” (Abecedar).

A intrat în clasă profesorul și am început lecția, firește în limba maghiară.

— Întoarceți coperta, ne-a poruncit domnul Mileriu.

Noi am întors-o.

— Pipăiți ce-i acolo!

Am pipăit.

— Un par, un parișor mai mic, am strigat eu, însă tot românește.

— Par, la dracu! Asta „i” s-a răstit profesorul la mine, apoi a explicat că litera „i” este un bețișor cu o pietricică mică deasupra lui.

Și așa, pipăind, am intuit părțile din care era alcătuită litera „i”. Ne-a pus apoi să căutăm printre celelalte buburuze toate bețișoarele care semănau cu cel de aci. Noi am căutat și am găsit multe semne ca acesta.

Au urmat apoi lecție după lecție cu litere, după litere, cuvinte, propoziții și în urmă povestiri scurte, învățate tot pe pipăite.

Seara luam cărțile cu noi în dormitor și, până ce ne prindea somnul, stam cu ele pe pat pipăindu-le încâlciturile, răsfoiam filele groase, pipăiam cu degetele literele și bolboroseam din gură lecția. Citeau toți. Era atunci în dormitor un bâzâit ca de bondari. Când mă împiedicam la citit mă loveam cu bucoavna în frunte. Mai dam cu ea și de pământ de huia camera. La urmă, o vâram sub pernă și adormeam cu capul pe ea.

Dar, încetul cu încetul, după o muncă stăruitoare, am reușit să învăț limba maghiară, să descifrez una câte una literele alfabetului, apoi cuvintele. De la o vreme, am izbutit să citesc și povestirile din carte. La învățătură ne-a fost de mare folos nuielușa domnului Mileriu, care mai ujuia pe deasupra capetelor noastre.

Onuca Lucreția sta în fruntea tuturor. Mai târziu, la povestiri, degetele ei alunecau peste rânduri fără să se împiedice, iar glasul puțin cântat îi curgea ca o apă. Noi rămâneam cu gurile căscate s-o ascultăm. Uitam să mai urmărim pe carte. Domnul Mileriu ne vedea și ne mângâia cu jordița peste mâini. Atunci tresăream și căutam rândurile pierdute.

Până să învăț limba maghiară am stârnit în clasă mult râs. În abecedar era scris cuvântul „palinta”, eu am citit „plăcintă” și am mai adăugat de la mine „cu brânză”. Copiii au izbucnit în râs și domnul Mileriu s-a înfuriat. „Plăcintă visat flămând”, a zis dânsul și m-a dat afară din clasă. Mai rău a fost cu „utca” pe care eu l-am citit „huța”. Acum școlarii români au început în șoaptă să spună: „huța, huța, cu căința!” Domnul Mileriu nu m-a mai dat afară, ci mi-a mângâiat cu joarda fundul nădragilor.

Bietul lancu, puținel mai greu de cap, deși ungur, se pierdea uneori prin hățișul bolovanilor din carte. Se înfuria și rupea foaia de pe care nu izbutea să descifreze lecția, făcea din ea pușculiță și pocnea la urechile școlarilor. La sfârșitul anului n-a mai avut decât jumătate din carte.

Dar la „bucuriile” de până aci, am mai adăugat una care le-a pus vârf la toate.

M-am rătăcit într-o zi prin sala de muzică. Eram singur. Umblând și pipăind prin toate părțile, am dat de un obiect mare și neted. Mi s-a părut un fel de lădoi, un dulap. L-am pipăit îndelung. L-am simțit luciul. Eram curios să știu ce e. L-am mângâiat cu degetele în lung și-n lat, în sus și în jos, i-am cercetat toate fețele, muchiile. Am dat de un capac pe care l-am deschis. Sub capac am simțit ceva și mai neobișnuit: bucățele de lemn puse unele lângă altele. Am apăsat pe unul și a izbucnit un sunet. Am mai apăsat pe un lemnișor și a țâșnit alt sunet. Le-am luat apoi la rând, când în

dreapta când în stânga. Era pianul. Îl mai auzisem sunând de departe, dar până atunci nu știam cum e, căci nu-l pipăisem încă.

Acum eram în culmea fericirii. Făcusem o nouă descoperire. Am început a lovi clapele din ce în ce mai tare. A răsunat o ploaie de sunete și mai groase și mai subțiri. Mi-am trecut toată palma peste ele întâi de la dreapta la stânga, apoi de la stânga la dreapta. Clinchetul felurit al sunetelor mă gădila în creștet. Am început să bat clapele cu amândouă mâinile. Nu mai erau sunete, ci un zgomot în care se auzea tremurul corzilor. Tinichelele din curtea noastră făceau și ele când le loveam deolaltă zgomote care mă înțepau în urechi. Sunetul pianului era plăcut. Mă făcea să sar în sus de bucurie.

Dar în vreme ce eu îmi vedeam de trebușoara asta, deodată ușa s-a deschis cu zgomot și a intrat cineva care s-a repezit la mine, m-a apucat de gulerul hainei și m-a răsucit cu fața spre el.

Am înlemnit în picioare. Am început din senin a plânge și a zbiera cât mă lua gura:

— Vai, mumă! Vai, tată! Hai du-mă acasă, că mă omoară domnul director!

Directorul era. L-am cunoscut după răsuflare.

Domnului director nu-i trecuse prin gând să mă omoare. Dar mie așa mi s-a părut. Așteptam să mă pocnească cu pumnii.

— Omorât tu pian! mi-a zis, m-a luat de mână și m-a scos din sala de muzică. De zgâlțâit tot m-a zgâlțâit cam tărișor de urechi și m-a împins de la spate de am căzut în nas. Pe coridor l-am întâlnit pe Alexe. El a ghicit ce s-a întâmplat. Văzându-mă așa necăjit, m-a apucat de braț și mi-a spus că nu-i voie să umblu la pian. Îi dat în seama școlarilor mai mari care învață să cânte.

De atunci m-am ferit ca de mama focului de sala de muzică. Pianul l-am mai auzit. L-am ascultat mereu. Îmi plăcea muzica și ploaia lui de sunete mă făcea să mă opresc în loc și să-i urmăresc melodiile cu atenție. Găsisem chiar un loc unde notele lui se învolburau ca apele. De îndată ce începea careva să-i agite clapele eu mă și strecuram în ascunzătoare, mă așezam buburuz pe glezne și rămâneam nemișcat, până ce înceta cântecul.

Dar multă vreme m-a urmărit întâmplarea cu directorul, mă scuturam ca de friguri și plecam de acolo la alte ocupații. M-a burdușit el și m-a îmbrâncit, dar tot am scăpat mai ușor decât cum mi s-a părut când mă aflam în „gloabele” lui.

Întâmplarea cu pianul a fost spre sfârșitul anului școlar, când ne pregăteam de examen. A făcut mare vâlvă. A mere din gură în gură, din

elev în elev, până a aflat-o toată școala. Acuma, care cum mă întâlnea mă și lua în răspăr:

— Pianistul!

Unul mai mare a râs și mi-a spus, seara, în dormitor:

— La serbare ai să ne zdrăngănești una la pian!

Eu, ce era să mai zic. Ziceau ei destule. Orice vorbă a mea n-ar fi făcut altceva decât să îndârjească focul, să înmulțească împunsăturile. Tăceam și le înghițeam glumele.

Într-o după-amiază, spre seară, îl întâlnesc pe colegul meu Gheorghe. Era la capătul scărilor, care duceau spre sala unde se afla pianul. Nu se simțea nimenea pe aproape, de niciunde nici un zgomot. Gheorghe, nici una, nici alta, mi-a zis:

— Hai la pian!

— Nu mă duc, am zvâcnit eu cu vorba.

De dus, tot m-am dus. M-am lăsat ademenit. Poate și de sunetele instrumentului pe care le auzeam de atunci mereu. Am coborât treptele subsolului. Ne-am strecurat hoțește pe lângă perete, am ajuns la ușa sălii, am deschis și am intrat. Gheorghe a ridicat capacul, iar eu am prins a-i mângâia clapele, ușor de tot. Abia că le atingeam. A răsunat un clinchet de sunete slabe. Am apăsat olecuță, numai olecuțică mai tare și corzile au răspuns în zumzet surd și plăcut. A lovit și Gheorghe câteva clape. Pianul a țipat atunci ascuțit.

— Mai încet că ne aude cineva, i-am șoptit eu.

El nu m-a ascultat și a mai ciocănit pe dibuite câteva clape. Atunci cineva a tușit în spatele nostru. N-am auzit când s-a deschis ușa și când s-a apropiat de noi.

— Iaca muzicanții!

Era Miclos baci.

— Nu-ți ajunge ce ai luat de la domnul director, mi-a zis el.

Eu am încremenit cu mâna pe claviatura de sidef a instrumentului. Gheorghe ne-a lăsat acolo și a rupt-o la fugă. Eu, după el. Dar, ca orbii, n-am nimerit ușa. Ne-am izbit când de un scaun, când de o masă, am ajuns când la un perete, când la altul.

Ne-a scos din sală îngrijitorul, bombănind:

— Acuma la raport în fața școlii! Și cartela tat-to, Blăjene, să-i scriem să-ți cumpere un pian, să-l ai, pe când meri acasă! Dar până atunci cată să mai dai o dată ochi cu... știi tu cu cine.

Eu mă smânceam de-a îndăratele să scap din mâinile lui. Știam ce mă așteaptă. Dar omul mă ținea zdravăn de mână; pe mine de una și pe

Gheorghe de alta. Ne-a scos din sală, ne-a târât după el în lungul coridorului.

— Hai că tăt trebuie să-ți lungească olecuțică urechile și așa să auzi cu ele mai bine ce-i slobod și ce nu-i slobod să faci tu aici! a mai adăugat el.

Am început a urca treptele. Am săltat un picior, al doilea. Când eram pe la jumătate, am auzit sus un glas cunoscut:

— Unde-i duci?

Directorul era sus în capul scărilor. Eu, ce să spun? M-am lăsat pe o treaptă. Chiar dacă aş fi vrut să merg mai departe n-aş fi putut. Mi se tăiaseră picioarele. Mi-am revenit în fire numai când am auzit ce spune Miclos baci:

— Îl duc pe ista - m-a zgâlţâit pe mine de mână - la umblătoare, că o tuşit pe la spate și și-o mânjit pe dinlăuntru nădragii, a răspuns îngrijitorul.

Mie mi-a venit inima la loc, m-am sculat de jos și l-am urmat pe omul care m-a scos din încurcătură. Afară, în curte, mi-a mai spus:

— Când vrei să cânți la pian să-mi spui mie, că te duc eu în sală.

A glumit, n-a glumit?! Nu știu. Într-altă zi, însă, cine zdrăngănea pianul? Miclos baci. Eram mulți pe coridor. Unul a deschis ușa sălii de muzică, a intrat înăuntru și s-a îndreptat spre locul de unde veneau sunetele ca ploaia, unul după altul. Cântec nu era, dar suna frumos. Am intrat cu toții și omul s-a oprit și ne-a cuvântat:

— Place și la mine.

Nu mult după asta a urmat examenul. La examen am intrat cu toții în clasă și ne-am așezat în bănci. A venit și domnul profesor Mileriu. A sosit repede și directorul. Când i-am auzit sforăitul, că sforăia într-una, am înlemnit. Căutam să mă fac mic, să nu mă vadă.

A început examinarea: unii au citit în cărți, alții au făcut socoteli și au cântat.

Pe mine m-a pus profesorul să spun poezia Fiistbe ment terv (Gânduri risipite-n fum) de Petofi. Am spus-o cu tremur în glas, dar am spus-o până la capăt și directorul m-a lăudat.

Cu asta anul întâi de școală s-a sfârșit.

Au început să sosească părinții.

Când a venit tata, i-am sărit de gât strigând:

— Îi gata examenul, tată, îi gata școala! Hai să mergem acasă, la muma, că acum mă pot juca toată vara cu Ana și Mia, cu lovu și cu toate jucăriile mele.

El, văzându-mă așa vesel și fericit, m-a sărutat zicându-mi:

— Plecăm, ficiorul tatii, mintenaș.

Luându-mi rămas bun de la colegii cu care împărtășisem bucuriile și necazurile unui întreg an școlar, am ieșit pe poarta școlii și ne-am îndreptat spre gară.

Toate mi se păreau schimbate. Vocile oamenilor și ale copiilor de pe străzile orașului îmi sunau mai vesele. Zgomotul vehiculelor era mai mare decât în timpul iernii.

Mergând cu tata spre casă, n-am mai ținut seama de călătoria cu trenul. Și când am ajuns la Blaj zburdam ca un mânz, iar bucuria mi-a fost și mai mare când am auzit vocea înecată de tuse a lui badea Ilarie care venise cu căruța în întâmpinarea noastră.

Drumul până la Roșia era bun, mirosul florilor și al grânelor de pe câmp îmi umplea inima de o amețeală ușoară și plăcută. Tot vorbind cu tata, nici nu știu cum am ajuns acasă. M-am pomenit intrând în curte, unde am fost primiți de mama și de surorile mele. Și cine era mai fericit ca mine, când am fost cuprins de brațele mamei, mai ales când tata i-a spus că am reușit cu bine la examen și că am fost printre primii la învățătură în clasă.

Iovu a intrat și el în curte la noi. Văzuse căruța lui badea Ilarie la poarta noastră și a înțeles că am venit acasă.

— Te-ai întors, Ioane? a strigat el, apoi s-a apropiat de mine.

Am simțit din glas și din mișcări că se sfia să înceapă vorba.

M-o îi privit îndelung și oi fi părut, în hainele nemțești, un străin.

Încă în prima seară le-am arătat ce-am învățat la școală. După cină, fără să fiu invitat de nimeni am trecut în mijlocul casei și am anunțat că le spun o poezie. S-a făcut liniște și eu am recitat rar și tare Fiistbe meni terv. Tata a priceput, că știa ungurește. Mama n-a înțeles nimic.

Le-am recitat și Omul și pasărea. Apoi am scos din traistă abecedarul și am prins a sloveni de pe el. Mamei nu-i venea să creadă că pot citi. A cercetat pagina și a încercat să citească. N-a putut. A recunoscut doar literele. A întors altă foaie, unde am citit întâi eu, apoi soru-mea. Erau texte scurte în ungurește, dar cu litere obișnuite, în relief (sistem Klein), așa că puteau să fie descifrate de oricine.

— Ai văzut, muiere?! i-a zis tata triumfător.

— Văzut, i-a răspuns dânsa cu glas tăragănat în care se puteau ghici anume gânduri.

După asta ne-am pregătit de culcare.

— Noa, dragul mumii, acum jos cu domnia. Ea îi bună la Cluj, nu aici în sat la noi, mi-a zis mama și m-a pus să leapăd straietele orășenești, apoi mi-a pus pe bobură cămașa de pânză și cioarecii mei peticiți, să-i aflu

acolo, dimineața, când mă scol. Când le-am îmbrăcat, le-am pipăit îndelung și m-am strâmbat nemulțumit.

— Ui, omule, că s-o legat domnia de el ca râia de capră. Da domnii se tăvălesc pe perini și pe covoare nu în colb și în tină. Ia tu, dragul mumii, hăinuțele astea că în ele ai crescut.

După ce m-am îmbrăcat ca ceilalți copii, repede ne-am regăsit unii pe alții. O urmă de sficiune tot mai rămăsese, că în timpul jocurilor le-am spus cum am învățat la Cluj să citesc cu degetele.

Le-am adus din casă și lor abecedarul meu și le-am citit de pe el. Au citit și ei.

— Ion nu vede, dar învață la școală, la Cluj! Mare minune! Citește cu degetele! au râs ei.

Mie nu-mi plăcea această schimbare a lor.

Și acasă se purtau cu mine altfel decât înainte. Mai ales biata mamă nu știa cum să-mi intre în voie. Văzând că nu-mi mai plăcea mămăliga cu salată, borșul și laptele covăsit, mă întreba ce să-mi facă de mâncare.

Eram tare mofturos. Într-o zi, văzând că nu prea mănânc, mi-a zis necăjită:

— Acum, dragul mumii, să mănâci ce-avem în casă. Dau buruienile peste cucuruz și eu nu pot umbla după tine. Apoi tu ce gândești, că la mine-i otel, să-ți aduc supa și fripturile în tipsii și în blide domnești? Până ti-i face domn de-l mare, mai trece multă apă pe Secaș!

Dojana mamei mi-a tăiat pofta de a face nazuri. Dimineața, când pleca la câmp cu sapa sau cu secera în mână, îi zicea Anei:

— Draga mumii, tu ești mai mare ca Ion, să ai grijă de el! Să-i dai de mâncare, că el nu vede și nu-și poate lua singur. Să mâncați de-amiază când soarele va fi în dreptul cumpenii fântânii, iar de ujină când trece umbra de coșarul nostru. Și să ai grijă, lui Ion să-i pui în blidișelul lui de pleu. Când va fi soarele la asfințit, să speli oala de mămăligă și să pui paie și surcele pe vatră, gata să le dăm foc. Dar tu să nu te cerci să-l aprinzi! Auzitu-m-ai?

După aceea, mama mi le spunea și mie ca din carte:

— Tu, Ioane, dragul mumii, să fii cuminte, să nu te bați cu copiii de pe uliță, că ești școlar. Și să nu faci boroboațe, că îți rupe tată-to urechile, așa domnișor cum ești. Înțelesu-m-ai?

— Înțeles, am răspuns eu, stând rezemat de stâlpul privarului din fața casei.

După plecarea ei, un timp eram liniștiți, apoi, simțindu-ne singuri și fără stăpân la casă, ștrengăriile începeau.

Și câte năzbâtii n-am mai făcut în acea primă vacanță de vară! Iar când mă răzbea foamea, fugeam de la joc să caut dac-a ajuns soarele la cumpăna fântânii. Stând în dreptul furcii, eu mă mișcam încet la dreapta și la stânga, cu fruntea îndreptată spre cer, căutând răcoarea umbrei.

Într-una din zile, pe la amiazi, a început o ploaie de credeam că se prăpădește lumea. După ce mă udase learcă, am intrat în casă și m-am așezat cu surorile mele la masă. Ana ne-a pus mâncarea în farfurie, dar eu, nemulțumit că mi-a turnat prea puțin lapte peste mămăligă, am certat-o. Ea mi-a răspuns supărată că nu mai are altul; voind s-o lovesc cu lingura, am dat în lampa atârnată deasupra mesei, care s-a prefăcut toată în țândări, iar petrolul s-a vărsat pe masă și în farfuria cu lapte. Sora mea a început a plânge și a zbiera:

— Ai spart lampa! Acuma să știi că tata ne omoară pe amândoi!

Izbit de mirosul petrolului și pipăind pe masă cioburile de sticlă, am încremenit cu lingura în mână. M-a cuprins teama de bătaia ce mă aștepta. Afară ploua și tuna de se zguduiau ferestrele. M-am sculat de la masă tremurând și, îmbrăcat cum eram, m-am trântit în pat. Încercam să dorm, dar duhoarea de petrol din casă îmi amintea isprava pe care o făcusem. De la o vreme furtuna s-a mai potolit și ploaia s-a oprit. Auzeam oamenii de pe uliță care veneau de la câmp, călcând prin băltoace. Așteptam îngrozit să pice din clipă în clipă și ai noștri. Deodată am deslușit vocea tatii și a mamei care intrau pe porțiță.

Auzindu-i, m-am adunat ghem în pat și mi-am acoperit și capul. Mă prefăceam că dorm. Când au intrat pe ușă, inima a început să-mi duduie ca un motor. Sora mea plângea și se văita de răsuna casa. Mama, mai fricoasă de felul ei, a strigat:

— Tulai, muma me! D-apoi ce-o fost în casa asta? Ruguluție? Cine a spart lampa?

Apoi către tata:

— Doamne ferește! Lasă-i pe ăștia singuri, că într-o bună zi îți pot aprinde casa! Unu-i mai prost ca celălalt.

S-a întors la sora mea și-a luat-o la întrebări:

— Cine a spart lampa?

Ana a îngăimat:

— Ion a spart-o, mumă! O vrut să mă bată cu lingura că nu i-a fost destul cât lapte i-am pus în blid. Și când să deie în mine, o pălit lampa.

Mama a izbucnit:

— Oare de-astea îl învață profesorii pe școlarul ăsta măgar? Las' că la toamnă îl pui în mâna lor și știu eu bine că se satură el de voie bun!

Tata tăcea și o asculta pe mama, lăsând-o să-și verse focul. Apoi a tunat și el din gură:

— Unde-i, să-i smulg urechile din țâțâni?

— În pat, doarme!

Am auzit pașii grei ai tatei îndreptându-se spre mine.

— Aici ești, mă tătarule? Te învăț eu să mai dai în soru-ta, care te îngrijește, și să faci pagubă în casă!

Eu am făcut pe mortul. Nici nu mai suflam. Dar ascultam să aud tot ce vorbesc. Mama a sărit în calea lui, zicându-i înfricoșată:

Acum lasă-l, Niculaie, până se scoală, că se sperie în somn și-l mai bagi în altă boală!

Am răsuflat a ușurare. Prefăcându-mă că dorm, stam adunat sub țol ascultând cum strânge mama cioburile de sticlă și cum se mâncă în vorbe cu tata din pricina mea. Tata a ieșit din casă, iar eu, cu gândul tot la răul ce l-am făcut și cu frica în sân, am adormit.

Când m-am trezit din somn, nu m-am mai gândit la întâmplarea din ajun. Afară, mi-a amintit-o tata, căci de îndată ce m-a întâlnit, m-a și luat:

— Amărâtule ce ești! Ai fi vrednic să te bat să te fac mămăligă. Dai în soru-ta și strici lampa și blidele? Poate vrei să hului casa pe noi, mă? Numai o dată să-i mai faci soață la asta, c-o iei pe chele de nu rămâne nici un os întreg în tine!

De urechi m-a tras, însă „din țâțâni” nu mi le-a smuls, așa cum spusese seara. Tremuram de frică dar n-am plâns. Am tăcut și am răbdat. Mă gândeam cum să scap mai repede din mâna lui. Dar lampa era bună spartă. Trebuia cumpărată alta. Eu scăpasem destul de ușor, alegându-mă doar cu frica și cu o urecheală bună.

Apoi parcă era un făcut. N-am uitat povestea cu lampa și a dat alta peste mine. Într-o seară, când veneau vitele din ciurdă, eu mă învârteam pe la podul de la poarta noastră, pocnind din bici. Vacile, speriate, se împingeau una pe alta. S-au îngrămădit să intre în curte. Una s-a repezit la mine, m-a luat în coarne și m-a azvârlit peste gard, drept în canalul care duce la Secaș. Afundat în glod până sub urechi, țipam de acolo cât mă lua gura:

— Mumă! Hai mumă și scoate-mă de-aici că mor!

Mama trebuia prin tindă, făcând de mâncare.

M-a auzit și a ieșit repede în curte. A stat și a ascultat dar nu știa de unde vine strigătul meu. Nu mă vedea, că era întuneric.

— Hai, mumă, hai că mă înec!

Mama, îngrozită, nu știa de unde să mă ia și striga și mai tare decât mine:

— Tulai Doamne, moare copilul! Ioane, unde ești?

Alerga în sus și în jos prin dreptul canalului din fața casei noastre. Mă auzea, dar nu găsea locul unde eram eu. Noroc cu Mina, vecina noastră, care a văzut cum s-au petrecut lucrurile.

— Nu te mai zdrobi, tu, Mărie, uite aicea îi copilul, lângă salcă!

Așa am aflat. Dar cum să mă scoată din canal, căci era adânc.

Stătea biata mamă pe mal, plângând și țipând:

— Săriți, oameni buni!

Atunci a sărit tetea loviu și fără multă socoteală s-a lăsat pe surpătură și m-a scos din glod. Eram năclăit de tină de sus până jos. Ciuruia apa din bundică și din cioareci. Tremuram și de frig și la gândul că iar o iau pe piele. Dar acum nici nu m-au certat măcar. Era destulă spaima trasă când am ajuns din coamele vacii în băltoacă. După ce m-a spălat, mama mi-a zis doar atât:

— Nu mai plânge amărâtule, că tu ești de vină. Să nu mai ieși seara la poartă, când vin vitele din ciurdă. Acum ai scăpat ușor, dar se poate întâmpla să te și omoare și să-ți mâne colăcelul.

Și din una-n alta toamna venise și eu trebuia să plec la școală.

Despărțirea a fost ca și în celelalte dăți: am plâns și eu și mama, au plâns surorile, dar mai ales mama. Așa era ea. Mă bocea ca pe mort, ori de câte ori plecam de acasă.

Școala nu se mai găsea unde fusese anul trecut, ci era mutată în clădirea Institutului de Corecție. Aveam mai puțină lărgime. Eram strânși în această clădire orbii, colecționarii, pe deasupra și orfanii de război.

Aici totul era altfel decât în localul vechi.

Fostul director Sonnen plecase în Ungaria. Locul său îl luase acum domnul Mileriu. Nu l-am mai găsit nici pe Miclos baci. Am dat de badea Niculaie, pe care, mai târziu, l-am poreclit Cuculău. Era aspru la vorbă. Tata l-a rugat frumos să-mi poarte de grijă. El a răspuns scurt:

— Ce? Numai pruncul dumitale îi aici? Aici îs mulți copii. Nu-ți fie frică, bade, că nu se prăpădește! Ne-o pus statul peste ei și ni i-o dat în seamă ca să-i grijim.

Își dădea importanță mare badea Cuculău și se grozăvea cu gradul lui de supraveghetor. Tata m-a sfătuit iar să mă port frumos în școală și să fiu ascultător. Apoi s-a dus. Eu m-am întristat dar n-am mai plâns. M-am regăsit cu prietenii mei Gheorghe și Alexe. Mi-au spus că de acum înainte vom învăța în limba română. M-am bucurat mult de această veste. Apoi ne-am dat la vorbe cu întâmplări din timpul vacanței. Eu le-am spus pățania cu lampa, cu vaca și canalul, Alexe ne-a povestit cum a umblat cu tatăl său pe munți cu oile, Gheorghe ne-a cântat cântece noi. În dormitor

am găsit grămada de colegi între care erau și unii veniți abia acum în școala noastră. În scurtă vreme i-am cunoscut pe toți. M-am obișnuit și cu noua clădire. N-a rămas ungher neștiut de noi. Curiozitatea și nevoia ne-au făcut să le cercetăm cu de-amănuntul. Era mare înghesuială!

Erau două corpuri de clădire, dar școala de orbi avea cele mai puține încăperi: un dormitor în care erau înghesuite paturile pe două rânduri, o sufragerie destul de mică și trei săli de cursuri pentru cele șapte clase. Sufrageria servea și ca atelier de coșuri. Aici dormea și badea Gavrilă, pantofarul școlii, împreună cu soția lui. Spațiul puțin i-a adus și alte necazuri. Murdăria era atotstăpânitoare. Cei puși să spele și să măture, Cuculău și Maria, soția lui, nu se prea zdrobeau cu lucrul și nici nu prețuiau îndeajuns curățenia. Duhneau de departe a tutun și a vinars. Directorul n-auzea și nu vedea nici el neorânduiala din școală. Ori o vedea și n-avea ce să-i facă. Noi însă le simțeam pe toate: așternutul mirosea, gunoiul îl călcam cu bocancii, în sufragerie te îneca duhoarea rămășițelor de mâncare. Învățătura era ca și ordinea din școală. Lecțiile când se țineau, când nu se țineau; noi, brambura prin ciute și clădire.

Dar într-o zi s-a oprit la poarta școlii un duruit de trăsură. Am auzit-o și ne-am strâns grămadă în jurul ei.

— Bună ziua, zmeilor! a răsunat un glas care ne-a învăluit ca o adiere de vânticel cald.

— Bună ziua, am răspuns noi în cor.

Era învățătorul nostru Perju, orb și el, trimis din București de mai-marii școlilor.

L-am dus cu alai până la cancelaria directorului. Din primele vorbe spuse, la întâlnire, din glasul lui am simțit voioșie, nu mocneala de care eram sătui, speriați chiar.

Lecțiile le-am început încă de a doua zi. A venit în curtea școlii, unde ne-am strâns ciorchine în jurul lui. Ne-a citit din catalog pe pipăite numele. Ne-a dus în clasă, ne-a așezat în bănci și ne-a luat la întrebări. Voia, pesemne, să afle câte ceva despre fiecare. Eu eram cam al treilea în ordine alfabetică, așa că până la mine am avut timp destul să mă gândesc ce trebuie să-i răspund. Atmosfera plină de veselie m-a înseninat și pe mine. Copiii răspundeau curajos, tare și limpede. Eram din fire îndrăzneț și destul de vorbăreț. Dintr-odată am căpătat curaj și am devenit slobod la gură, ca în Roșia. Am răspuns și eu la tot ce m-a întrebat. N-am așteptat să mă chestioneze cu de-amănuntul, că i-am spus de la prima întrebare pe nerăsuflăte tot ce mi-a trecut mie prin minte.

— Ion Blăjan! m-am auzit eu strigat.

— Prezent.

— Din care colț de țară ai venit aici?

— N-am venit din colț de țară, ci din Roșia de Secaș. Pe tata îl cheamă Niculaie Blăjan, pe mama Maria Blăjan a lui Strâmbu, am două surori, Ana și Mia. Ana îi mai mare ca mine și Mia mai mică. Ele văd cu ochii. Tata îi plugar, are două vaci și un iugăr de pământ.

— Așa, Blăjene, văd că tu ești îndrăzneț și mie îmi plac copiii îndrăzneți. Dar să știi că-i avea cu mine, la învățătură, de furcă.

— Eu n-am adus de acasă furcă. N-am știut că învățătura o strângem cu furca, cum strânge tata fânu, am spus cu toată convingerea.

— Știi că ai haz! a mai zis învățătorul.

— N-am nici un haz. Nu știu ce-i hazul. La Roșia, nu seamănă nimenea haz, am răspuns eu.

— Iaca, acum faci tu haz de necaz, a observat învățătorul, și am simțit că răspunsul meu l-a înveselit.

S-a molipsit toată clasa și au prins a râde.

— Dar o poezie știi? m-a mai întrebat domnul Perju.

Pe ceilalți nu-i pusese să spună poezie.

— Știu, am răspuns și am recitat tot pe nerăsuflate, una după alta, nu o poezie, ci două: A villa szárnyu fecske și Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim.

I-a plăcut, că m-a lăudat.

Cam așa s-a desfășurat ziua întâi de lecții cu domnul Perju: Întrebări, răspunsuri, o glumă, un cântec, jocul baba-oarba, cu adevărat babă oarbă.

Ziua aceasta ne-a apropiat pe noi, elevii, unii de alții, de se părea că suntem împreună de cine știe când, iar învățătorul nostru a devenit un frate mai mare, care ne sucea și ne răsucea cu vorba cum voia. Ne câștigase încrederea și noi nu-i ieșeam din cuvânt. Ne-am amintit de domnul Spiridon, pe care l-am avut anul trecut puține zile. Tot așa ne luase și dânsul, cu... momeli. Pornisem bine și atunci la drum.

După asta, la două-trei zile, au început lecțiile adevărate. La o oră de aritmetică, știu că m-am cam obraznicit, dar învățătorul nu s-a supărat. Anume ne-a pus să numărăm nuci. A spus că: avem într-un sac nuci, care trebuiesc numărate, socotite. Ne-a spus să rezolvăm mintal și problema: Dacă îți dau eu trei nuci, apoi încă cinci nuci și tu pui în palma vecinului două nuci, cu câte ai m-ai rămas?

Întrebarea era pusă la toată clasa. Eu nu am așteptat să fie numit careva să răspundă, că am sărit cu vorba:

— Cu nici una!

— Cum cu „nici una!?” s-a mirat învățătorul.

— Așa, că ați spus: „dacă îți dau”, dar nu ne-ați dat. Atunci nici eu nu am de unde să-i pun în palma vecinului două nuci și încă să-mi mai rămâie și mie ceva.

Tare i-a plăcut răspunsul meu. A râs iar și încă cu hohote. Numai că tot mi-a spus-o:

— Te cam obrăznicești, Blăjene.

Eu am rămas apoi în clasă de pomină cu povestea nucilor.

Au urmat după asta multe ore plăcute. Ne-a recitat poezii, ne-a spus povești; într-o zi Puiul, în alta Vulpea și ursul, și altele. Am învățat cântece: Vine, vine luna mai, Mult e dulce, Iarna, Moara. Cu toate că nu avea o voce prea frumoasă, îl socoteam cel mai mare cântăreț. Și nu le-am uitat până astăzi. Aveam încă de pe atunci glas bun, așa că mă lua la catedră și-mi zicea:

— Hai, Blăjanule, ascultă și învață cântecul acesta de la mine.

A fost o adevărată întrecere între școlari, înghesuindu-se care mai de care la răspunsuri. Dascălul nostru Perju ne-a învățat din toate cât a crezut că putem pricepe. Scris, citit, nu ne-a predat.

Așteptam să ne vie cărțile și aparatele sistem Braille, dar am rămas cu așteptatul, că nu s-a gândit nimenea să ne împlinească această lipsă.

În anul acela, din cauza bolii tatălui meu, care se înrăutățea tot mai mult, și din pricina iernii grele, n-am mai plecat acasă în vacanță. Am petrecut vacanța cu Gheorghe și Alexe, care au rămas și ei în școală.

Înainte de Crăciun cu două zile, am înjghebat un program de colinde, în amândouă limbile, ne-am adunat în sufragerie și le-am cântat în fața profesorilor și a câtorva străini veniți din oraș să ne asculte. După serbare am primit fiecare câte un pachet cu daruri. L-am desfăcut în grabă și am aflat într-însul printre altele și o muzicuță. Au mai primit și alții muzicuțe. Acuma în fiecare colț al școlii erau elevi care suflau de zor într-însele. Suflam și eu încercând să cânt Moara. Huiau curtea, sălile și coridoarele, dormitorul. Răsunau ca niște catirinci.

Lelea Mărie a lui Cuculău tuna și fulgera în urma noastră:

— Noa, orbilor, nu vă lăsați, ziceți-i până s-o-ndura careva să vă zvârle câte un bănuț în coloape.

Noi nici n-o auzeam. Și de am fi auzit-o, tot n-am fi luat în seamă ce spunea.

După cină ne-am dus cu toții în dormitor. Acolo, ține-te, draguț doamne! Alt rând de suflat în muzicuțe, unii ziceau un cântec, alții suflau în ele numai așa ca să le zbârnâie în urechi. Atras de „orchestra” noastră, a venit directorul în dormitor, a deschis ușa și s-a oprit în prag. Noi l-am simțit și am tăcut ca la comandă. N-a spus nici o vorbă. A plecat. După

asta a început bâlciul: zgomot, vorbe, ceartă. Elevii își schimbau între ei darurile. Cei mari ne-au păcălit pe noi, cei mai mici. A venit și la mine unul și mi-a cerut să schimb un pachet de pogăci cu pungulița mea de bomboane.

— Nu schimb, i-am spus eu.

— Prost mai ești, mi-a zis altul. Pogăcele îs mai scumpe.

Atunci m-am învoit. Mi-a pus în mână un pachet mare, doldora până la jumătate. Avea ceva tare în el. Am scos de acolo o turtă pătrată și am început să o rod. Era ca piatra și n-avea nici un gust. Era o bucată de pâine uscată.

— Asta nu-i pogace, am strigat eu, dar în hărmălaia de acolo nu m-a auzit nimenea.

Alții s-au încăierat și s-au ales cu haine sfârtecate, cu cucuie în creștet. Bătaie ca între orbi. A venit domnul Perju în dormitor și ne-a muștruluit așa că cel care m-a păcălit pe mine mi-a trimis prin altul bomboanele. Ne-am potolit cu toții și am rămas, unii ca mai înainte, alții cu părul ciufulit, cu nasul zgâriat, păgubaș de ce dase în schimb pe te miri ce.

S-au întors copiii din vacanță. Și nici n-am început bine lecțiile, că ne-am trezit iar la „odihnă”.

Școlarii erau toți stup de păduchi.

A început războiul cu lighioanele astea. Mai întâi am luat-o cu scărpinatul.

Badea Cuculău și lelea Mărie au venit în dormitor și ne-au strigat în gura mare:

— La rând, păduchioșilor! Să vă dezbrăcați!

I-am ascultat și ne-am scos cămașile, apoi ne-am înfățișat cu ele în mână înaintea lor.

Primul a fost lancu.

— Noa, domn lancule, să ți-i vedem și să-i scriem mâni-ta carte ca să afle și ea cu ce te-ai ales tu aici, în orașul Cluj.

Copilul i-a dat cămașa și ei au început a-i număra: unu, doi, trei...

— Măăă, da bogat mai ești! s-a mirat el.

— Altul la rând!

Și așa, cercetându-ne pe toți și scuturându-ne hainele, badea Cuculău a ajuns și la mine:

— Dă-ți jos cămașa, mucosule, întinde-o încoace că tu ai adus păduchii de acasă.

— Ba nu i-am adus eu, bade Niculaie, că nici n-am fost acasă!

Dar Cuculău, ciudos cum era, și ocupat cu vânătoarea, nu mi-a înțeles răspunsul, ci mi-a plesnit două palme peste pielea goală strigând:

— Taci, mămăliga ta de părdălău, că tu ai venit cu păduchi în școală de la mă-ta, de-acasă, că vă mână dracu aici plini de toate spurcăciunile.

Am început a plânge. Plângeam de credeai că bocesc toți păduchii uciși de el.

Am scăpat de păduchi. Dar ce să vezi? Scapi de una și dai de alta. Ne-am poticnit iar.

Într-o zi ne-am dus din nou în dormitor. Un străin cu o voce groasă ne-a cercetat iar pe toți, unul câte unul. Vorbind cu domnul Perju și cu ceilalți profesori, începu a ne număra: Scabie nr. 1, scabie nr. 2, scabie nr. 3. Și tot așa până la scabie nr. 33.

Eu, auzind cuvântul scabie mă gândeam ce va fi însemnând, dar n-am îndrăznit să-ntreb că-mi era frică de Cuculău.

După plecarea străinului, s-a dezlegat taina scabiei, căci Cuculău a început la noi:

— Noa, bată-vă Dumnezeu de orbi că amu, după ce nu vedeți, sunteți și plini de râie, ca mâțele! Nu v-ați mântuit bine de păduchi și-a dat râia peste voi! Amu ce-om face, mira-s-ar lumea de voi, de toți!

După zodia păduchilor, acum ne găseam în constelația râiei. Ne tot întrebam unii pe alții:

— Mă, pe tine te mănâncă? Dar pe tine? Pe unde te mănâncă?

Și, ca la comandă, a început iar scărpinatul.

Eu simțeam și nu prea mâncărime, dar de scărpinat tot mă scărpinam, că eram „scabie nr. 18”.

Timp de patru zile, toată clădirea a duhnit a alifie de râie. Țin minte că venea badea Cuculău, seara, cu o găleată mare plină cu unsoare puturoasă, strigând de la ușă:

— La magiun, măăă! Fire-ați de minune pe lume și la țara asta!

Strigați de supraveghetor, am mers rând pe rând la găleata cu leacul puturos, iar el ne lua mâna dreaptă și ne-o îndesa până la cot în alifie, zicându-ne fiecăruia la fel:

— Freacă-te pe toată pielea, să nu te frec eu, că-ți plânge Dumnezeu de milă!

Înfricați de vorbele lui, ne ungeam peste tot cu „magiunul” grețos care ne pișca pielea de ne dădeau lacrimile. Se făcea un miros greu în dormitor de ne îneca.

După ce i-am venit de hac râiei, tot badea Cuculău cu nuiua în mână ne-a mânat, ca pe noateni, din urmă, la sala de baie.

— Și-acum, la năpârlire, ca șerpilii, să lepădați pielea cu solzi de râie, și să faceți loc altor bube! ne-a zis el.

În camera de baie, aburii calzi se ridicau din bazin și ne ardeau pielea subțire de atâta frecuș. Intram în el douăzeci, douăzeci și cinci deodată. Pe mine m-a împins unul și am căzut în apa fierbinte. Am început a zbiera ca din gură de șarpe. Badea Niculaie m-a scos ca pe un pui opărit.

— Tare ești norocos, Blăjene. Nu ți-o fost destul păduchii și râia. Acum ți-o trage de pe tine toată chelea.

Eu nu mai știam de mine, căci mă ustura și mă durea opăreala. Plângeam și zbieram de nu mă mai putea opri nimeni. M-au dus la spital, unde am stat sub mâna doctorului trei săptămâni. M-au adus înapoi vindecă și de arsuri și de râie.

A început iar învățătura.

Cobeala lui badea Cuculău „loc pentru alte bube” s-a împlinit, că ne-am îmbolnăvit unii de pojar, alții de scarlatină. Și iar s-a făcut din școală spital. Apoi cu boala și carantina am dus-o până aproape de Paști.

Am intrat de-a dreptul în vacanță. Tocmai atunci am primit o scrisoare. M-am dus cu ea la domnul Mileriu, care a silabisit-o cu greu, neștiind românește. Am înțeles totuși că tata e bolnav și că nu poate veni să mă ia acasă. Era a doua vacanță pe care urma să o petrec în școală.

Dar n-am avut ce face și m-am împăcat cu gândul că voi rămâne tot printre străini. Dorul mă ducea însă la cei din satul de sub Cărări.

Vacanța a trecut fără să se întâmple ceva deosebit. S-a umplut iar clădirea cu tropot de pași pipăiți, râs și voie bună.

Încet-încet am ajuns în ziua examenului, în anul 1924.

Examenul a fost o sărbătoare la care au luat parte directorul și profesorii. Am avut și asistență din oraș.

Răspunsurile noastre i-au impresionat pe oaspeți și ne-au aplaudat.

Am stat trei zile în poartă pe cufăr așteptând să vie tata să mă ia acasă.

— Blăjene, tu rămâi cu noi. Te bag slugă la școală să scoți păduchii și râia din ea, mi-a zis Cuculău.

— Ba să le scoți dumneata, i-am răspuns eu.

De vorbele lui nu am mai auzit pașii care s-au apropiat de mine. M-am trezit cu o mână grea pe umăr.

— Tata! m-am bâlbâit și am sărit drept în picioare.

În tren, tata mi-a spus că a vândut vitele, iar în locul lor a cumpărat un cal și căruță. Pe cal îl cheamă Toma. Toma al nostru e mare și faimos, cu coamă lungă și i-a pus clopoței la gât, iar căruța e bună și până acasă ședem pe scaun ca domnii.

Ajungând la Blaj, am coborât și ne-am dus la gazda unde lăsase căruța. Tata m-a pus să pipăi calul. Era mai mic decât iepele lui Dobay. Eu

I-am îndrăgit, căci era al nostru. Apoi l-am înhămat, ne-am urcat în căruță și am plecat spre casă.

De la Blaj până la Roșia am ascultat clinchetul clopoțelilor de la gâtul calului, care își scutura din când în când capul risipind sunetele în văzduh. Apoi strănuta și alerga tot mai voinicește. Urcând dealul spre pădurea lui Dedea, în pas mai domolit, am auzit un cuc spunându-și numele, o mierlă fluierând.

— Cucu, loane, mi-a zis tata.

— Și mierla, i-am răspuns eu sfătos.

Am sosit acasă. M-au dat jos din căruță, sprijinit de mama.

— Cu o șchioapă mai mare, dragul mumii, mi-a zis ea, când m-a îmbrățișat și a văzut că i-am ajuns până în dreptul umerilor. Eram „cu o șchioapă mai mare”, și asta mi-a adus o mulțime de bucurii.

Toma era un cal blând. Când mă simțea lângă el, nici nu se mișca. Mă lăsa să-l pipăi tot, să-l trag de coadă și de urechi, să mă urc călare pe el. Ocoala cu mine în spinare curtea. Pornea și se oprea la vorbele mele: hi Toma, ho Toma. Tata m-a pus să-i aduc iarbă din grădină, să-l duc de căpăstru la adăpat.

A venit și Măriți, capra noastră. I-am sărit și ei în spinare. Dar ea s-a scuturat, m-a trântit la pământ și a fugit. Când am prins-o iar, am apucat-o de coarne și ea m-a târât cât era curtea. A intrat cu mine în grădină unde am tăvălit toate straturile mamei.

— loane, loane! Cine focul te-a învățat să te sui călare pe capră? Că doar nu-i cal de călărie. Mă înnebunești, măi drace, cu atâtea prostii câte-ți trec prin minte.

Biata mamă, oricât ținea la mine, nu putea pricepe îndeajuns că și eu, așa cum eram, aș fi vrut să le cunosc pe toate și să-mi pun la încercare puterile ca și ceilalți copii de prin vecini. De aceea, cu toate dojenile, tot mă jucam din când în când cu Măriți. Îmi plăcea grozav când sărea cu mine-n spate peste lemne și peste buruienile din curte.

Câte supărări și neazuri i-am făcut eu mamei! Unele erau legate de infirmitatea mea și n-avea încotro, trebuia să le ducă. Multe însă i le făceam din neastâmpăr, din curiozitatea ce mă îndemna să dezleg tainele semnelor din preajma mea.

Cunoșteam casa cu toate ungherele ei tainice, curtea, poiata, mă suisem în podurile hăizașelor, am urcat scara până pe acoperișul gălbănașului, de unde am coborât tot singur sub ochii speriați ai ei, intrasem în icoșer, în cotețul găinilor, al porcilor. Cotrobăisem peste tot, pipăind cu de-amănuntul locurile, palmă cu palmă. Știam mai bine decât toți ce și unde se află: carul, sania, grebla, furca, secera, securea,

coșărcile; în casă mă duceam oblu la locul unde se afla lucrul cerut de careva. Mă ținusem mai întâi pe urmele tatei, ale mamei, ale soră-mi, ascultasem ce spun, luasem seama la tot ce fac, unde așază lucrurile. Mi-am memorat totul, totul. După asta le-am luat și singur la rând, pe toate, mai cu de-amănuntul. Știam când ceva nu era unde i-e locul. Nu mă lăsam până nu-l dibuiam și-l așezam unde trebuia să stea.

Eram un fel de inventar viu al casei. Când căutau ceva și nu găseau, îi trimiteam eu acolo unde se afla.

Se mai afla ceva în gospodăria noastră ce nu cunoșteam încă. Era fântâna. Adică știam despre fântână atâtea cât apucasem a înregistra cu simțurile mele bune: ghizdul din bârne, furca cu cumpăna și găleata, jgheabul vacilor. Pe astea le pipăisem. Scosesem apă să umplu adăpătoarea, să o duc în casă cu donița. Pe dinăuntru însă nu o știam cum e. Mi-au explicat ai mei, dar n-am prea priceput cum ar putea să fie. M-a ispitit multă vreme gândul să intru în ea să o cercetez, îi simțeam golul după aerul rece ce ieșea din ea. Să cobor m-am temut.

Într-o zi aud în fântână orăcăit de broască. Am stat și am ascultat multă vreme. Slobozea două, trei bolboroseli, apoi tăcea. Așa m-a fiert cam mult. Deodată, ce mi-am zis? Să intru în fântână să prind broasca. Și am intrat.

Mă suiam ca pisica pe stâlpii privarului până dam cu mâna de grindă. În grădină aveam un par înalt împlântat în pământ, în jurul căruia clădea tata, toamna, fân. Mă cățăram și aici. Mă apucam cu mâinile de el, mă săltam, cât puteam, în sus, prindeam parul între genunchi, ca să mă proptesc, și îmi împingeam corpul sus, sus. Urmam tot așa până simțeam că se clatină lemnul cu mine încoace și încolo. Atunci coboram, însăniindu-mă devale.

La fel am apucat și acum găleata, am împins-o în jos până am dat de apă, am umplut-o, după asta am încălecat ghizdul, am prins în brațe prăjina cumpenii și m-am însăniat pe ea devale. Trebuie să spun că eram desculț, așa că deodată am simțit în vârful degetelor de la picioare ceva rece. Am tresărit. Când să intm în fântână m-am gândit la toate numai la asta nu. Anume că va trebui să intru în apă. Ce să fac? Am încercat să mă salt în sus. N-am putut. Îmi alunecau palmele pe luciul rotund al prăjinii. M-am trezit că apa îmi ajunge la glezne, la genunchi, la brâu. M-am speriat de-a binelea. Cu mine o dată s-a lăsat în jos și găleata până a ajuns pe pământul din fundul fântânii. Am ajuns și cu picioarele pe marginile găleții. Acuma m-am oprit. Am simțit că nu mai merg în jos. Apa îmi era până la bearta izmenelor. Mă țineam cu toate puterile de prăjină. M-am liniștit.

Mi-am amintit de broască. Am stat să o aud iar orăcăind. Broasca a tăcut chitic. Mă scăldasem în Secaş. Acuma era cam la fel.

Fântâna noastră avea pereții din trunchi de stejar, clădiți unul peste altul, largă, aproape de un metru și nu mai adâncă decât de doi, doi și jumătate, iar apa să fi tot fost, când era mai plină, până la subțiorii mei. Astea le-am aflat abia după ce m-au scos afară.

Acuma am stat eu cât am stat în fântână, mult nu, că m-a prins frigul. Am încercat iar să urc în susul prăjinii. Făceam un aburicat, două, și mă trezeam iar de unde am plecat, cu picioarele pe marginile găleții. M-a prins spaima. Am strigat cât am putut:

— Tulai, mă înec!

Nu m-a auzit nimeni. Am început a urla. Am urlat de acolo mult și bine, Prin curte nu era nimenea să mă audă. O strigam pe mama, pe sor-meia Ana. Am răgușit strigând.

După o vreme aud portița trântindu-se. Am strigat iar:

— În fântână! Îs în fântână!

Era vecina noastră, care venise cu alte treburi la mama. M-a auzit și a dat fuga la gura fântânii.

— Tulai, tulai, săriți că se îneacă orbul lui Blăjan, a început femeia să strige.

A mai intrat cineva în curte, a venit la fântână, n-a spus nimic, ci a adus scara noastră ce sta în șură, a slobozit-o în fântână, a coborât până la mine, m-a luat de mână și m-a îndemnat să sui fuștei după fuștei.

— Îi scară, mi-a spus glasul de bărbat. Calcă fără frică!

Era Ionu lui Ciocea. I-am cunoscut glasul. Am ieșit din fântână, m-au dăscălit ei cât m-au dăscălit, apoi m-au schimbat să nu răcesc.

Mama a venit târziu acasă. Când a aflat vestea, s-a răstit la mine:

— Ce ai căutat în fântână?

— Am vrut să prind broasca.

— Să prinzi pe dracul! Adică să mă bagi pe mine cu zile în pământ! Dacă eram acasă veneam și eu cu capu-n jos peste tine, în apă.

Așa mi-a trecut vara, făcând tot felul de năzdrăvănii, jucându-mă cu calul, cu câinele și capra, ale căror nume omenești îi făceau pe mulți săteni să râdă. Când îl auzeau pe tata strigând după Toma și după Măriți, ziceau că i s-a mărit familia. Râdea și tata de gluma lor, dar era mulțumit că așa, sărac cum se găsea, putea să-și ție casa și copiii cu ajutorul calului și al caprei.

Acum aveam ceva mai mult pământ. În afară de cel cumpărat de mama de la Zalany, am mai primit încă un iugăr la reforma agrară.

Pe tata îl răzbise boala și nu mai putea plugări. Făcea puținel negoț cu pui și cu ouă, pe care le cumpăra de prin satele vecine și le ducea la târg, la Sibiu. Munca gospodăriei și a câmpului rămăsese tot în seama mamei.

Dar noi, copiii, nu înțelegeam îndeajuns greutatea părinților și gândurile ne zburau mereu la jocuri, care de care mai zvăpăiate. În vara aceea, într-o zi, când tata era plecat de-acasă, am auzit copiii vecinilor cum se urcă în salcâmul de la poarta noastră, după pui și ouă de pasăre. N-am stat pe gânduri, ci hai și eu în salcâm. M-am urcat destul de sus, pipăind cu mâna în toate părțile după cuiburi. Tare eram fericit și mândru de isprava mea, zicându-mi în gând că pot prinde și eu pui de pasăre ca și ceilalți copii. Dar sănătate verde, oricât am pipăit, cuiburi de pui de pasăre și ouă n-am găsit. Mi-am înspinat însă mâinile și mi-am zgâriat fața de eram tot sânge. Mi-a alunecat atunci un picior într-o parte și m-am rostogolit printre crengi până jos în șanț.

Jos am ajuns cu un crac de cioareci spintecat, că o bucată din el a rămas în salcâm, spânzurată de ciotul de care se agățase.

Înghețat de spaimă, am tăcut o vreme. Apoi, săgetat de dureri, am început a zbiera de s-au strâns toți vecinii:

— Vai, mumă? Hai că am căzut din acăț!

Mama a ieșit din casă speriată. Văzându-mă în mijlocul șanțului, a rămas încremenită. Apoi a început a striga:

— Tulai Doamne! Blestematu-i și dacă nu vede! D-apoi cine te-a suit în acăț?

— M-am suit după pui și după ouă de pasăre, i-am spus eu.

— După dracu să te ducă-n spate! Cum să prinzi tu pui de pasăre? De astea ai învățat la școală? Auzi tu colo, domnișor! Ești domnișor într-un picior, mă! Că pe celălalt de bună samă ți l-ai rupt când ai căzut din acăț. Hai să văd unde te-ai pălit!

M-a scos din șanț și m-a cercetat cu de-amănuntul.

— Rămăseși și fără cioareci, mi-a zis ea.

Apoi m-a dus în casă și m-a spălat de sânge. Eu plângeam de durere, dar mai ales de frica tatei, căci, oricât de mult ținea la mine, el nu cruța nuiua, când le făceam prea gogonate.

Nu mai știu dacă m-a bătut tata sau nu, dar știu că de frică nu m-am mai urcat de-atunci în salcâm, și nici chiar în dudul din curtea noastră, deși-mi plăceau mult dudușii.

Vara era aproape pe sfârșite. Într-o bună zi au venit din prizonierat unchiul meu Gheorghe și Gligor Barbeș. Unchiul Gheorghe a plecat îndată din sat, la negoțul lui. S-a dus pe alte meleaguri. Dar Gligor a rămas cu

noi, apucându-se temeinic de gospodărie. Era un om deștept, dar aspru la vorbă, înjurând de mama focului. Când nu-i venea ceva la socoteală pomenea câte „o sută de dumnezei”. Eu mă tot gândeam când îl auzeam, oare câți dumnezei sunt.

Așa era unchiul, rău de gură, dar bun la inimă și priceput la toate. Ținea la nepoții lui ca la ochii din cap, dar mai ales la mine. Îmi aducea de toate când venea pe la noi și-mi vorbea cu glas domol, care-i vădea dragostea și mila ce le avea față de mine. Nu se putea mira îndeajuns de istețimea nepotului său orb, mai ales când mă vedea citind cu degetele.

— Doamne, tu, soră dragă, stau și mă uit la copilul ăsta câtă pricepere are. Citește mai bine ca mine. Și poți sta de vorbă cu el ca și cu un om bătrân. Și umblă prin casă și prin curte de parcă ar vedea.

— D-apoi, Gligore dragă, îi cuminte el uneori cum zici, dar alteori, așa necăjit cum îl vezi, face și drăcii destule. Că se ține scai de ceilalți blăstămați și umblă în toate părțile. Dar pe de altă parte, frate dragă, am început să-mi iau o grijă de pe cap după ce am văzut ce poate face învățătura din el. Când l-am pornit în anul-dintâi la școală, m-au înfruntat toate neamurile și mai tot satul, că-mi scot copilul din casă. Dar când l-au văzut cum s-a întors de spălat și de cuminte, și cum citește pe pipăite, toți au rămas cu gurile căscate și nu l-au mai blestemat pe învățător, care ne-a îndemnat să-l dăm la școală.

În tot satul se simțea mirosul de cucuruz proaspăt cules, de floarea-soarelui, de sămânță de cânepă, mere și struguri copti.

Serile erau răcoroase, iar diminețile, când ieșeam afară, simțeam sub tălpi umezeala și cu mâinile pipăiam stratul gros de brumă de pe blanele fântânii. Aerul te învăluia ca o pânză deasă, bătută de vânt încoace și încolo. Vântul învârtea prin văzduh fumul focului de tulei, ieșit din vetre prin acoperișurile caselor fără horn. Mama spunea că asta e ceață de toamnă, dar mie nu-mi plăcea pentru că era înecăcioasă, iar pe tata îl apăsa și mai tare pe plămânul său bolnav și tușea din ce în ce mai mult, rezemându-se cu mâna de pereții din tindă.

Văzduhul agitat prevestea și el toamna. Păsările nu-și mai găseau astâmpăr. Auzeam, seara, pe sus, plânsul cocorilor, găgăitul găștelor sălbatice, ce treceau peste casa noastră. Ciripitul gălăgios al vrăbiilor și croncănitul răgușit al ciorilor, care rămâneau cu noi, vesteau și ele sfârșitul zilelor frumoase.

Se grăbeau roșienii cu strânsul bucatelor de pe hotar, dar mai veneau și cu carele încărcate de lemne, luate pe tocmeală grea din pădurile popilor.

Tata ducea din Gomimac cucuruz la hambarele grofului. M-a luat și pe mine. În hotar punea știuleții grămadă în coș și coșul îl vărsa în car. Eu zvârleam știuleții să-i grămădesc în față. Tata a cărat și a ridicat la cucuruz până a ostenit, dar coșul carului nu se mai umplea. Când s-a uitat el la isprava mea, s-a crucit:

— Bine, Ioane, io încarc și tu descarci?

În fața carului, peste iudă, se făcuse un purcoi de ciucălăi. M-a dat jos și m-a pus să-i arunc iar în car.

Auzeam în fiecare dimineață sunetul clopoțelului de la școala care chema copiii satului la învățătură. Așteptam scrisoarea care să mă cheme la Cluj. Dar în anul acela am așteptat cam mult.

Poșta ne-o aducea în sat Ilonț, din Ungureni. Tata era neliniștit, îi ieșea în cale și-l întreba de scrisoare. De la o vreme omul îi striga de departe:

— Nu-i, Niculaie! N-ai nici o carte.

Așa azi, așa mâine. A trecut luna septembrie, a trecut și octombrie și scrisoarea așteptată nu mai venea.

— Să batem, muiere, o telegramă, i-a zis tata într-o zi mamei.

— Telegramă? De ce s-o bați? Ți-e degrabă să-l vezi dus din casă?

— Acuma, grabă, negrabă, copilul tot trebuie să meargă la școală, i-a răspuns tata.

Eu stam pe talpa privatului și-i ascultam. Copiii treceau pe uliță grămezi, grămezi. Se întorceau de la școală.

— Ionu Blăjanului a gătat-o cu „domnișoria”, a strigat Telianu la poarta noastră. Uite-l că stă în fața casei și râcăie cu bâta în țărână.

— Ba n-o gătat-o, c-așteaptă scrisoare de la Cluj, i-a răspuns Iovu.

Auzindu-i, am tresărit. Am înțeles ce vrea să spună și-mi era ciudă că nu mai vine scrisoarea.

Mi-am amintit de Alexe și Gheorghe, mi-a răsunat în urechi glasul învățătorului Perju. Am intrat în casă. Mama torcea pe scaunul de lângă bobură. Am auzit-o sfărcotindu-se.

— Nu mai plânge, mamă, că eu tot mă duc la școală. Numai să vii iar să mă vezi, i-am zis eu.

Tocmai atunci a intrat tata pe ușă.

— O venit și cartea, a spus el și ne-a citit-o și nouă.

Mama a scăpat fusul din mână și a ofta:

— Io mă gândeam că domnii de la școală și-au pierdut potrocoalele alea mari. Dar, după cum se vede, nu și-au uitat de copilul nostru.

Scrisoarea arăta că școala nu mai este la Cluj, ci la Sâncrai, lângă Aiud.

— La Sâncrai? Sâncraiu-i sat cu tină ca și Roșia noastră. Ce școală poate fi acolo?! s-a mirat mama.

— Sat, sat, da castelul baronului plecat, mai mare și mai mândru ca al lui Dobay, stă într-o pădurice pe malul Mureșului. În el o fi școala, și-a dat tata o părere.

Mama s-a mai liniștit. Până la Sâncrai nu era decât drum de un ceas cu trenul și puteau să vină mai des la mine.

Și iar pregătiri: cârpit, spălat, îmbăiat în albie, tuns, plâns, îmbrățișări și hai la drum.

Când m-am dat jos din tren, la Aiud, spre marea mea surprindere, n-am auzit nimic deosebit, doar larma câtorva călători și uruitul vagoanelor împinse încoace și încolo prin gară. Tata, observându-mi atenția încordată, s-a grăbit să-mi spună că Aiudul e mai mic decât Clujul. E numai cât Blajul.

De la gară am mers pe jos pe un drum de hotar până la malul Mureșului, în dreptul Sâncraului. Acolo ne-am oprit.

— Stai că nu-i podarul aici! mi-a zis tata. Să-l strigăm.

— De ce să-l strigi?

— Să ne treacă dincolo de apă.

— Să trecem noi, tată!

— Noi nu putem!

— Cum să nu putem, că podul de peste Târnava l-am trecut.

— Țsta nu-i așa.

— Da' cum îi? am întrebat eu curios.

— Țsta-i pod umblător.

— Umblătooor! m-am mirat eu.

— Îi o luntre, o troacă mare, mare, de scânduri, legată cu funia de un drot. Drotul îi prins în stâlpi groși, împlântați în pământ într-o parte și alta a Mureșului. Troaca alunecă pe fața apei până ajunge pe malul celălalt.

Troaca o știam cum e, că mă scăldase mama în ea. Dar tot nu mi-am putut închipui cum e luntrea. Cum o să stăm amândoi în ea. Am început să mă tem. Făcusem în vară baie în Secaș, la Bolboci. Dacă nu era lovu cu mine, intram la fund. Am înghițit doar două, trei guri de apă, că m-a scos prietenul meu la mal. Acum mi-a trecut prin minte întâmplarea aceea.

— Podaaar! Măăăăi podaaar! a strigat tata din toate puterile.

Glasul tatii m-a înfricat și mai mult. Auzeam cum se izbesc valurile apei de mal, și necunoscutul în care am intrat fără veste mă îngrijora tot mai mult.

Podarul a venit. Luntrea s-a izbit de ceva și niște lanțuri au început să zurăie.

Când m-a luat tata de mână, eu tremuram ca varga.

— Hai, dragul tatii, hai și nu te teme, că ești cu mine! m-a încurajat el.

M-a dus pe sus, dar când să mă așeze în luntre și-a scăpat un picior în apă și plescăiala m-a stropit și pe mine.

— Nu mă duc, tată, nu mă duc că mă înec, am urlat eu.

Dar, până să-mi trag sufletul, am fost în luntre, și luntrea a început să se legene cu noi pe luciul apei. M-am ghemuit tot lângă tata. Mă apucasem cu mâinile de șerparul lui și mă țineam de el. Mi se tăiase respirația și nu îndrăzneam să mai spun nici o vorbă. De la o vreme, frica mi s-a amestecat cu plăcere. Legănarea luntrei pe valuri, fâșâitul apei și uruitul roțiței pe funia de drot îmi plăceau și le ascultam atent. Aș fi vrut să țină cât de mult mersul cu luntrea.

Deodată, luntrea s-a oprit smâncit și eu m-am izbit cu capul de tata. Ajunsesem la malul celălalt. Am ieșit din luntre și am urcat surpătura Mureșului. Îmi părea rău acum că s-a sfârșit călătoria asta pe apă. Podul umblător însă tot nu mi l-am putut închipui cum era.

Până la castelul lui Banfy mai aveam de mers pe jos. Tata cu desagii la spinare, iar eu cu trăistuța plină cu merinde după gât, am înotat cam greu pe cărarea desfundată de ploile de toamnă.

La castel, poarta era închisă.

— Apasă, tată, pe bumb, să sune clopoțelul, i-am zis eu.

Nu-i clopoțel, mi-a răspuns și a început să bată cu bâta în poartă și să strige:

— Domnule, măi domnule, care îți fi acolo, deschideți c-am adus copilul la școală!

— Ho, mă, ho, că suntem aici, a răspuns un glas dinăuntru.

Era Cuculău. Și pe mine m-a bucurat. În loc străin m-așteptam să găsesc oameni străini. Și, când colo, era omul nostru, cu care ne învățaserăm la Cluj, ca ȋiganul cu scânteia. Când nu-i auzeam gura ni se părea că ne lipsește ceva. Deodată m-am simțit mai în voie.

Intrând pe poarta făcută din scânduri, am pătruns în curte.

Tata, cum îi era obiceiul, nu mai prididea cu deslușirile și, din când în când, îmi lua mâinile să-mi arate lucruri mai de seamă.

— Ce mândrețe de loc! Păcat că nu-l vezi. Baronii știu ei cum să trăiască. Iaca, în dreapta, pădure de brazi, în stânga castani, iar mai în fund, plop, cărări prundite și cu bănci; mai încolo e o fântână cu roata mare. În fața castelului este un strat de flori.

Era o așezare veche, rânduită după chipul caselor de la oraș: camere mari parchetate, uși de sticlă mată, sonerii, lumină electrică, instalații de apă. Se vedea cât de colo că a fost odată locuința unui nemeș. Câtă deosebire între școala aceasta și cea de la Cluj! Căci, dacă acolo zgomotul orașului mă dezorienta, ca pe toți orbii, aici liniștea se întindea peste tot și mă făcea să pășesc mai sigur și să mă simt mai bine.

Dar cu școala m-am întâlnit pe coridor, unde am auzit larma copiilor. Sosiseră și ei cu părinții lor. Am dat peste un cufăr și am căzut.

— Ce-i aici, tată? am întrebat eu.

— O vinit Blăjan, a strigat Zaharie, care îmi cunoscuse glasul.

— Zaharie, am strigat și eu.

A apărut în coridor și Cuculău. O aducea de la poartă pe Florica Bogdan, care venise cu maică-sa.

— Gura, că vă pușcă Iuda, și-a dat omul arama pe față, vrând să potolească gălăgia. Că aici nu-i ca la Cluj.

— Acolo bine le-ai mai purtat de grijă, i-a zis tata.

— La Cluj io am fost directorul orbilor! s-a lăudat el.

Tot bodogănind, Cuculău ne-a arătat ușa directorului.

— Acuma acolo-i tata vost!

Tata voia să stea de vorbă cu directorul școlii, să-l cunoască, să mă dea în grija lui. A bătut la ușă și n-a așteptat răspuns, a intrat și m-a târât și pe mine după el.

Înăuntru era liniște de parcă nu s-ar fi aflat nimenea acolo. Am stat și am așteptat. Ce, nu știu, dar tata n-a scos o vorbă. Stam și eu lângă dânsul cu pălăria în mână. Într-un târziu, l-am auzit spunând:

— Bună ziua, domnule director!

— Bună ziua, domnule director, am îngăimat și eu, mai mult de frică.

— Ai adus copilul la școală?

— L-am adus, i-a răspuns.

A intrat apoi cu el în vorbă. Directorul l-a întrebat despre mine multe lucruri.

Eu am intrat în grămada elevilor și am început de îndată cotrobăiala peste tot. Era loc nou și voiam să știu unde ne aflăm și ce se găsește în jurul nostru. Am luat-o bocănind pământul cu picioarele, iar cu mâinile pipăind pereții, am ajuns la o ușă. Era gârliciul subsolului. Ne-am bulucit pe ușă și am ajuns într-o încăpere răcoroasă. Acolo am dat de o roată mare de fier. Era pompa de apă. Ne-am agățat de spițele roții încercând să o învârtim. N-am putut-o urni din loc. Era împiedicată și noi nu i-am aflat priponul. Ne-am răsucit în jurul ei și i-am călărit osia. După o vreme, am lăsat-o și am plecat.

Am colindat coridoarele, sălile și am ajuns în dormitor. Aici, tot pe lângă pereți, am început a-i da ocol.

— Foc! Frige! a strigat Lorintz, care era în frunte.

Ne-am oprit și am început a adulmeca cu nările să simțim dogoarea focului. Nu era foc, ci băiatul dăduse de caloriferul fierbinte și-l fripsese la mână.

La Cluj erau sobe așezate în colțurile încăperilor. Aici căldura venea de sub ferestre. Ne-am grămădit cu toții să pipăim țevile de fier. Ardeau, așa că n-am putut pune mâinile pe ele.

David era mai mare și umblase mai mult ca noi. Cunoștea caloriferul și ne-a explicat și nouă.

— Nu-i foc, mă! Îi apă clocotită la cazan și împinsă cu pompa prin țevile astea.

Atâta a știut să ne spună și noi cu atâta am rămas. Ne-am împrăștiat prin paturi, care pe unde am nimerit și ne-am trântit peste pături. Am auzit deschizându-se ușa dormitorului, apoi gura lui Cuculău:

— Cine muma dracului v-o adus aici?

Noi am sărit în picioare.

— D-apoi, pe unde îți fi umblat că toți sunteți negri la față, ca harapii!? Sunteți mânjiți până după urechi!

Era smoala luată de pe osia roții de la pompa de apă din pivniță. I-am auzit apoi pașii înaintând spre paturi. S-a oprit și a fluierat una ca în pădure și și-a dat drumul gurii:

— Trânti-v-ar Ilie proroc cu capul de pereți, că ați scârnăvit cu duhot și perinile și păturile! Apoi a început a burduși la noi cu pumnii.

Ne grămădeam spre ușă care mai de care să scăpăm de pumnul lui badea Cuculău. Dar încetul cu încetul m-am obișnuit de mergeam și singur prin clădire și curte, fără să-mi fie teamă că mă rățăcesc. Când nu lărmuiam noi, în jurul castelului era o liniște ca în pădure. Nu se auzeau decât șoaptele frunzelor și fâșâitul brazilor, legănați de vânt. Era ca în satul nostru. Și mie, uneori, mi se părea că sunt acasă.

La Sâncraia, totul trebuia luat de la început. Am fost strânși în ziua întâi, elevi și profesori, în sufragerie, unde directorul Halarevici ne-a vorbit despre rostul școlii de orbi. Ne-a prezentat profesorii, apoi am intrat în clasă.

Eu abia acum începeam adevărata școală. Eram tot în clasa întâi. La Cluj, anul întâi a fost „pregătitor”. În al doilea an, trecut din vacanțe în vacanțe: vacanță de păduchi, de râie, de Crăciun și de Paști.

Pentru lecții ne-au rămas puține zile. Și câtă învățătură am putut strânge numai în atâta vreme? Mai nimic. Așa, examenul a fost numai ca

să fie, o serbare, o amăgeală, că nu ne-au încheiat situații de trecere dintr-o clasă într-alta. Acum o luam de la capăt. La clasa noastră a venit domnul Perju. Mare ne-a fost bucuria la toți, când l-am auzit vorbindu-ne cu glasul său blând. Am repetat mai întâi cele învățate anul trecut: poezii, cântece, cunoștințe de relief, povestiri istorice, puține socoteli făcute pe degete.

Într-o zi, dascălul nostru a intrat vesel în clasă. Pe catedră a așezat ceva greu, cu zureit metalic, apoi ne-a zis:

— Ei, băieți, v-am adus un lucru nou. Începem să învățăm a scrie. Veniți fiecare pe rând, să vă dau câte o placă.

Ne-am dus și am luat câte o tablă de tinichea.

— Iacă, cu această placă, pe care o țineți acum în mână, vom învăța alfabetul. Dar mai întâi să vă dau și câte un punctator cu care veți scrie.

Punctatorul era un bețișor de lemn, subțiat la un capăt, dar cu vârful bont. Un cui cu vârful tocit.

— Cu punctatorul și cu placa, în care punem hârtie, vom învăța să scriem după sistemul Braille, căci așa se numește inventatorul lui. Băgați de seamă, băieți, că placa are pe o parte multe rânduri de căsuțe cu câte șase gropițe în ele, iar pe cealaltă parte tot atâtea rânduri, formate din grupuri de câte șase puncte ieșite în afară. Fiecare grup de gropițe din față răspunde la un grup de șase puncte din dosul plăcii. Acum, să pipăim rândurile de pe placă și să-mi spuneți câte sunt.

Eu, ascultându-l pe domnul Perju, am întors placa, când pe o parte, când pe cealaltă și am început a număra rândurile. Le-am numărat de nu știu câte ori, într-un târziu câțiva am strigat:

— Douăzeci și una de rânduri, domnule Perju!

— Bine, băieți. Adevărat, placa are 21 de rânduri. Acum să numărăm căsuțele. Câte căsuțe sunt într-un rând?

Numărând, am răspuns aproape toți deodată: 28.

Domnul Perju, mulțumit că a fost înțeleș, a venit pe rând la fiecare dintre noi, și ne-a dat câte o bucată de hârtie, mai grosuță. Ne-a arătat cum s-o așezăm în placă.

— Să știți de la început că orbii scriu de la dreapta spre stânga și citesc de la stânga spre dreapta.

Noi l-am ascultat și ne-am întrebat cum o să scriem de la dreapta spre stânga și pe urmă să citim de la stânga spre dreapta.

Am făcut cum ne-a învățat domnul Perju, iar dumnealui a trecut de la bancă la bancă și a pipăit cu degetele să se încredințeze că l-am înțeleș.

— Așa! Acum scoateți hârtia! Întoarceți-o de la dreapta spre stânga cu punctele pe față, deasupra. Vom citi acum ca și văzătorii, de la stânga

la dreapta. Deci punctele cele dintâi, făcute la dreapta, vor fi, după ce am întors hârtia, primele puncte la stânga.

Am repetat operația, apăsând cu punctatorul în fiecare căsuță. În clasă s-a făcut un zgomot asemănător cu cel al unui card de găini când ciocănesc să culeagă boabe de cucuruz de pe podea. Țin minte că, toată ziua aceea, după terminarea orelor de clasă, n-am făcut altceva decât am înțepat hârtia, umplând cu puncte rândurile de pe aparatul de scris de sus în jos. A fost o adevărată întrecere între școlari, străduindu-ne să facem puncte care de care mai bune.

— Un punct, înțepat sus, în dreapta căsuței, este litera a; două puncte, unul sus și altul la mijloc, tot în dreapta altei căsuțe este litera b. Să scriem deci în căsuța întâi litera a, iar în căsuța a doua litera b, ne-a învățat domnul Perju la lecția următoare.

Noi am punctat hârtii după hârtii și eram mulțumiți că înțelegeam și că puteam scrie cum ne-a învățat dumnealui.

Abia acum mi-am dat seama că nu era ușor de stăpânit taina scrisului de la dreapta la stânga și a cititului de la stânga la dreapta.

Domnul Perju ne-a pus apoi în mână o carte scrisă tot în sistem Braille. În ea erau scurte povestiri despre iepuri, despre urși și multe poezii. Ne-a pus să le citim pe pipăite. La început am cam gângăvit vorbele. Le gângăveam fiindcă cititul, ca și scrisul, la orbi se face cu foarte multă migală. Plimbam amândouă mâinile pe rânduri, pipăind literele cu vârfurile degetelor arătătoare. Cu dreapta dibuiam literele, iar cu stânga făceam legătura dintre ele alcătuind cuvintele. N-a trecut mult și ni s-au dezlegat limbile și vorba ținea pas cu pipăitul.

Pe nesimțite, m-am pomenit în vacanța de Crăciun. Tata era tot bolnav și n-a venit nici acum să mă ia acasă.

Rămăseserăm în școală doar câțiva elevi. Am simțit în ajunul Crăciunului, în sala de mese, mult du-te-vino. Intrau-ieșeau, se duceau, iar veneau. Vorbeau. Nu știam ce e, dar alergau de colo, colo. Noi stam și ascultam. Îi pândeam de prin colțuri, unde stam pitiți să nu deie peste noi.

Bărăianu, mai isteț, mi-a șoptit la ureche:

— Să știi că fac pom! Anul trecut am participat, tot la Cluj, la serbarea pomului de Crăciun.

În casa noastră n-am pomenit „pom de Crăciun”, așa că n-aș fi avut de unde să cunosc acest obicei.

Seara, au strâns toată suflarea de om din școală în jurul bradului. A venit și directorul Halarevici, și profesorii, toți oamenii școlii; Cuculău și nevastă-sa în frunte.

— Noa, orbilor, dacă ați vedea ce-i în fața voastră, ați holba și voi ochii la mândrețe de brad, luminat și împodobit cu betele și cu bunătăți de care nu s-a mai văzut în lume, a zis Cuculău.

Eu încercam să-mi închipui cum e un brad împodobit, dar n-am izbutit.

Domnul Perju, după ce au colindat ceilalți, și care mă știa și pe mine cântăreț, m-a tras mai la o parte și mi-a spus la ureche:

— Acuma să colinzi și tu una ca în satul vostru.

Am colindat cu glas tremurat:

Scoli, loane, nu dormi, Că doar de-aseară ți-o fi. Florile te-or coperi Și pe gură și pe nas Și pe dalbul de obraz!

Au început din nou cursurile și până la vacanța următoare am învățat, pe lângă scris și citit, să pronunțăm cuvintele, să alcătuim scurte propoziții. Ore plăcute erau cele de gimnastică. În curte tropăiam mai întâi în cadențe bătând pe loc pământul cu picioarele, porneam apoi în marș, ne opream smâncit, ne întorceam și mășăluiam mai departe. Dar întrecerea la fugă! Ne așezam în rând câte trei, patru, domnul Perju număra și noi țâșneam ca gloanțele din pușcă.

La jocul numit cercul stăteau văzătorii în jurul nostru și râdeau de se spărgeau, că noi împungeam cu capul în toate părțile și, în loc să nimerim locul unde să ieșim din țarcul de copii făcut din brațele prinse unele de altele, îl loveam pe unul în foale și-l dărâmam la pământ.

Castelul din Sâncrai era așezat pe malul Mureșului. Dormitorul nostru avea balcon. În fața lui se întindea parcul, până în apele râului. Diminețile, acolo răsună cântecul privighetorii, al cucului, al mierlei și ciripitul a zeci de alte păsări. Ascultam uimit și fermecat, întrebându-i pe colegii mai mari de glasul fiecărei păsări. În scurtă vreme le-am deosebit după cântec. Serile, ascultam ceasuri întregi țârâitul sutelor de greieri și concertul broaștelor din heleșteul de lângă Mureș. Eram atât de vrăjit că nu mai auzeam nimic din ce se întâmpla în jurul meu. Mă trezea din toropeală clopoțelul, care ne chema la lecții, la masă. Speria și păsările din copacii de sub balcon și zburau și ele.

După vacanța de Paști, lecțiile au fost și mai plăcute, mai ales că unele se țineau în curte. Aerul curat cu miros de brad și de felurite flori ne înviora pe toți. Parcă-l ascultam cu mai multă plăcere pe domnul Perju, care ne pregătea pentru marea zi a examenului.

Examenе mai făcusem și în anii trecuți. Dar în aceia am spus doar poezii, povești și am cântat. Acuma învățasem să scriem în sistem Braille, să citim, să socotim. Și trebuia să arate fiecare cu cât s-a ales din munca de un an întreg. Mai urma să primim note și clasificare. Onuca Lucreția era

și acum în frunte. Știam că va primi notele cele mari. Nici eu nu vream să mă las mai prejos și învățam lecțiile pe dinafară.

A venit și ziua cea mare. Eram cu toții în clasă și așteptam comisia. Am auzit pași pe coridor.

Domnul Perju, cu glas schimbat, a început examinarea. Ne-a întrebat pe rând din cele învățate în timpul anului. Când a ajuns la mine mi-am simțit gura uscată și gâtulejul strâns ca de o gheară.

După ce am isprăvit cu răspunsurile, spre marea mea mulțumire, domnul director m-a bătut pe umăr zicându-mi:

— Bravo, măi băiete, ai răspuns foarte bine, vei primi și note bune. Dar un lucru nu-mi place la tine, dragul meu, ești fricos. Trebuie să ai curaj, pentru că mai târziu te vei lovi de multe greutăți în viață.

Atunci mi-am dat seama că acesta a fost examen, nu glumă.

După ieșirea domnului Perju și a comisiei din clasă, nu ne mai încăpeam în piele de bucurie. Fericiți că am scăpat cu bine de examen, săream prin clasă, ne urcam în picioare pe bănci, țipam împingându-ne și lovindu-ne, ba am mai spart și un geam. Abia atunci ne-am potolit. Am zbughit-o afară tot la joacă. Am alergat cât era curtea de mare. Eu eram în fruntea tuturor. Aveam la mine fluiericica de vardist. Suflam în ea și săream ca o capră. În urma mea s-a făcut o coadă fără capăt. Săream și făceam din gură în fel și chip. Zarva a fost așa de mare că l-a adus pe badea Cuculău, de unde o fi fost, în curte. A strigat la noi cât l-au ținut băierile pieptului:

— Ho, orbilor! Ho, că speriați peștii din Mureș!

Dar l-a auzit cineva? Nu l-a auzit. Adică l-am auzit cu toții, însă nu l-a luat nimenea în seamă. Atunci eu m-am trezit înșfăcat de guler și pironit pe loc:

— Lasă-mă, bade Cuculău, că te spun lui tata.

Nu era Cuculău, ci chiar Niculae Blăjan din Roșia. L-am cunoscut îndată ce mi-am venit puțin în fire.

— După câte văd eu, nu te lași codaș nici aici, mi-a zis dumnealui.

Venise să mă ia acasă.

Mă obișnuisem cu viața de școlar, aici la Sâncrai. Dar cu toată obișnuința, dorul de casă a dăinuit în sufletul meu până ce am crescut mare, căci îmi era drag orice cuvânt, orice cântec, orice om din satul nostru. Vorba din cântecul mamei:

Când m-apropiu de-al meu sat, Cunosce câinii pe lătrat, Cocoșii de pe cântat, Oamenii pe cuvântat.

În vara aceea mi-am petrecut vacanța dând și eu câte-o mână de ajutor pe lângă casă. Tata era ocupat cu negoțul lui de păsări. Strângea de

pe sate pui, găini, rațe, găște, ouă. Le ținea în coșerul de lângă șură. Până să plece la oraș cu ele, când le încărca în curte, mă puneam pe mine și pe Ana să le prindem și să i le dăm numărate, cu perechea. Intram și mă repezeam ca uliul după ele, le înșfăcam de aripi, de picioare, de cap, le puneam două câte două și i le dam tatii. Tata râdea și-mi zicea: „Puior te fac”.

Mi-a găsit apoi și altă ocupație. Îi puneam lui Toma căpăstrul în cap, iar capătul funiei mi-l dădea mie în mână și mă trimitea cu el în grădină să-l țin la păscut iarbă. La început îmi plăcea această treabă. Dar, de la o vreme, m-am săturat, că Toma mă târa după el prin toate gropile și prin toate șanțurile unde se aflau smocuri de iarbă verde, pe care eu nu le vedeam. De multe ori am plâns, spunându-i mamei că nu mă mai duc cu calul la pășune. Dar nu puteam scăpa de tata. El ținea morțiș să mă pună la treabă ca să nu-mi intre domnia în cap, ci să mă deprind și cu munca de acasă.

Pe lângă treburile la care mă puneam tata, am avut destulă vreme și de joacă, și de hoinăreală cu prietenul meu Iovu.

Dar bucuria acestor jocuri s-a șters o dată cu venirea toamnei care mi-a adus, cu primele frunze purtate de vânt, grija întoarcerii la școală.

Când am plecat de acasă, inima mea de copil nu mi s-a mai strâns de durere așa ca alte dăți, ci am trecut pragul doar cu câțiva picuri de lacrimi în ochi, urmărit de bocetele mamei.

Purtat de tata, care era tot mai suferind, am ajuns din nou la școală. După ce am intrat pe poartă, am rețrăit amintirea primului an de la Sâncrai. Am recunoscut dintr-odată toată curtea și toată clădirea, reamintindu-mi fiecare colț pe unde cotrobăisem cu un an înainte. Bucuria întâlnirii cu ceilalți colegi și cu profesorii, care se mirau cât am crescut de mult, mă stăpânea acum cu totul.

Toți și toate erau așa cum le lăsasem la plecarea în vacanță. Școala avea însă un nou regulament și am fost îmbrăcați în uniformă.

De hainele cele noi eram bucuroși și le pipăiam mereu, dar regulamentul era cu mult mai aspru decât cel de anul trecut. Chiar și directorul, a cărui bunătate și dragoste le prețuiam, mi se părea schimbat și sever. Pentru orice abatere cât de mică, pedepsele erau aplicate de îndată. Trebuia să păstrăm o curățenie desăvârșită, atât la haine cât și în clădire. Și, așa orbi cum eram, am început să ne facem singuri ghetetele, să ne periem și să avem grijă să nu ne lipsească nici un nasture la îmbrăcăminte. Să fie ordine în dulapuri, în dormitor. Ne cam speriaseră atâtea griji puse de director pe capul nostru, pe neașteptate. Obişnuîți cu libertatea de mai înainte, când făcea cine ce poftea și cât dorea, buna

rânduială de acumă ni se părea o adevărată pacoste, mai rea decât râia și păduchii.

Eu, când m-am trezit în uniformă, m-am pipăit îndelung de sus în jos și de jos în sus. Mi-am examinat chipiul. Nu-mi dădeam seama cum este alcătuit. Avusesem pălărie, care era ca o oală cu streășină de jur împrejur. Șapca n-avea nici golul dinăuntru, nici tivituri. Mi-am pus-o totuși pe cap. Am pipăit-o. Cozorocul a venit într-o parte. „Să știi că i-a tăiat careva marginea și nu mi-a lăsat decât petecuțul acesta”, mi-am zis eu.

— lăncule, tu ai șapcă?

— Am.

— Ia dă-o să văd cum e.

Mi-a dat-o. Era ca și a mea.

— Ți-a ciuntit-o careva și pe a ta, i-am zis eu.

— Unde a ciuntit-o?

I-am arătat unde socoteam eu că-i tăiată marginea. lăncu a râs.

— Prostule! Șapca nu-i ca pălăria. Țasta-i cozoroc să-l pui să stea deasupra ochilor.

Observația colegului nu m-a lămurit, dar am rămas cu cât mi-a spus el.

Nu-mi puteam da seama cum arăt, dar m-am socotit și mai domnișor decât în străiele cumpărate de tata la Blaj.

— Noa, Blăjene, ești ca un cadet! mi-a spus îngrijitorul.

Cum e un cadet nu știam. Nici nu mai auzisem vorba cadet. Omul și-a dat seama și a completat.

— Tist, mă, pui de tist! (Ofițer, pui de ofițer.)

Nici tist n-am știut ce înseamnă. Dar mă grozăveam în sinea mea și-mi dam importanță. „Când m-o vedea mama o să se mire și o să se laude la tot satul cu «domnișorul» ei. Dar copiii satului! Dar oamenii!” mi-am zis eu. Cât n-aș fi dat să văd cu ochii! De multă vreme mă obseda gândul, dorința de a vedea. Acuma aș fi vrut să aflu cum e un cadet, un tist. Eu eram tistul, dar nu știam cum sunt. Tare mândru trebuie să fiu, dacă și îngrijitorul s-a mirat de mine.

În ziua următoare ne-au strâns în curte să ne dăscălească ce și cum e cu uniforme. Ne-au așezat pe două rânduri, cu loc larg între șiruri. A venit directorul, s-a plimbat printre noi, ne-a cercetat pe fiecare în parte.

— Chindea nu și-a legat șireturile la ghețe, l-am auzit noi spunând.

Ne-am pipăit cu toții în neștire ghețele. S-a produs o mișcare: unii se aplecau înainte, alții la dreapta, la stânga. Vecinul meu a vrut să se țină de mine și m-a tras după el de am căzut în nas. M-am sculat și am început să-mi scutur uniforma.

— Lui Iancu îi atârnă brăcinarul în față, a mai spus directorul.

Iancu era în spatele meu. M-am întors să-i caut brăcinarul. L-am pipăit peste tot. Brăcinarul și l-a ascuns el. Am dat însă de ceva care îi atârna la spate. Era o sfoară și la capătul sforii un ghemotoc de hârtie. Pasămite, careva îi atârnase o coadă Atunci iaca și directorul lângă noi.

— Ce-i asta? a tunat el.

— Nu știu, domnule director.

— Cum nu știi? Nu știi ce faci?

M-a bănuir pe mine, că anume eu i-aș fi legat coada și încă atunci.

— Te văd cu ochii că umbli cu mâna pe sub haina lui și tot nu-i adevărat?! Eu nu sunt orb!

Directorul nu știa de glumă. M-a scos în fața rândurilor și mi-a tras o săpuneală de m-a făcut să-mi uit de uniformă, de cadeți și tiști.

După asta, cu rândul în clasă, cu rândul la masă, în dormitor. Culcat și sculat după clopoțel; joacă între sunete de clopoțel.

Când să ne adunăm să facem coloana, nu ne găseam perechea. Dam unii peste alții, ne ciocneam, cădeam, ne sculam. Orbecăiam într-adevăr. Ne strigam și asta ne scotea din încurcătură. Ne recunoșteam glasurile, sesizam direcția de unde vin și ne îndreptam într-acolo.

Învolburarea a ținut însă numai câteva zile. Ne-am obișnuit repede cu locul de adunare. Un sâsâit, o anume mișcare ne indica apoi unde ni se află perechea.

Pacostea orbiei nu ne era de-ajuns. Ne mai țineam și noi și de trăsna. Într-o seară s-au sfătuit câțiva să ne facă nouă, celor mai mici, o poznă. După ce am adormit, ne-au întors mie și mai nu știu cui nădragii pe dos.

Dimineața, de graba mare, n-am luat seama la poznă și ne-am îmbrăcat, ne-am încălțat și am ieșit la încolonare. Acolo, Cuculău a prins a se mira:

— Iaca holoangării! Unde v-ați tocmit să mergeți la lucru?

Nimeni n-a înțeles ce spune omul. A venit directorul și ne-a luat tot pe noi la rost:

— Orbi, orbi, da-n halul ăsta?!

Am început să mă pipăi. Am simțit că-mi atârnă ceva pe dinafară. Erau buzunarele pantalonilor. Mai în jos se prelungea cusătura, marginile cusăturii pe care le știam pe dinăuntru. Nu-mi dam însă seama cum se face că acum sunt pe dinafară. A început foiala. S-au pipăit toți. Numai vreo doi nu s-au mișcat.

— Ăștia sunt! S-au dat singuri de gol, a spus directorul și i-a scos din rând.

Rânduielile noi, severitatea lor ne-au speriat numai la început. Le-am făcut noi destule găurele prin care să-răsuflăm. Povestea cu nădragii întorși pe dos a fost numai începutul.

Eram în clasa a doua acum și așteptam cu tot mai multă curiozitate noile materii. În anul acela, în afară de scris, citit, socotit și poezii, trebuia să mai am de furcă cu gramatica și istoria. Dar nu-mi mai era frică de carte, căci tot cu domnul Perju învățam și eu. Ne cunoștea bine pe toți cei opt elevi din clasa lui, iar noi îi știam bunătatea și îndelunga sa răbdare. Noutatea cea mai mare însă a fost profesorul Butaș. Dânsul ne-a adunat pe toți elevii în sufragerie, care era și sală de muzică, ne-a ascultat pe fiecare în parte să afle dacă avem sau nu ureche muzicală. Ajungând cu rândul la mine, i-am doinit Cântă cucul pe fântână. El m-a bătut pe umăr zicându-mi:

— Bravo, măi țâncule! Tu cânți frumos din gură, ai să vii la cor. Și să știi că am să te învăț să cânți și la vioară.

Am așteptat apoi multă vreme să mă cheme domnul Butaș la lecțiile de vioară. Mi s-a părut că și-a uitat de mine.

Dar într-o zi, numai ce vine Alexe în clasă și mă trimite în sala de muzică. Am ghicit. Mă aștepta acolo domnul Butaș. Am început să tremur:

— Ai venit, măi Blăjene? Îmi spuse profesorul când m-a văzut intrând pe ușă. Ce zici, legăm prietenie cu vioara, ori ba?

Eram emoționat. Nu știu ce i-am îngăimat. Dar domnul Butaș, punându-și mâna pe umerii mei, m-a dus până la o masă și mi-a dat să pipăi o cutie lungă. Apoi, deschizând-o, mi-a arătat că în ea stă culcată pe pluș vioara.

— Pe asta ai să cânți, tu, măi puștiule, zise dânsul. Numai să ai de grijă să n-o strici. Că, uite, e făcută din lemn subțire, de paltin și brad. Aici, pe spate, e netedă, dar pe față, pipăie să vezi, are două creștături.

Tot umblând cu mâinile pe luciul viorii, am atins o coardă și vibrațiile ei mi-au trecut prin degete până în suflet.

Profesorul mi-a explicat cum e făcută, apoi mi-a așezat în mână dreaptă arcușul și în mână stângă mi-a pus vioara, rezemându-mi-o de umăr. Atunci mi-am culcat bărbia pe lemnul răcoros.

— Foarte bine! Chiar așa trebuie, s-a bucurat domnul Butaș. Acum hai să cântăm. Tu ai mai auzit vioara?

— Da, i-am răspuns eu repede. I-am auzit pe Niculaie al lui Tăcheș și pe Maftiu al lui Huiu, ceterașii satului.

— Ei! Eu am să te învăț să cânți mai frumos decât ei, dacă mă ascuți și ești vrednic.

Spunând acestea, mi s-a aplecat peste umăr și, prinzându-mi mâna în care țineam arcușul, începu să mi-l poarte de-a curmezișul corzilor. Atunci s-a ridicat din vioară un sunet lung și cald, ca un abur, învăluindu-mă din toate părțile și făcând să mi se încrețească pielea pe tot trupul.

— Îți place?

— Mult de tot, am răspuns încă uimit.

— Dă-o-ncoace, să-ți cânt eu o baladă veche, zise domnul Butaș, emoționat și el, simțindu-mi tremurul din glas.

Domnul Butaș a cântat. Mai târziu mi-a spus că a cântat Balada lui Ciprian Porumbescu.

Încă de la primele sunete am înmărmurit. Apoi am stat și-am ascultat cu răsuflarea la gură. Din vioară se auzea parcă un plâns.

Fruntea îmi era brăzdată de sudori. Lacrimile îmi picurau tot mai dese, dar altfel, mai liniștite și fără suspine. Iar degetele îmi tremurau, deschideam și închideam mâna, parcă încercând să mă prind de ceva.

Când s-a oprit și liniștea apăsă greu între noi, m-am repezit la el, l-am cuprins cu amândouă brațele și i-am sărutat mâna rugându-l:

— Învăță-mă și pe mine, domnule profesor, să cânt ca dumneata. Să-i cânt și tatii, și la toți oamenii din sat, și la toată lumea, să asculte și ei ce-am auzit eu acum.

Domnul Butaș avea două viori. Una mi-a dat-o mie să cânt pe ea. Eu am dus-o în clasă. O pipăiam mereu, o întorceam pe toate părțile. Trăgeam cu arcușul pe corzi, așa cum îmi arătase domnul profesor. Nu mai știam ce să fac de bucurie. O zdrăgăneam și mă învârteam sărind într-un picior și lovindu-mă de toate băncile. Mă îndrăgostisem dintr-odată de vioară.

Am început să nu mai fiu atent la celelalte lecții și nici la joacă să nu mă mai gândesc. Uneori și noaptea, prin somn, numai vioara o auzeam. Dar severitatea domnului director, a domnului Perju și a celorlalți profesori m-a dat pe brazdă, silindu-mă să învăț toate lecțiile la fel de bine ca și pe cele de muzică. Totuși, noua preocupare pusese stăpânire pe sufletul meu și orice timp liber pe care-l aveam, îl foloseam învățând la vioară. Domnul Butaș a înjghebat și un cor din elevii și elevele școlii de i s-a dus vestea în tot ținutul. Iar din cei cu talent a scos pianiști și vioriști. A format o orchestră cu care cântam la serbările date de școală. Profesorul de muzică lucra cu noi cu răbdare și cu bunătate. Ne atrăgeau lecțiile lui. Învățam la vioară cu tot mai multă pasiune. În scurtă vreme am ajuns să pot cânta game și chiar intervale, exerciții ușoare. În anul acela, toate mi-au mers în plin, și învățătura și lecțiile de vioară.

După o lună și jumătate, am reușit să trec cu bine încă un an școlar. A venit tata cu căruța de acasă la Sâncrai să mă ia acasă.

Încă în duminica întâi m-a dus tata la domnul învățător acasă. Dascălul voia să mă vadă, să afle ce am mai învățat la școală. Când am intrat în casă, am auzit glas de ceteră. Eu am tresărit de bucurie.

— Știu și eu să cânt cu cetera. M-o învățat domnul Butaș, i-am șoptit tatii.

Tata, atunci, n-a zis nimica. Am intrat, am dat bună ziua și învățătorul ne-a primit cu voie bună. Dar din vorbă în vorbă, tata a ajuns la vioară.

— O învățat și Ion să zică, a spus dumnealui.

— Asta-i tare fain, a răspuns dascălul și mi-a pus vioara în mână.

Eu, fără să mă codesc, am dus-o sub bărbie și am început să cânt gama, apoi un arpeggiu. Am cântat și un cântec ușor, învățat după ureche.

Aveam auz muzical dezvoltat, așa că am interpretat corect, învățătorul a exclamat atunci:

— Primaș te facem!

N-am știut ce este aceea primaș, dar am înțeles că i-a plăcut cum am cântat. Și asta a fost pentru mine o încurajare.

— Să-i cumperi, bade Blăjan, ceteră, i-a zis învățătorul tatii.

Tatii atât i-a trebuit.

Acasă a povestit în auzul tuturoră tărașenia din casa învățătorului.

— Dragul tatii, dacă ai început să înveți la ceteră, asta-i bine, tare bine! Să știi că așa cum o zis domnul învățător, îți cumpăr una când voi merge la Sibiu.

Mama l-a auzit și l-a înfruntat:

— Cum să cânte un orb cu cetera?

— Așa cum a cântat și învățătorul.

— Tu ți-ai pierdut mintea, măi omule! D-apoi nu suntem noi destul de necăjiți și tu destul de beteag? Ceteră ne mai trebuie în casa asta? De bună seamă vrei să te faci de minune în sat, că doar ceteră cine are la noi? Numai Blana, Mafteiu lui Huiu și Niculaie al lui Tăcheș. Tu, om cu scaun la cap, vrei tu să te pui în rând cu ceterașii, mă? S-o dai în trăsnet, să nu-mi faci potcă și pricină la casă, și să nu-mi aduni satul grămadă la poartă că aici te las cu ceteră și cu copii cu tot și plec în lume! Mie nu-mi trebuie minuni la casa mea. Iaca, îți spun încă o dată să nu te cerci, c-o tai toată dărabă și o bag în foc!

În Roșia, ca și în alte sate din jur, bătrânii și ficiorii cântau din fluieră. Unul avea o clarinetă cu care răsuna seara până departe, peste casele oamenilor. Ceteră însă nu s-a pomenit, decât la cei trei țigani, care cântau

la hore, la nunți. Așa socotea tot satul, cum spusese mama: un rumân cu ceteră ar fi fost „de minune”, adică pus în rând cu „ceterașii”, care nu se bucurau de prea mare stimă.

Dar tata a lăsat-o pe mama să-și verse focul, apoi i-a zis liniștit:

— Muieră-i tot muieră, nu știe decât să se vaiete! D-apoi ce gândești tu? Nu-i nici o rușine și nici o minune să zici cu cetera. Nu-l vezi pe domnul învățător că duce cetera la subțioară și le cântă la copii?

Dacă are darul ăsta de ce să nu-l lăsăm să învețe și copilul nostru? De unde știm noi că, tot scârțâind, n-a ajunge să zică frumos din ceteră? Ba, mai târziu, chiar va putea să-i învețe și pe alții și să câștige bani, așa cum face profesorul lui, domnul Butaș.

— Du-te, măi omule! Ce-ți trece prin cap! Cum să-i învețe pe alții, dacă nu vede?

— Uite așa, cum nu vede! Ce om scump a scos școala din domnul Butaș, care-i orb și el și-i profesor cu plată de pe urma ceterii.

— Treaba lui ce face. Dacă-mi aduci cetera în casă, cu mine nu mai duci zi bună. Io îs destul de necăjită cu copilul ăsta, de nu-mi trebuie să aud nici de numele ceterii și a cântărilor din lumea asta. De câte ori mă uit la el, oricâtă școală va face, arde inima în mine ca para focului.

Tata însă nu s-a lăsat învins. Când s-a întors de la Sibiu, după ce l-a deshămat pe Toma, a scos din lada în care ducea ouăle la târg, vioara. A atins cu degetele rând pe rând corzile. Eu, care nu lipseam niciodată când sosea de pe drumuri, auzind sunetul viorii, am sărit drept în sus și am strigat cât m-a ținut gura:

— Vai, că mi-o cumpărat tata ceterăăă!

Și eram așa de fericit când mi-a pus-o în mână, încât nu mai știam ce să fac. Mă învârteam cu ea prin curte zbârnâindu-i corzile cu degetele. În bucuria mea fără margini, eram așa de năucit încât n-am mai nimerit ușa.

Tata, văzându-mi zăpăceala, m-a strigat răzând:

— Vino încoace, Ioane, că aicea-i ușa, doar nu vrei să te bagi în casă pe fereastră?

Toți eram veseli, și eu, și tata, și surorile. Numai biata mamă a plâns mult în seara aceea blestemându-l cu tot focul pe acela care a născocit-o și pe cel care i-a vândut-o.

Când să mă culc, mi-am pus cetera la căpătâiul patului, pe bobură. Și până să adorm, am mai pipăit-o de multe ori. Am adormit cu gândul la ea. Cât oi fi dormit nu știu. Știu că m-am trezit, am luat cetera, i-am mângâiat iar corzile, întâi încet, apoi tot mai tare. Nu știam dacă e ziuă ori

nu, că nu vedeam lumina de afară. În casă era liniște, de la o vreme am început a o zdrăngăni cu putere.

— Noa, nu-i așa cum am zis eu? Acuma nu ne lasă nici să ne hodinim oasele! s-a răstit mama din pat la omul ei. Era încă noapte și nu se sculase nimenea în casă. Am pus cetera pe bobură și m-am culcat iar.

După asta nu m-am mai despărțit de ceteră. În casă cu cetera, pe privar cu cetera, în curte cu cetera, la masă cu cetera. Și am cântat mai întâi ce m-o învăța domnul Butaș: game, arpegii, intervale și exerciții ușoare. Apoi am reușit să învăț învârtitele și bătucitele de pe la noi. Tata sta și asculta și nu mai putea de dragul meu. L-a adus și pe Niculaie, ceterașul satului, să mă învețe și alte cântece. O chema mereu pe mătușa Anica, sora mai mare a mamei, să-mi cânte doine, pe care mă zorea să le învăț la vioară. Era tare bucuros, ascultându-mă. Se lăuda tuturor sătenilor că feciorul lui, măcar că nu vede, știe zice și cu cetera. Dar cu toată mulțumirea lui nu mai știu câte băți am mâncat din pricina corzilor pe care le rupeam când acordam vioara. În zadar striga la mine să nu le mai strâng așa de tare, că eu mă străduiam să le potrivesc sunetele cum am învățat la școală. Cu mâna răsuceam cuiele, iar cu degetele de la cealaltă zdrăngăneam să fac acordul. Și întindeam de ele până plesneau. El le știa pe ale lui, iar eu pe ale mele. Nu răzbea să cumpere atâtea strune câte rupeam eu.

Tata se năvălise mult la negustorie, care îl ducea și acum prin sate, după pui și după ouă. Mă lua și pe mine cu el. Îmi puneă și vioara în căruță.

— Ioane, acum am ajuns în sat! Zi una cu cetera, zi-o pe-a lui Tăcheș!

Eu cântam și el striga:

— Hai la pui și la ouă, lele!

Lumea se aduna în jurul nostru ca la comedie. Veneau la căruța noastră și cu pui și fără pui. Îi aducea cetera. Și noi încetau să se minuneze și să ofteze, mai ales femeile, șoptindu-și:

— Așa ceva, să zică un orb din ceteră, nu s-a mai pomenit pe valea Secașului de cându-i lumea!

— Acum întoarce-o pe a lui Huiu, mă îndemna tata.

Eu trăgeam cu urechea și fiecare vorbă despre „orb” se înfigea în inima mea ca un cuțit. Mă săgeta mai ales „vai săracul”; mă simțeam umilit când mi se spuneau mereu vorbe de milă. Acum îmi cunoșteam infirmitatea. Dar nu-mi dam seama cu precizie ce înseamnă „să nu vezi”, să fii „orb”. Nu văzusem niciodată, așa că îmi era imposibil să-mi pot explica în ce consta lipsa vederii. Aflasem că apar în fața ochilor lucrurile

de care eu luam cunoștință prin pipăit, auz, miros și gust, că ochii te fac să le vezi de departe, să vezi cerul, soarele, luna, stelele, fața oamenilor, culorile, despre care eu luasem cunoștință doar din vorbele altora. Începusem să intuiesc depărtarea după zgomote, înălțimile după senzația pe care o simțeam când mă urcam pe scară, după ciripitul vrăbiilor care zburau pe deasupra mea, dar cerul, soarele, luna, înfățișarea oamenilor, a animalelor, a lucrurilor, culorile mi-au rămas mereu cuvinte goale de conținut.

Învățasem să citesc, cântam la fluier, la vioară, aduceam de afară lemne cu brațul, făceam și alte treburi, lucruri pe care știam că le fac și văzătorii. Luasem cunoștință însă de faptul că ei nu merg pe dibuite, ca mine. Eram deci conștient că am o lipsă organică și că lipsa asta îi făcea pe oameni să spună „orbul”, „vai săracul”! Mă mârșeam ori de câte ori îi auzeam compătimindu-mă.

Umblând cu tata prin satele din jur, am învățat cântece noi. Mă puneam să i le repet de nu știu câte ori, fără să-și piardă niciodată răbdarea, ascultându-mă. Uneori, lăsa calul la iarbă verde și pe mine mă puneam să-i cânt cu vioara în căruță. Îngâna și el melodia după mine până ce, obosit, adormea.

Mergeam deseori și la Sibiu. Acolo tata trăgea în piața puilor, își vindea marfa, apoi intram în restaurant. În restaurant, lume la mese, ospătari și nelipsita bandă de muzicanți.

Când i-am auzit întâi, de la primele acorduri, am înghețat. Am scăpat lingura din mână și am stat să-i ascult.

La al nu știu câtelea cântec, m-am urnit de pe scaun și, cu mâinile întinse, m-am dus lovindu-mă de mese și de oameni, până la orchestră. Acolo m-am oprit. Eram uluit de mulțimea sunetelor de viori, contrabas, țambal. Am rămas încremenit până a încetat orchestra. Atunci am auzit un glas care mi-a zis:

— Ce caști gura, orbule? Na un leu și cară-te!

— Nu-mi trebuie leu. Vreau să zic și eu cu cetera, i-am răspuns.

Au râs cu toții. Dar unul mi-a dat o vioară și eu am cântat încet doina Sara bună, mândrul iță.

— Încă o dată, băiete. Da să știi că zicem acuma și noi cu tine.

Am repetat doina, acompaniat de toată orchestra. La urmă au izbucnit în restaurant aplauze.

Nu mi-am dat atunci seama că lumea bate din palme pentru mine. S-a făcut apoi liniște și am auzit cum picau banii în talgerul purtat de un muzicant pe la mese.

Mi-au umplut și mie o mână cu bani de hârtie și de metal, pe care i-am dus tatii.

În anul acela am fost de mai multe ori la Sibiu. Acum, de îndată ce mă vedeau intrând în restaurant, muzicanții mă luau și mă puneau să cânt din vioară, iar ieii mă acompaniau. Târziu mi-am dat seama că atunci câștigau, la chetă, mai mulți bani.

Prea bine n-oi fi cântat, dar tatii i s-a părut că de acum sunt un violonist fără pereche, mai ales după ce și muzicanții cei mari de la oraș l-au încredințat prin cuvinte înflăcărâte că în câțiva ani voi ajunge să stăpânesc arcușul ca și ei. Mă țineam fălos de aceste cuvinte de laudă și eram tare fericit gândindu-mă că voi ajunge și eu un bun violonist.

Când se întâmpla să rămânem toată noaptea la Sibiu, cum eram culcat în căruță, în fața restaurantului, ascultam cântecele mărginenesti, mai iuți și mai vii decât cele de pe Târnavă. Am învățat să le cânt la vioară. Mi-a plăcut mult cântecul vesel: Dragii mi-i badea din Jina.

Când ne întorceam de la oraș și ajungeam la marginea pădurii Alămorului, tata lăsa calul la iarbă, mă lua de mână și mă ducea prin umbra copacilor, unde stam pe frunzișul uscat. Tata aprindea un foc, frigea slănină, bureți și prânzeam acolo.

După asta mă lua de mână și mă purta prin hățișul tufelor.

— Pleacă-ți capul, să nu te lovești. Aici îi un copac greu, un stejar de vreo sută de ani. Hai să-l încingem cu mâinile.

L-am încins amândoi și abia l-am putut cuprinde cu brațele.

— Dincoace-i unul mai subțire. Pipăie-l să vezi ce coajă netedă are, nu ca cel bătrân. Pe jos îs tufe de dribonic. Simți cum miroase de mândru?

După câteva opriri de acestea, am ajuns să-mi pot închipui destul de bine pădurea.

La Sâncrai mă așteptau colegii. Gheorghe și Alexe sosiseră și ei. David, ocrotitorul meu, s-a apropiat de mine cu aceeași bunătate, pipăindu-mă și mirându-se cât am crescut. În seara aceea, fără să simt oboseala drumului, am povestit de toate cu prietenii mei, împărțindu-ne unul altuia bunătățile aduse de acasă. Veselia și gălăgia au ținut până târziu de tot, când am auzit vorbă străină:

— La culcare, copii, că-i destul cu poveștile.

— Cine-i omul ăsta? am întrebat eu.

— Cine să fie, mi-a răspuns David, badea Gheorghe, căci Cuculău și-a luat tălpășița din școala noastră.

Bună veste pentru mine, ba pentru noi toți. Eram bucuroși că am scăpat de omul cu înjurături și cu palmă grea. Badea Gheorghe era alt om.

Nu l-am auzit înjurând și nici nu ne-a înghiontit cu pumnul. Vorba-i era domoală și sfătoasă. Orbii l-au îndrăgit și nu se fereau din calea lui.

Eram acum în clasa a treia, iar cu patul în dormitorul școlarilor mari, unde mă simțeam mai la larg și oarecum mai liber. Puteam vorbi în toată voia, seara, până târziu. Numai că acest „până târziu” însemna ora nouă, când obișnuia să-și facă inspecția domnul Halarevici. Îi auzeam pașii, ne vâram cu toții sub pături și ne prefăceam că dormim, ca mieluseii. După ce pleca domnul director, începeam din nou vorba. Mai striga el, badea Gheorghe, la noi, dar vocea lui blândă nu ne speria câtuși de puțin și continuam să șușotim până ce ne prindea somnul.

Domnul Perju nu mai era învățătorul nostru. Fusese mutat la tipografie. În locul lui ne-a venit în clasă domnul Spiridon. Îl cunoșteam de la Cluj, din anul pregătitor. N-a mai plecat”după asta din mijlocul nostru până la absolvirea școlii. Cu toții ne-am bucurat de reîntâlnirea cu profesorul drag.

Învățasem cu el cititul în abecedar după sistemul Klein. Vorbea mereu ca omul care are ceva în gură. Ținea veșnic bomboane în gură.

În anul acela am început scrierea după sistemul reliefat Klein. Ca profesoară am avut-o pe domnișoara Buzilă, văzătoare. Ne arăta literele din aparat explicându-ne cu vocea ei puțintică cum trebuie folosit Kleinul pentru a putea scrie. Noi o ascultam și nu prea, căci Sistemul reliefat Klein. Kleinul este un aparat compus dintr-o cutie, care are în partea dreaptă mai multe căsuțe așezate în rânduri. În fiecare din ele este o literă făcută din plumb, care are în partea din față, în relief, litera mare de tipar. Aceasta poate fi simțită de elevul orb pipăind-o cu degetul. Partea literei intrată în căsuță are la capăt aceeași literă formată din ace. Literele sunt așezate în ordinea alfabetică și elevul, pipăind, le poate găsi ușor. În partea stângă a aparatului este așezată o pernă groasă de păslă închisă cu un cadru. Pe cadru este purtat un liniar cu o fereastră în lungul ei. Scrierea se face pe o foaie de hârtie așezată pe perna de păslă și prinsă cu cadrul. Nevăzătorii pot scrie în rânduri drepte, luând literele din căsuțele aparatului și așezându-le în liniar. Literele se apasă ușor înțepând hârtia pe care apare în partea opusă litera de tipar respectivă. Acest sistem de scriere este pentru orbi destul de greoi. De aceea ei îl folosesc numai pentru corespondență cu lumea văzătoare, care descifrează destul de ușor acest scris. (ma.).

În pauze, uneori, ne repezeam la catedră și-i furam din sertar bomboanele, sau zahărul cubic pe care le împărțeam între noi. Când se întorcea în clasă își deschidea sertarul catedrei și căuta bunătățile. Se necăjea și ne certa:

— Ce copii răi sunt în clasa asta!

Noi, auzindu-i vocea ridicată ușor, nu scoteam nici o vorbă, căci eram solidari cu toții în orice făceam. Domnișoara Buzilă mai zicea doar atât:

— Ei, stați frumos în bănci, răilor, dar să știți că am să vă spun la domnul director.

Dacă s-ar fi ținut de cuvânt, ar fi fost vai de pielea noastră. Dar nu ne spunea niciodată nimănui, iar noi profitam mereu de bunătatea ei.

De multe ori, în după-amiezile faimoase de primăvară, mă chema cu glas rugător să-i cânt doine de pe la noi. Era acolo, pe banca dintre brazi, și profesorul Haier, care mai târziu a devenit soțul domnișoarei.

Tot în anul acela, am avut ca profesoară de limba franceză pe soția directorului, doamna Halarevici. Înainte o cunoscusem în timpul când făcea de serviciu la școală. Se ocupa de fiecare în parte, căutând să ne cunoască puterea și lipsurile la învățătură. Nu avea copii, așa că toți eram copiii ei. Avea o voce limpede, convingătoare, care ne pătrundea în suflet. Nu jignea niciodată pe nimeni și rareori ne pedepsea. Atunci ne dojenea mai întâi, iar pedeapsa ei, totdeauna dreaptă, ne făcea să ne căim de greșelile noastre. Doamna Halarevici nu era numai profesoară, ci făcea de toate în școală. Era și medic și infirmieră la nevoie. Când eram bolnavi, venea și se așeza pe marginea paturilor noastre, punându-ne în mână medicamentele și ceașca cu ceai fierbinte.

În afară de toate acestea, doamna Halarevici, cunoscând bine scrisul Braille, copia cu mâna sa manuale întregi, muncind fără odihnă zi și noapte. Lucra și la tipografie, alături de domnul Perju, care învățase tot de la dânsa mânuirea mașinilor. Dăruirea față de copiii nevăzători n-am înțeles-o decât mai târziu, când am aflat că dânsa era fiica unui om celebru, Mell, directorul Institutului de orbi din Viena. De mică a fost purtată pe brațe de copiii orbi, iar mai apoi, jucându-se cu ei, trăind în mijlocul lor, ajunsese să le cunoască viața în toate amănuntele. Acum, ca profesoară, și-a consacrat întreaga viață celor care aveau nevoie de îngrijirile ei.

L-am mai avut ca profesor, la științe naturale, pe domnul Haier, care era sever la lecții. De la dânsul am învățat să cunosc mulți arbori și pomi fructiferi, ale căror frunze, flori și scoarțe ni le puneă în mână, stăruind să le pipăim până ce se convingea că l-am înțeles. Mi-amintesc că la o lecție ne-a adus morcovi și ni i-a dat în mână să-i pipăim. Noi i-am tot pipăit, dar când să-i dăm înapoi, nu mai aveam de unde. Îi mâncasem.

— Nu mi-ați lăsat și mie o bucățică, a glumit el și a început a râde.

Tot de la el am învățat, în anul acela, despre animale și păsări de casă pe care de asemenea ne puneă să le pipăim îndelung, mai întâi corpul în mare, ca să cunoaștem forma, apoi în amănunt toate părțile, pentru a le putea deosebi. În timpul primăverii, ne prindea cărăbuși, rădăști, fluturi și altele, pe care ni le arăta pe rând, descriindu-le forma și felul lor de viață. Pentru mine, multe din plantele, animalele și păsările de pe lângă casă nu prezentau o noutate, fiindu-mi cunoscute încă din casa părintească, dar pentru alții aproape totul era neobișnuit. Și eu am aflat atâtea noutăți, căci una fusese ceea ce mi-a arătat tata și mama și alta era ceea ce ne explica școala, în amănunte, pe măsura minții noastre.

Aritmetica am învățat-o tot cu domnul Haier, care a făcut cu noi, în anul acela, cele patru operațiuni. Eu însă cu socotitul nu mă prea împăcam. Ne-a dat mult de lucru, atât mie cât și domnului Haier, așezarea problemelor pe aparat în ordinea cerută. Căci, dacă la cei cu vedere caietul și creionul sunt suficiente pentru a rezolva anumite probleme, la noi lucrurile stau cu totul altfel.

În locul hârtiei și al creionului, noi foloseam aparatul de socotit care era în formă de cutie pătrată. Deschizând aparatul în partea dreaptă, găseam niște căsuțe așezate pe două rânduri verticale, în care, la dreapta, erau puse numerele cu soț, iar la stânga cele fără soț. Numerele erau făcute din plumb avînd în partea de sus în relief cifra arabă, iar la capătul de jos piesa era mai subțire și avea o ușoară creștătură la mijloc ca să se prindă mai bine în căsuță. În partea stîngă a aparatului era o placă de lemn cu căsuțe mici, așezate în rânduri în care se aranjau numerele după cum cerea problema. Când aceasta era rezolvată, cifrele se așezau din nou în căsuțele lor. Greutatea consta în aceea că pe aparat nu se putea scrie textul problemei, elevii fiind siliți să țină în minte datele. Din cele arătate se vede că pentru un orb rezolvarea unei probleme este cu mult mai grea decât pentru un văzător. Ulterior au apărut și alte aparate cu numere în formă de cuburi, cifrele fiind redată după sistemul Braille, pe care așezîndu-le în aparat le poți întoarce căpătînd mai ușor numărul dorit. Dar problemele se fac totuși destul de greu și pe aceste aparate, căci degetul nu poate cuprinde ansamblul cifrelor.

În anul acela, materiile din clasa noastră s-au îmbogățit cu geografia. Îl aveam ca profesor pe însuși directorul școlii: Îl ascultam cu drag. Câte lucruri minunate și noi n-am învățat de la dînsul! Ne spunea despre pămînt că e rotund, că se învîrte în jurul soarelui și în jurul axei sale; despre punctele cardinale și roza vînturilor, apoi despre formarea munților, a continentelor și a mării. Domnul Halarevici nu se mulțumea să ne explice numai cu vorba, ci ne arăta globul pămîntesc, planșe în

relief, pe care le intuiau cu degetele. În zilele frumoase de primăvară ne scotea în curte sau pe câmpul din apropierea Sâncraului.

Știam și din experiență și din explicații că există zi și noapte. Ziua o cunoșteam după fierbințeala soarelui, noaptea, după absența soarelui, după răceală. Urma să aflăm acum cum apare și dispăre. Ne cerea să observăm dincotro bat razele. O dată ne-a zis el: acum să încercăm să stabilim punctele cardinale. Era într-o dimineață foarte devreme. Ne sculase anume aproape cu noaptea în cap. La câmp l-a luat pe Băraianu și l-a pus să stea cu fața la soare. Ce simți pe obraji? l-a întrebat profesorul. Razele soarelui. În spate le simți? Nu! În creștet le simți? Nu! Deci razele soarelui, dimineața, vin pe orizontală și numai din o anumită direcție. Locul unde se află acum soarele, la orizont, unde a apărut de dimineață, se numește răsărit. Peste zi se va urca pe bolta cerului, iar spre seară va coborî și va dogorî tot pe orizontală, însă la spatele tău. Apoi va dispărea de pe cer. Acel punct al orizontului unde soarele a dispărut este apusul. Acuma să ridici, Băraiene, mâinile și să le întinzi în lături cât poți de tare. Iaca, în depărtare, în direcția în care arăți cu mâna dreaptă, nouă, văzătorilor, ni se pare că cerul atinge pământul. Punctul acela îl numim miazăzi. Înspre stânga, tot așa, cerul atinge pământul. Acolo avem miazănoapte.

M-a pus și pe mine să identific punctele cardinale, dar eu am simțit razele soarelui în ceafă.

— Nu-i așa cum ai spus, dom' profesor! am strigat eu.

— De ce să nu fie așa!? s-a făcut a se mira profesorul.

— Fiindcă nu simt în față, ci la spate.

— Apoi crezi că de frica ta s-a mutat soarele în partea cealaltă? a glumit domnul Halarevici.

— Nu cred asta, am răspuns eu, dar m-ai așezat așa.

— Așa este. Să-mi spui însă cum stau punctele cardinale față de corpul tău! mi-a cerut profesorul.

— Eu am răsăritul în spate, apusul în față, miazăzi la stânga miazănoapte la dreapta, am răspuns eu.

În felul acesta ne-am putut da seama cât de cât cum stau lucrurile cu apariția și dispariția soarelui, cu ziua și cu noaptea, cu punctele cardinale.

După lecții, în ore libere, seara, ne făcea lecturi geografice, ori ne povestea despre minunății ce se găsesc pe pământ. Așa am aflat că sunt pe glob zone cu vară sau iarnă veșnică, întinderi de apă fără sfârșit cu mii și mii de corăbii pe ele, încărcate cu oameni și mărfuri, mări și oceane de nisip, oameni cu piele albă, neagră, galbenă și roșie. Îl ascultam atenți și

ne sileam să ne imaginăm tot ce ne spunea. Ne-a adus în clasă curmale, banane, nucă de cocos. Le-am pipăit, le-am gustat comparându-le cu fructele noastre.

Tot cu el am făcut, la câmp, cu o frânghie, diferite măsurători, ca să ne însușim noțiuni de distanță.

Neobosit alerga de la Cluj la București pentru treburile școlii. Din grija lui s-a deschis la Cluj, în cadrul universității, Școala medico-pedagogică, care pregătea cadre pentru școlile de orbi. Ardea însă de dorința de a termina clădirea institutului nostru din Cluj, început cu mulți ani în urmă din contribuție publică.

Acasă, în vacanță, în locul veseliei de altădată, mă aștepta un val de tristețe. După Paști se stinsese bunicul. „Când îți moare un om în casă, rămâi supărat și ars ca de foc”, zicea mama. Când am ajuns acasă, am simțit că lipsește ceva din căminul nostru. Mai ales că, după moartea lui, casa în care a stat a fost dărâmată. Au rămas din ea doar niște grămezi de moloz, de care m-am tot împiedicat, până m-am obișnuit cu locul unde se aflau grămezile. Eram destul de mărișor ca să țin minte că, din vara aceea, întreaga noastră Curte a luat o înfățișare cu totul schimbată. Încă cu un an înainte, tata pusese viță de vie în spatele casei, în partea dinspre uliță, unde de câțiva ani creștea un măr înalt, ale cărui fructe se făceau cât pumnul. Vița de vie, împreună cu mărul, împrejmuiau de-acum casa. Simțeau o adevărată plăcere să te odihnești, vara, la umbra lor. Iar în grădinița din fața casei mama semăna, primăvara, calapăr, izmă și busuioc.

În sat, unii primiseră puțin pământ la reforma agrară. A căpătat și tata un iugăr. Lumea muncea din răspuțuri să împlinească lipsurile lăsate de război. Au început să are, să semene, să-și dreagă casele, împrejmuirile arse de femei în vreme ce bărbații fuseseră duși la bătaie. Cu tot pământul primit, oamenii erau parcă și mai săraci. N-aveau vaci de jug, care, pluguri.

Stam și ascultam vaielele tatii, ale mamei, ale vecinilor și mă amăram și eu. Începusem a pricepe necazurile oamenilor și le puneam la inimă.

Nu-mi plăcea să mă mai joc ca în alți ani. Îmi păstram jucăriile ca o amintire a vremii când le zuruiau zile întregi prin curte. Doar de lovul eram nedespărțit. Hoinărind zile întregi pe câmp, simțeam o nespusă plăcere să cânt din fluier, în mirosul de fân cosit proaspăt și de holdă pârguită. Lovul mă asculta cu drag, încerca să-mi fluiera și alte zicări din sat. Seara, când veneam acasă, obosit de atâta umblet, luam vioara și cântam tot mai multe doine de pe la noi... Deși le ziceam destul de bine, mama o dată m-a mustrat:

— Satul arde și baba se perie! Eu n-am ce pune pe masă și tu cânti la ceteră!

Eu am tresărit și dânsa a continuat:

— Mai las-o, dragul mumii, că asta nu ține de foame!

— Nu ține? Ba ține, că la Sibiu, de câte ori o cântat în bandă, o căpătat bani. Și cu bani cumperi pită, i-a răspuns tata. Și asta îi numai începutul. Mai târziu va cânta și mai mândru și își va câștiga traiul cu cetera. O să fie „primaș” în bandă, cum a spus domnul învățător.

Am simțit din glasul tatii că nu glumea. O fi socotit atunci în sinea lui că meseria de muzicant e potrivită cu infirmitatea mea și așa mi-o fi văzut viitorul asigurat.

Pe la coptul prunelor, o întâmplare m-a făcut să uit cu totul de vioară. Într-o zi, cel mai mic frățior, Traian, care se născuse cu trei ani mai în urmă, era în vecini, la mătușa. Se juca cu alți copii în nisipul fierbinte. Prins de căldura dogoritoare a soarelui de august, pe la amiazi, a alergat acasă cerând apă de la mama. Abia a înghițit de câteva ori din apa rece și s-a prăbușit la pământ. A început apoi să țipe că-l doare capul. Mama, speriată, țipa și ea:

— Vai de mine, copilul meu, ce-i cu tine, Trăiene?

Apoi luându-l în brațe a alergat în grădiniță, strigându-i tatii:

— Hai, Niculaie, că moare copilul! Fugi la popa să vie să-i citească!

N-a trecut mult și a sosit preotul. Dar, cu toată citania, lui Traian îi era tot mai rău. O vecină, trimisă de tata, a alergat într-un suflet la doctorul Zalany, dar el nu era în sat. Țipetele copilului se înteteau. De lângă coșer îi răspundeau urletele lui Todor, care se înfingeau ca niște cuțite în inimile noastre îngrozite. Tata a prins calul, iar mama, ca năucită, plângând și ținând copilul în brațe, s-a urcat în căruță. Au pornit în trap mare spre Blaj, iar eu cu Ana și cu Mia am rămas plângând în mijlocul curții.

Seara, stând pe lavița de la poartă, ciuleam urechile s-auzim clopoței lui Toma. Răsuna însă numai fluieratul feciorilor și cântecul fetelor de pe la porți. Deodată s-a auzit uruitul căruții. Todor a început și el să urle. Se întorceau tata și mama.

— Nu mai aveți frățior! A murit Traian, ne-au spus încă din uliță.

În vreme ce căruța intra încet pe poartă, am început și noi să țipăm. La Țipetele noastre, cântecele de pe la porți s-au oprit, vecinii s-au adunat în curte la noi, iar Todor continua să urle. Tata le spunea oamenilor plângând:

— A căpătat aprindere de creier și n-a mai avut ce-i face doctorul. S-a stins ca o lumânare, când treceam prin pădurea de la Redea.

Două zile am mai stat cu frățiorul în casă, în plânsete și bocete, care ne sfâșiau inima. După alte trei zile, clopotele au sunat din nou vestind moartea bunicii. Alte plânsete, alte bocete. Biata mama. O întrebam și nu-mi răspundea; o strigam și nu mă auzea. Era pierdută. Rămăsese și fără copilul cel mic și fără mamă, iar tata era tot mai bolnav.

Eu știam și asistam la nenorocirile ce au dat peste noi fără să pot face ceva. Auzeam în preajma mea glasuri îngrijorate; simțeam atmosfera grea, apăsătoare din casă. Infirmitatea mă făcea să particip pasiv. Așa cum bucuriile mari pentru mine nu erau întregi, tot astfel necazurile de acum la care luam parte nu aveau, pentru mine, un cuprins mai concret. Eu trebuia să-mi alcătuiesc trăirile din vorbele schimbate ale părinților, din oftările lor tot mai dese, din umblatul, din mișcările lor, altele decât de până atunci. Țăcănitul lingurilor în străchini, la masă, răsuna altfel, pașii erau mai apăsați, scârțâitul ușii mai lung. Toate strecurau în capul meu întrebări la care eu nu găseam răspunsuri. Simțeam cum în casă se face un gol care se lărgeste mereu și-i îndepărtează pe toți de mine. Aș fi voit „să-i văd” și așa să-i țin aproape, să nu rămân singur. Dar, vai, acum știam că acest lucru mi-e cu neputință. Nimeni nu mai avea timp de mine. Erau în casă alte necazuri, la care eu nici măcar nu puteam participa.

După nenorocirile care au trecut peste noi, n-am mai cântat de loc la vioară și aș fi dorit să se isprăvească o dată vacanța spre a mă întoarce la școală, unde nu erau atâtea supărări.

Necazurile noastre din vara aceea s-au împletit cu munca la câmp și în gospodărie. Părinții mei și-au cules bruma de holdă ce au avut-o, apoi au fost la secerat cu ziua la popă și pe moșiile grofilor din sat. M-au luat și pe mine cu ei. De secerat, n-am secerat, dar am învățat să fac legături și să încing cu ele snopii, iar cu un băț să le înnod fundulițe, apoi să-i adun la mijlocul pământului și să-i clădesc în cruci. Cum nu vedeam, mă urzicam, mă înspinam la mâini, cădeam cu snopul în brațe, mă ridicam dar nu mă lăsam toată ziua de legat și de clădit. Eram mulțumit că pot să fac și eu o treabă ca asta, că ajut și eu părinților la munca de pe câmp.

Către sfârșitul verii, a început, în curte la noi, melițatul cânepii. Mama m-a pus și aici la treabă:

— Dacă nu-i sări, nu-i sorbi, mi-a zis ea, apoi mi-a pus un mănunchi de fire de cânepă în mână și mi-a arătat cum să le rup pe frângătoare.

Eu am luat seama la ce mi-a spus și am făcut cum m-a învățat. Mă sileam să rup cânepa mărunț, mărunț, ca să-i fie mamei mai ușor la melițat.

Ce o fi socotit, atunci, mama în capul ei, nu știu. Simțeam însă că-i bucuroasă, nu atât de ajutorul ce-i dam, ei pentru că pot face și eu câte ceva din treburile casei.

Toamna m-au dus iar la școală. Acolo am mai uitat de necazurile de acasă. M-a prins repede învălmășeala copiilor, gândul nu ne stătea numai la carte, mai ales că eram copii încă. Așa, într-o seară, pe la sfârșitul lui octombrie, tot sporovăind între noi, ce ne dote dracul în gând? Să mergem în grădina școlii, peste drum de castel, la furat mere. Buuun! Dar cum să mergem ca să nu ne prindă? Cine să meargă și în ce s-aducă merele! Și ce nu născocesc copiii! Lui David i-a venit ideea drăcească:

— Știți ce cred eu, măi băieți? În fețele de pernă! Le putem aduce mai ușor!

Zis și făcut. Ca la comandă, au dezbrăcat șase perne și șase dintre cei mai „bravi”, cum zicea David, ne-am pregătit de plecare.

Așteptând ca ceilalți colegi să adoarmă și, vorbind mereu în șoaptă, cam pe la ora douăsprezece din noapte, conduși de doi care mai vedeau puțin, am ieșit tiptil pe ușă. Ne-am oprit cu toții în mijlocul curții, unde am început din nou sfatul. Cum să furăm merele? Din care pom și cine să se urce în el! David ne-a zis în șoaptă, dar hotărât:

— Măi băieți, dacă am plecat la o treabă, apoi nu ne mai putem târgui. Faceți cum vă spun eu. Gheorghe se urcă în pom, fiindcă vede, iar Manase, că de asemenea zărește puțin, ne ajută să le strângem de pe jos. Apoi, conduși și de ei, ne-om întoarce liniștiți în dormitor. E bine așa?

— Foarte bine, am răspuns noi toți într-un glas.

După acel sobor, am ieșit încet pe porțița castelului și, tremurând de frig și de frică, am trecut drumul și am sărit peste gard în grădina cu pomi. Multe fructe nu mai erau, căci le culesese Lajos, grădinarul. Dar, după spusele lui Manase și Pop Gheorghe, mai rămăseseră totuși atâtea ca să ne putem umple traistele pregătite. Așezându-ne sub mărul în care s-a urcat Pop Gheorghe așteptam cu inimile bătând de frică și de emoție căderea darurilor de sus. După câteva minute, liniștea nopții a fost sfâșiată de foșnetul frunzelor și de pocnetul merelor, care cădeau în jurul nostru. La zgomotul făcut de fiecare măr căzut, noi ne aplecam și îl culegeam grăbit din iarba mărunță, pe pipăite. Erau pomi mulți. Pop s-a urcat și în al doilea măr, apoi în al treilea. Fețele de pernă ne erau acum doldora de mere. Atunci David a strigat scurt:

— Dă-te jos, măi Gyuri, că-i destul.

Dar când Pop se cobora din pom, din liniștea nopții țâșni glasul mânios al grădinarului:

— Stați, că-i vai de Dumnezeuul vostru! Care sunteți acolo?

Pop, auzindu-l pe Lajos, de frică s-a rostogolit din pom cât a fost de lung și l-am auzit îndată văitându-se înfundat. Își scrântise un picior.

La strigătul grădinarului, de frică am luat-o razna prin grădină cu pernele pline de mere în brațe, lovindu-ne când de un pom când de altul. Pop s-a târât și el după noi. Eu, în fugă, am agățat fața de pernă de un ciot și am spintecat-o, iar merele s-au împrăștiat pe jos. Mânios, am început să le adun, dar n-am strâns decât două-trei și grădinarul, cu tot întunericul, ne-a dibuit. Atunci și-a dat seama că hoții sunt orbii din școală.

Ne-a strâns pe toți la un loc, ne-a luat merele și le-a deșertat pe iarba udă.

— Să vă fie rușine, măgarilor! Stați voi numai că vă potcovesc eu mâine la domnul director! Dar să vedem care-s tâlharii!...

Și, luându-ne pe rând:

— Băraianu, David, aha, Manase, Zaharie și Pop Gheorghe-șeful scuturător. Și ăstalalt mic? Tu, mă Blăjene, mucosule, așa cât ești de mic te-ai apucat de hoții? Noa, așteptați voi numai, că ne socotim noi mâine! ne-a amenințat el trăgându-ne de urechi.

Simțindu-l așa de furios, l-am rugat cu toții să ne ierte. Să ne ia merele, dar să nu ne spună directorului. Știam bine că, în asemenea cazuri, domnul Halarevici se face foc și dă cele mai aspre pedepse.

Dar Lajos a rămas neînduplecat și surd la rugămințile noastre. După ce ne-a scos din grădină cu fețele de pernă goale, a mai strigat o dată:

— Hoților și tâlharilor ce sunteți! Las' că v-arăt eu vouă, orbii dracului!

Îngroziți de amenințarea grădinarului, cu fețele de pernă goale, dar plini de zgârieturi, ne-am îndreptat încet spre dormitor, fără a rosti vreo vorbă. Am îmbrăcat pernele și ne-am culcat. Cum vor fi dormit ceilalți în noaptea aceea, nu știu, dar eu unul nu am putut așipi până aproape de zorii zilei. Tremuram de frică și mă gândeam la rușinea ce voi păți în ziua următoare, când Lajos îi va descoperi directorului fapta noastră.

Obosit de nesomn și de atâtea gânduri negre care mă măcinaseră aproape toată noaptea, dimineața nu am știut ce să fac, unde să m-ascund. La fel și ceilalți, erau ca fierți și nu vorbeau nimic cu colegii din dormitor. La ceai nu s-a întâmplat nimic deosebit. Dar, după dejun, urma obișnuita inspecție a directorului la haine și la ghete. Așezați pe două rânduri, îl așteptam să vină. Auzindu-i pașii apăsați și vocea schimbată, am înțeles că a aflat pozna cu merele. Tremuram din tot trupul.

— Tu, Willy, n-ai un nasture, s-a răstit el mânios.

Willy a tresărit, semn că a înțeles ce-i spune.

— Și tu, Gheza, te-ai tăvălit prin tină cu porcii, a spus el și mai furios.

Și așa, le-a găsit aproape la toți lipsuri.

A mai pufnit pe nas, s-a mai plimbat prin fața rândurilor. S-a întors și s-a sucit, până a tunat:

— Ascultați, băieți! În școala noastră se află o bandă de hoți și de potlogari.

Auzindu-l, m-a săgetat gândul că va afla și tata de isprava făcută și va fi vai de cojocul meu.

— Da, mă! Aici în școala noastră sunt hoți. Să iasă un pas în față cei care au fost azi-noapte la furat mere.

N-am îndrăznit să mă mișc din loc. Tot mai nădăjduiam că nu mă va descoperi. Dar domnul director, văzând că nu se clintește nici unul, a venit la fiecare vinovat și l-a scos el din rând. Îi rostea numele în auzul tuturor și-l dăscălea cu o voce din care puteai simți ușor că e cătrănit. Ajungând în dreptul meu, m-a prins de urechi:

— Și tu, mă potlogarule? Și tu ai furat mere? Cât te-am lăudat tatălui tău! Să-ți fie rușine, doar ești băiat mare, elev în clasa a patra!

La urmă a venit și sentința:

— Voi, cei care ați furat mere nu veți primi timp de patru săptămâni prăjitura de duminică și pâinea de la ora zece! Și, bineînțeles, veți căpăta note proaste la purtare.

Apoi a plecat lăsându-ne amărâți și necăjiți. Ne-am dus fiecare în clasele noastre, unde ne-au luat în primire și profesorii, spunând că suntem o rușine a școlii și că nimic nu e mai rău decât minciuna și hoția.

Directorul și-a ținut cuvântul, silindu-i pe oamenii de serviciu și pe supraveghetori să aplice întocmai pedeapsa dată de el. Duminicile când se împărțeau prăjiturile noi le adulmecam cu nările aroma și sughițam în sec. În duminica întâi nu, dar în următoarele vecinii mei de masă îmi dau când unul când celălalt să mușc și eu din dulciul servit.

Într-o duminică s-au servit la masă, ca desert, mere. Firește, nouă nu ni s-au dat.

— Astea îs culese de David, Manase și Blăjan, a zis directorul care era de față.

Noi am înghițit și palma asta.

Cu gustarea de la ora zece, lucrurile au rămas ca mai înainte. După plecarea directorului de la masă, oamenii de serviciu ne vârau în buzunar bucata de pâine, șoptindu-ne:

— Mergeți repede și vă ascundeți! Să nu vă prindă ăl mare, că apoi îi vai de capul nostru, cu voi cu tot.

Cu greu au trecut cele patru săptămâni.

Înfruntările n-au conținut tot timpul. Care cum se supăra puțin pe noi, ne-o arunca în obraz: „Hoții la mere!” Ori: „Placu-ți, loane, merele?” Noi tăceam, că nu aveam ce să le răspundem.

La o oră de aritmetică, nu știu cu intenții sau fără intenții, profesorul ne-a pus să rezolvăm următoarea problemă: Într-o livadă sunt zece meri. Fiecare dă cincizeci kilograme mere, pe care omul le pune în lăzi și le trimite la oraș. Să se afle câte lăzi trebuiesc dacă într-una încap șaiszeci de kilograme.

— Să socotească Ion Blăjan, m-a provocat profesorul pe mine.

— Blăjan nu pune merele în lăzi, ci în fețe de perne, a spus în șoaptă un coleg.

Eu am înghițit-o și pe asta și am făcut socoteala, ferindu-mă să spun cuvântul „mere”: zece ori cincizeci fac cinci sute; cinci sute împărțit la șaiszeci ne dau opt. Adică trebuie opt lăzi și mai rămân douăzeci kg.

— Rămân pentru banda lui Blăjan, a spus iar colegul hâtru.

La împlinirea sorocului, dimineața, am fost adunați pentru inspecția obișnuită. Domnul director n-a uitat să ne facă și acum de rușine în fața colegilor. Cei care am fost la furat a trebuit să ieșim în fața rândurilor și să rostim după el: „Cine face ca noi, ca noi să pățească!” Noi am spus.

— Bine, mă, dar asta să vă fie de învățătură! Și să nu mai furați nici cu gândul!

Multă vreme mi-a rămas în minte această întâmplare și cu greu mi-am revenit la firea mea zburdalnică de mai înainte. În zilele care au urmat, domnul Halarevici, la ore, a fost tot atâta de atent și drept, cu noi, ca și cum nu s-ar fi petrecut nimic deosebit.

Directorul părea a fi uitat cu totul rușinea ce o adusese pozna noastră pe obrazul școlii. Eu însă abia acum îmi dam seama câtă supărare i-am făcut și câtă amărăciune a înghițit pe urmele ei. Mă urmărea și ziua și noaptea și în curte și la lecții. Bunătatea lui era acum o continuă mustrare. Aș fi vrut parcă să-mi tragă o bătaie. Ei, apoi, mai era tata. Îl știam om drept. „Ce-mi va face acum, când va afla isprava la care fusesem și eu părtaș?” Și isprava nu era așa o nimica toată. „Mi-am mâncat omenia înaintea lui!” îmi ziceam eu. Mă și simțeam prins în cleștele lui, zgâlțâit și ocărât.

Destul că, pe lângă toată sârguința ce o arătam, începusem a șchiopăta la învățătură. Nu mai aveam nici siguranța mersului la masă, îmi vărsam mâncarea din lingură. David îmi era prieten bun. El ne dusesse la furat. Acuma îl suduiam în gând, și-l ocoleam chiar. Căutam o ieșire din strâmtoarea asta și nu o găseam. Doar cântatul din gură și la vioară mă

mai făcea să uit necazul ce a dat peste mine. Cântam acum doinele parcă mai duios. În ele îmi vărsam focul neliniștii.

Într-o seară stam singur pe balcon și cântam din gură: Arde-mi-te-ai codru des. Când am tăcut, am auzit un glas. Venea din curte.

— Ăsta-i Blăjan!

Era domnul Butaș. A venit la mine și m-a pus să-i mai cânt și alte doine.

— Facem cor, Blăjene, și tu ai să fii solist, mi-a zis el și a plecat. Ce este corul știam: solist însă nu-mi puteam închipui ce e. Dar am simțit dintr-odată că e ceva care mă va ajuta să scap de gândurile urâte ce nu-mi mai dau răgaz nici o clipită.

Încă în ziua următoare ne-a strâns în sala de mese, ne-a împărțit pe voci și a început pregătirea. Învățam Cântec ciobănesc de Ivela. Pe mine m-a instruit separat. Îmi plăcea melodia și cântam din toată inima. A urmat apoi ansamblul. Peste murmurul vocilor se înălța glasul meu, la început tremurat, apoi tot mai limpede și mai sigur: Am o turmă foarte mică Și cu dânsa-s mulțumit.

Am repetat cântecul de mai multe ori, l-am repetat până ce domnul Butaș a spus: Acuma-i bine, copii!

M-a urmărit cântecul toată seara aceea. Îl murmuram. Și, minune! Pozna cu merele mi-a ieșit din cap. Cântecul îmi alungase gândurile de parcă nu s-ar fi petrecut nimic.

Apoi, la o repetiție, ne-a ascultat directorul, care, la sfârșit, s-a apropiat de mine, m-a bătut pe umăr și a exclamat:

— Așa, da, Blăjene!

După vacanța de Crăciun, n-am mai auzit glasul blând al lui badea Gheorghe. Și cât de rău mi-a părut după el! În locul lui a venit un supraveghetor, Ion Frisăcan, un adevărat badea Cuculău al doilea, un bețiv fără pereche. Necunoscând regulile din școală, ori părându-i-se că nu-s bune, făcea altele, după capul lui. Ne bătea și ne înjura în toate chipurile. Pentru orice fleac fugea la director, făcând din țânțar armăsar. La început, domnul Halarevici i-a dat crezare în toate și s-au pus amândoi pe capul nostru, de nu mai știam cum să ne purtăm. Îngroziți, ne venea să ne luăm lumea-n cap. Frisăcan, cu mintea mereu tulbure de băutură, era cu adevărat un om nesăbuit. Duhnind a rachiu, intra în dormitor sau în sufragerie și, de îndată ce trecea pragul, striga la noi:

— Liniște, ordine și curățenie! și, amețit cum era, ne plesnea fără nici o vină, și pe cei mari și pe cei mici.

Nu-i de mirare că elevii i-au făcut un cântec, pe care îl spuneam în gura mare:

Frisăcane, câine rău, Tune dracu-n capul tău, De când ești în institut, Multe rele ne-ai făcut.

Eu l-am cântat pe melodia unui cântec. M-a auzit directorul și m-a luat la întrebări:

— Ce „rele” ți-a făcut?

Eu am încremenit mai întâi, apoi am răspuns:

— M-o bătut!

S-au făcut cercetări, adică au fost întrebați și alți școlari. Ba directorul l-a prins o dată când îl căftănea pe unul. Atâta i-a fost, că l-a măturat din școală.

Se apropia vacanța de Paști. Eu o așteptam cu nerăbdare. Corul, cu locul meu de solist, îmi redase îndemnul și la învățătură. Acuma putea să vină și tata că aveam cu ce să-l aștept. De data aceasta n-am mai rămas în școală, căci tata, îndemnat desigur de mama, a venit și m-a luat acasă. Mergând cu căruța, am vorbit multe de toate, povestindu-i noutăți din școala noastră. Mă frământa gândul să-i spun întâmplarea cu merele. Mi-a venit până pe vârful limbii de multe ori, dar am înghițit-o de fiecare dată cu câte un cocoloș de salivă. „Să-i spun, să nu-i spun?” m-am tot întrebat eu până ce odată am rupt-o și am început:

— Tată, să mai știi una...

— Ce să mai știi, dragul tatii? m-a întrebat el.

— Apoi, am luat-o eu pe departe, la învățătură ai văzut că am numai note bune și ți-a plăcut, la cor m-ai auzit cântând solo și m-ai laudat. Să știi însă că am făcut și eu una deocheată.

— Ce-ai făcut, dragul tatii?

— Am furat mere!

— Ai furat... a repetat el cu glas schimbat.

L-am spus apoi toată tărășenia de la început și până la sfârșit, având însă grijă să-l scot vinovat pe David, care era mai mare și care ne îndemnase pe toți să facem trebușoara asta...

Tata a oprit căruța, s-a dat jos, m-a scoborât și pe mine și mi-a zis:

— Pe domnul Columban l-am suduit numai fiindcă te-o tras olecuțică de urechi. Acuma ție ce să-ți fac?

Eu am început să plâng.

— La o rușine ca asta nu m-am așteptat de la tine. Ce-a zice mumă-ta când i-om spune? Sor-ta? Iovu? Să furi!? Cine fură ajunge la temniță! Dar îi mare lucru că mi-ai spus-o.

La mama nu m-am gândit. Nu m-am gândit nici la sor-mea. Îmi dam seama ce înseamnă să furi. Auzisem și de închisoare. Știam că pe hoți îi duc jandarmii legați cu lanțuri de mâini și de picioare. Acum mă simțeam

tare vinovat. Îmi părea rău că m-am lăsat dus de colegi la fapta aceasta. Mă întrebam ce să mai spun, ce să mai fac să scap de greșeala pe care o săvârșisem. „Mama! Ce va zice mama? Sor-mea! Mă alungă de la casă! Nu! Mă iartă! De bună seamă mă iartă!” am socotit eu. „Dar lovul!? Cum să mă întâlnesc cu el? Are să le spună și celorlalți copii! O să strige după mine pe uliță Hoțu de Blăjan!” în capul meu fapta a luat proporții. M-am și simțit între jandarmi legat și pornit spre închisoare. Am început să plâng cu sughituri.

— Să nu mă spui la nime, l-am rugat eu pe tata. Am ajuns în sat. Acolo ne-am întâlnit cu mătușa Maria, care ne-a întâmpinat cu veselie:

— Bine că ai nimerit, tete! Dă-i drumul mai iute la cal, că Maria ți-o făcut un ficior!

Eu mi-am dat seama numaidecât că vestea asta i-a alungat din gând tatii fapta mea. M-am bucurat mai mult că mă vedeam scăpat din încurcătură decât că mai aveam un frate.

Tata i-a dat bici lui Tomla, care a ținut-o într-un galop, până în poarta noastră.

La intrarea în curte ne-a ieșit în întâmpinare Ana, strigând din toate puterile:

— Haideți că de-abia v-am așteptat! Avem un copil mic!

Când am intrat în casă, mama era încă în pat și, apropiindu-mă de așternutul ei, m-a sărutat zicându-mi:

— Bine că ai venit, dragul mumii, că mi-a fost tare dor de tine! Să știi că de acum ai și un frate.

Auzindu-l scâncind ca o broscuță, am dorit să-l pipăi, dar n-am îndrăznit. Pe mine mă muncea gândul: „Mă spune, nu mă spune?” Tata a luat însă copilașul și fără să-l lase cu totul din mâini, mi l-a așezat pe brațe, zicându-mi:

— Noa, dragul tatii, ține-l bine, dar să nu-i bagi degetele-n ochi! De acum să știi că nu ai numai surori, ci și un frate.

Mia, care se tot învârtea în jurul meu, s-a grăbit să-mi spună:

— Îl cheamă Traian!

Mare veselie a fost în casa noastră, că mai aveam un fecior. Pe mine m-a scos din încurcătură, mi-am dat seama că tatii nu-i mai arde de fapta mea!

— Da Traian vede cu ochii? am întrebat eu cu jumătate de glas pe sor-mea Ana după câțeva vreme.

— Vede, mi-a răspuns ea.

— De unde știi că vede?

— Ochii îi sunt limpezi. Îi închide și-i deschide când trecem pe lângă trocuță. Și-i întoarce după noi încoace și încolo. Îi mișcă degetele în fața lui și el zărește. Îmi zâmbeste, m-a lămurit sora mea.

Într-un fel m-am bucurat, într-altul m-am întristat. „Vede și el ca și Ana, ca tata și ca mama, ca Iovu. Toți văd cu ochii, numai eu nu. Mi-am pipăit pleoapele, le-am apăsă cu degetele, le-am deschis, am încercat din nou să prind și eu zarea cu ochii. În zadar. „Eu n-am să văd niciodată!” mi-am amintit osânda deslușită de învățătorul nostru în clasă la lecție!

Când îl auzeam pe Traian plângând, mă duceam la el să-l opăcesc. Acum știam că pe frățiorul meu nu l-a adus moașa satului din apa Târnavei, ci că s-a născut în casă la noi.

Trecând vacanța, m-am întors la Sâncrai. În primele zile de școală, domnul director ne-a adus o știre care multora le-a umplut inimile de bucurie. Ni se spunea că noua clădire a școlii se va termina curând, așa că, în toamna viitoare, vom deschide anul la Cluj.

Auzind această veste nu știu de ce nu mă puteam bucura deplin. Poate fiindcă mă îndepărtam de casă, poate mai era și altceva. Dar eram trist, gândindu-mă la plecarea din această școală, așezată într-o minunată grădină, plină de liniște și grai de păsărele. N-am avut vreme de gânduri și socoteli, că învățătura nu ne da răgaz. Ne-a luat cu zorul și în atelierul școlii. Doamna Halarevici își da seama că, în lipsa ochilor, noi aveam mare nevoie de pipăit. Forma obiectelor cu contururile lor, aplicațiunile de pe ele pot fi percepute prin simțul tactil. Astfel deosebeam un măr de o pară de aceeași mărime și greutate, un ban de metal de un alt obiect asemănător. Descriam asperitățile de pe lucruri. Profesoara noastră ne pune la felurite și variate asemenea încercări, căutând să ne dezvolte și să ne cultive acest simț. Executam figuri și obiecte folositoare din lut, din resturi de stofă, din fire de trestie de China.

O oră de atelier a doamnei Halarevici ne transpunea cu ajutorul pipăitului în mijlocul lucrurilor înconjurătoare, ne da mulțumirea nu numai de a le putea cunoaște, dar și de a le executa cu mâinile noastre.

Jecov, bulgar de origine, avea o colecție întreagă de ulcele, farfurii, fructe, șoricei, iepurași, pui, toate modulate din lut. Manase se lăuda cu seria de pantofi de casă și mai mari și mai mici, confecționați din resturi de stofă. Keller Ilona tricotase fulare, mănuși, ciorapi și chiar pulovere.

Am lucrat cu toții și cu lut, și pantofi din resturi de stofă.

Eu mă căzneau de mai bine de o lună să împlutesc un scaun de trestie. Îmi adusese doamna Halarevici unul gata făcut, pe care l-am intuit cu dânsa până în cele mai mici amănunte. Apoi mi-a dat cadidul de lemn și legăturile cu fire de trestie. Am luat unul și, cu patru mâini, două ale mele

și două ale profesoarei, l-am pus în țesătura scaunului. Am lucrat apoi singur. Îi făcusem șezutul. Mai aveam spatele. Îmi plăceau și orele de clasă, dar aici lucram cu și mai multă tragere de inimă. Simțeam că execut un lucru de mare trebuință omului. Mă închipuiam un mare meșter, într-un atelier, unde să vină lumea să-mi comande scaune și eu să le confecționez, și așa să-mi câștig pâinea de toate zilele. Eram destul de mare ca să fac asemenea socoteli. Sfârșisem doar clasa a patra. Vârsta o aveam și mai mare cu vreo doi ani.

Cele vreo șase săptămâni, cât mai aveam până la sfârșitul anului, au trecut pe nesimțite. Examenul, tot așa, nici nu știu cum s-a desfășurat. Am răspuns la două trei întrebări, am cântat solo și în cor, am ascultat câteva poezii, apoi l-am auzit pe domnul Halarevici spunându-ne la revedere pentru la anul.

Acum simțeam un amestec de bucurie cu păreri de rău: mă bucuram că merg acasă și mă întrista gândul despărțirii de colegi, de profesori, de scaunul confecționat de mine, care rămânea în atelier.

Anii de școală petrecuți în lumea noastră, a nevăzătorilor, m-au schimbat mult. Întâi mi-au împrăștiat gândurile sumbre, m-au obișnuit cu ideea că am o infirmitate, că sunt orb. Școala mi-a dat și mie „o rază călăuzitoare” cum spusese tata. Mi-am amintit adesea și de vorbele mamei: „Vezi dragul mumii cu gândul, cu închipuirea și ce-ți arată gândul și închipuirea asta-i așa cum vrei tu să fie!” Începusem să-mi alcătuiesc din cunoștințele căpătate lumea gândurilor, o lume a închipuirilor. Acum lucrurile căpătau în mintea mea contururi: mingea este rotundă, rotundul îl întâlneam la minge; casa este înaltă, urcasem scările etajelor școlii; Clujul este departe, străbătusem distanța asta de atâtea ori. Ideea că nu sunt singurul orb și mai ales că nu sunt cu totul dezarmat în fața vieții, începuse să prindă rădăcină în conștiința mea. Orele de clasă și mai ales cele de atelier ne puneau, după cât puteam pricepe atunci, în bună măsură alături de văzători, care nu făceau altceva decât ceea ce făceam noi: trăiau, gândeau, simțeau, munceau, citeau, scriau; mă cerca totuși, arar, dar mă cerca, aleanul după o rază de lumină. „Ce-ar fi ca într-o zi, într-o clipită, să zăresc cu ochii lumea, să-i văd, nu numai să-i simt întinderea fără margini, neastâmpărul, formele, să văd penajul multicolor, strălucirea soarelui!” Strângeam atunci pleoapele peste bulbucii întunecați și rămâneam în lumea ce izbutisem să mi-o alcătuiesc înăuntrul meu.

Tata a venit cu căruța de acasă până la Sâncrai. Aveam un drum lung de făcut până în satul nostru. Când am pornit din curtea castelului, am auzit sunetul pianului. Unul din colegi cânta o sonată de Clemenți.

leșind încet pe poarta școlii, acordurile pianului au răzbătut spre noi din ce în ce mai slabe, până s-au pierdut de tot.

Nici tata nu s-a bucurat, auzind că nu ne mai întoarcem la Sâncrai. Fiind tot mai bolnav simțea că-i va fi din ce în ce mai greu să vină la mine.

Pe drum l-am întrebat de cei de-acasă. Și n-am uitat să-i amintesc de vioară.

— Cetera îi închisă în ladă, așa cum ai lăsat-o, mi-a spus el. Dar tu ai învățat să cânți mai bine? De-abia aștept să te aud. Parcă era pustie casa fără tine și fără ceteră.

Căruța a urcat dealuri, a coborât văi, apropiindu-se de satul și de casa noastră.

Vara aceasta, petrecută în Roșia, mi-a adus multe lucruri noi. Mai întâi vioara. Cântam, cântam și iar cântam. Nu mă mai puteam despărți de ea. Îi întrecusem pe Tăcheș și pe Huiu. Apoi, eu ziceam și alte cântece.

Se strângeau copiii satului în uliță, în dreptul ferestrei noastre, care era deschisă, și mă ascultau. Se opreau și fetele și feciorii. Eu n-aveam de unde să știu ce e în fața casei, că nu-i vedeam și cântam cum știam eu mai bine.

Doar lovul intra în curte și în casă de mă trezeam cu el lângă mine.

Șezătoarea se mutase acum sub fereastra noastră. În serile liniștite, se adunau aici fetele ieșite cu furcile în brâu. Torceau și cântau după cetera mea.

Mili lui Andrei era și ea o bună cântăreață. Cânta după cetera mea și lumea ne asculta mai atentă decât pe popă în biserică.

Uneori ieșeam din casă, ziceam din fluier și lumea juca în lumina lunii, ori și pe întuneric, învărtite de se cutremurau pământul și casa noastră.

Îmi plăceau așa de mult aceste petreceri, încât, fără să mă las rugat, le cântam tinerilor până ce oboseam de-a binelea. Veneau și femei, ba chiar și bărbați, pe care îi mișca atât de mult vioara mea, încât până la urmă cântau și ei doinele care le răscoleau amintiri din tinerețe. Toată vara, la poarta noastră, seara, a răsunat până târziu cântec de joc, de veselie și de jale.

— Să ne trăiești, mă Ionică! N-am crezut niciodată că un copil orb să ajungă să zică așa de mândru cu cetera. Mare lucru-i școala pe lumea asta, îmi spuneau ei, când, sfârșind, luam arcușul de pe corzi.

Acum eram privit altfel în satul nostru. Mulți dintre cei pe care îi cunoșteam nu mă mai chemau pe nume ci cu „domnișorule Ioane”. Eram mulțumit că pot să fiu într-un fel folositor oamenilor. Le cântam și ei mă ascultau cu plăcere, jucau, chiuiau, se veseleau. Veselia lor era și a mea.

Nu mai eram singur, viora mi-a dat un loc între ei, m-a așezat în rândul lor, cum pe plugar plugăritul îl pune alături de ceilalți semeni ai săi. Infirmitatea îmi era prezentă în gând, dar nu mai era stavilă între mine și săteni. O învinsesem. Nu de tot. De tot, îmi dam seama că nu voi înlătura-o niciodată. Îmi sta în gând și în inimă ca o țeapă care te împunge mereu în deget, fără s-o poți scoate, dar cu care mergi înainte. Acum cântam când din fluier, când din ceteră. Cântam și din gură. Le cântam bucuros oamenilor. Cântam însă mai des când eram singur. Și eu eram mai mult singur, căci căsenii erau duși tot timpul după treburile gospodăriei.

Dar, vorba mamei: cântecul nu ține de foame. Gospodăria noastră era mică, însă tot aveam ce face uneori și eu în ea. M-au luat și pe mine la câmp. M-au dus la cules fasole. Căutam vrejii, pipăiam păstăile, le rupeam și le puneam în trăistuța legată, în față, de gât. Acuma, bineînțeles, veneau alții în urmă să adune ce rămânea de la mine. Asta nu mă descuraja, fiindcă ajutorul meu îl arăta grămada ce o făcusem la marginea locului. Participarea la muncă, alături de părinți, mă încuraja, mă făcea să cred că nu sunt complet dezarmat în fața vieții. Aci, acasă, am întins păstăile la soare să se usuce. Pe mine m-au pus să le răscolesc cu furca, să se prăjească și pe o parte și pe alta. Apoi, într-o zi, a adus mama îmblăciul. Mi l-a arătat cum e, și am prins a bate cu el fasolea.

— Iaca, dragul mumii, acum zdrobește-o tu, mi-a zis și mi-a pus unealta în mână.

Prima lovitură mi-am dat-o mie în cap cu maiul îmblăciului, a doua, tot în cap, în partea cealaltă. Norocul a fost că ciocănelile n-au fost prea tari. M-am ales cu două cucuie. Dar nu m-am dat bătut. Mi-am pipăit cucuiele și mi-am văzut înainte de treabă.

Am îmblătit la fasole, am îmblătit până am asudat. Am îmblătit și pământul gol, pe de lături. Atunci am pipăit în dreapta și în stânga, până am dat iar de fasole și am continuat îmblătitul înainte.

Apoi muma a adus ciurul. Eu adunam pe pipăite cu pumnii de pe jos, îmi umpleam ciurul și mama o vântura, să aleagă boabele din păstăi și din țărână. Mi-a umplut un săcotei ca de o felderă bună, mi l-a aburicat pe umăr și eu l-am suit în pod. După isprăvi ca astea, la masă îmi dam importanța omului întreg. Aveam senzația deplinătății puterilor, a faptului că lucram alături de ei. Voit căutam să nu mă las copleșit de gândul infirmității. Mă simțeam mai sigur pe locul ce-l ocupam, pe mișcări. Găseam fără greutate bucata de pâine, lingura; luam din străchini zeama fără ezitări, până o terminam toată.

Vorbele cu părinții și surorile mele aveau altă rezonanță, mai plină. Întrebam și ei răspundeau cu hotărâre.

— Măine strângem bostanii din cucuruz? am întrebat eu în seara când am terminat de îmblătit fasolea, ca unul care cunoștea treburile casei.

— Îi strângem, mi-a răspuns mama.

Acest „îi strângem” m-a implicat și pe mine în grijile și preocupările căsenilor. Faptul nu că mă măgulea, dar mă făcea să mă simt alături de ei, între ei. Fusesem mai înainte lăsat acasă singur. Singurătatea acasă mă înfrica. Eram mare și doream, simțeam nevoia să fiu socotit vrednic de vârsta ce o aveam. Participarea la treburile gospodăriei îmi umplea tocmai acest gol din gândurile mele.

În anul acela, vacanța mea s-a prelungit mult, că școala noastră mutându-se în clădirea cea nouă din Cluj și-a deschis târziu porțile. Până la plecare, am mers cu lovu la școala din satul nostru, unde am ascultat cu interes lecțiile învățătorilor Răduțu și Munteanu. Eu nu puteam scrie și citi ca ei, dar răspundeam cu multă bucurie la întrebările pe care mi le puneau și mie, fie din curiozitate, fie că voiau-să arate copiilor cum poate învăța un școlar orb. De multe ori, auzindu-mi răspunsurile, domnul Răduțu mă dădea drept exemplu elevilor lui ca să-i îndemne la învățătură. Totuși, în această școală, mă simțeam stingherit și străin. De-abia așteptam ziua plecării la Cluj, între semenii mei cu care mă înțelegeam mai bine decât cu școlarii din sat, căci acolo era lumea mea adevărată, având aceleași posibilități de joacă și de învățătură.

Căzuse de câteva zile lapoviță când am plecat spre Cluj. Drumul era desfundat. Tata, bolnav. Nu putea porni la drum cu mine. Mama însă n-a stat mult pe gânduri, ci chemându-l pe unchiul Barboș, l-a rugat să mă ducă la Cluj. El a primit bucuros să facă acest lucru, și am pornit la drum.

De mult nu mai fusesem în tren. Trecuseră patru ani de-atunci. Acum, stând pe bancă între ceilalți călători, mi se părea că mă găsesc pentru prima oară acolo. În legănatul vagonului, gândul mă purta înapoi la ziua în care m-am rupt dintr-odată din brațele mamei și din casa noastră. Ascultând ritmul cadentat al roților rețăiam prima mea călătorie cu trenul. De data aceasta însă nu-mi mai era frică nici de uruitul vagoanelor, nici de călători, nici de freamățul orașului în care abia așteptam să ajung. Schimbând doar din când în când câte un cuvânt cu unchiul Gligor, nici nu știu cum am sosit la Cluj. Ne-am dat jos din tren și am auzit iar zarva orașului. În stradă am luat autobuzul, care ne-a oprit drept în fața institutului nostru. Acolo, am stat o clipă pe loc. Am ascultat, întorcând capul în toate părțile. Voiam să-mi dau seama unde mă aflu și să cuprind

deodată tot împrejurul școlii. Intrând pe poarta clădirii, am pășit încet pe pardoseala curții. Era loc necunoscut. Am pășit cu grijă mare, ascultându-mi tropăiala. În clădire, mirosul de var și de vopsea proaspătă stăruia peste tot. Mi-o închipuiam mare, cu săli spațioase, deosebit de frumoasă. Această casă era școala noastră cea nouă în care va trebui să mă obișnuiesc să umblu, așa cum am făcut când am intrat în vechea clădire a institutului de orbi din Cluj, apoi în cea din Sâncrai.

Portarul ne-a condus în biroul directorului Halarevici care, după ce mi-a făcut formele obișnuite de primire, l-a întrebat pe unchi:

— Badea Blăjan îi beteag?

— Beteag, domnule director!

— Spune-i să n-aibă grijă că-i vedem noi de copil.

— Vă mulțumesc, a mai spus unchiul și am ieșit din birou.

Școala se construise pentru orbi. Totuși, pentru noi n-a rămas decât o mică parte din clădire, căci la etajul întâi se instalase școala surorilor de ocrotire, iar jos era un fel de azil pentru mamele cu copii din flori.

M-am dus în dormitorul nostru, o sală mare, cu paturi multe. Acolo erau adunați toți colegii. Reîntâlnirea ne-a bucurat, dar ne simțeam stingheriți în această clădire necunoscută. Amestecându-mă printre ei, limbile au început a ni se dezlega. După strângeri de mână și schimburi de vești și povești, veselia și larma a început, ca în alte dăți și a ținut până seara târziu. Cu vechii mei prieteni Gheorghe, Alexe și David am umblat zile de-a rândul prin toate cotloanele clădirii.

Am început a mă obișnui cu topografia locului, așa încât în scurt timp am ajuns să cunosc ca și când aș fi locuit acolo de când lumea. Un lucru însă nu-mi plăcea: la etajul al doilea dormeam și învățam, iar sala de gimnastică, tipografia și atelierul de perii se găseau tocmai la demisol; la parter erau cancelaria directorului și sufrageria. Din această cauză urcam și coboram mereu scările. Cu vremea însă m-am obișnuit și cu treptele de ciment și cu balustrada în spirală, de care mă țineam cu mâna și la urcat și la coborât, numărându-i de fiecare dată cotiturile.

Au trecut două săptămâni până s-a deschis noul an școlar. În vremea asta am cotrobăit toate ungherele școlii, am cunoscut personalul, colegii, toți cei pe care îi avusesem la Sâncrai. Am aflat câte ceva despre profesorii care ne vor învăța.

În sfârșit, am început viața de școlari: sculat, culcat, masa, clasa, toate după clopoțel. Clopoțelul era atotștiutor: știa când ne-am săturat de somn, când ne era foame, când ne ardea de joacă, când să intrăm în clasă, când și-au isprăvit profesorii lecțiile. El răsuna pe coridoare și noi tresăream și ne înveseleam când ne chema la recreație și ne posomoram

când suna de intrare la ore. La ieșire ne buluceam printre bănci și năvăleam pe ușă ca scăpați de nu știu unde; la întoarcere însă ne codeam, încetineam pasul, până ce auzeam glasul profesorului care ne zorea.

Clădirea era nouă, preocupările însă tot cele din trecut: română, istorie, aritmetică, naturale, geografie, atelier. Să spun că era ceva monoton și plicticos? Nu! Era o muncă desfășurată într-un ritm ce-i era propriu. Ne obișnuisem cu ea. Eram acum mari și înțelegeam lucrurile ce ni se explicau. Imaginația mai ales da conținut și culoare îndeosebi lecțiilor de geografie și istorie.

Întinderi cu munți, cu dealuri, cu șesuri, cu furnicar de lume, fabrici, trenuri, vapoare, bogății felurite, bătălii în care se încaieră oamenii, se ucid unii pe alții fără să știe de ce, ni le imaginam, dându-le contururi și proporții de basm. Ne lipsea concretul dat de văz, așa că noi înregistram și dimensionam aceste cunoștințe fiecare după puterea noastră de închipuire. Cunoștințele pe care le puteam verifica cu simțurile sănătoase, auz, miros, gust și în special pipăit le înregistram și le rețineam în formele și cu datele lor intuite pe concret.

În locul domnului Butaș a venit, la orele de muzică, domnul Cogan, care cânta frumos din gură, la vioară și la pian. El iubea copiii orbi și îi învăța cu stăruință să cânte în cor și la diferite instrumente. Voia să formeze, în școală, o orchestră mare. Pentru ca muzica să prindă cât mai temeinice rădăcini în sufletele noastre, a intervenit și a obținut pentru noi bilete la toate spectacolele operei. Cât m-a mișcat muzica din Cavaleria rustică, prima operă pe care am ascultat-o! De atunci, dorința de a asculta cât mai multe opere, cât mai multă muzică, mi-a sporit. Datorită profesorului Cogan, această dorință mi-a fost adesea îndeplinită. Așteptam cu nerăbdare serile în care muzica puneă tot mai multă stăpânire pe viața mea de copil orb. Numai atunci mi-am dat seama de nemărginita valoare a școlii, pentru un copil orb, și de imensa importanță ce o prezintă așezarea ei într-un oraș mare.

Continuam cu tot mai multă stăruință lecțiile de vioară. Domnul Cogan se ocupa de mine dezvoltându-mi tainele acestui instrument. Sta ore întregi și îmi dicta note, pe care eu le scriam cu răbdare în sistemul Braille.

Din toamnă, în al doilea an la Cluj, a mai venit o profesoară, domnișoara Florica Sandu.

În multe privințe se asemena cu buna noastră doamnă Halarevici. Din prima clipă a îndrăgit copiii orbi. Făceam cu dânsa fizica. Eram tare fericiți simțind-o printre noi și ascultându-i explicațiile date cu o voce hotărâtă, sub care se ascundea multă bunătate. Când trebuia să facem

experiențe și școala nu avea aparatura, cumpăra cele necesare din banii săi. Și la fizică ne serveam de toate simțurile sănătoase, firește predominând și aici pipăitul. Cercetam mai întâi robinetele și aparatura, intuind-o în amănunt. Prin pipăit încercam să le prindem: mărimea, formele, structura, adică felul cum sunt alcătuite și, bineînțeles, modul de funcționare. Ne ajutam de auz ascultând atent zgomotele pe care le produce ciocnirea cu degetele (o eprubetă, un vas), mirosul intra și el în acțiune, mai puțin, dar ne ajuta să deosebim apa de spirtul folosit la încălzire.

Mi-amintesc, spre exemplu, lecția despre vasele comunicante. Profesoara a adus în clasă tot materialul de intuit. Ne-a dat, pe rând, fiecăruia să pipăim aparatul de sticlă. L-am pipăit și eu și l-am descris: niște tuburi de sticlă, unele mai largi, altele mai strâmte; unele drepte, altele strâmbe; prinse toate la fund de o țeavă.

— Așa este, Blăjene; dar ia ascultați acum și spuneți care este deosebirea între sunetul prim și al doilea.

Am ascultat. A ciocnit ușor vasele cu un bețișor.

— Întâi a sunat a gol, apoi a plin, am constatat noi după auz.

Era necesară această primă precizare pentru a putea urmări experiența. A turnat apa în tubul cel larg. L-am ascultat gălgâitul. Apoi eu am lovit ușor țevicele pe fund și cu toții am urmărit sunetele care se schimbă pe măsură ce apa se urca în sus. Am înțeles că apa turnată în tubul larg a pătruns în toate și s-a ridicat la același nivel în toate tuburile, deși unele erau mai subțiri, iar altele strâmbe și bulbucate la mijloc.

Ne-a repetat experiența cu apă rece. Acum am urmărit-o cum se ridică în toate despărțiturile aparatului după temperatura pereților sticlei. Simțeam în degete cum se saltă în sus răceala. Experiența se putea face și cu apă caldă. La fiecare capitol, la fiecare lecție de fizică, profesoara se folosea, în povestire, de simțurile noastre sănătoase.

Mai târziu, profesoara Sandu a luat în grija sa un elev orb care mai era și surdo-mut, cun nu mai e altul în sud-estul Europei. Se numea Adamescu Vasile. L-am cunoscut și eu și i-am urmărit instruirea. Scris-cititul l-a învățat ca și noi, orbii, în sistem Braille. Trebuia însă nu numai să-i înlocuiască văzul prin pipăit, auz, miros, gust, ci să-i și formeze vorbirea. Pentru aceasta profesoara a folosit mijloace variate, imaginate de dânsa. În timp ce vorbea îi pune degetele lui pe mușchii gâtului ei, pe buze, să le simtă mișcarea, îi dirija limba lui fixându-i-o pe cerul gurii, apoi între dinți și-l pune să facă efortul de-a pronunța sunetul respectiv.

După exerciții îndelungi, copilul a ajuns să pronunțe, e adevărat, cu greu, sunete, apoi cuvinte și în urmă scurte propoziții. Astăzi vorbește aproape corect.

Ne întâlneam prin școală și ne recunoșteam după felul cum îl atingeam, ori îi strângeam mâna.

— Acesta-i Blăjan, îmi zicea el gângăvind când ne întâlneam și-mi puneam mâna pe cap.

Astăzi se află la școala de orbi din Cluj, unde lucrează la tipografie, leagă cărți, face corecturi la scrisul Braille, confecționează perii.

Acest uimitor rezultat, comparat cu rezultatele din alte țări, face o cinste deosebită școlii românești și profesoarei Florica Sandu.

Urmăream atenți lecțiile tuturor profesorilor, dorind mereu să ne îmbogățim cunoștințele, să cunoaștem oameni și întâmplări, să știm cum arată lumea din jurul nostru.

Într-o zi, a intrat în clasă domnul Hurducaciu care era invalid de război. Fiind el însuși suferind, treptat s-a apropiat de copiii orbi, învățându-i cu răbdare și arătându-le multă bunăvoință. În anul acela l-am avut profesor de educație civică. Și, țin minte că, așteptând să intre în clasă, îl auzeam pășind greoi pe coridor, târându-și piciorul de lemn și lovind cu bastonul pardoseala, iar noi ziceam ștângărește:

— Vine Hurdoiul cu buzduganul!

Poate nu ne auzea, ori nu ne lua în seamă. Se așeza la catedră lovind podeaua cu proteza. În timpul orei vorbea cu noi râzând mereu, vrând să ne țină trează atenția. Când era bine dispus, la sfârșitul lecției, ne cânta Cântecul lui Tudor, Doina lui Iancu și altele.

Nu tot așa ne-am împăcat, în anul următor, cu profesorul Boieru, care în clasa a șasea ne învăța matematica. Domnul Boieru, suferind și el, explica lecțiile cu greu. Lipsea de la școală. Uneori când era necăjit ori mânios ne zicea ironic:

— O să ajungeți matematicieni când oi ajunge eu mitropolit!

Ne-a predat cele patru operații cu numere întregi, fracții zecimale, ordinare și puține cunoștințe de geometrie.

Ne da în ore câte una sau două probleme, ni le explica și ieșea afară să tragă o țigară, că era mare fumător.

Eu nu mă prea împăcam cu cifrele. Norocul meu era Willy Wolf. El se juca cu cifrele, dezlega cu ușurință problemele. În timp ce profesorul fuma pe coridor, mă ajuta să-mi fac și eu temele. Nu reușeam întotdeauna să terminăm, căci profesorul Boieru intra pe neașteptate în clasă și cerceta aparatele la care calculam. Mie îmi găsea socotelile neterminate. Mă lovea ușor cu degetele pe frunte, zicându-mi:

— Cap, nu glumă!

M-asculta și pe mine ca să-mi dea note. Am pățit-o o dată mai altfel ca la domnul Perjii cu nucile. M-a pus să rezolv, tot oral, o problemă exprimată în fracții ordinare. Într-o grămadă sunt 12 treimi de măr, într-alta 24 șesimi. În care grămadă sunt mai multe și cu câte mere întregi? Știam ce sunt pătrimile și șesimile. Știam că sunt părți din întreg, că în primul caz întregul a fost împărțit în trei, iar în al doilea caz în șase. Asta o pricepusem. În problemă însă trebuia mers invers, urma să reconstitui din părți întregul. Luat prin surprindere și obsedat de ideea că eu nu prea știu matematică, nu mi-am dat seama de asta. Era de ajuns să împart douăzeci și patru la șase și doisprezece la trei și obțineam în ambele cazuri cifra patru, deci aveam număr egal de întregi în fiecare grămadă.

— Merele se dau întregi, nu tăiate, am încercat eu o diversiune.

— Ca cele strânse în fețele de pernă din grădina școlii, mi-a spus unul, făcând aluzie la furtul de mere săvârșit de noi mai anii trecuți, așa că am înghițit tot eu gălușca.

Descurajat de împunsăturile tuturor pe tema nepriceperii mele la matematică și neajutat de nimeni am rămas să stau mereu în coada tuturor. Poate, dacă aș fi văzut cifrele cu ochii, nu numai să le simt sub degete, un joc al lor vizual mi-ar fi înlesnit înțelegerea combinațiilor lor, judecățile ce derivau din asocieri și disocieri de mărimi.

La toate celelalte materii eram însă altul, cu totul altul. Fie că explicațiile erau făcute mai pe înțelesul nostru, fie că mintea mea era mai deschisă acestor discipline, le urmăream, în ore, atent și le învățam cu destulă ușurință. Mă atrăgeau îndeosebi povestirile și poezia, deci româna, istoria, geografia, naturalele. Primele le reproduceam, în răspunsuri, aproape întotdeauna îmbogățind textul prins din explicații, citit din cărțile noastre în sistem Braille. Poeziile le declamam frumos, aproape că eram cel mai bun recitator al școlii. De asemenea izbuteam să câștig atenția colegilor când povesteam un basm, conținutul unei povestiri. Educatorii ne spuseseră că neștiința de carte este o a doua orbie. Adică acei dintre noi care n-au urmat o școală sunt orbi de două ori. Văzătorii fără știința slovelor suferă și ei de această a doua orbie. Eu am înțeles îndemnul și l-am urmat din toată inima.

Într-o zi, pe la începutul lunii decembrie, mi-a venit, pe neașteptate, o veste, care a rupt vremelnic legătura dintre mine și școală. O scrisoare a mamei mă chema că tata e grav bolnav și nu mai are decât puține zile de trăit. Supraveghetoarea, doamna Sfetcovici, mi-a citit, la stăruința mea, de trei ori acele rânduri. Mi se părea că întreaga clădire se dărâmă peste

mine. Cu șiroaie de lacrimi pe față, m-am dus la biroul directorului, arătându-i scrisoarea. Domnul Halarevici a citit-o. A stat apoi câteva clipe pe gânduri. Dar, văzându-mă plângând și tremurând ca zguduit de friguri, mi-a zis cu vocea plină de bunătate:

— Dragul meu, eu îți înțeleg durerea. Nu te pot însă lăsa să călătorești singur pe vreme de iarnă.

După alte câteva clipe a continuat:

— Și de la Blaj cu cine vei merge până la Roșia?

— Cu căruța ori cu sania, am răspuns eu printre sughițuri. Vă rog să mă lăsați acasă, că tata moare.

La început, directorul s-a arătat neînduplecat. Apoi i s-a făcut milă de mine. Mi-a completat biletul de tren și punându-mi-l în mână împreună cu o hârtie de o sută de lei, mi-a zis:

— Uite, măi băiete, eu îți dau voie să pleci, dar să ai grijă să nu ți se întâmple ceva pe drum. M-ai înțeles? Și vezi că în bilet ți-am dat și o sută de lei ca să ai bani pentru orice întâmplare. Să bagi de seamă cum și cu cine te duci de la Blaj până acasă, căci drumul e greu și zăpada e multă. Apoi mi-a pus ușor mâna pe cap și a continuat: Să te pregătești că eu voi trimite pe cineva să te ducă la gară și să te suie în tren.

Domnul director cu greu lăsa copiii orbi să călătorească singuri.

Mi am strâns în grabă lucrurile și am plecat spre gară cu badea Gorun, om de serviciu. Eram așa de abătut și de absent la tot ce se petrece în jurul meu, încât nici n-am băgat de seamă când m-a luat omul de braț și m-a urcat în vagon. În tren, gândurile negre îmi strângeau sufletul într-o apăsare tot mai dureroasă. Nu vorbeam cu nimeni și n-am răspuns la nici una din întrebările puse de călători. O singură dorință aveam: să ajung cât mai repede la Blaj și de acolo, acasă. Dar drumul parcă nu se mai sfârșea. Plângeam într-una, înfundat cu batista la gură.

La Blaj, un călător care a coborât și el m-a ajutat și m-a dus până pe peronul gării. Aici m-am oprit câteva clipe în loc. Vijelia mă învăluia din toate părțile spulberându-mi zăpada în față. Tremuram din toate încheieturile. Trecusem deodată de la căldura plăcută din tren în spulberul de-afară. Dar cred că tremuram și de sfârșit ce eram și mai ales de frica drumului greu până la Roșia. Căutam să dibuiesc ușa sălii de așteptare ascultând ieșirea și intrarea călătorilor. Am simțit unde e și pipăind peretele, am ajuns la ea și am intrat. Dar nici aici nu era cu mult mai cald, atât doar că nu bătea vântul. Încolo, câțiva oameni, care se plimbau de colo-colo, tropăind din picioare să-și alunge urâtul și frigul. Eu, stând în mijlocul sălii, mă simțeam străin și singur. Mă întrebam ce să fac și încotro s-o apuc? Cum să merg până-n oraș? Nu știam drumul. Pe cine să rog să

mă conducă, dacă nu cunosc pe nimeni? Poate nici vreme nu au oamenii să se ocupe de mine.

Dar când mă credeam pierdut cu totul, am auzit glasul unei femei. Era din satul nostru. Se mutase mai demult la Blaj. Văzându-mă așa necăjit, m-a întrebat mirată:

— Ce-i cu tine aici, Ioane? De unde vii pe vremea asta și unde vrei să te duci?

Auzind vocea-i cunoscută, am tresărit și mi-a licărit un strop de bucurie în suflet.

— Vin de la școală, din Cluj, și mă duc acasă, că tata nu mai are decât câteva zile de trăit.

Nana Anica a lui Alexandru a rămas puțin pe gânduri, apoi m-a luat de braț și mi-a zis cu vocea ei blândă, dar umbrită acum de îngrijorare:

— Hai cu mine, dragă, hai la noi, c-apoi vom vedea ce-om face cu tine și cum te-om trimite la Roșia.

Am ieșit din gara rece cu nana Anica și am mers cu ea pe un drum cu zăpadă până la glezne, din care eu greu îmi trăgeam picioarele amorțite de frig. În camera ei caldă, cu miros de busuioc și de mere coapte, m-am dezmoțit. Am rugat-o să mă ducă la primarul orașului. Dar nana nu m-a dus în seara aceea nicăieri, ci s-a grăbit să-mi dea o mâncare caldă, apoi m-a culcat într-un pat moale. Obosit de drum și sfârșit de gândurile din timpul zilei, am adormit îndată. După aceea m-a dus la primarul orașului.

— Am venit, domnule primar, la dumneavoastră cu ăst copil pe care l-am găsit în gară înghețat de frig și plângând. Îi a lui Blăjan din Roșia. Vrea să meargă acasă că moare tată-so. Eu l-am adus aci și vă rog să aveți grijă de el și să-l trimiteți cum veți putea până în sat.

Apoi nana Anica, strângându-mi mâna, a plecat lăsându-mă în grija primarului. După ce l-am rugat și eu, primarul care-l cunoștea pe tata că-l văzuse la curtea grofului, mi-a zis:

— Nu știu ce să fac cu tine, măi ficiorule, și cu cine să te trimit, că drumu-i lung și greu, cu zăpadă multă! De trei zile tot ninge și nu se mai oprește. N-am sanie la îndemână. N-o am nici pe a mea și nici pe a primăriei. Le-am trimis pe amândouă pentru alte necazuri.

Dar după câteva clipe de gândire, ca și când ar fi descoperit un lucru mare, a zis scurt:

— Stai că am găsit! Am eu un copil de țigan aici, în curte, cu care te trimit pe jos până la Roșia.

Apoi, după ce s-a uitat la ceas, a continuat:

— Acum e ora nouă. Cred că, oricât de încet ați merge, până pe seară tot ajungeți în sat.

Și primarul, fără să mai stea mult pe gânduri, a strigat flăcăiașul care a venit repede în odaie. Domnul primar m-a dat în seama lui spunându-i poruncitor:

— Măi Ilie, mergi cu acest copil orb până la Roșia. Dar să ai grijă cum îl duci, să nu pățiți ceva pe drum, că te omor! Înțelesu-m-ai?

Domnul primar l-a mai dăscălit o dată cum și în ce fel să-mi poarte de grijă. Ilie nu era mai mare decât mine. M-a luat de mână, am ieșit din curtea primăriei și am pornit la drum. Troienele de zăpadă au început încă din stradă, iar vântul huia și ne izbea în față. Ilie mă ținea strâns de brațul stâng, iar eu mă sprijineam cu umărul meu de umărul lui să nu mă răstoarne vijelia, a cărei suflare am simțit-o și mai dușmănoasă în pustiu întins și deschis pe drumul Roșiei de Secaș. Schimbând din când în când câte o vorbă, am tot mers așa multă vreme, rezemându-ne unul de altul, luptându-ne cu grămezile de zăpadă în care intram uneori până la brâu. De la un timp, Ilie mi-a zis:

— Uite, domnișorule, mintenaș suntem la o casă și eu gândesc să ne oprim acolo, că drumu-i greu și-i prea mare zăpada și nu cred că vom putea ajunge până pe seară în Roșia.

Auzindu-l, pentru un moment, am încremenit, gândindu-mă ce voi face dacă țiganul mă lasă în mijlocul acestui pustiu, într-o căsuță unde nimeni nu va ști de mine. Cuprins de spaimă i-am zis rugător:

— Mă Ilie, noi ne putem opri la casa asta să ne încălzim puțin, dar tu să mă duci până acasă, că uite am la mine o sută de lei și ți-o dau ție, iar dacă ajungem la ei, de bună seamă vei căpăta de la mama și o pereche de cioareci.

Ilie, luând repede banii și auzind și de cioareci, s-a învoit.

— Da' ui' că am ajuns la casă, hai să intrăm să ne mai încălzim oleacă, mi-a zis el.

Tras de mână am intrat amândoi în căsuța de la marginea drumului. Înăuntru era o femeie, care spăla haine. M-a izbit în față o căldură plăcută și un miros acru și înecăcios de leșie, care-ți înțepa nările. Când ne-a văzut, femeia s-a răstit la noi strigându-ne cu răutate:

— Da' ce-i, mă, ce căutați aici pe vremea asta? Dracu vă poartă la drum pe așa fuiagă?

Ilie nu s-a speriat de vocea aspră a femeii, ci i-a explicat cu glas hotărât că din porunca primarului de la Blaj trebuia să mă ducă până la Roșia. A rugat-o să ne lase să ne încălzim puțin că tare-i frig afară și ne-au

înghețat picioarele. Am rugat-o și eu. Dar femeia, uitându-se poate mai bine la mine, a trântit hainele în covată și-a strigat și mai tare la noi:

— Tulai, muma me! Doamne ferește! Mie nu-mi trebuie orbi în casă! Mi-i tare frică de orbi! Ia-l și du-l unde-i știi! Du-l mai iute, să nu-l visez la noapte, trăzni-te-ar, țigane, cu el cu tot!

Eu, auzind-o, am început a plânge și pentru cuvintele grele dar mai ales pentru că nu-mi venea să plec din căldura camerei. Eram toropit de oboseală și eram gata să mă lungesc pe jos, dar strigătele tot mai întetețite ale femeii m-au înspăimântat și am prins puteri noi. Ilie m-a scos binișor din casă, zicându-mi:

— Hai să merem, domnișorule, că asta-i femeie rea și nu ne lasă nici să ne încălzim.

Abia am făcut un pas prin frigul de afară și vântul ne-a izbit iar în față zăpada spulberată. Am pornit încet mai departe prin nămeți pe drumul pustiu. Șuierul vijeliei cânta pe mii de strune și ne tăia obraji. Nici țipenie de om pe câmp. Nu se auzea decât croncănit de ciori și glasul răgușit al coțofanei, care trecea grăbită în zbor pe deasupra noastră. De sus, zăpada cădea necontenit, iar noi, înghețați, înotam din ce în ce mai greu prin troienele ce se strângeau la picioarele noastre. După o vreme, Ilie mi-a zis:

— Știi ce, domnișorule, sunt aici, în stânga noastră, niște clăi de fân. Eu mă gândesc să te bag într-una din ele și să mă duc singur să-i spun mamei dumitale să te caute aici, că tot nu poți merge până acasă.

Auzindu-l pe Ilie, fiori de gheață mi-au zguduit tot trupul. Mă și închipuiam în claia de fân înconjurat de o haită de lupi, care nu vor avea ce împărți din mine, la noapte. Dar revenindu-mi, am început a-l ruga din nou pe Ilie, făcându-i alte promisiuni și mai tari. Țiganul însă s-a oprit pe loc și, vrând să se smucească din mâna mea, mi-a zis aproape plângând:

— Eu nu te mai pot duce, domnișorule, răbda-te-ar sfântul, că mi-i tare frig și mie. Dacă mergem tot așa, încet, ne apucă noaptea pe drum și ne mănâncă lupii pe amândoi.

Eu, strângându-l cu amândouă mâinile de braț, i-am strigat disperat:

— Măi țigane, dacă nu mă duci până în sat, te spun primarului și te omoară Auzitu-m-ai? Eu trebuie să ajung acasă.

Nu știu dacă i-o fi fost sau nu frică lui Ilie de primar, dar, văzându-mă așa aprins, mi-a zis mai potolit:

— Noa, hai, hai că merem, domnișorule, numai nu te mânia!

Am pornit iarăși la drum. Ne trăgeam tot mai greu picioarele prin zăpada care creștea din ce în ce mai mare. După spusele lui Ilie ne apropiam de pădure. Gerul mă pătrunsese până în măduva oaselor.

Lăcrimam și simțeam că lacrimile îmi înghețau pe gene. Fața și urechile îmi erau sloi, iar degetele de la mâini și de la picioare nu le mai simțeam. Puterile începeau să mă părăsească. Înaintam tot mai greu, gâfâind de oboseală. M-a cuprins frica. Mă gândeam că mult nu voi mai putea merge. Ilie și el de-abia răzbea să mă mai tragă după el. Acum, Țiganul s-a oprit iarăși și mi-a zis:

— Ui', domnișorule, văd lângă pădure casa lui moș Dinu. Mă gândesc să strig la el. Să te las în grija lui, că, vezi, nu mai poți merge chiar deloc. Îl strig că-i în ușa tindei.

Nu m-am mai împotrivit, căci puterile mi se sleiseră de tot. Ne opriserăm în loc și acum nu-mi mai puteam urni picioarele. Eram o stană vie. Prin vântul care bătea tot mai dușmănos, abia l-am auzit pe Ilie strigând:

— Măi, bade Dinule, măi bade de la hodaie! Hai mă, că este aici un domnișor orb și nu-l mai pot duce, că e înghețat de tot.

Și strigătul lui Ilie a răsunat tot mai deznădăjduit. Vocea lui o întorcea și o învolbura viscolul. Ne țineam de mână și așteptam. Din pădure vântul aducea acum mielul înfiorător al lupilor. Groaza ne-a făcut să strigăm acum amândoi din toate puterile.

— Măi, bade Dinule, măăă... măi ba...!

Vorba n-am mai spus-o decât pe jumătate, că m-am prăbușit grămadă în troianul ce se strângea la picioarele mele. Ce s-a întâmplat cu mine mai departe nu știu. M-am trezit într-o covată mare, auzind vocea lui moș Dinu. Omul gemea și mă freca cu zăpadă pe mâini și pe picioare:

— Săracu', îi înghețat de tot! Doamne ferește, să nu moară aici, la mine!

Auzeam tot ce spunea bătrânul, dar nu știu de ce eu nu-i puteam răspunde, nu puteam rosti nici o vorbă. Am simțit că, ajutat de cineva, m-a așezat în pat și m-a învelit cu două Țoale groase de lână. A făcut foc strașnic în sobă, a ieșit din casă și, închizând ușa încet în urma lui, m-au lăsat să dorm.

După un somn adânc, în odaia bine încălzită, nu știu cât să fi trecut, m-am trezit. Lupii urlau la fereastra casei iar moșul horcăia nepăsător. Șuierul vântului se auzea pe sub streșinile casei, iar dihăniile săreau cu labele pe obloanele ferestrelor. Am sărit și eu ca ars din pat, m-am dus la moș și l-am scuturat strigându-i disperat:

— Moșule, moșule!

— Ce-i? a mormăit el somnoros.

— Scoală-te că vin lupii! Sar pe obloane!

Moș Dinu s-a întors pe cealaltă parte, gângăvind:

— Lasă-i, domnișorule, că doar așa ne fac bandă în toate nopțile.

Săracul, moșul, se vede că era obișnuit cu „cântările” lupilor, căci a ațipit îndată. A dormit mai departe, nepăsător. Horcăitul lui, amestecat cu urletul lupilor, mi-a înghețat și măduva în oase. Au urlat lupii mult de tot, au urlat până ce li s-a urât, apoi s-au dus de la fereastra moșului, lăsând vântul să se vaite și să zgâlțâie obloanele în locul lor.

N-am mai putut dormi până-n zori. Mi-a venit în minte tata. „Poate va fi murit, în timp ce eu sunt oaspe fără voie într-o casă cu totul străină!” am socotit eu.

A doua zi m-am deșteptat târziu, buimăcit și cu furnicări în tot trupul. L-am cunoscut apoi mai bine pe moș Dinu cu întreaga lui familie. Avea doi băieți și o noră. Mi-au spus că Ilie s-a întors la Blaj, fără a mai da de știre mamei unde să mă caute. Toată ziua aceea am petrecut-o la moș Dinu, urmărit de gândul cum să pot merge la Roșia. Dar nu era chip să iasă nimeni din casă, căci vijelia se întetea parcă tot mai tare. Văzând vremea atât de năprasnică, moș Dinu mi-a zis cu bunătate:

— Nu fi necăjit, domnișorule, și nu te mai gândi! Dacă încetează prăpădul ăsta de vreme, îl trimit pe Gheorghe acasă la dumneata să vie careva să te ia cu sania. Până atunci stai liniștit, la noi că nu ne apeși locul.

Cuvintele lui moș Dinu m-au liniștit. Cum n-aveam altceva de făcut, am rămas încă o noapte în familia lui. Ne-am culcat de cum a înserat. Așa se culcau iarna cei din casa lui moș Dinu. La miezul nopții însă m-a trezit iar urletul lupilor. Am stat și i-am ascultat. Nu l-am mai sculat pe moș Dinu. Acuma nu-mi mai era așa de frică, i-am ascultat până nu i-am mai auzit. S-or fi dus de la fereastră. Ori am adormit eu?

A doua zi, vremea s-a mai potolit și Gheorghe, feciorul cel mai mic al moșului, a tăiat drumul peste hotare și s-a dus să-i spună mamei unde i se află copilul. S-a întors și mi-a spus ce a găsit acasă la noi și ce a povestit cu mama.

Cât de supărată a fost biata când a aflat unde sunt! A căzut pe gânduri, cum să mă ducă acasă. Tata murise și fusese înmormântat de câteva zile, iar ea, crezând că n-am primit scrisoarea, nu mă mai aștepta. Aflând de la Gheorghe pățaniile mele cu țișănușul, mama a izbucnit în plâns:

— Dumnezeu să vă dea sănătate câte zile veți trăi, că nu mi-ați lăsat copilul în viforniță pe seama dihăniilor. Eu îs destul de încercată după moartea bărbatului.

Tot plângând, mama i-a pus o pâine și o bucată de slănină în traistă să mi-o aducă mie. Mi-a trimis vorbă prin el că va veni vărul meu, Ionu lui Tămaș, cu sania să mă ia acasă.

În ziua următoare a venit și vărul meu. I-am mulțumit lui moș Dinu pentru omenia și bunătatea lui și am plecat spre Roșia. Am plâns tot drumul. Lacrimile îmi înghețau pe obraz. Acasă, plânsetele au început din nou. Au plâns cu toții, mama, surorile, a plâns și vărul meu și vecinele care veniseră la noi. Mama bocea și striga cât o ținea gura:

— Niculaie al meu, dragul meu, soțul meu ăl bun, o venit Ion! Hai de-l vezi cât e de necăjit. Era să se prăpădească pe drum în cap de iarnă. Ai vait să-l mai vezi o dată înainte de a muri. Ce să fac, Doamne? Ce să fac că înnebunesc! Niculaie al meu! Copiii tăi ăi părăsiți, că n-are cine-i mai milui de-acum în lumea asta!

Tot așa a plâns și s-a zdrobit biata mamă zile și nopți întregi. Uneori, printre lacrimi, îmi povestea cât a suferit tata în ultimele zile și cât de greu s-a despărțit de viață.

„Ei, soarele tău, moarte! Că nu te pot prinde să te pălesc în cap! Rău îmi pare, Doamne, că mor și-mi rămân copiii pe drumuri!”, zicea și întindea mâna după tine, chemându-te într-una: „Ai venit, Ioane? Bine c-ai venit!” Se întorcea apoi spre mine, mă chema la el și-mi poruncea: „Să nu te pună Dumnezeu să cari copilul acum, iarna, acasă, că tu nu-l poți duce înapoi și să alege nimic de el, rămânând pe la ușile oamenilor!”.

Stam și o ascultam pe mama. De dincolo de glasul ei, nu știu cum, dar răzbătea spre mine și vorba tatii. Îmi răsună în urechi limpede. Mi se părea chiar că-i în casă cu noi. Mi-am oprit respirația să iau mai bine seama la mișcările din jurul nostru. Nimic. A fost numai o părere. O părere, dar de multe ori gândul m-a dus înapoi și l-am simțit adesea pe tata lângă mine. Adică stam eu lângă dânsul, în căruță, pe drumul spre Blaj, prin sate după pui; mi-am amintit clipa când mi-a pus în mână fluiera, apoi cetera. Săream de la una la alta: de la întâmplarea cu profesorul Columban, la ziua când am mers, în câmp, alături de dânsul, pe urmele plugului, la felul cum m-a lăsat în Cluj, când m-a dus întâi și întâi la școală. Capul îmi țiuia de întâmplări petrecute alături de tata. Mă podidise plânsul cu sughițuri. Într-un târziu, mama a oftat și a zis:

— Să-l lăsăm, dragul mamei, să se hodine în pământ, că alta nu mai avem ce-i face.

Am tresărit, mi-am șters lacrimile. Am simțit abia acum că cineva lipsea din casa noastră. Mi s-a părut acum că aud pași care se depărtau încolo, pe un drum ce ducea undeva spre nesfârșit. Erau pașii tatălui meu pe care i-am auzit, după asta, încă multă vreme îmi răsună în auz și acum

ori de câte ori mă gândesc la el. Văzătorii păstrează în amintire chipul celor dragi, eu sunetul pașilor lui mari și apăsați.

Din cauza iernii aspre, care îi împiedica pe oameni să iasă din casele lor, nu m-am putut întoarce cu unchiul Gligor la școală decât la sfârșitul lunii ianuarie, lăsând-o acasă pe mama zdrobită de durere.

Ajungând între colegi, cu greu am intrat pe făgașul vieții de școlar.

În vacanța de Paști n-am mai mers acasă. Trebuia să-i ajung din urmă pe colegi, care mi-o luaseră înainte cu învățătura. De ajuns, i-am ajuns, dar la sfârșitul anului școlar n-am mai luat parte la veselia și zbenguielele colegilor. Au sărit, au țipat, s-au bătut în dormitor cu pernele. Una m-a izbit în față. Eu n-am zis nimic. Am tăcut. Nici nu-i auzeam decât așa, ca prin vis. Au venit părinții și i-au dus acasă. Și-au luat unul câte unul rămas bun de la mine. Nu mai așteptam pe nimeni și nimic. Directorul mi-a pus iar în mână o sută de lei și biletul de drum. Badea Gorun m-a dus la gară și m-a suit în tren și așa am plecat spre Roșia, singur. Cel care venea în toți anii după mine, cu sufletul plin de dragoste și bucurie, nu mai era.

În tren, înghesuială mare. Badea Gorun mă lăsase pe coridor, cu cufărul la picioarele mele. Trecătorii se frecau de mine, smucindu-mă când încoace când încolo. Eu tăceam și nu ziceam nimica. Unul s-a împiedicat de lădița mea și a strigat:

— Nu vezi, orbule, că pe aici trec oameni? Ia-ți cufărul din calea lor.

Nu știu dacă a observat că sunt orb, ori a zis cum zice omul în asemenea împrejurări. M-am strâns de m-am făcut și mai mic decât eram și am rămas pe loc. Acel du-te-vino mă dezorienta. Aș fi vrut să mă dau la o parte. Nu știam încotro s-o apuc. Într-un târziu am fost luat de mână de un călător și așezat pe bancă. Tot călătorul acela mi-a suit cufărul pe poliță.

— Mulțam frumos, bade, m-am bâlbâit eu.

— Unde meri? m-a întrebat el.

— La Blaj, i-am răspuns eu.

Și iar a început povestea: Da' nu vezi? De când nu vezi? Și ce faci? Înveți la școală? Cum înveți dacă ești orb? Ai părinți? Ți-a murit taică-tu? Atunci cine îți poartă de grijă?

— Vai de sufletul lui, a răsunit un glas de femeie.

— Na, dragul lelei, na o dărăbuță de pită, mi-a zis alta și mi-a întins-o.

— Nu-mi trebuie, că am și eu, i-am răspuns.

— Atunci na un ban!

— Am și bani.

Ce-o fi socotit femeia nu știu; știu însă că fiecare întrebare, fiecare vorbă mă lovea ca un ciocan în moalele capului. Aș fi vrut să rămân singur. Mă bucuram când unii își pregăteau desagii să coboare, în locul lor se suiau alții, se așezau lângă mine și o luau cu întrebările de la capăt. A fost o călătorie lungă și chinuitoare. S-a găsit apoi, la Blaj, unul care m-a ajutat să cobor din tren.

Acasă, pe toate le-am găsit schimbate. Lipsea stăpânul care să le rostuiască, lucrând zi și noapte. A rămas singură mama să ducă și grijile casei și greul muncii de pe câmp, înfruntând cu dârzenie toate necazurile și toate amărăciunile.

Acum înțelegeam supărările mamei, care era mereu tristă, lipsindu-mă de grija ei de altădată. După moartea tatii, lipsurile au început a-și face loc în casa noastră. Mama a fost silită să-l vândă pe Toma, pentru niște datorii rămase încă de pe când trăia tata. Iar puținul pământ pe care-l aveam, îl lucra ea cu Ana. Mă amestecam și eu în treburile gospodăriei, încercând să dau o mână de ajutor. Nevăzând îi făceam să se împiedice de mine. Nu-mi spuneau „dă-te la o parte ca să nu mă amărască. Munca, necazurile, poate și timpul au început a le cui supărarea care râcăia în inimile noastre. Tata a apărut în gândul și în vorbele noastre tot mai rar.

În zilele senine mergeam cu toții la câmp. Îi luam și pe cei mici, pe Mia și Traian. Îi lăsam la capătul locului și noi ne vedeam de treburi. Acasă, seara și duminica, le citeam din cărțile pe care le aveam de la școală.

În sat mai erau acum și alți copii care umblaseră la școli în oraș. Ei se întâlneau ba la unul, ba la altul, ba la învățător, și stau duminica de vorbă. Numai duminica, fiindcă peste săptămână mergeau la muncă cot la cot cu părinții și frații lor.

Eu îi știam, dar eram atât de amărât că nu m-am gândit la ei. Nu m-au cercetat și nici nu m-au chemat la întâlnirile lor. Învățătorul m-a luat și pe mine printre ei. Le-am cântat, le-am citit și lor din cărțile mele, am discutat cu ei multe, mai ales din activitatea noastră în școală.

— Ce mult poate face școala și dintr-un copil lipsit de vedere! a spus învățătorul.

Cântecul și cititul meu au adus apoi multă lume în casa noastră. Au venit și intelectualii satului care până atunci ne ocoliseră. Mama, căreia nu-i plăcea vioara, nici zarva, văzând cum îi caută și „domnii” casa, zicea câteodată în glumă:

— Vai de mine, măi copile, că și pe nădrăgari i-ai adunat în curtea noastră, de parcă acum aici-i toată mierea din lume.

Aceasta pentru mine însemna mult. Aveam doar șaisprezece ani. Prețuirea atât a mamei cât și a celorlalți din sat nu o luam ca o laudă, ci îmi da încredere în posibilitățile mele de a mă instrui și de a mă socoti în stare să țin pas cu lumea.

Totuși cea mai mare parte din timp am petrecut-o singur. De-abia așteptam acum să vină vremea de plecare la școală. Mă gândeam însă la mama: Ce va zice? Ce va face? Nu mă va reține acasă? Cum va fi despărțirea?

Acum nu mai așteptam ca în trecut scrisoare de la Cluj prin care să fiu chemat la școală. Așa am intrat eu în vorbă cu mama, amintindu-i că vine vremea plecării. Dânsa a oftat lung și mi-a răspuns cu un glas ce venea din străfunduri necunoscute de mine până atunci:

— Dragul mamei, ti-i duce pe drumul pe care ai apucat! Așa a zis tată-tu. Eu îi aud și acum vorba și nu mă pot împotrivi.

Și, într-o zi, pe la începutul lunii octombrie, mama a găsit o căruță să mă ducă până la Blaj. A plâns mult la despărțire văzând că trebuie să plec singur. Nu știi de câte ori mi-a spus:

— Ioane, ioane, să ai grijă, dragă, să nu pățești ceva pe drum. De-acum va trebui să te duci tot singur, că eu-s muiere amărâtă și nu pot veni cu tine. Da' tu ești destul de mare. Bagă de seamă cum umbli și dacă nu știi ceva, roagă-te de oameni să te ajute.

Așa m-a dăscălit biata mamă și ce greu s-a despărțit de mine anul acela. Era îngrijorată să nu mi se întâmple ceva pe drum.

Trecuseră patru ani de când ne stabilisem la Cluj. Trăiam mereu între aceiași colegi.

La Timișoara funcționa pentru orbi un institut cu caracter practic profesional, care le da o meserie: Împletitor de coșuri. Școala din Cluj își îndruma absolvenții acolo.

Și în anul 1928, toamna, mulți dintre băieții cei mai mari au fost trimiși la Timișoara. Printre cei care au plecat au fost și prietenii mei David, Băraianu, Gheorghe Adam și Alexe. În locul celor plecați, au venit alții, mai mici. De-acum noi, cei din clasa a șaptea, eram băieții mari. Mă împrietenisem cu Wilhelm Wolf, coleg de clasă, cu care am urmat școala până la sfârșit.

Surorile de ocrotire se mutaseră din clădirea școlii noastre, dar în locul lor au venit debilii mintali, care aruncau cu pietre după noi, prin ciute. Gălăgia lor neîncetată ne stânjenea lecțiile. Pe lângă supraveghetori, aveam și pedagogi, care se schimbau destul de des, fără să se ocupe prea mult de noi.

Profesorii erau aceiași, în afară de cel de muzică. În locul domnului Cogan, pe care l-am regretat mult, a venit domnul Ijac. Era compozitor. N-a continuat activitatea orchestrei și nici a corului, organizate de antecesorii săi. Așteptam, la început, să se intereseze de elevii orbi, care cântau la instrumente, la vioară, flaut, pian. Dar n-am mai fost luați în seamă.

Eu m-am lăsat, în anul acela, păgubaș de vioară și aproape că n-am mai pus mâna pe ea. Rar de tot am repetat doar cele învățate de la profesorii Butaș și Cogan. Ne-am preocupat mai temeinic de celelalte materii. Lucram și la atelierul de perii. Aici munca ne da satisfacția lucrului săvârșit cu mâna noastră. Ne învăța meșterul Stan, un om foarte de treabă, care-și cunoștea bine meșteșugul și se ocupa de noi cu multă dragoste și răbdare. Aproape orb și el, meșterul Stan era un apărător al cauzei noastre, din care pricină a avut mult de suferit și multe neplăceri cu unii profesori. „În conducerea școlii, orbii trebuie să fie numai ca drojdia în pâine”, susțineau unii. Meșterul Stan, dimpotrivă, spunea că văzătorii să fie câtă drojdie e în pâine. Orbii trebuie deprinși cu toate muncile pe care le pot săvârși ei. Școala are tocmai această chemare, de a-i pregăti pentru fel de fel de ocupații și chiar pentru conducere. Era bun ca pita caldă, dar serios și sever cu toți ucenicii lui, vrând să scoată din ei vrednici meseriași.

Eu apucasem a deprinde meseria destul de bine. Îmi plăcea. O perie de frecat confecționată din rădăcină de pai de orez o făceam numai în douăsprezece minute. La cele din păr de cal, de porc, migăleam ceva mai mult. Aveam pe măsuta din față materialul aranjat, din care luam un mănunchi, îi potriveam grosimea așa ca să încapă în găurelele lemnului. La început a fost greu, le făceam ori prea groase, ori prea subțiri, risipeam firișoarele pe jos. Acum însă totul mergea la sigur. Satisfacția nu era nici ea mică, la sfârșit, când aveam gata făcute 20-30 de perii pe care le predam maestrului Stan.

În ultimul an de școală, am trăit și alte clipe frumoase. Doamna Halarevici, pe lângă lecțiile de limba franceză și germană, făcea cu noi, o dată pe săptămână, ore de lectură. Multe cărți ne-a citit această bună profesoară, îmbogățindu-ne cunoștințele. Între altele îmi amintesc de Cinci săptămâni în balon, Ocolul pământului în optzeci de zile, Cei trei mușchetari. Pe toate le ascultam vrăjiți, căci doamna Halarevici citea frumos și cu suflet, purtându-ne prin lumile fermecate, necunoscute de noi.

Nici lecțiile nu le neglijam. Îmi dam seama că ultimul an de școală va trebui să-l trec tot atât de bine ca și pe ceilalți, pentru a obține un certificat care mă va ajuta mult în viață.

Cântam din gură, cântam din fluier, cântam la vioară, seara, după lecții. După orele de pregătire se strâneau colegii în jurul meu și-mi cereau să le cânt. Eu nu mă lăsam rugat.

Cântam și singur. Îmi cântam mie. De ce? Greu de spus. Cântam ca să-mi astâmpăr aleanul.

O dată am rămas numai eu în sufragerie. Am început să murmur o doină, apoi am cântat romanța Te culci și tu. Când am isprăvit am auzit o rugămintă:

— Să mai cânți, Blăjene, mi-a răsunat în urechi un glas de femeie.

Era Ida. Ida și-a rezemat un cot al mâinii pe umărul meu. N-am mai putut cânta. Când s-a apropiat de mine, nu știu. Nu știu nici cât a stat să mă asculte. Știu însă altceva. Brațele ei mi-au atins obrazii și m-au înfiorat, iar glasul i-a răsunat într-altfel, altfel decât toate glasurile femeiești auzite până atunci. Ida m-a lăsat acolo și s-a dus. M-am dus și eu la culcare. Am dormit tun. În seara cealaltă, după cină, am rămas din nou în sufragerie și am cântat iar. Așteptam ceva. O așteptam pe Ida. Dar Ida n-a mai venit.

Un nou sentiment își făcea cuib în inima și în mintea mea. Nu mai aveam astâmpăr. Eram distrat și la lecții și în discuțiile cu colegii. Mă întrebam mereu ce se întâmplă cu mine, dar nu-mi puteam răspunde. Timpul însă a dezlegat această taină și într-una din zile am început a înțelege: Înmgurea dragostea. În urmă cu doi ani orice voce de femeie îmi era indiferentă, deosebind în ea numai timbrul. Acum însă auzeam glasul Idei și când vorbea și când nu vorbea. Parcă răsuna peste tot pe unde umblam eu. Stătuse aproape de mine, cu cotul pe umărul meu, îi simțisem respirația, glasul. „Oare cum este? Îi frumoasă?” mă întrebam. Pentru cei cu vedere ultima întrebare ar fi fost de prisos. Pe mine, însă, ca de altfel pe toți orbii, întrebarea aceasta mă obseda mereu. Nu iubisem încă.

Întâlnirea cu dragostea a fost însă și dureroasă și hazlie. Firea ei blândă și vocea ei melodioasă mă făceau să mă simt în culmea fericirii ori de câte ori o auzeam, sau când vorbeam cu ea. Ida lucra la spălătoria din școala noastră. Într-o seară, Willy, prietenul meu, și cu mine, ne plimbam prin fața uscătoriei, așteptând, ca de obicei, să deschidă Ida fereastra. Cu inima bătând de emoție mă întrebam dacă ne va vedea sau nu. Fata zărindu-ne, a scos capul pe geam și ne-a dat „bună seara”. Ca la comandă, amândoi ne-am oprit în loc în fața geamului. Cum nu era țipenie de om prin apropiere la vremea aceea, am stat de vorbă cu ea aproape o oră întreagă. Ascultându-i râsul argintiu, îmi frământam gândul încercând să-mi închipui cum arată. Ne-am întins mâna peste fereastră. N-am îndrăznit să-i ating decât degetele.

„Tare frumoasă trebuie să fie”, mi-am spus eu. Nici n-ar putea fi altfel cu asemenea voce ca râsul rândunelelor de la Sâncrai. Eram doi. Eu mă întrebam la care dintre noi ține? Când își întorcea fața înspre mine, eram așa de emoționat și atât de sfios încât mi se părea că trăiesc pe altă lume. Mă gândeam cât de fericit aș fi dacă Ida m-ar îndrăgi! Și, tot râzând cu ea, Willy, mai îndrăzneț decât mine, i-a luat mărgelile de la gât și le-a băgat repede în buzunarul lui. Degeaba l-a rugat fata să i le înapoieze, căci Willy n-a vrut nici mort să audă de așa ceva. Atunci Ida, supărată, ne-a trântit fereastra în nas. La zgomotul geamului, eu am rămas ca trăsnit. Nu m-am așteptat la asta. Eram totuși bucuroși că ne rămăseseră mărgelile.

În dormitor, după ce ne-am dezbrăcat, tot vorbind în șoaptă, luam pe rând unul de la altul mărgelile fetei, le pipăiam și le sărutam cu smerenie, boabă cu boabă. Greu am adormit. În noaptea aceea, m-am gândit numai la Ida. Ba și în clasă. Dădeam de multe ori răspunsuri nesigure, gândindu-mă tot la Ida și la mărgelile ei. O simțeam mereu în preajma mea. Fata era la treburile ei, în spălătorie, iar mie mi se părea că e în urma mea, că se ține mereu după mine. Îmi dam seama că e o năzărire, dar tot nu m-am lecuit. În pașii ce-i auzeam apropiindu-se de mine, în glasurile de femei pe care le auzeam, încercam să o descopăr pe Ida. Făceam ce făceam și treceam pe sub fereastra din care ne-a vorbit. Nu știa nimeni din școală această taină, căci fata nu spusese nimănui întâmplarea de la fereastră. Eu nu-mi mai încăpeam în piele de atâta fericire, dar nu i-am împărtășit nimic lui Willy din gândurile mele. Nici el nu mi-a spus ce vrea să facă.

La câteva zile după aceasta a venit vacanța de Crăciun. Willy a plecat acasă. Boabele de mărgelă înșirate pe ață au rămas la mine. Le-am ascuns ca nu cumva să le găsească domnul Halarevici, care mă prețuia mult, dar nu mi-ar fi iertat o astfel de poznă. De când aveam mărgelile în grija mea, mă țineam tare mândru. Acum eram singurul lor stăpân. Le pipăiam și le sărutam în toată voia, iar gândul îmi zbura tot la Ida.

Dar, ce-mi dă dracul prin gând: să-i trimit o scrisoare lui Willy. Am alcătuit-o în Braille. Am pus-o în plic, fără să fi scris pe el adresa prietenului meu. Prinzând-o cu copci de sârmă la amândouă capetele, i-am dat-o unui coleg care tocmai pleca în oraș, rugându-l s-o pună la poștă.

Mulțumit că am făcut o treabă bună, așteptam acum răspunsul lui Willy. Și răspunsul a venit într-adevăr, dar nu de la el, căci biata scrisoare fără adresă a ajuns tocmai la domnul Halarevici. Poșta luându-se după scrisul orbilor, a întors-o la școala noastră. Și-apoi ține-te copile! Ce-am pățit cu acea scrisoare numai sufletul din mine știe, căci tocmai în ziua de

Sfântul Ion, ziua numelui meu, directorul, care ținea așa de mult la mine, întâlni ndu-mă pe coridor, m-a luat de braț și m-a dus în biroul său:

— Măi Blăjan, ia vină tu încoace!

Eu, auzind vocea directorului, m-am gândit îndată: să știi că-mi dă ceva, că azi e ziua mea. Dar, intrând în birou, vocea lui a devenit dintr-o dată gravă și amenințătoare:

— De câți ani ești tu, mă?

— De șaptesprezece, domnule director, am răspuns eu simțind prevestirea unei nenorociri.

— Așa? Acum ascultă aicea! „Dragă Willy, află că am petrecut sărbătorile cu bine. Și să mai știi, măi frate, că mărgelele Idei sunt tot la mine și le păzesc cu strășnicie. Nu mi le-a găsit directorul, deși-i încornorat de măreț tartorul și nici nu mi-e teamă că le va găsi. Nici Idei nu i le dau. Te aștept cu drag, prietenul tău, Ion Blăjan.”

Citea accentuând fiecare cuvânt tot mai amenințător. Apoi, ajungând la sfârșit, a luat-o de la capăt și a mai citit încă o dată, cu tremur în glas, apăsând cuvintele: Îi încornorat de măreț tartorul. Fiecare vorbă mă izbea în creștet ca o lovitură de măciucă, începusem să dârdâi, să clănțanesc din dinți. Voind să mă trag de-a-ndăratelea spre ușă, m-am împiedicat și-am căzut grămadă jos, pe parchet. Câteva clipe am stat răsturnat. Mi se părea că se dărâmă clădirea peste mine. N-am îndrăznit să mă ridic. Dar directorul m-a trezit la realitate, strigându-mă cu o voce și mai apăsată:

— Scoală-te, păcătosule!

Auzindu-i vocea, m-am ridicat de jos tremurând ca un om cuprins de friguri. L-am ascultat pe director ținându-mă cu mâna dreaptă de marginea biroului.

— Da! Frumos, foarte frumos! Directorul școlii, părintele vostru, care se îngrijește, zi și noapte, să vă pregătească o viață cât mai bună, este „încornorat de măreț și tartor”. Și pentru ce? Pentru că domnul Blăjan și domnul Wolf umblă după fete. Frumos de tot, n-am ce zice.

Și, furios, a venit la mine, m-a prins de rever și a mai spus o dată:

— ”încornorat de măreț și tartor”, directorul! Du-te afară, ticălosule! Să nu te mai văd în ochi!

Nu știu cum am nimerit ușa biroului. Afară mi se părea însă că întreaga clădire se învâртеște cu mine. Urcând scările spre sala de clasă, m-am împiedicat și am căzut lovindu-mă cu capul de balustradă. M-am ridicat cu greu. Pipăindu-mi fruntea însângerată, am suit treaptă cu treaptă, încet, împleticindu-mă ca un om beat. De-abia am ajuns în clasă. Am auzit sunând ora mesei, dar nu m-am dus la mâncare.

După cină, în dormitor, n-am vorbit cu nimeni în seara aceea, ci m-am dezbrăcat și am intrat repede sub pătură, acoperindu-mi bine și capul. Hărmălaia de vorbe îmi făcea bine. Mă simțeam oarecum la adăpostul acestei gălăgii, în dosul ei, ca în dosul unui paravan. Eram bucuros că mă lasă pe mine în pace, că nu mă strigă nimeni. Dacă m-ar fi strigat careva m-aș fi făcut că dorm tun.

Mi-a răsărit în gând și Ida. Nu știu dacă eram ori nu mânios pe ea pentru toate câte mi-au căzut pe cap din pricina mărgelilor pe care le aveam încă în salteaua de sub mine. Dacă o ia directorul la rost și pe ea? m-am întrebat eu. Buclucul în care am intrat căpăta în mintea mea proporții de catastrofă. Ce mă fac? Mă scol și-mi iau catrafusele! Unde? La Roșia? Și ce să-i spun mamei? „Orb, orb, dar te ții de slujnice”, îmi va spune dumneaei.

De dormit, nici vorbă nu putea fi. Toată noaptea m-am zvârcolit în pat, gândindu-mă la cele pe care le pățisem. Îmi răsuna în auz vocea întărită a domnului Halarevici: „Da! Încornorat de măreț și tartor, directorul”. Pe la miezul nopții am ieșit de sub pătură și, trăgând cu urechea să aud dacă toți ceilalți dorm, am băgat ușurel mâna prin deschizătura pe care o făcusem în saltea și am scos mărgelile. Acolo le ascunsesem. În cămașă de noapte, cum eram, și în picioarele goale, am coborât scările tiptil, în curte, m-am strecurat până la uscătorie, am lăsat mărgelile pe marginea ferestrei, apoi m-am întors tot cum venisem, ca un boț, în dormitor.

A venit Willy din vacanță. În timp ce povesteam nenorocita întâmplare cu scrisoarea, l-a chemat și pe el directorul la birou. Ce i-o fi spus nu știu, dar s-a întors ca fiert și timp de vreo două săptămâni n-am schimbat nici o vorbă amândoi.

Directorul, care ne-a fost și profesor de geografie până la sfârșitul anului, nu mi-a pomenit de isprava mea. La lecții se făcea că nici nu mă bagă în seamă. Era, de bună seamă, supărat pe mine.

Dar oricât de dureros capitol a fost sfârșitul poveștii cu mărgelile, pe Ida n-am uitat-o. Îmi era numai frică să nu afle și ea pățania mea cu directorul școlii. Încetul cu încetul am început să uit. M-am apucat de lecții ca și când nu s-ar fi petrecut nimic în viața mea. M-am pregătit conștiincios pentru examenul ultimului an de școală.

Cu Willy m-am împrietenit iar. Umblam mereu la braț prin curtea școlii. În afară de el aveam acum și alți prieteni, mai mici decât mine: Dănilă Roman și Tinca Ion, care, prin sânguința lor la învățătură, au devenit, mai târziu, profesori.

Acum preocuparea de căpetenie mi-a rămas învățătura. Era ultimul an de carte. Sfârșeam ciclul școlii de cunoștințe și cultură generală pentru orbi. Câștigasem gust mai ales pentru lectură și muzică.

Dar pentru astea făcusem mult prea puțin ca să-mi pot rezema nădejile în ele. Mă atrăgea mai ales muzica. Dar aflasem calea lungă și grea pe care ar fi trebuit s-o străbat până să-i dau de capăt: studii secundare, conservator. Orbia n-ar fi fost o piedică. Îmi dam seama de asta. Mijloacele însă mi-au lipsit cu desăvârșire. Chemarea o simțeam în mine. O simțeau și alții, dar cine să se ocupe de „un orb” și încă atâția ani în șir! Biata mamă n-avea nici înțelegerea necesară, nici mijloace materiale, dar mai ales tăria sufletului ei începuse a se clătina. Părinții pusese mari speranțe în școala pe care am urmat-o. Socotiseră că-mi va da posibilitatea să-mi câștig „pâinea cea de toate zilele”, cum îi asigurase și domnul învățător când le-a arătat revista cu poze de orbi ajunși „domni mari”. Îmi dam însă seama că lucrurile nu stau așa și am început căutări noi.

În timpul școlarizării am lucrat în atelierul școlii împletituri și mai ales perii. Ultima era socotită oarecum o meserie, o profesiune a orbilor. Pentru aceasta se instituise un an de practică. Deci mai aveam de stat la Cluj încă un an. Deocamdată însă m-am concentrat asupra pregătirii examenului de absolvire. Examenele le-am trecut cu succes.

La serbare am cântat și eu la vioară o bucată de Danclas, iar din gură o doină prelucrată de Tiberiu Brediceanu: Cine m-aude cântând Zice că n-am nici un gând. Gândul care-l gândesc eu Nu i-l deie Dumnezeu, Că nu cânt că știu cânta, Da-mi mai stâmpăr inima.

Am primit un certificat bun și am fost felicitat de însuși directorul Halarevici și de toți profesorii. Un amestec de bucurie cu tristețe pusese stăpânire pe mine. Întorceam certificatul și pe o parte și pe alta cu satisfacția unui lucru sfârșit cu bine. Îmi îndreptam întreaga mea recunoștință față de toți cei care mă ajutaseră să ajung până aici.

Cu acest simțământ am ieșit din sala de festivități împreună cu colegii și profesorii de care urma să mă despart definitiv.

Școala îmi fusese a doua familie în care mi-am găsit părinți noi și frați buni. Tot atât de buni ca cei pe care îi aveam în Roșia. Aceia miau dat viață, mi-au umplut copilăria de bucurii. Aceștia mi-au sădit în suflet, alături de îndoială, nădejdea și tăria de a apuca pe calea lungă ce abia mi se deschidea în față.

Vacanța de vară a acestui an am petrecut-o tot acasă, în Roșia de Secaș. Ea a constituit pentru mine începutul zbuciumului în care m-am zbătut ani în șir, fără răgaz de o clipă măcar.

Acasă, o mamă istovită de nevoi și amar, de muncă câinească, frate și surori mai mici, sărăcie, sărăcie lucie, peste care eu așterneam un certificat de școală cu note bune.

Eram acum la vârsta când am început să le înțeleg și să le simt pe toate astea dureros de limpede. Infirmitatea mea mă durea. Copiii din sat, la anii mei de atunci, erau stâlpi de nădejde în gospodării. Și eu? Vorbeam cu mama și făceam planuri de unde s-o apucăm și cum s-o scoatem la capăt. Mă duceam cu ea la munca câmpului, unde încercam să-i fiu un ajutor. Acasă se pregătea să pună războiul să țeasă pânză de cânepă. I-am ajutat, învărtind sulurile pe care a învelit firele, apoi i-am făcut la sucală țevi, îi slobozeam opritoarea ca să răsucescă țesătura pe sulul din față. Cădeau atunci vergelele de sub urzeală și eu știam că la a doua trebuia să mă opresc. Pipăiam muchia cu dungi a sulului, îi căutam gurile în care vânam capul opritoarei. Atât puteam face. Stam apoi și ascultam fâșâitul suveicii prin gura pânzei, bătaia brâgilelor, tropotul iepelor, suspinele mamei.

Când a sosit toamna, mama a făcut ce-a putut și m-a pregătit de drum. Porneam la Cluj să-mi completez cel din urmă an, anul de ucenicie. Mergeam cu consăteanul Cristea, student la universitatea din Cluj. El m-a condus până la școală.

După deschiderea cursurilor, am intrat direct în atelierul de perii, pe mâna meșterului Stan. Dânsul m-a ajutat să învăț bine această meserie. La început mi se părea de necrezut că nu mai sunt în clasă și nu mai răspund la lecții. Dar, după o lună de zile, m-am obișnuit de-a binelea cu munca din atelier. Învățam cu răbdare tot ce-mi arăta meșterul, urmându-i sfaturile înțelepte. Mai făceam, în două sau trei ore pe săptămână, noțiuni de tehnologie și contabilitate cu domnul Halarevici, care, la sfârșitul lecțiilor, ne da și el multe sfaturi și îndrumări pentru viață. În glasul lui se simțea o grijă de părinte plină de îndoieli. Îndoielile mi s-au strecurat și mie în suflet.

A trecut anul cu multă muncă și cu puține bucurii, iar la sfârșitul lui, după serbare, directorul școlii ne-a adunat într-o clasă și ne-a vorbit despre multele greutăți ce ne așteaptă în viață. Ne-a povățuit cum să ne purtăm și ce să facem ca să le învingem. Și cât de frumos ne vorbea directorul nostru cu voce solemnă, în care se simțea îndemnul la faptă, la curaj! Ne arăta cum trebuie să ne descurcăm în lume și mai ales pune accentul pe atitudinea ce va trebui s-o avem în societatea văzătorilor:

— Aici, în școală, ați învățat multe și de toate, căci ne-am străduit să vă pregătim pentru viață. Ocrotirea noastră de acum încolo nu veți mai avea-o. Va trebui să vă dibuiți singuri cărările, să vă agonisiți traiul prin

muncă. Văzătorii sunt obișnuiți să vadă orbii cerșind. Voi să dezmințiți această jignire. Să-i uimiți cu dârzenia faptelor. Aceasta vă va aduce stima și respectul lor. Să le dovedeți că-n inimile voastre sălășluiește dorința fierbinte de a fi alături de ei. Sunteți printre primii care urmează să deschideți ochii văzătorilor și să-i faceți să înțeleagă că mila îngenunchează, umilește, vă dezarmează, că voi nu le cereți decât să nu vă înlătore de la atâtea treburi pe care le puteți face ca și ei. Veți avea și insuccese din pricină că nu vedeți. Uneori vi se va respinge și sprijinul pe care-l veți cere. Veți fi jigniți. Voi toate trebuie să le primiți cu răbdare, cu voință, căci până la urmă și picurul de ploaie găurește piatra, dacă lovește mereu în același loc. Luați pe lângă voi văzători și arătați-le că citiți, scrieți, că știți ce e în lume, că le cunoașteți gândurile. Vor rămâne mai întâi nedumeriți, apoi vă vor iscodi ei pe voi. Și mai ales să vă stăpâniți în orice împrejurare, să nu vă agitați, să nu strigați, să vă struniți nervii. Nu e om acela care nu-și poate porunci.

Când a sfârșit, directorul avea parcă altă voce. Simțeam că-l doare despărțirea de noi și-l apăsa teama de cele ce ne-așteaptă în viață. Dar sfaturile date de el, în decursul anilor, mi-au fost mereu călăuză credincioasă.

La absolvirea școlii din Cluj, domnul Halarevici ne-a sfătuit să urmăm și noi institutul pentru adulți din Timișoara.

Plecam deci definitiv din școala unde am petrecut nouă ani. În clipa aceea m-au copleșit amintirile. Văzătorii, că-s văzători, din câte știu îi prinde și pe ei nostalgia. Dar un orb? Mi-au trecut prin gând, până în cele mai mici amănunte, toate întâmplările plăcute și neplăcute, toți colegii, toți profesorii pe care, dintr-odată, i-am îndrăgit în bloc. Am zâmbit când am ajuns la întâmplarea cu pianul, cu domnul Columban, cu merele, cu Ida. Acum mă găseam iar la o răspântie. O nouă răspântie, cu deosebirea că de data aceasta eram conștient de momentul pe care-l trăiam. O mie de întrebări mi-au năpădit mintea, nici una limpede, mai ales nici una cu un răspuns cât de cât luminos. Viitorul? Puteam vorbi de viitor? Un vis în care nu vedeam nimic. Stam pe o bancă în curte, trist și abătut, învolburând în gând nenumărate planuri, nici unul clar, izvorâte din teama pentru viața de mai târziu. Acasă? Ce mă aștepta acasă? O mamă care mi-ar fi dat ochii ei dacă ar fi putut. Altceva n-avea.

După o vreme m-am hotărât să plec la Timișoara. M-am întors în biroul directorului, l-am rugat să-mi facă formele pentru institutul de acolo. Mi-am luat rămas bun de la dânsul și de la profesori, mulțumindu-le din toată inima pentru învățătura și bunele îndrumări ce mi-au dat.

M-am dus pentru vară iar acasă, în Roșia de Secaș. Acolo m-a copleșit amărăciunea căci meseria de perier, învățată la Cluj, nu-mi era de folos. Perii n-aveam unde face, nefiind pe atunci cooperative în care să poată lucra orbii, iar bruma de carte câtă învățasem nu-mi deschidea nici ea un drum în viață. Mai aveam o singură speranță: Timișoara.

Mama, când a aflat că va trebui să mai stau doi ani la Timișoara a izbucnit în plâns. Atâtea necazuri câte au mâncat-o ar fi trebuit s-o împietrească. Eram deci bucuros că mai poate să plângă. Nu voia să audă nici în ruptul capului de plecare. În zilele următoare i-am arătat însă că nu strică să învăț și meseria de împletit coșuri. „Poate asta îmi va da pâinea cea de toate zilele”, am îngăimat eu.

Atunci ea mi-a zis cu o voce abia șoptită:

— Fă cum vrei. Ești destul de mare. Ai umblat prin școli și știi poate mai bine ca mine ce ai de urmat.

Pe la sfârșitul lunii iulie plecam la Timișoara, singur, pentru a nu mă mai întoarce la casa părintească timp de doi ani. Cu îndoială, dar am luat din nou în mână bastonul și am plecat.

Am pornit de la Roșia o dată cu ploaia, care n-a mai încetat tot drumul. Deși era vară, picurii erau reci, ca toamna, ca gândurile mele care-mi strecurau în inimă fiori de gheață. Din teama de necunoscut și de singurătate, ploaia o socoteam de rău augur, o prevestire prăpăstioasă. Făceam socoteli să mă întorc din drum, acasă. Acasă? Dar ce să fac acasă? Mi-am urmat cărarea pe care am pornit și câte nu mi-au trecut prin minte din trecut, din viitor. Viitorul! Ploaia cădea și acum și izbea în ferestrele vagonului. O auzeam mai ales când oprea trenul în stații.

Dar am ajuns la Timișoara. Am coborât din tren. În gară, forfota obișnuită. Loc necunoscut. Loc necunoscut era pentru mine oriunde mergeam. Aici, îndoiala ce mă stăpânea mi-a dat senzația că mă aflu într-un deșert în care nu-mi dam seama cum am ajuns.

Am stat pe peron, în picioare, lângă cufăr, încercând să prind cu urechea cursul șuvoiului de oameni. Voiam să mă iau după oamenii care merg spre ieșirea din gară. S-au oprit doi lângă mine și au început a vorbi. I-am ascultat cât i-am ascultat, apoi am îndrăznit:

— Domnilor, aș vrea să merg la Institutul de orbi, și le-am spus strada.

Au avut amabilitatea de m-au urcat în tramvai și m-au dat în seama taxatorului. Taxatorul, și el binevoitor, mi-a dat loc pe bancă, iar într-un loc, mi-a ajutat să mă dau iar jos.

Eram în fața institutului. Am încercat să mi-l imaginez. N-am izbutit, m-am prelins pe lângă perete lovindu-l cu bățul. Deodată a sunat o

scândură. Ajunsesem la poartă. Am intrat. Liniște. Nici țipenie de om. M-a izbit în nări un aer stătut. Așteptam să apară cineva care să mă conducă la direcție. Am stat mai bine de o jumătate de ceas până am auzit pași tropăiți. I-am simțit că-s de nevăzător. Îmi păreau chiar cunoscuți.

— Domnule! am zis eu când l-am simțit că trece pe lângă mine.

— Blăjan Ion! a răcnit orbul.

Era Băraianu de la Cluj. M-a cunoscut după vorbă. Ne-am îmbrățișat îndelung fără să ne spunem o vorbă măcar. Abia după câteva minute ni s-au dezlegat limbile.

— Ai venit și tu? Sunt aici și David, Alexe, Petruțiu, Willy m-a informat el.

Vestea asta mi-a luat parcă o piatră de pe suflet. „Nu sunt singur”, mi-am zis și m-am simțit parcă în siguranță între colegii cu care am stat atâția ani la Sâncrai și Cluj.

Au apărut ca din pământ și ceilalți. Bucuria ne-a fost atât de mare, încât în ziua aceea nici n-am intrat în atelier. Am stat de vorbă și mi-au povestit de-a fir-a-păr viața din acest institut. Cele auzite m-au îngrozit. Dar eram șase fărtați. Asta m-a liniștit.

După clădirile din Sâncrai și Cluj, spațioase, primitive, aici ne găseam într-un local dărăpănat, cu miros de mucegai ce venea de peste tot. Petruțiu, care avea un rest de vedere, ne-a purtat peste tot și ni l-a descris. Avea vreo cinci-șase încăperi, dintre care una servea de sufragerie, a doua mai mare era atelierul, iar în a treia se dormea tot acolo fiind și spălătorul cu vreo câteva lavoare. Celelalte două camere serveau drept uscătorie și baie. Erau și alte încăperi, mai frumoase, dar au fost transformate în locuință pentru directorul așezământului, încolo... un nuc bătrân în fundul curții străjuia această dărăpănătură.

După ce m-am prezentat la birou și directorul mi-a făcut formele de primire, fără să-mi spună vreun cuvânt de bun venit, de încurajare, am ieșit însoțit tot de Petruțiu. El a continuat să mă pună la curent cu felul de viață ce-l voi duce de aici înainte. Cu un sentiment de dezamăgire mi-am început ucenicia în institutul din Timișoara.

Aici, în afară de atelier, masă, dormit și vorbe răstite, nu auzeam nimic. Domnea o adevărată muțenie. Eram într-o continuă așteptare. Ce așteptam? Nici noi nu știam. Dar nici n-aveam ce să facem. Așa, stam și așteptam.

Disciplina școlii? Mă întreb și azi dacă a existat o disciplină. Colegii mei vechi erau ca și mine amărâți și dezorientați. Ne-am amintit de foștii noștri dascăli: Perju, Spiridon, domnul și doamna Halarevici, domnișoara Sandu, maistrul perier Stan.

Cu cei de la Cluj stam de vorbă și nu ne puteam lămuri ce e în acest institut. Cine-i poartă de grijă?

Nu ne întreba nimeni niciodată ce facem, cum ne simțim. Nu vedea nimeni dezordinea și murdăria în care trăiam. Erau aici bătrâni, orbi, anormali, strânși de prin toate colțurile țării. Fără supraveghere făcea fiecare ce-l tăia capul. Unii, când îi apucau năbădăile, urlau, trânteau, alergau ca scăpați de cine știe unde. Nu era nimeni care să-i potolească.

În sufragerie mesele erau veșnic acoperite cu un strat gros de năclăială de mâncare, adunată de luni de zile. Iar în dormitor, paturile cu saltelele de paie erau îmbâcsite de ploșnițe care ne sileau noaptea mai mult să ne plimbăm decât să dormim. Pe jos, o dușumea stricată, pe care supraveghetorul o mătura o dată sau cel mult de două ori pe săptămână. Stropii de apă cu săpun, vărsați din lavoare, se amestecau cu scuipatul bătrânilor pe care-i auzeam târșindu-l cu picioarele. Dacă n-aș fi fost cu cei de la Cluj, mi-aș fi făcut bocceluța, aș fi luat-o în băț, bățul pe umăr și aș fi plecat pe jos acasă.

În aceste condiții mi-am început ucenicia de coșărcar. Alături de clujeni eram hotărât să o duc la capăt.

În atelier am căzut pe mâna lui Cserveny, bun meșter, dar posac. Parcă nici nu avea grai. Era ca un automat.

În prima zi mi-a dat să sortez nuiele mari, mijlocii și mici, drepte, strâmbe, cu noduri, fără noduri. Am lucrat fără tragere de inimă, dar am lucrat și am izbutit să-l mulțumesc pe meșter.

Făcusem și la Cluj împletituri. Împletisem din fâșii de trestie scaune. Așa, aveam oarecare îndemânare la meseria asta. Am trecut repede la activitatea de bază. Mi-a dat meșterul să confecționez un „coș de transport”. Îl făceam din nuiele rotunde. Pentru asta m-a pus să iau lucrul de-a-ndoasele. A trebuit să desfac unul rău executat. În timpul operației, urma să iau seama cum este alcătuit.

Mi-a adus, după asta, material nou, gata pregătit, mi-a îngăimat câteva îndrumări și a plecat. Scule? Un cuțitaș cu trei muchii și un vârf ascuțit și un ciocănel. M-am dus la fârtății din Cluj, care mi-au explicat mai cu de-amănuntul operația împletitului. Am mai pipăit pe toate fețele câteva coșuri gata făcute, le-am numărat părușteții de la fund, cei din gardini. Erau treizeci și doi. Am pornit la treabă. Cu cuțitașul am găurit, la mijloc, o nuia, în care am vârât alta în cruce, în jurul lor le-am fixat pe celelalte. Era cadrul fundului, părușteții, între care am făcut împletitura. Mai greu a fost până am deprins cum se ascund capetele nuielelor, cum se prinde următoarea ca să nu se vadă și mai ales să nu se desfacă. Cu mâinile făceam țesătura, pipăiam cu degetele firele, urmărind atent

încrucișările ce trebuiau inversate la fiecare rând, iar cu ciocănelul băteam nuielele să se lipească una de alta. Tot așa am urmat când i-am ridicat marginile. Coșul l-am isprăvit mai repede decât s-a așteptat Cserveny. L-a examinat, a mormăit: „Bun, bun. Și o să faci și mai bun!”

Am făcut apoi cunoștință cu mașinile de despicaț. Era o construcție de fier pe care n-am prea înțeles-o. L-am dibuit doar locul unde vâram nuielele, manivela cu care o porneam și o opream. Nuielele se despicau în trei fâșii subțiri, lungi, elastice. Din acest material confecționam lucruri mai alese: panerașe, cufer, mese și scaune de grădină.

În neorânduiala ce domnea în institut orele de atelier erau singurele care ne recreau, ne dau senzația că trăim, că facem lucruri folositoare. Toți șase clujeni ne găsiserăm un loc în care eram mereu împreună. Nu ne feream nici de ceilalți, dar o legătură mai strânsă n-a existat între ei și noi. De altfel, așa era aici: existau numai grupulețe ce-și șopteau tainic poveștile.

După orele de atelier noi, clujenii, ne ascundeam în ciulea cea mică din dosul clădirii, unde ne sfătuiam asupra viitorului nostru. Toți eram preocupați de viitor, de ce vom face după ce plecăm de aici.

L-am scris mamei o scrisoare. M-am ferit să-i arăt starea jalnică în care ne găseam, dar am vestit-o totuși că am căzut din baltă-n șanț și am rugat-o să-mi trimită ceva bani, că multe-mi lipsesc la Timișoara.

Duminicile, Petruțiu mă ducea la biserică, unde am început să cânt la strună, alături de el. Aici am învățat rânduiești și cântări bisericesti, care, mai târziu, la Blaj, mi-au prins bine. Petruțiu mă lua cu el la plimbare prin oraș. Tot el mi-a dictat, în timpul celor doi ani, cât am stat la Timișoara, versurile bisericesti de Cherebețiu pe care le-am transcris în note Braille.

După doi ani am plecat din institut. Mi-am strâns lucrurile, mi-am luat bocceluța și am ieșit în stradă, învățasem două meserii: cea de cantor și cea de împletitor de coșuri. În buzunar aveam doi lei și un pachet de țigări. Am luat drumul spre satul meu, bucuros că scăpam din școala de la Timișoara. Nu știam ce voi putea face; dar mă întorceam iar în Roșia de Secaș.

Când m-a văzut mama atât de jigărit, s-a văitat iar. Apoi, a încercat să mă mângâie:

— Bine c-ai venit, dragul mumii. Și nu fi necăjit, că nu ti-i prăpădi între noi. Apoi îi găsi și tu un loc unde să-ți împlânți rădăcinile. Și-atâta școală cât ai făcut nu te-a lăsa în drum. Să mai avem răbdare.

Cuvintele mamei, în loc să mă mângâie, mă dureau. Mă gândeam mereu la ce voi face de aici înainte. Zile și nopți întregi m-au frământat

cele mai negre gânduri, neștiind ce să fac și încotro s-o apuc. Interesul celor mari pentru orbi s-a oprit în a ne înmâna un certificat. Ce vom face după asta, nu s-a întrebat nimenea. Acum erau în țară orbi cu școală și fără școală, dar cu aceeași soartă. Plasarea în locuri potrivite posibilităților noastre n-a preocupat pe nimeni. Aveam două meserii: perier și coșărcar; pe deasupra cântăreț de strană. Erau ateliere de perii și de coșuri în care aș fi lucrat, dar aveam nevoie de sprijinul unei autorități să ajungem la ele. Se puteau organiza cooperative în care să fim grupați și să nu fim lăsați în bătaia vântului. Noi n-aveam nici priceperea și nici posibilitatea de a porni pe aceste căi.

Ne-au dat un certificat și atât.

Alături de Petruțiu, la Timișoara, învățasem cinurile și rânduielele bisericesti. Am cântat apoi la strană, în sat la noi. Lumea mă asculta cu plăcere. Preotul era și el mulțumit și mă chema la diferite slujbe. Ajunsesem să-i pot ține locul diaconului.

— Ce-ar fi, dragul mumii, dacă ai încerca să capeți un loc de cantor la o biserică din Blaj? m-a întrebat mama într-o zi de sărbătoare când ne-am dus de la slujbă.

Câteva zile mai târziu, am pornit împreună cu mama spre Blaj, să-mi încerc norocul la mai-marii bisericilor.

Era o dimineață însorită. Mergeam amândoi pe jos, desculți, pe drumul plin de praf și de pietre, care ne sângerau picioarele, încălțăminte o desăgisem și o aruncasem peste umăr, să n-o stricăm. Ținându-mă de mână, îmi spunea casele pe lângă care treceam, îmi vorbea despre câte toate din viața satului nostru. Am ieșit la câmp. Apoi am început a urca dealul Cărrilor, oprindu-ne din când în când pentru a ne șterge frunțile brăzdate de sudoare. Biata mamă abia răzbea să țină pas cu mine. Respira greu și tușea des. De-acum începuse a îmbătrâni și boala o făcea să simtă din ce în ce mai mult oboseala. Dar dorința de a-și ajuta copilul pe care-l ducea de mână o făcea să uite și de beteșug și de povara anilor.

Ajunși în vârful dealului, ne-am continuat drumul, tot frământându-ne cum să-i înduplecăm pe cei din Blaj, spre care ne îndreptam acum toate nădejile. În dimineața aceea minunată de vară, trecând prin pădure, ascultam cu sufletul aprins cântecul picurat al privighetorilor și fluieratul mierlei, îngânate de freamătul vesel al frunzișului. Mama, cu vocea-i blândă, mă îndemna mereu zicându-mi:

— Tare-i faimoasă pădurea și văd eu bine că-ți place să auzi cum cântă păsările de mândru! Doamne, câtu-i de frumos de parcă ești pe altă lume.

Ne-am oprit o clipă să ne odihnim și să sorbim aerul îmbălsămat de mirosurile pădurii.

— Dar hai să mergem, dragul mumii, să ajungem mai devreme la Blaj. Cine știe, poate va trebui să umblăm mult și acolo.

După cărarea răcoroasă, a urmat iar drumul colbuit și plin de pietre, de care mă împiedicam la tot pasul. Calea mi se părea nesfârșit de lungă. Dacă pe dealul Cărarilor îi ajutam eu mamei să urce, acum, nu știu cum, dar trebuia să mă îndemne dumneaei la drum și să mă tragă dânsa de mână.

Am ajuns în sfârșit la podul de peste Târnavă, l-am trecut și ne-am oprit la șipotul din capătul Blajului. Acolo ne-am spălat de praf, apoi ne-am încălțat amândoi și, intrând în prăvălia lui Nyerghes, ne-am cumpărat câte un corn. Am pornit mai departe, întrebându-ne la cine să mergem mai întâi. Eu nu cunoșteam orașul, dar mama îl avea ca în palmă. Știa prăvăliile, autoritățile, avea cunoștințe, aflase unde se găsesc fețele bisericești și mai mici și mai mari.

— Să mergem întâi, dragul mumii, la călugării franțuji de la Casa Domnului. Poate ăia te-or asculta, că au inimă mai bună.

Purtat de mama, am străbătut orașul, tropăind cu potcoavele bocancilor grei pe trotuare. Inima-mi bătea cu putere, gândindu-mă cum să apar în fața acestor oameni, pe care nu-i cunoșteam, și cum să vorbesc mai frumos cu ei, ca să le pot câștiga bunăvoința. La călugării franciscani am fost introduși de un „frate”. l-am găsit într-o cameră cu miros pătrunzător de crini. Le-am arătat cartea de cântări bisericești, scrisă în Braille, și le-am împărtășit gândul care mă aducea la dâșii. Îi rugam să-mi dea sprijinul pentru a ajunge cântăreț în strănă, ca să-mi pot câștiga o pâine muncită de mine.

Călugării m-au ascultat cu răbdare până la capăt, dar cartea mea nici n-au luat-o în seamă. După ce am isprăvit tot-ce aveam de spus, am așteptat cu nerăbdare s-aud ce-mi vor răspunde călugării cei „buni la inimă”. Dar, vai, părintele superior mi-a deslușit cu o voce străină că nu mă pot primi să le cânt la biserică, fiindcă ei își au cântăreții lor. M-a sfătuit însă să încerc la mitropolie, că desigur, îmi zice el: „Mitropolia te va ajuta, fiindcă are mai multe posibilități ca noi”. Apoi mi-a întins mâna, semn că putem pleca. Înainte de a ieși ne-a adăugat:

— Mergeți la ilustrisimul, că dânsul are puterea în mână.

Mama n-a scos nici un cuvânt în tot timpul cât am vorbit cu cei doi călugări. În stradă, văzându-mă atât de zdrobit, mi-a zis cu o voce hotărâtă:

— Nu fi necăjit, dragul mumii! Hai să mergem mai departe, că nu mă las până nu te duc la toți pochii ăi mari! Dacă te-aud grăind așa frumos, cum le-ai vorbit la călugării ăștia, apoi nu se poate să nu te ia în seamă careva dintre ei.

Cu inima plină de amărăciune, ne-am dus să batem la altă ușă. Prinzând puțin curaj din cuvintele mamei, am ajuns și la locuința unei fețe ilustre. Acolo, un tânăr ne-a deschis poarta. În curte ne-am pomenit față în față cu cel mai mare om după vlădica. Acesta, văzându-ne, ne-a întrebat cam pe nas ce dorim. Eu, auzindu-i vocea groasă și somnoroasă, i-am adresat aceeași rugămintă pe care o făcusem și călugărilor franciscani, i-am arătat și cartea cea groasă care cuprinde cântările bisericești scrise în Braille și i-am explicat că le voi cânta, citind pe pipăite. Nn s-a uitat la ea. După ce m-a ascultat, mi-a răspuns pe un ton în care se simțea mirare și îndoială.

— Cam greu! Nu știu ce vom putea face! Apoi, după o pauză, a continuat:

— Fiule, lucrul acesta nu ține de mine, mergeți la reverendissimul.

Mama, văzând că mi se închide încă o poartă, și că suntem trimiși la alta, i-a zis cu glas sugrumat de durere:

— Sărut mâna, mă rog la măria-sa să facă ceva pentru noi! Țsta-i copilul meu și nu vede, dar știe să cânte tare mândru la biserică. Dacă nici dumneavoastră, pochii, nu-l puteți ajuta să-și câștige și el o bucată de pită în lumea asta, nu știu, zău, unde să mai merem, că aici ne-a fost toată nădejdea.

Auzind tânguirea mamei, m-am simțit și mai amărât și mai umilit, mai ales că ilustrisimul, după rugămintea ei, ne-a întors spatele, zicându-ne doar atât:

— Încercați, dragă, unde v-am mânat!

Zgomotul surd al porțiței închise în urma noastră mi-a izbit auzul ca niște bulgări de pământ căzuți pe un sicriu. Eram tare necăjit. Chiar și mama, după felul cum îmi vorbea, se părea că-și pierduse nădejdea.

Dar a trecut și al doilea val de amărăciune. Lucrul o dată început trebuia dus până la capăt. Ușa la care urma să batem era învecinată cu cea care se închisese în urma noastră. Câteva ciocăneli scurte și un alt tânăr ne-a deschis și ne-a introdus în sala de primire a reverendissimului. După puțină așteptare, ne-a apărut în față cel căutat, care ne-a întrebat cu o voce sonoră, ascutită, dar plină totuși de blândețe, ce necazuri ne aduc la dânsul.

Auzindu-i glasul, i-am repetat emoționat tot ce mai spuseseam și celorlalți, rugându-l să mă ajute să ajung cântăreț la una din bisericile

Blajului. I-am întins cărticica cu note Braille, dar nu mi-a atins-o măcar cu un vârf de deget.

Neplăcut surprins de rugămintea mea, mi-a răspuns cu vorbă stăpânită, că nu ține de dânsul acest lucru, dar ne-a dat un bilet către un preot mai mic în grad.

Am luat biletul și l-am vârât în buzunar. Apoi dânsul mi-a întins o bancnotă, zicându-mi:

— Dragul meu! Uite, îți dau niște bani, să-ți cumperi haine sau ce vrei dumneata pe ei.

La auzul acestor cuvinte și la fâșâitul bancnotei nou-nouțe, mi-am simțit biciuit obrazul și mi-am retras mâna ca ars, spunându-i îndurerat:

— Eu n-am venit să cerșesc. Nu vă supărați, dar mila mă înjosește și n-o pot primi. Vă rog însă din tot sufletul ajutați-mă să muncesc acolo unde pot și mă pricep, cu darul pe care-l am.

Din vocea schimbată a înaltei fețe bisericești, am înțeles că s-a supărat pe mine. Desigur pentru că nu-i promisem dania. Dar, stăpânindu-se, ne-a îndrumat încă o dată la preotul de care ne povestise.

Am ieșit în stradă buimăcit și îndârjit de umilința îndurată. Mama m-a înfruntat că n-am primit banii și eu m-am întristat și mai rău. Biata de ea nu mă putea înțelege și, mirându-se tot mai mult cum am putut lăsa din mână darul, îmi zise:

— Doamne, prost ești, dragul mumii! D-apoi de ce n-ai luat crăițarii? Doar ăla-i plin de bani! Are destui! Tu știi cât a vrut să-ți deie? Cinci sute de lei! O avere! Cât suntem de săraci și de necăjiți cumpăram pe ei o junică.

Auzindu-i cuvintele pline de dojană, i-am răspuns înfuriat:

— Știi ce, mamă? Să mă lași în pace! Așa am învățat de la profesorii mei să nu primesc de la nimeni bani de milă.

Mama, văzându-mă cu lacrimile în ochi, n-a mai zis decât atât:

— Noa bine, bine, dragul mumii! Fă cum vrei și cum știi tu, poate că-i mai bine cum te-au învățat la școală! Da, Doamne, bine ne-ar fi prins banii ăia. Acum hai să mergem la vlădicie, că-i aici aproape.

Oare mai avea vreun rost să mergem? Singura nădejde de care mă agățam era bilețelul din buzunar. M-am lăsat dus de mama până în curtea mitropoliei. Ne-am îndreptat apoi spre cancelarie. Intrând ne-am întâlnit față în față cu cineva care pășea grăbit. Acesta, văzându-ne, ne-a întrebat:

— Pe cine căutați?

— Pe părintele... Grabă, am răspuns eu ținând strâns cartea Braille sub brațul stâng, iar cu celălalt mă agățam de mama.

— Eu sunt. Ce necaz vă aduce la mine?

Auzindu-l pe preotul cel grăbit, căutam bilețelul prin buzunar, dar nu-l găseam. Am început a-i spune păsul cu o voce sugrumată, rugându-l stăruitor să-mi împlinească cererea, căci numai de bunăvoința lui atârna totul, după cum ne spusese reverendissimul. I-am vorbit și de terfeloaga ce-o aveam la mine.

Preotul, după ce m-a ascultat, mi-a pus o mână pe umăr și mi-a zis parcă întristat:

— Îmi pare rău, din toată inima, dragul meu, dar eu nu te pot ajuta în această privință, fiindcă nu sunt cel mai mare aici. Însă, uite, tot ai un noroc, căci astăzi e zi de audiență la excelența-sa. Mă gândesc că ar fi bine să te duci și să-i spui totul, așa cum mi-ai spus mie. Poate va găsi o posibilitate să te ajute.

Cu capul plecat, ștergându-mi fruntea nădușită, mi-am zis în gând: „Săracii de noi, ne poartă de la Ana la Caiafa! Să mai mergem oare și la excelența-sa? Prea ne-au ieșit pe dos toate.” Dar părintele, chemând pe cineva care se găsea în apropierea noastră, l-a rugat să ne conducă unde ne îndrumase el.

— Mergeți cu dumnealui, că vă duce până în sala de audiență.

Pășind încet în urma celui care ne conducea, îmi tremura tot trupul. „Dacă și excelența-sa îmi va răspunde «nu pot», atunci n-am unde mai merge.” Urmărit de acest gând, am intrat pe coridor. În fața scărilor de la intrare l-am întrebat pe însoțitor:

— Domnule, nu te supăra, cum trebuie să-l salut pe excelența-sa? Eu nu știu, că n-am fost niciodată în asemenea audiențe.

În liniștea coridorului vocea funcționarului a răsunat ciudată prin ecourile ce le împrăștia:

— Mai întâi mergem în anticamera sălii de audiențe, iar când va veni rândul intrați și salutați „Sărut dreapta, excelență!” Dar să băgați de seamă că e bolnav. Să nu lungiți vorba; fiind suferind, e cam nervos și poate că nu va avea răbdare să vă asculte prea mult.

Am început a urca niște scări, acoperite cu covoare moi, încât nu-mi auzeam pașii. În schimb, îmi ticăia inima, bătând să-mi spargă pieptul. Intrând în anticamera sălii de audiențe, cel care ne condusesese i-a șoptit ceva altui funcționar și, lăsându-ne acolo, a ieșit închizând încet de tot ușa. În anticameră era o liniște de mormânt și miros de cărți și de ceară topită. Eu nu mai știam ce se petrece cu mine. Îmi ștergeam mereu cu batista fruntea și o țineam strâns de braț pe mama, care mi-a șoptit la ureche:

— Să ai grijă, dragă, cum vorbești, că ăsta-i om sfânt! Deodată ușa sălii de audiențe s-a deschis, iar cel care a ieșit de acolo a anunțat că ne-a

venit rândul să intrăm. Eu am tresărit speriat și am scăpat cartea din mână. Funcționarul, văzându-mă așa înfricat, a ridicat cartea și, punându-mi-o sub braț, mi-a zis încet:

— Pofțiți cu mine. Fii liniștit. Excelența-sa este un om foarte bun.

Dus de braț de el și de mama, am intrat în sală, înaintând până lângă scaunul în care ședea „omul cel sfânt”. Am întins mâna și am salutat:

— Sărut dreapta, excelență!

Ce senzație ciudată! Simțeam în palma mea o mână mare și osoasă, iar pe deget un inel gros și neted, pe care, aplecându-mă, l-am sărutat după rânduilele canoanelor. Apoi am auzit o voce ce îmi părea că vine din altă lume:

— Ce-i, fiule? Ce te aduce la mine?

Cuprins de frică, auzind această voce deosebit de joasă, am început a-i depăna totul: că sunt nevăzător din naștere, că am urmat școala de orbi din Cluj, unde am învățat și muzică. Am darul cântatului și cunosc cântările și rânduilele slujbelor bisericești, că am mai cântat la Timișoara și în satul meu Roșia, le-am scris cântările în cartea pe care i-am și arătat-o. Apoi am adăugat că aș dori să-mi fac un rost în lume, să nu ajung ca atâția orbi la mila oamenilor. Aș vrea să muncesc, folosindu-mă de darul pe care-l am și l-am rugat să mă ajute, numindu-mă cântăreț la una din bisericile Blajului.

Excelența-sa m-a ascultat până la capăt dar n-a luat seama la cartea mea. Mi-a răspuns acum cu aceeași voce profundă:

— Vezi-ți de treabă, măi, că eu n-am mai văzut cantor orb. Lovit ca de o măciucă de vorba grea a „omului sfânt” sângele mi-a năvălit în obraji și, fără să mai țin seama în fața cui mă aflu, i-am răspuns:

— Eu unde să mă mai duc! că la Dumnezeu, în cer, nu pot ajunge!

Excelența-sa n-a mai rostit nici o vorbă. Cred că i-a făcut semn secretarului să ne concedieze, căci acesta ne-a condus binișor afară din sala de audiențe.

Tremurând din tot trupul, am coborât scările palatului. Ajungând în curte, eram cel mai necăjit om încălzit de soare. Mi se părea că tot cerul se năruie peste mine și că întreaga lume mi-e dușmană. Dacă nici omul pe care mama îl socotea „sfânt” n-a vrut să mă ajute, n-aveam unde mai merge, n-aveam în ce-mi mai rezema nădejdea. Nu-mi mai rămânea decât casa noastră, așa de greu încercată după moartea tatii.

Am ieșit din curtea mitropoliei de mână cu mama, care până atunci tăcuse. Dar ajunși în stradă, ea s-a oprit în loc și mi-a zis plângând înfundat și tulburată de frică:

— Tulai Doamne, dragul mumii! D-apoi ce-ai stat a face? Cum ai putut zice așa către cel mai mare om din lume după Dumnezeu. Tu ce-ai gândit, că ăla-i de-o seamă cu tine? Păcat de școala care ai făcut-o! Dacă ar vrea, te-ar băga mintenaș în temniță. Numai că el nu-și prinde mintea cu un neputincios ca tine! Astăzi le-ai pus coarne la toate! De la unul n-ai vrut să iei bani, celuilalt te-ai pus în contra. Noa, acum, hai să merem. Nu te teme că nu mai pupi tu Blajul cât trăiești, că te-or scoate pochii din el cu câinii, când mai calci pe aici!

— Ascultă, mamă, iar mă înfrunți! Dacă tata ar fi lângă mine, el mi-ar spune că bine i-am zis-o excelenței. Cum, eu n-am dreptul să muncesc și să trăiesc în lume după osteneala mea?

Am tăcut apoi amândoi. Am pornit să ne întoarcem în satul nostru. Mergeam încet spre podul de peste Târnăvă, ceva mai liniștit. În sinea mea îi dădeam totuși oarecum dreptate mamei, zicându-mi că n-ar fi trebuit să-i răspund chiar așa omului sfânt. Și apoi iar mă întorceam. La urma urmei n-am făcut nici un păcat, că prea m-a umilit.

Ajungând la șipotul de la capătul orașului, ne-am așezat pe mda unui car tras la o parte, iar mama a scos merindea – câte o felie de pâine și un castravete verde din care am început a îmbuca. Înghițiturile mi se opreau în gât. Îmi ștergeam mereu ochii pe furiș. M-a văzut și mama cât sunt de îndurerat. Cu toate că n-a mai zis nimic atunci, strângând în grabă merindele, m-a îndemnat mai liniștită parcă:

— Acum hai să merem acasă, că le-am isprăvit pe toate, mai mult rău decât bine. Dar să pornim iute că se adună nori pe cer către răsărit și poate să ne apuce ploaia.

Am pornit spre Roșia. Multă vreme am tăcut amândoi, dar de la un răstimp mama a început din nou:

— Eu te văd, dragul mumii, că ești tare necăjit și tare amărât. Să înveți de la mine, că oamenii-s oameni și dacă vrei să poți trăi în lume, alătura de ei, trebuie să-i apuci cu meșteșug. Că nimănui nu-i e milă de tine; tot omul se gândește mai întâi la el și apoi la alții. De când lumea sătulul nu crede la cel flămând, nici bogatul la cel sărac. Așa nu te-au crezut nici ei pe tine, cei la care am fost, că ei au de toate și nu știu ce-i, sărăcia.

Ne-am oprit să ne odihnim puțin la umbra unui copac. În tăcerea de pe câmp nu se auzea decât ciripitul păsărilor și un bubuit înfundat de tunet care venea de departe. De teamă să nu ne apuce ploaia pe drum, am pornit mai în pripă spre casă.

Ajunsesem în pădure. Bubuiturile tunetelor făceau să clocotească codrul, împingând ecoul în depărtări. Mama știa dinainte când tună. O

simțeam cum își face grăbită cruce și mă puneă să mă închin și eu. Când uita să-mi spună, pe mine mă prindea tunetul pe neașteptate, de mă cutremuram tot.

Furtuna care se apropia me-a grăbit urcușul spre ieșirea din pădure, ca să nu ne prindă ploaia pe drum. Cu sufletul la gură, am ajuns deasupra dealului. Ne-am oprit să ne liniștim bătăile inimii. Vântul a început să sufle; se simțea apropierea furtunii, iar mama înfricată de ce vedea, m-a tras din potecă zicându-mi:

— Nu mai putem mere. Hai să ne dăm aici lângă salcia asta, că n-avem ce mai face. Ne-a apucat ploaia și-i vai de capul nostru.

Stropi mari au început să-mi biciuie fața. Apoi potopul s-a dezlănțuit. Tunetele de sus făceau să se cutremure pământul. Salcia sub care stam își sucea și răsucea crengile în toate părțile. Se smucea când în dreapta, când în stânga, când în sus, când în jos. Vântul ne învăluia, gata să ne ridice în slăvi. Ploaia m-a pătruns până la piele. Mi-am tras capul în gulerul surtucului și mi-am vârât mâinile adânc în buzunare. Am dat acum de biletul pe care mi-l dăduse reverendissimul. L-am scos, l-am mototolit și l-am aruncat în furtună. Hainele reci mi se lipiseră de piele. Mă pătrundea frigul. Și mama era desigur înghețată, dar nu zicea nimic. Ce-ar mai fi putut să spună? După câțva timp mi-a spus:

— Se luminează dinspre sat.

Auzeam și eu cum tunetele se îndepărtează și simțeam că nu se mai zbate salcia deasupra noastră. Dar mare lucru e să poți vedea norii și să urmărești cu privirea zbuciumul fulgerului! Eu nu-mi puteam închipui cum sunt nici soarele, nici norii. Clarissimii, reverendissimii, ilustrissimii și excelentissimii îi vedeau și de aceea mi-au vorbit ca unuia din altă lume. Ce bine ar fi fost dacă ei ar fi privit norii și furtuna din sufletul meu! Cu toții credeau că orbul nu-i bun decât să cerșească.

La dracu cu mila lor! Și dacă le-a fost milă, de ce nu m-au pus la încercare? Ar fi văzut atunci că pot mai mult decât atâția cantori cu urechea toantă și cu glasul dogit.

Și totuși, dacă la cântat îi întreceam pe atâția, iată că pe drum eram neajutorat. Aveam piciorul bun, dar călcam numai în băltoace. Mama, femeie bătrână și slabă, ocolea viroagele. Dânsa le vedea; eu le adulmecam doar și întunericul din priviri mă ducea într-însele. Le-am străbătut leopăind apa. Improșcam în neștire în dreapta și în stânga. Oi fi improșcat-o și pe mama, dar dânsa n-a mai luat seama la asta. Avea în gând și în inimă amărăciuni atâtea că încă una peste ele nu însemna prea mare lucru.

Am ajuns acasă plouați și amărâți.

De la Blaj ne-am întors plouați. Mai puteam aștepta ceva? Mai aveam către cine să ne îndreptăm privirile? Popii, „oamenii lui Dumnezeu” mi-au spulberat și ultima fărâmbă de nădejde.

Toropiți de neizbândă, ne poticneam acum și eu și mama umbletul și pe locul oblu. Să plângem? Nu! Ne venea să strigăm și să zgâlțâim toarte cerului. Dar eram neputincioși; o femeie bătrână, bolnavă, îngenunchată de povară și nevoi, și un orb. Eu aveam picioare de umblat, mâini sănătoase ce nu trebuiau nimănui, harul la cântat cu care atâția își câștigau stima și pâinea, nu voia să mi-l asculte nimenea.

Am simțit atunci în palme fire de păr de cal. Nu le aveam, dar le mângâiam cu degetele. Era materialul din care lucrasem în atelierul școlii de la Cluj, perii. Mi-au apărut în minte nuiielele de răchită din care împletisem la Timișoara coșuri.

M-am trezit că am două meserii. Dar de unde și cum să încep? De unde bani pentru scule și materiale? Alergătura cine să mi-o facă? Eu nu puteam. Mă împiedica infirmitatea.

Știam că în fundul grădinii noastre creștea tufiș de sălcii. M-am dus acolo cu Ana și cu un cuțit în mână am tăiat nuiiele subțiri și lungi. Mi le arăta sora mea. Eu le pipăiam grosimea și lungimea, le retezam de la suprafața pământului. Am împletit apoi din ele un coș.

— Ce stai a face!? s-a mirat mama de mine când m-a văzut pipăind cu degetele țesătura de nuiiele.

Când a fost gata, l-o fi întors, l-o fi sucit și pe o parte și pe alta și nu s-o fi dumirit cum un orb poate să facă o treabă ca asta.

Apoi am mai împletit câteva coșuri pe care mama le-a dus la Blaj și le-a vândut o dată cu niște pui și ouă. Bani puțini, dar bani munciți.

Am făcut apoi și o perie. Tata strânsese păr din coamele porcilor tăiați pentru casă. Îl știam pus la o grindă, în grajd. L-am căutat și l-am aflat. Am luat lemnul unei perii de pe care se mâncase pământul. Sârma mi-a adus-o Ana. Și, în puțină vreme, am dat gata o perie de cizme. Eu am confecționat-o și sora mea mi-a tuns-o cu foarfeca.

Vițișel a văzut-o și mi-a adus și el vreo trei lemne de perii vechi și păr de porc. I le-am făcut și pe ale lui pentru care mi-a dat nu mai știu câți bani, prea mulți nu, dar tot au fost câțiva.

A dus apoi mama la târg și câteva perii făcute din păr de cal. Nu erau probabil arătoase și cumpărătorii le-or fi întors pe toate fețele dar tot le-au luat că ea le-a spus:

— Dai și dumneata cât îi socoti că fac.

Și omul i-a pus în palmă atâția bani că mama a fost mulțumită.

Într-o zi mama mi-a ajutat să salt pe umăr un sac și am plecat amândoi la moară, să-l măcinăm.

Acolo, ca la moară, lume. Lume din sat și străină. Și iar vorbe: „Orbii la moară!” Și întrebări. Cei ce nu mă știau mă iscodeau: „De când? De ce? Și din ce trăiești? Te ține mumă-ta?! Îmi venea să mă zvârl în băltoacă.

M-a mai pus ciracul de am umblat prin moară de colo-colo, ascultând atent zgomotele din jurul meu. M-am oprit într-un loc unde se cernea de sus praf de făină. Când mi-am dat seama de asta eram probabil plin de făină. Muierile s-au crucit de mine, spunând: „A orbit morarul și n-are să mai vadă să ne ia uiumul.” Apoi „nu da Doamne omului cât poate duce!”

Nu peste mult a murit Iovu. Iovu, prietenul meu. Nu mi-a fost numai prieten, ci frate, ba mai mult, o părticică din existența mea a fost el. Cine-mi da, când am fost mic, jucăriile pierdute? Iovu. Cu cine am alergat prin toată curtea și pe toate ulițele? Cu Iovu. Cine mă apăra de copiii răi? Tot Iovu. Cine mă întâmpina când mă întorceam de prin străini? Iovu. Pe Iovu l-am purtat în inimă peste tot pe unde am umblat. Mă culcam și mă sculam cu el în gând. Or, acum nu mai era. Sta întins în sicriul lui, în casa maică-și, care-l plângea la căpătâi.

Eu nu l-am plâns. Am stat două zile pe un scăunel la picioarele lui, cu capul în podul palmelor. Nu m-a întrebat nimeni de ce stau acolo și nici eu n-am spus nimănui nici o vorbă. În ziua când l-au dus la cimitir m-am ținut de mâna surorii mele Ana și am stat acolo până i-au astupat groapa.

M-am mai dus apoi și în alte zile la cimitir și am stat în picioare lângă mormântul lui.

Și uite așa, vremea trecea și trecea fără să-mi deschidă și mie un drum către meleaguri mai norocoase.

Am mai mers, în vremea aceea, la covăliile satului, când la a lui Liță, când la a lui Sandu. Țiganii, că țigani erau, potcoveau cai, legau roți, căleau securi, plazurile plugurilor. Pe mine mă trimisese mama cu niște sape să ni le ascută. Am ascultat mai întâi bățiile ciocanelor pe ilaie. Îmi plăcea sunetul. Apoi am trecut la foale. Am învățat să suflu. Și trăgeam cu nădejde de sfoară. Ba apucam și cârligul cu care răscoleam cărbunii din foc, iar cu praftorița îi stropeam cu apă.

Îmi găsisem o ocupație din care m-am ales cu mâinile și hainele arse de scânteii, dar și cu un dor nou de muncă. Dacă aș fi avut ochi, fierar mă făceam în sat la noi.

Se afla în sat un om care, se pare, m-a înțeles mai bine decât oricine. Era învățătorul Munteanu. Mă lua mereu la el acasă. Am discutat mult împreună. Mi-a citit cărți după cărți. Când își făcea lecturile lui mă invita să-l ascult. Și eu mă duceam bucuros. Am petrecut multe seri și

multe duminici împreună. I-am destăinuit ca unui frate necazul și păsurile mele. Am găsit la el sfaturi și încurajare.

În vremea aceasta mi-a ieșit în cale o altă Ida. Se numea Paula. Tot cântecul ne-a întâlnit. Am întâlnit-o în casa învățătorului. Cânta și ea. Avea glas de altistă, catifelat, cu note joase, sonore, ce vibrau ca o coardă de violoncel. Am făcut împreună muzică. Am cântat eu, a cântat ea, am cântat împreună. Am cântat la vioară. Într-o duminică, învățătorul a luat cu el vioara și a început un vals, Dunărea Albastră de Strauss. Paula s-a sculat de pe scaun, a venit la mine și m-a invitat la dans. Am ezitat. Adică am rămas uluit. Nu mai dansasem. Nu-mi trecuse prin minte că aș putea dansa. Nu mă invitase nimeni până acum la dans.

— Te conduc eu, mi-a zis Paula și mi-a apucat mâinile în mâinile ei, m-a săltat de pe scaun, apoi m-a apropiat mai tare de ea și a început pașii valsului. Am urmat-o sfios și cu sufletul la gură.

Acuma eram la altă vîrstă decât pe vremea Idei. Și fata se afla în brațele mele. De fapt eram eu în brațele ei. Mă ținea strâns, așa că-i simțeam toată făptura. Inima îmi bătea cu putere. Văzătorii spuneau despre femei lucruri minunate. Încercam să-mi alcătuiesc în gând chipul Paulei, dar imaginea era fără contururi precise. „De ce nu văd!” mi-a fulgerat atunci prin minte și un tremur pe care nu l-am putut stăpâni m-a zguduit.

— Nu te teme! Lasă-te în voia mea, mi-a șoptit fata și m-a strâns și mai tare în brațe.

N-am izbutit să mă mai țin pe picioare și Paula m-a dus la scaunul meu.

Ne-am mai întâlnit pe ulițele satului și-mi spunea bună ziua, un bună ziua căruia eu îi dădeam o mie de înțeleșuri; ne-am întâlnit în casa învățătorului, unde am mai cântat împreună. Așteptam să mă mai ia la dans, dar fata, nu știu, n-a mai îndrăznit, ori... totul n-a fost decât atât cât să văd încă o dată ce stavilă cumplită este orbia între mine și lume.

Vara a trecut și a venit toamna cu zile ploioase, dar pline de rod. Sătenii strângeau cu sârg porumbul, strugurii. La cules de vie, cântece; la desfăcutul cucuruzului, seara, pe întuneric, cântece. Mult, puținul ce-l avea fieștecăre îi înveselea. Și în casa noastră era alergătură multă și voieșie mai multă ca alte dăți. Desfăceam cucuruz, în șură, ca atunci, cu mulți ani în urmă, când s-a pus la cale trimiterea mea la școală. Desfăceam cucuruzul de pănuși și cântam cu surorile mele. În glasul lor se simțea bucurie. Mă bucuram și eu. Numai mama ofta din când în când.

Fratele cel mic, Traian, începuse să meargă la școală. Era vioi și isteț, sânguincios la învățătură. Îi plăcea și joaca. Stam și-l urmăream cu

urechea cum aleargă prin ciute cu jucăriile mele. Mi-a răscolit amintirile, de atunci când făceam ca el, doar că nu-mi vedeam jucăriile și nici locul unde mi se părea că eu sunt stăpânul.

A venit apoi iarna. În casă erau și acuma destule treburi de făcut: torceau, spălau, țeseau. Toți își găseau rosturi. Numai eu aveam destulă vreme de pierdut. Eram trist și necăjit. Uneori îmi părea rău că n-am rămas la Timișoara. Îmi ziceam că ar fi fost mai bine între colegii mei. Mi-aș fi găsit poate un rost în acel azil cu atelier de împletituri. Mizeria de acolo? Mă îngrozea și acuma, dar mai tare era mizeria neputinței în care mă zbăteam acuma. Mă gândeam uneori că era mai bine să fi dormit nu în pat, ci pe grămada de nuiiele din care împleteam coșurile, ori ghemuit ca mîța într-un coș de rufe împletit de mine. Aș fi avut somn mai liniștit decât cel din patul de acasă.

„Dacă m-aș lega să cânt cu vioara la jocul satului, la nunți? Aș câștiga un ban. Aș fi de folos și oamenilor și mie și casei noastre”, mi-am zis eu și i-am spus și mamei ce plănuisem. Ea repede mi-a dat răspuns:

— Iar mă faci să te înfrunt. Să-i auzi pe ficiori cum îți strigă: „Zi măi, cioară!” Să te poarte noaptea după ei pe la toate bețiile lor? Cine te duce de mână, că ei, dacă se îmbată, își uită de tine. Ba te-or mai îmbutuși prin șanțuri.

Ascultând-o i-am dat dreptate.

— Stai liniștit că n-a fi tot așa. S-a găsi și pentru tine un rost în lumea asta, mă încuraja.

Așa am dus-o toată iarna, ferecat, precum câinele în lanț. Am stat tot timpul în casă. Noroc cu serile de lectură în casa învățătorului Munteanu. Paula nu mai venea, dar eu o simțeam în preajma mea. Doream să vină primăvara de la care așteptam, ce, nici eu nu știu, dar știam că voi putea măcar ieși la larg, să aud din nou freamăt de frunză verde, răget de animale, cotcodăcit de găini, scârțâit de care ce treceau prin fața casei noastre.

A venit apoi și multașteptata primăvară. Am simțit-o în adierea molcomă a vântului, în șiroaiele de ploaie și mai ales în neastâmpărul ce a început în casa noastră, în acel du-te-vino de pe uliță. Sătenii se grăbeau să iasă la muncile câmpului.

Glasul oamenilor m-a trezit și pe mine din somnolență și mi-a dezmoțit inima înghețată de gânduri pline de beznă. Am ieșit și eu cu ai noștri la treburile câmpului și am făcut ce am putut: am împrăștiat gunoi pe locul nostru. Mă duceam cu Ana la o grămadă, apoi eu, pe pipăite, încărcam furca și-l azvârleam în dreapta și în stânga, după cum îmi spunea sora mea. Când terminam aici, ne duceam la altă grămadă. M-am ținut

apoi pe urmele plugului, am astupat cuiburile de cartofi. Tot așa, mama îi așeza în cuib și eu, tot pe pipăite, îi acopeream cu pământ.

Așa mi-am mai revenit din toropeala ce mă apăsase toată iarna. Asta însă tot nu mă putea mulțumi. Treaba mea era doar atât ca să nu stau locului, să mă amăgesc că fac și eu ceva. Învățasem două meserii; mai știam și să cânt. În una din astea îmi vedeam rostul, rost cu folos și pentru mine și pentru ceilalți oameni.

În zilele lungi de vară, arșița dogoritoare a soarelui părea că aprinde pământul. Stam mai mult singur, retras la umbra salcâmului de la stîlpul porții, sau în casă, gândindu-mă mereu cum eram ținut pe loc de infirmitatea mea, fără nădejde. La ce-mi folosea școala, de care mama era acum atât de mândră? Și totuși, uneori mi se părea că va trebui să se întâmple ceva nou în viața mea, încrederea nu mi-a fost înșelată.

În ziua de Sfântul Ilie m-am dus cu mama la biserică, unde am cântat în strană alături de diac. Cu gândul la necazurile mele, mi-am vărsat năduful și amărăciunea în psalmodieri lungite și într-adins întortochiate. Am simțit în ziua aceea, pentru prima dată, răzvrătire împotriva sorții, a orbiei, ce-mi fereca brațele, mă țintuia în Roșia, îmi închidea zărilor pe care acum le simțeam fierbinți, fără margini. Am cântat Ridica-voi ochii mei la ceruri, de unde va veni ajutorul meu... Îi ridicasem de atâtea ori. În zadar. Cerul cu bolta lui, descris ca un coviltir imens de mătase albastră împodobită cu stele strălucitoare, eu nu-l văzusem. Îl cântam fără să-i cunosc măreția, fără-să se reverse de acolo „ajutorul” cerut.

Oi fi pus acum în glas tremurul deznădejdiei, tăria care zguduia temelii, nu știu. Știu că în biserică s-a făcut o liniște în care se auzeau zornăielile ferestrelor, că l-am simțit pe popa când a deschis ușița altarului dinspre strană, unde mă aflam eu, și a stat să mă asculte de aproape. Se învălmășea tânguirea cântecului peste capetele ascultătorilor mai mult ca o mustrare și nu ca o nădejde. Oamenii au înțeles asta, că o femeie la urmă a oftat: „Mult amar o fi în sufletul lui!”

La sfârșitul slujbei, în fața bisericii, ne-au oprit la vorbă oameni din sat. Au ținut să-mi spună că azi am cântat ca niciodată. Atunci mi-a apărut în față un străin, care mi s-a adresat cu o voce de tenor:

— Bună ziua, patriote. Ai cântat minunat! Ne-ai ridicat în slăvi! Ai un glas de arhanghel! Mă mir de unde știi tipicul și cântările bisericesti. Că în școala pe care ai urmat-o cred că n-ai învățat treburi diecești. Dumneata nu mă cunoști. Eu sunt Alimpiu Aron, feciorul lui Aurel, de aici din sat, dar sunt așezat de mult pe la Blaj. Sunt pantofar de meserie. Am rămas adânc impresionat cât de frumos cânti.

Fără a-mi da răgaz să-i răspund, vocea caldă care venea de la o înălțime mai mare decât mine, a continuat:

— Și acum ce faci aici, în sat? Ai terminat cu școala de la Cluj? Și ce gânduri ai pentru viitor?

Reținerea pe care o avem noi, orbii, în fața străinilor, mi s-a topit dintr-odată. Omul acesta atât de cumsecade, primul care se interesa de soarta mea de atîția ani încoace, mi-a aruncat în cale o rază de nădejde. Nu știam ce vrea să-mi spună, dar simțeam că se gândea la mine, că vrea să mă ajute.

I-am povestit amănunțit încercarea pe care o făcusem la Blaj, cu un an în urmă, arătându-i și cum s-au zăvorât toate ușile în urma noastră, până și cea de la excelența-sa.

— Te-am înțeles, patrioate, dar cred că n-ai lucrat bine, de aceea n-ai reușit să-ți ajungi scopul. Treaba trebuia luată de jos în sus și nu de sus în jos, cum ai făcut dumneata. Eu mâine mă întorc la Blaj și voi vorbi cu cunoscuții mei despre dumneata. Poate om izbuti să facem să înțeleagă și fețele bisericești că ai și dumneata dreptul la viață. Apoi, sunt sigur că glasul dumitale va cuceri și inimile blăjenilor.

Și domnul Aron a plecat. Mergând spre casă, nu-mi puteam stăpâni bucuria că norocul mi-a scos în cale un om așa de inimos. Mama îl cunoștea destul de bine pe Aron. Mi-a spus că-i unul dintre cei mai de seamă meseriași ieșiți din satul nostru.

Ajuns acasă, nu-mi mai găseam astîmpăr. După tristețea și frământările unui an întreg, acum o nădejde îmi surâdea din nou. Toată ziua aceea am fost vesel ca un copil. Am cântat mereu și am râs atât, încât mama, de la o vreme, îmi zise, mirându-se:

— Doamne, măi copile, parcă ești de cinci ani, nu de douăzeci. Stai, nu te bucura așa tare, că de la pasărea de pe gard n-ai nici măcar o pană în mână. Cine știe ce poate face și Aron.

Învățătorul Munteanu ne-a oprit într-o zi în drum.

— Auzi, frate Blăjan, am să-ți spun o veste bună.

— Bine ar fi să fie bună, că rele am avut destule.

— A telefonat Aron că mâine, negreșit, să te duci la Blaj.

Am tresărit.

— Mergem împreună. Vin dis-de-dimineață și te iau cu căruța. Acum pace bună!

Strângându-mi mâna, a plecat grăbit.

Nu-mi mai încăpeam în piele de bucurie. Mergeam grăbit spre casă, trăgând-o fără să vreau pe mama după mine. Aveam credința că vestea dată de Aron mă va urni în sfârșit din sat.

Noaptea următoare a fost cât un an. Când am auzit primul răget de vacă îndemnată de omul ce pleca în zori la plug, am sărit din pat și am sculat-o pe mama să mă pregătească de drum. A venit și Munteanu cu căruța și am plecat îndată.

Fără să știu cum a trecut timpul, ne-am pomenit în Blaj. Când ne-am oprit în fața pantofăriei, Aron era în ușa atelierului. Ne-a salutat vesel:

— Bună dimineața, fraților! Patrioate, bine c-ai venit! Pofțiți la mine, să stăm un pic de vorbă.

În atelier, domnul Aron ne-a povestit cum i-a vorbit despre mine profesorului Cherebețiu, care și-a arătat dorința de a mă cunoaște.

— Bagă de seamă, patrioate, că Celestin Cherebețiu e profesor de muzică la școala normală și dirijorul corului catedralei, așa că-i om mare și cu vorbă grea aici, în Blaj. Să mergi la el cu inima deschisă și să-i spui toate necazurile. El are nevoie de cântăreți și sunt convins că va pune o vorbă bună acolo unde trebuie. Dar ți-ai adus cartea cu cântările bisericești? I-am spus că pipăind cu degetele vei putea citi orice cântare, alătura de cei cu vedere.

Profesorul Cherebețiu îndată ce ne-a văzut, ni s-a adresat cu o voce de bariton, plină de veselie:

— Salutti, dragă, salutti! Pofțiți înăuntru. Dumneata ești Blăjan, ăla faimos cu care mi-a împuiat capul Alimpiu Arion? Eu sunt profesorul Cherebețiu.

Și, întorcându-se către Munteanu, l-a întrebat:

— Sunteți consătean cu Blăjan?

— Da. Eu sunt învățătorul Munteanu din Roșia. Și l-am însoțit până aici, la dumneavoastră.

— Foarte bine! Îmi pare bine.

Apoi s-a întors iarăși spre mine:

— Ce carte ai în mână?

— Este o carte cu cântările bisericești, puse pe note de dumneavoastră, am răspuns eu.

— Și poți solfegia notele din ea?

— Desigur, pot solfegia!

Mi-a luat cartea din mână și a răsfoit-o câteva clipe. O arătasem călugărilor franțuji, reverendissimilor, ilustrissimilor, dar nici unul n-o atinsese măcar. Domnul Cherebețiu era primul curios să vadă ce e în ea. A prins a o răsfoi și a se mira:

— Extraordinar, domnule! Punctele astea sunt note? Ei, dacă nu te superi, te rog solfegiază-mi aici!

Cu vocea emoționată, i-am cântat notele din carte pe pagina la care a deschis-o. La urmă profesorul Cherebețiu punându-mi amândouă mâinile pe umeri, mi-a zis impresionat:

— Bravo, domnule! Păi dumneata ești grozav! Ai solfegiat melodia aceasta exact cum am pus-o eu pe note. Și ai o voce minunată, de bas cantabil. De așa cântăreți duce Blajul lipsă! Dar la vreun instrument te pricepi?

— Da. Știu să cânt la vioară.

Îndată profesorul mi-a adus o vioară și, punându-mi-o în mână, mi-a zis:

— Și eu sunt violonist. Acun cântă-mi, te rog, ce vrei dumneata, sau ce știi mai bine!

Am rămas o clipă dezorientat. I-am cântat o serenadă de Schubert. După ultimele note, profesorul Cherebețiu m-a îmbrățișat și m-a sărutat pe amândoi obraji, zicându-mi:

— Frumos, foarte frumos! Voi face tot ce voi putea pentru dumneata. Căci un tânăr fără vedere, cum ești dumneata, cu atâta talent și cunoștințe muzicale, este o raritate.

Apoi către învățătorul Munteanu:

— Mare lucru, domnule, foarte mare! Câtă voință și câtă răbdare trebuie să existe în oamenii aceștia ca să poată învinge atâtea greutăți! M-oi duce la caiafele cele mari și tot îl aduc în corul catedralei.

După ce m-a felicitat încă o dată cu aceeași căldură în glas, conducându-mă până la poartă, m-a încredințat că în scurtă vreme voi fi la Blaj.

Eram acum în așteptare. Gândul mă purta mereu la lupta pe care o dădeau pentru mine la Blaj un profesor și un pantofar. Timpul trecea foarte anevoie.

Tot învățătorul Munteanu a venit și de data aceasta cu vestea că profesorul Cherebețiu și-a ținut cuvântul și că, la cererea lui, am fost primit în corul catedralei din Blaj.

Mama, după ce a plecat învățătorul, s-a așezat în fața icoanelor și toată seara aceea n-a conținut să bată mătănii și să se roage.

Eram și eu tare fericit.

După câteva zile, în seara înaintea zilei când trebuia să plec la Blaj, mama a luat desagii și a așezat într-o parte un lepedeu de cânepă, un pui de perniță cu două fețe de cânepă, apoi peste ele mi-a pus schimburi. În partea cealaltă a așezat o pită mare, o dărăbuță de slănină și un cocoloș de brânză, câteva mere și un pumn de nuci. Asta era tot ce-mi putea da.

Apoi mi-a zis:

— De când te știu, am trăit cu inima înspănată. Acum în sufletul meu s-a făcut lumină și sunt mulțumită că Dumnezeu ți-a deschis cea mai frumoasă cale, așezându-te pe lângă cei mai mari oameni din Blaj.

Dimineața, când să ieșim din casă, am auzit-o oftând și cotrobăind iar prin ladă. A scos de acolo o năfrămuță în care se afla sub nod cu mai multe legături, o hârtie de douăzeci de lei. O avea acolo de când vânduse, cu un an în urmă, ultimii noateni ce-i mai avusese în curte.

— Ui, dragul mumii, să-i ai de cheltuială, că plată cine știe când îi căpăta, mi-a zis ea și mi i-a pus în mână.

Când i-am simțit în palmă, m-au fript cum frige jarul și repede i-am dat înapoi.

— Nu-i iau, mamă, nu-i iau! am zis eu cu vocea tremurând.

Dar ea mi-a vîrît banii în buzunar, spunându-mi doar atât:

— Să ai grijă să nu-i pierzi.

Am luat eu desagii pe umăr, mama și-a căutat după ușă băticuța, mi-am îmbrățișat surorile și pe fratele Traian, apoi am pornit din nou la drum.

Și, în liniștea dimineții de toamnă, am străbătut lungul uliței și am ieșit din sat. Hăpăia și acum, ca în atâtea dăți, câte un câine răgușit și băteau din aripi gîște slobozite de femei de prin cotețe. Mama mergea tăcută. Tăceam și eu. Nu că n-am fi avut ce să ne spunem. Mergeam acum către un liman. Și ne era frică să nu-l îndepărtăm cu vorbele noastre. Ținta asta ne da însă puteri și noi pășeam bărbătește. Sub dealul cărărilor ne-am oprit. Am auzit un glas care își îndemna boii. Era tetea Ilie care venea în urma noastră cu carul. Mergea și el la Blaj. Ne-a ajuns. A oprit în dreptul nostru.

— Mereți la Blaj? a întrebat-o omul pe mama.

— La Blaj cu băiatul ăsta, i-a răspuns ea.

— Apoi, pune desagii în car, pe fân. Și sui și tu, Mărie, și tu Ioane, că nu-ți trage zece măji, să nu vă poată duce boii ăștia, a mai zis omul.

— Dacă îi pe atâta, eu n-oi mai mere, fără li-i duce numai pe Ion, i-a răspuns mama.

Era bolnavă. O pornise la drum numai inima ei de mamă. Acum și-a înfrînt dorința de a mă însoți până la Blaj și de a vedea cum mă rostuiesc eu acolo. S-a întors acasă, iar eu mi-am continuat drumul numai cu tetea Ilie.

— Și-acuma te-o chemat la vlădicie să te pună să cânți în strană la cantidrală? m-a întrebat omul.

Era plin satul de vestea că „orbul lui Blăjan mere cantor la catedrala din Blaj”.

— Fie, că stau apele în loc când cînți dumneata. Ei, lumea te ascultă cu gura căscată, a mai spus tetea Ilie. Una n-o înțeleg eu, domnișorule Ioane! Am auzit că citești din cărți și scrii.

— Citesc și scriu, tete Ilie.

— Mare minune! Iaca eu am văzut limpede și zăresc până hăt cine știe unde, văd ca în palmă, da în carte mă uit ca mâța în calendar.

— Asta se învață la școală, tete Ilie.

— Se învață, de bună seamă că se învață, că și fătuța mea mere la școală, iară seara bolborosește din carte, ca oaia când îi cu gura în iarbă. Numai că ea se uită și vede slovele cu ochii, pe când dumneata, care nu genești nimica, cum îi fi cunoscând semnele de pe hârtie și cum îi fi răbojind cu peana scrisoare după rânduiala învățaților?

— Noi folosim degetele...

— Degetele în loc de ochi! s-a mirat omul.

— Degetele, pipăim cu ele rîndurile de pe foi.

Tetea Ilie a dat din cap neîncrezător. Ca să-i adeverez cele spuse de mine, am scos din desagă cartea de cântări bisericești și i-am citit text din liturghie.

— C-astea le știu și eu. Și li-i fi știind și dumneata ca și mine din auzite.

Am scos atunci, tot din desagă placa Braille și i-am cerut să-mi dicteze ce dorește să-i pun pe hârtie.

— Să-mi scrii, domnule Ioane, așa: „leși rîu de la pârâu, să intru eu în locul tău, că așa mi-i norocul, să ard ca focul, să mă mistui ca jarul, să cunosc numai amarul.”

I-am scris.

— Că dumneata împungi slovele.

— Le împung cu punctatorul.

I-am citit apoi, pipăind cu degetele. Mi-a luat foaia, s-o fi uitat la ea, o fi sucit-o, o răsucit-o, că mi-a zis:

— Nu văd pe hârtie decât buburuze.

I-am ținut apoi lui tetea Ilie o lecție despre scris-cititul în sistemul Braille. Ce și cât a înțeles mi-am dat seama din felul cum a încheiat dumnealui lecția de scris-citit în sistem Braille cu un: „Cea, Rendiu, că ne bagi în șanț!”

Soarele a început a încălzi binișor când am ajuns la poarta lui Aron. Oprind în fața casei lui, am coborât din car și i-am mulțumit frumos secășanului pentru căraușie, apoi pantofarul a alergat la mine, zicându-mi vesel:

— Bine c-ai venit, patrioate! Hai înăuntru. De acum al nostru ești, și blăjan te facem!

În timpul dejunului, el mi-a povestit cu de-amănuntul toate greutățile întâmpinate de domnul Cherebețiu până ce a reușit să facă ceva pentru mine.

Ascultându-l pe domnul Aron, nu-mi puteam stăpâni bucuria de a fi întâlnit, din prima zi, oameni care-mi purtau atâta grijă. Și numai ce vine avocatul Cristea. Îmi strânge mâna cu putere, zicându-mi cu vocea lui aspră dar plină de sinceră veselie:

— Bun venit, tinere! Ce mai e prin Roșia? Nu i-am mai văzut pe-ai noștri de vreo două săptămâni.

— Ce să fie, i-am răspuns eu surprins de căldura vorbelor cu care mă primea. Ca și aici, puțin bine amestecat cu rău mult, ca într-un sat sărac.

Îl cunoscusem pe avocatul Cristea în vremea când era student. Nici dînsul nu m-a uitat.

— Lasă că-i bine, măi frate! Până aici a fost greu, că încolo îmburdăm noi carul! În drum nu rămâi.

Apoi, după o pauză, m-a întrebat neplăcut surprins:

— Dar alte haine nu mai ai?

— Nu, am răspuns eu fără jenă.

Se vede că nu-i plăcea înfățișarea mea.

— Ei, nu-i nimic! Ce să-i faci! Așa-i la început, înjghebăm noi și îmbrăcăminte, dar trebuie puțină răbdare.

După aceea, consătenii m-au luat de braț și m-au condus până la Școala Normală de băieți, unde l-am găsit pe director. Acesta mi-a întins mâna și mi-a zis cu bunătate:

— Îmi pare bine că te cunosc. De acum vei mânca la școala noastră și îți voi da un băiat să te conducă, până ce te vei obișnui să umbli prin clădire.

Surprins de grija lui, mi-a crescut și mai mult încrederea în această zi cu bun început.

Am fost condus apoi la Școala de arte și meserii. Directorul, un om cam scump la vorbă, mi-a arătat patul care-mi era rezervat într-un dormitor cu elevi, promițându-mi că mai târziu va aranja altfel lucrurile.

Tot în ziua aceea l-am întâlnit în oraș pe profesorul Cherebețiu.

— Salutti, dragă, salutti! Ai fost pe la Școala Normală? Dar la Arte și meserii?

— Am fost, i-am răspuns eu.

— Foarte bine, foarte bine! Deocamdată e cam slabă ciorba, dar las c-o dregem noi! Mă grăbesc, mă grăbesc, am ore la școală. Poimâine,

dragă Blăjan, să vii la repetiția corală, la casina profesorilor, a mai zis el și ne-a lăsat în stradă.

După despărțirea de Cherebețiu, ne-am întors acasă la domnul Aron, unde am rămas la masă și eu și avocatul Cristea. Am pus la cale multe și mărunte. În primul rând era vorba despre orientarea mea în oraș. Domnul Cristea s-a legat să mă ajute până ce voi cunoaște străzile pe care trebuia să merg. După masă, tot dânsul m-a condus înapoi, la internatul unde fusesem găzduit. Am rămas toată ziua aceea acolo. Am făcut cunoștință cu elevi, profesori și maiștri. Deși eram înconjurat de lume și copleșit cu întrebări despre felul meu de viață, mă simțeam străin și singur ca în ziua când am intrat în școala de orbi din Cluj.

Iar seara, culcându-mă în larma asurzitoare pe care o făceau elevii, printre râsetele și țipetele lor, am auzit cuvintele: „Orbul! Ce-o fi căutînd orbul aici?”

Dimineața, când se spălau, copiii mai mici mă stropeau cu apă întrebându-mă dacă văd care din ei a făcut isprava.

M-am întristat, dar nu m-am necăjit. Știam că mai am multe de îndurat.

Ajutat de avocatul Cristea am găsit o cămăruță la familia Chicidean, care m-a primit cu drag în casă. Mai ales el, croitor de meserie, mă privea întocmai ca pe un copil de-al lui. Cum să nu mă fi simțit ca acasă în această familie, mai ales că cele două fiice ale gazdei, Mărioara și Tanți erau mereu în jurul meu. La început, au făcut ce făcuse tata și mama cu mulți ani în urmă, m-au ajutat să cunosc casa, curtea, să iau cunoștință de lucrurile ce se aflau aici. Vorba lor era caldă, le izvora din inimă. Simțeam însă și în glasul lor compătimirea. Asta mă stânjenea și așeza între noi ceva despărțitor. Compătimirea maturilor era bărbătească, suna ca o sentință judecătorească fără drept de apel, în cel mai bun caz sugerând resemnare, stoicism. Mă obișnuisem să-mi simt semenii dând din cap, să surprind în cuvintele lor răzvrătirea împotriva unui destin atât de crud. Ori pe unde am umblat și oricât am căutat să le arăt că noaptea noastră eternă nu-i tocmai atât de întunecoasă încât să nu ne lase să întrezărim și noi viața, să nu dibuim calea pe care merg ei și în urma lor și noi, iar uneori chiar înaintea lor, că în drum am întâlnit ca și ei bucurii și supărări, bucuria lucrului săvârșit de mâinile noastre și necazurile neizbânzilor.

Acum însă era vorba de două fete în glasul cărora compasiunea răsună altfel. Era plină de mirare, îndatoritoare ca a cuiva care are de îndreptat o greșeală a lui.

— Nene Blăjan, nu-i nimic dacă... (pe „nu vezi” l-a înghițit) îți aduc eu tot ce vrei, a spus cea mai mică încă din ziua întâi.

În clipa aceea m-am simțit vinovat. Îmi dam seama că infirmitatea mea tulburase inutil sufletele unor fete. Copiii din satul nostru așa m-apucaseră. Se obișnuiseră cu mine. Altfel le-aș fi părut un străin. M-au privit așa cum eram. Multă vreme nici nu mi-am dat seama că acel „orbule”, spus la supărare, avea un anume înțeles. Acuma Mărioara și Tanța erau consternate. Încercau să mă ajute și cu rost, dar mai mult fără rost. Bunăvoința lor mă necăjea, mă indispunea. Ca să le arăt că tragedia nu-i chiar o tragedie, le cântam, le spuneam snoave. Mirarea lor a fost mare și părea că le-a mai scos din toropeală când le-am citit dintr-o carte Braille.

— Mă păcălești, mi-a spus fata cea mică, Tanța.

— Nu te păcălesc. Cartea este scrisă cu literele orbilor, care se citesc cu degetele, i-am spus eu și i-am arătat-o.

Fata a sărit în sus și a prins a striga cât o ținea gura, cu o bucurie mare în glas:

— Mamăăă, mamăăă, nenea Blăjan citește.

Era o descoperire care a înveselit-o, cum îi înveselesc pe copii năzdrăvăniile din basme. O năzdrăvănie de basm i s-o fi părut și cititul meu, al unui orb, care nu-și vede calea, darămite literele dintr-o carte.

Grea mi-a fost și ziua când am intrat în sala de repetiții a corului. În momentul când am apărut la braț cu profesorul Cherebețiu, s-a făcut o liniște care m-a tulburat cu totul. Îi simțeam fără a-i vedea pe cei din sală, că toți se uită la mine plini de curiozitate, cu obișnuitul sentiment de milă. În această liniște nefirească, toți acei oameni mă priveau desigur cu compătimire. Ne-am oprit în mijlocul sălii, așteptând să aud măcar o voce. Dar n-am auzit decât șoapte, ici colo, pe care nu le puteam înțelege, cu toată urechea mea sensibilă. Domnul Cherebețiu a spart dintr-odată gheața, adresându-se coriștilor:

— Să-mi permiteți să vă prezint pe acest tânăr fără vedere, dar cu talent muzical, care va cânta de-acum înainte în corul catedralei. Să-l primim cu drag în mijlocul nostru și să-l sprijinim cu toată bunăvoința, ca pe un frate. Domnul Blăjan este și un bun notist, așa că va cânta cu multă ușurință, alături de noi.

S-au obișnuit repede cu mine cu toții și eu cu ei. Infirmitatea mea, la scurtă vreme, n-a mai fost luată în seamă. Începusem să mă simt bine între ei.

În Blaj mai erau încă destui care ridicau din umeri când se vorbea de mine. Unul, după ce domnul Cherebețiu m-a ridicat în slava cerului, mi-a zis nazal și nepăsător:

— Păi, da, da, măi frate! Vei trăi și tu cum vei putea și te vom mai ajuta și noi, că n-avem ce face, dacă nu vezi.

Eram pregătit pentru orice. Cunoșteam, acum, destul de bine oamenii, părerea lor despre orbi. Așa că la auzul acestor cuvinte, spuse pe un ton atât de rece, mi-am păstrat calmul. Ce mai puteam adăuga la grămada de mîhniri strînsă până aici. Toată ziua n-am vorbit cu nimeni. Închizîndu-mă în cămăruța de la gazdă, mă gîndeam: așadar, povestea mea e asta și asta va rămîne. Nici cântecul nu le abate privirile de la infirmitatea mea. Oare cu ce le-aș mai putea muia inimile oamenilor! Orbirea mă făcea neom și mă scotea din rîndurile semenilor mei. Poate ar fi fost mai bine să nu fi venit aici.

Am înțeles că n-am să pot eu înlătura prejudecățile oamenilor. E o mentalitate înrădăcinată de timp și puținătatea interesului lor nu-i lasă să pătrundă în viața noastră. Religia s-a mulțumit să ne pună sub unghiul milei, iar societatea, din comoditate, n-a încercat să treacă dincolo de acest prag.

M-am plîns de multe ori pantofarului Aron și avocatului Cristea arătându-le dorința mea de a frînge stavilele ce mi se puneau mereu în cale, pe care le ridica între mine și lume orbia.

Îmi ziceau căutînd să mă liniștească:

— Ei, nu-i nimic, așa-s oamenii! Nu fi necăjit! Lasă că timpul îi mare meșter. Ce n-om face noi, va face el. Timpul în tovărășie cu răbdarea și stăruința dărimă munți, seacă bălți. Le va schimba și gîndul lor despre orbi.

După aceea, trăgîndu-și scaunele mai aproape de mine, am stat mult de vorbă împreună și, chibzuind bine lucrurile, avocatul mi-a spus:

— Știi ce mă gîndesc, frate Ioane? Am crezut și eu că popii de aceea îs popi să simtă necazul altora mai aproape de inimile lor. Văd că nu-i așa. Ai apărut ca un meteor în orizontul lor. Ei te-au privit un moment cu curiozitate. Acum s-au obișnuit cu prezența ta între ei. Nu se mai gîndesc la tine, mai ales că n-au simțit poate niciodată ce-i lipsa și sărăcia. Trebuie să-i zguduim nițeluș. Omul după un cutremur se trezește din uitare și caută în jur să vadă ce se întîmplă. Așa să facem și noi, să le zgâlțâim conștiințele. Tu cânți frumos. Ce-ar fi dacă am aranja un concert în sala de gimnastică a liceului, unde vom chema toate luminățile Blajului. Îl vom face cu bilete de onoare, care să-ți aducă și un ban. Voi merge eu însumi cu ele pe la fiecare. Îl vom ruga pe Cherebețiu să-și dea și el concursul cu vioara și să pregătească și câteva bucăți cu corul catedralei. Profesorul Toduță te va acompania la pian. Și ceea ce-i mai important, tu să pregătești o scurtă dizertație în care să te ocupi de aspecte din lumea

celor lipsiți de vedere. Să atragi în mod deosebit atenția publicului asupra felului cum trebuie priviți și înțeleși orbii. Ce zici, e bine cum m-am gândit?

— E minunat, domnule avocat. E tocmai ceea ce caut eu de atâta vreme.

De a doua zi am început pregătirile concertului. Cu profesorii Cherebețiu și Toduță am ales cântecele, tot cu ei am făcut apoi îndelungate repetiții.

Era o zi liniștită de sfârșit de noiembrie. De dimineață și până seara, cei doi consăteni ai mei, Aron și Cristea, au alergat în toate părțile ca să nu lipsească nimic pentru reușita deplină a festivalului. A venit și mama cu sora mea cea mai mare Ana, ca să fie și ele de față la concert. Era veselă și fericită mama știindu-mă în Blaj. Fusesse dorința ei fierbinte. După gândurile și priceperea ei Blajul era orașul ce-i va da copilului ei orb nu numai pâinea cea de toate zilele, ci și un loc de seamă în rândul „domnilor”. Anii mulți petrecuți în școala de la Cluj o făceau să creadă că sunt și „destul de învățat” ca să stau alături de oameni cu carte. În naivitatea ei, mă socotea așezat tocmai pe scaunul visat de dânsa.

— Vezi, dragul mamei, că după furtună vine și vreme bună!

Eu, auzind-o, n-am prins atunci din vorbele ei întreaga-i mulțumire. Eram agitat și preocupat de spectacol. Rememoram melodiile, disertația.

— Așa-i, domnii după ce ajung sus nu-i mai aud pe cei de jos, m-a muștrat ea când a văzut că nu mă poate prinde în vorbă.

Concentrarea mea asupra programului ce-mi vuia în cap ca o moară de vânt, o fi îndreptățit-o să creadă, nu fără mulțumire, că am început „să calc a domn”.

Seara, după ce m-am îmbrăcat cu un costum nou, al avocatului Cristea, am plecat spre sala de spectacol. Aici, deși era o zi de lucru, forfotea lumea ca la sărbătoare. Lume multă și gălăgioasă, înghesuindu-se la casa de bilete, unde domnul Aron era atotputernic, străduindu-se să mulțumească pe fiecare spectator. Cu multă greutate am reușit să le strecurăm pe mama și pe sora mea în sală. Eu cu avocatul Cristea ne-am urcat pe scenă, unde i-am găsit pe domnul Cherebețiu și pe domnul Toduță. Mai aveam un sfert de oră, dar eram atât de emoționat și atât de agitat încât nu mă mai prindea locul. După câteva minute, avocatul, care coborâse între spectatori pentru a vedea atmosfera de acolo, revenind pe scenă, m-a luat deoparte și mi-a zis:

— Să ai grijă, Ioane, că în sală se află cele mai de seamă fețe din Blaj. Să cânți așa cum cânți tu de obicei și să vorbești frumos. Să nu te intimidezi, ci să glăsuiești clar și tare, ca să te audă și să te înțeleagă toți.

Apoi, după câteva aplauze repetate ale publicului nerăbdător, cortina s-a ridicat, iar eu am apărut în fața acelei lumi, care venise să mă asculte. Eram însoțit de avocatul Cristea. Când am pășit pe scenă, aplauzele au izbucnit și mai furtunos. Inima-mi bătea cu putere. S-a făcut liniște, iar avocatul m-a prezentat pe mine și apoi programul.

Avocatul Cristea s-a retras de pe scenă și eu, înclinându-mă, am început: „Doamnelor, domnișoarelor și domnilor!” Am ezitat o clipă. Am tușit. Nu-mi venea în minte cum începe disertația mea scrisă și învățată pe de rost. Am început: „Deși nu vă văd, simt că numărul dumneavoastră e mare în sală. Vă rog să-mi îngăduiți să vă mulțumesc din inimă pentru atenția cu care m-ați onorat.” Gâtul mi se uscase, încercam să găsesc firul cuvântării, dar nu izbuteam. Crâmpoșe fără legătură între ele îmi licăreau în minte. Simțeam că mă sufoc, că se clatină scena, că se dărâmă pereții peste mine. Liniștea din sală mă apăsa. Atunci am rupt-o cu disertația ticluită pe hârtie cu vorbe pompoase și am început să povestesc frânturi scurte din copilăria petrecută în sat, apoi din școală. Pe încetul m-am trezit vorbind despre viața orbilor, despre felul cum sunt priviți și tratați de către văzători. „Sunt socotiți o povară a societății și împinși la cerșetorie. Suntem orbi, dar avem celelalte simțuri sănătoase. Fiecare în parte și toate la un loc ne înlocuiesc văzul. Acasă am plugărit cu tata, am îmblătit fasole, am dus sacul în spinare la moară. Sunt în străinătate, și la noi chiar, școli speciale pentru orbi. De aici au ieșit meseriași: perieri, împletitori de coșuri, tipografi; unii au urcat toată scara învățământului, obținând titluri universitare și posturi potrivite acestei pregătiri. Sunt scriitori orbi. Cei talentați la muzică stau în orchestre alături de semenii lor văzători. Eu însumi am învățat în școala de orbi din Cluj și Timișoara două meserii: cea de perier și împletitor de coșuri; am învățat să scriu și să citesc, am luat de la profesori lecții de vioară și canto. În școala din Buzău, fete oarbe tricotează ciorapi, pulovere, țeș covoare.

Dumneavoastră vă câștigați pâinea de toate zilele cu asemenea îndeletniciri. Eu nu doresc altceva decât să fiu primit în rândurile celor ce trăiesc din munca și osteneala mâinilor lor.”

Nu-mi mai amintesc întreaga expunere, căci e mult de atunci, dar știu că am ținut să subliniez dorința arzătoare a tuturor orbilor de a nu li se mai pune mereu în față mila și compătimirea umiltoare, ci să ni se creeze posibilități de lucru, iar munca noastră să ne asigure existența ca la toți ceilalți oameni.

Când am terminat, aplauzele au izbucnit cu atâta putere încât mi se părea că se ridică scena cu mine. Emoția prin care trecusem mă copleșea. Vorbisem pentru prima dată în fața unui public mare. Am trăit clipe de

neuitat, în care teama se îmbina cu mulțumirea ce-o simțeam că am vorbit în numele tuturor orbilor, că astfel contribuiam la lămurirea unei probleme atât de spinoase.

Apoi a început programul muzical cu piese clasice. Prima bucată pe care am cântat-o cu un calm desăvârșit a fost La mare de Schubert.

A urmat corul catedralei.

După o scurtă pauză, am rămas să cânt singur până la sfârșit. Partea a doua a programului îmi era rezervată în întregime mie. Era compusă din muzică populară pentru vioară și voce. Încurajat de succesul de până acum și de entuziasmul domniilor Cherebețiu și Toduță, care mă acompania la pian, am cântat la vioară Doina Oltului și Brâulețul, apoi am zis din fluier două doine de pe Târnavă. Am cântat și din gură. Am încheiat cu cântecul Mândrulițo de demult de Dima, pe care a trebuit să-l repet de trei ori, la cererea insistentă a publicului din sală.

După zornăitul inelelor de la cortina care se lăsa încet, am respirat ușurat. Ropotul de aplauze parcă nu mai înceta. Mulți dintre cunoscuți și chiar necunoscuți au năvălit pe scenă, strângându-mi mâinile și felicitându-mă călduros. Domnii Cherebețiu, Toduță și avocatul Cristea m-au îmbrățișat și m-au sărutat ca pe un frate. Lăcrimând de bucurie și sufocat de emoție, nu știu dacă am mai putut rosti un cuvânt de mulțumire. Când am coborât în sală, am primit atâtea felicitări și atâtea strângeri de mâini încât nu mai știam cum și cui să mulțumesc.

Lumea comenta spectacolul.

Lângă ușă, doi cetățeni stau de vorbă. Cu toată zarva și forfota din jur, fără să vreau, le-am auzit discuția despre mine. Erau glasuri cunoscute: un preot și un profesor. Am stat și i-am ascultat, se vede, neobservat de ei. Cel dintâi grăi rece:

— Da, da, în general a fost destul de reușit și a vorbit interesant despre orbi. Dar nu mi-a plăcut deloc sfârșitul disertației. Auzi, măi frate, el nu-și vede nici drumul și tot nu-i trebuie mila mea! a spus pe ton de revoltă.

Profesorul l-a contrazis:

— Nu te supăra, părinte, dar eu cred că sau nu ai înțeles, sau n-ai vrut să-l înțelegi, căci, să fiu sincer, eu îi dau dreptate. Se pare că suntem noi mai orbi decât el.

Apoi n-am mai auzit nimic. Cei doi s-au îndepărtat. Cuvintele umilitoare ale celui dintâi m-au mîhnit. Ale celui alt mi-au întărit încrederea în viitor și în voința mea de a învinge.

După spectacolul dat în sala de gimnastică a liceului, viața mea în Blaj a luat o nouă înfățișare.

Totuși, mărimile, oricâte laude îmi aduceau, o făceau doar din curiozitate. Când era vorba de a mă răsplăti pentru munca mea, rămâneau surzi și cu pumnii închiși. Se mulțumeau numai cu binecuvântările lor, uitând că acestea nu pot umple o farfurie, nici la prânz și nici la cină. În adevăr, spectacolul mă scosese vremelnice din sărăcia lucie în care mă zbăteam. Mi-a adus mai ales un câștig moral. Mulți meșteșugari și profesori mă primeau acum cu drag în cercul lor. Muzica, cântecele mele, m-au apropiat de ei. Mai ales tinerilor teologi le plăceau grozav serile în care le cântam doine, romanțe și din vioară melodii de dans, la modă. Un orb aducea o notă de veselie în atmosfera rigidă de seminar. Cu vioara și vocea mi-am atras simpatia multor blăjeni, devenind cu timpul nelipsit de la serbări ori alte manifestări de tot felul. Era prima biruință câștigată în lupta cu viața.

Mi-am plătit datoriile la gazdă. Ajutat de avocatul Cristea mi-am cumpărat îmbrăcăminte. De-acum, pe stradă, nu mai auzeam, în urma mea, șoapte compătimitoare.

La repetițiile corului mergeam mai cu drag. Simțeam că le-am câștigat stima și încrederea colegilor de cor. Observam parcă tot mai multă atenție și bunăvoință din partea lor. Mă duceam bucuros între ei, luând parte la toate plimbările și excursiile lor. Am fost și la banchetele ce le dădea mitropolia în cinstea corului. Cântam acum ca și cum aș fi fost de când lumea în mijlocul lor.

Blajul, în care cu greu am putut pătrunde, îl simțeam acum tot mai larg, mai cald. Era așa cum aș fi vrut să mă fi primit în ziua când i-am bătut cu mama în porți.

În acest orășel patriarhal, liniștea nu era tulburată, îndeosebi numa, decât de elevii sau clericii care ieșeau cu rândul la plimbare. Serile, uneori, stând în cămăruța mea, cu țigara în colțul gurii, mă întrebam ce-mi va aduce viitorul. Pentru un răstimp înlăturasem grijile. Mă gândeam însă ce va trebui să întreprind pentru mai târziu, căci banii câștigați la concert n-aveau să țină prea mult. N-aveam un loc sigur de muncă. Cântăreț la capela școlii normale și corist la catedrală? Un prim pas. Atât, căci nu-mi umpleau nici timpul, de care aveam destul, și nici nu-mi înlătau nevoile. Mă gândeam la cele două meserii învățate. Dar cum să încep? În Blaj nu erau perieri și nici coșărcari lângă care să mă alipesc. Să încep eu? N-aveam nici bani, nici experiență. Nutream o vagă speranță că poate voi ajunge să fiu numit cantorul catedralei. Dar a trebuit să trec încă prin nenumărate greutăți până ce, târziu de tot, am putut ajunge la fericita zi când mi-am știut pâinea de toate zilele asigurată.

Deocamdată n-aveam ce face, trebuia să mă mulțumesc cu situația pe care o aveam. Pentru toate primeam masa și, din când în când, mici ajutoare bănești. Dar acestea erau socotite nu ca o răsplată a muncii, ci o bunăvoință, care mă umilea.

Eram tânăr. Și tinerețea nu ținea seama de infirmitatea ce o aveam. Ori tocmai că ținea, dar eram conștient că o pot învinge, că numai prejudecățile văzătorilor îmi pun stavile.

De multe ori îmi uitam necazul și mă avântam cu îndrăzneală în lumea pe care țineam cu orice preț s-o fac să mă-nțeleagă, să o cuceresc, să mă socotească în măsură de a ține pasul cu ea. Căutam să dovedesc că și un nevăzător poate munci la fel cu ei. Făcusem primii pași. Zăgazurile dintre mine și lumea văzătoare începuseră să se frângă. Trăiam încă în sărăcie. În schimb, sufletește am devenit unul dintre cei mai bogați oameni din orașel. Succesele de până acum mă încurajau și-mi dădeau încredere în puterile mele. Deși orb, dovedisem că nu vreau să stânjenesc pe nimeni, ci îmi caut un loc între oameni, potrivit puterilor mele.

A trecut și iarna. Frunzișurile și mângâierile soarelui de primăvară au reînviat natura. Tinerii, căci ei erau sufletul Blăjului, ieșeau fremătând de bucurie să se plimbe prin Berc, un petec de pădure la marginea orașului, sau prin Cărbunar, codru mai întins, dar ceva mai îndepărtat. Mă alăturau și pe mine lungilor lor plimbări.

Dar oricât încercam să mă acomodez lumii văzătorilor, auzindu-i vorbind de culori, de albul din „ochiul-boului” și din albastrul din „nu-mă-uita”, inima mi se strângea de amărăciune. Îmi dam seama că nu pot gusta frumusețile din jurul meu. Cei care-mi observau tristețea, căutau să schimbe subiectul discuției, prinzîndu-mă în cântecele și jocurile lor. Și eu nu mă codeam. Nu departe era focul la care sfârâia fleica, ce ne chema îmbietoare cu mirosul ei, pentru a fi stropită apoi cu vestitul vin de Târnave.

Într-una din zile, tot așa, era adunată lume. Vorbind cu ei despre felul de viață al orbilor, un glas de fată, din una-n alta, a ajuns să mă întrebe, cu o nuanță de curiozitate în glas:

— Bine, Blăjene, văd că știi multe și cu ajutorul simțurilor rămase intacte te poți descurca destul de ușor în lume. Dar dacă nu-ți vine greu, spune-mi, te rog, cum faci deosebirea între zi și noapte?

Auzind întrebarea, ceilalți au întărit-o printr-o tăcere plină de așteptare.

După câteva clipe de gânduri am încercat să răspund:

— Dacă dumneavoastră, cei cu vedere, faceți foarte ușor această deosebire, despărțind lumina de întuneric, cum deosebesc și eu căldura de

răceală, sau asprimea pânzei de cânepă de netezimea celei de mătase, nu același lucru se întâmplă însă cu noi, cei lipsiți de vedere, în ceea ce privește ziua și noaptea. Și eu pot ști când e zi și când e noapte, dar mai greu. Țin seama de fiecare mișcare ce se face în jurul meu. Astfel, noaptea o simt după liniștea care se așterne peste tot. Fiecare pas pe care-l fac în tăcerea nopții îmi sună altfel în urechi, e mai limpede, mai sonor, obiectele de care se întâmplă să mă lovesc produc de asemenea un alt sunet, mai tare, mai plin decât cel din timpul zilei. Scârțâitul unei porți care se deschide, sau lătratul unui câine, ori vocea omenească, au tonalități deosebite după cum sunt însoțite sau nu și de alte zgomote. Vântul și ploaia au rezonanțe felurite, de la molcom la grav, până la spaimă. Îmi creează un gol în conștiință, apropie ori distanțează lucrurile de mine, lăsându-mă fără puncte de reazem. Freamătul obișnuit al zilei cu oameni, animale, vorbă, mișcare, îmi modifică și starea mea sufletească. Am luat cunoștință de activitatea care a început în jurul meu. Pentru mine aceasta înseamnă ziua, cealaltă, liniștea cu ecouri de peșteră, este noaptea. Percep sunetele la fel și într-un timp și în celălalt. Tonalitatea și intensitatea lor însă nu este aceeași, ca și modul cum se răsfrânge în conștiința mea. Îmi lipsesc însă cu desăvârșire imaginile de lumină și ca urmare cele de culoare. Nici eu și nici un alt orb, care n-a văzut vreodată lumina și culoarea nu va putea să și le explice și nici să și le imagineze. În teorie, unii au încercat să le asemene cu sunetele muzicale. În fapt, orbii din naștere nu pot vorbi de ele. Sunt unii care îndrăznesc să spună contrariul, dar prin aceasta fac cea mai mare greșală. Lipsite de concret, noțiunile lor nu au conținut.

Orbii se folosesc de simțurile sănătoase. Auzul, spre exemplu, capătă funcții în plus, cea de orientare în timp și spațiu dă conținut întâmplărilor. Sesizăm orice zgomot și-l înregistrăm nu numai ca atare, ci reținem în mod necondiționat și direcția; notăm durata lui, deci distanța de la care vine. Sunetele ne spun și ce anume se întâmplă, mergând până la nuanțe: sesizăm din vorbe mânia, supărarea, bucuria, chiar când ele sunt ascunse; zgomotul produs de un lucru trântit nu este la fel cu cel scăpat din greșală; încercăm și adesea izbutim să desprindem din tonalitatea vorbelor seriozitatea, sinceritatea celui cu care vorbim. Cercetările au stabilit că nu urechea noastră e mai fină decât a văzătorilor, ci că întrebuintarea ei ca mijloc de informare e multiplă și mai intensă. Și-apoi „funcția creează organul”. Eu completez: „îl specializează”.

Un alt simț care nu rămâne numai la semnificația ce o are pentru văzători este mirosul. Este și acesta pentru noi un mijloc de orientare. Sesizăm în special direcția și distanțele. Vine din față, din dreapta, din

stânga, la început mai slab, apoi mai intens, semn că ne apropiem de locul de unde emană. Mirosul ne indică cu precizie și obiectul lui: floare, mâncare, mirosul de fier, îmbrăcăminte, miasme. Senzațiile olfactive, să nu vă mirați, ne indică anotimpurile, ziua și noaptea. Noaptea, parfumul florilor este mai puternic, al crinilor spre exemplu, iar ziua al socului și al salcîmului. Eu știu ce se gătește la bucătărie. Aburul de mămăligă caldă, de pâine coaptă, prăjeala de ceapă, fiertura de fasole, îmi îndrumă pașii spre locul de unde vine; cofetăria, tutungeria, vopselăria nu trebuie să mi le arate nimeni, că eu le aflu singur. Le sesizez în măsura în care mă apropiesc de ele. Auzul asociat cu mirosul ne indică strâmtimea, lărgimea locului în care ne aflăm. Într-un fel răsună vorba, zgomotul, într-o încăpere mică și într-altul în una mai mare, afară, la larg. Tot așa mirosul îmbâcsit, tare, jilav, ne face să ne dăm seama de apropierea obiectelor care le exală, le împrăștie.

— Te-am înțeles, Blăjene, dar spune-ne cum poți cunoaște lucrurile cele mai îndepărtate, despre care ai auzit doar vorbindu-se?

— La întrebarea dumitale îți răspund tot cu o întrebare: Un văzător cunoaște lucrurile pe care nu le-a văzut niciodată? Nu le cunoaște. Cel mult și le închipuie folosindu-se, poate, de asemănări, de fantezie. Și închipuirea s-ar putea să corespundă realității, dar tot atât de bine s-ar putea să fie departe de ea. Tot așa și eu, orbul, trebuie mai întâi să am în mână obiectul cel nou ca prin simțurile de care dispun să iau cunoștință de el. Prin pipăit îmi dau seama de mărime, formă și alte particularități ale obiectului, celelalte simțuri îmi completează informarea și-mi alcătuiesc în minte imaginea lui mai mult sau mai puțin reală. Am izbutit însă în acest fel să iau cunoștință de acel obiect și să mi-l așez alături de alte cunoștințe ale mele. Apoi comparăm și noi asemuind și neasemuind lucrurile.

După câte mi s-a spus la școală, văzul este un simț sintetic, care prinde dintr-odată ansamblul. Pipăitul, dimpotrivă, pornește de la amănunt, este un simț analitic. Am făcut la școală multe experiențe în acest sens cu obiecte și animale din carton, din lut, lemn, de exemplu: un cal, un câine, o vulpe etc. Văzătorul le va deosebi unele de altele de la prima clipire de ochi, pe când noi, orbi, chiar după o cercetare amănunțită, tot mai greșim. Ce să spunem atunci despre lucrurile și ființele care nu ne-au căzut sub simțurile de care dispunem? Din simple descrieri ne este mai greu să ne imaginăm lumea înconjurătoare. Experiența personală ne ușurează însă, într-o măsură oarecare, procesul de continuă cunoaștere. Ne dă în special posibilitatea să folosim și noi metoda asocierilor, firește stabilind relațiile în funcție de noțiunile pe care am izbutit noi să ni le formăm. Să nu uităm că pipăitul ne introduce în

lumea de gânduri și simțăminte strânse în cărți. Noi citim pe pipăite. Orbii au transformat apoi și senzațiile termice în mijloc de cunoaștere și orientare. Nu văd soarele, dar iau cunoștință de existența lui prin căldura pe care o emană. Umbra, înnoirarea le sesizăm tocmai prin variația de temperatură pe care o înregistrăm foarte ușor; vântul cald sau rece ne dau posibilitatea să luăm atitudini, să facem reflecții asupra vremii etc.

Răspunsul meu a aruncat o punte între mine și cei care m-au ascultat, căci de atunci înainte mă chemau tot mai des între ei, fără a mă mai privi cu mila ori cu nepăsarea de altădată.

— Interesant! a exclamat glasul domnișoarei curioase care a deschis această discuție. Noi vă credeam orbi, orbi de tot și când colo vă descurcați.

— E bine spus: „Vă descurcați”. Ne-am descurca, și mai bine dacă văzătorii nu ne-ar pune atâtea stavile. De la voi așteptăm altceva. Nu-i vedeți pe infirmi, în special pe orbi, decât prin ochelarii voștri fumurii. Nu vă osteniți să treceți și dincolo de ceața ridicată de glaja întunecoasă.

Un murmur a tremurat pe buzele tuturor.

— Dar, nene Blăjene, mi-a grăit tot glasul curios, cum te simți și cum te „descurci” (pe „te descurci” l-a accentuat) cu fetele?

— N-ai spus, domnișoară, întocmai ce-ai gândit. Voiai să mă întreb, vorba rumânului: „Ioane, orbule, placu-ți fetele? Dar ele pe tine?” „Și io pe ele!”

Grupul a râs.

— Placu-mi și încă îmi prea plac! Numai că și asta-i pentru mine o poveste cu cântec, cu același cântec: orbia. Am degustat-o și am simțit sucul de pelin dintr-însa. Nu cred că m-am lecuit.

— Dar le distingi pe cele urâte de cele frumoase? s-a interesat simpatica mea limbută.

— Mai ales pe cele care au nasul cîrn.

Picuri de ploaie au pus capăt discuției noastre și domnișoara curioasă m-a luat de braț, zorindu-mă să întorc pasul spre adăpost.

Primăvara, în Blaj, tineretul școlar trăia zile pline de emoții, pregătindu-se pentru examene. Era o mișcare mai vie decât cea din timpul iernii, apoi, o dată pe săptămână, zgomotul micului orașel creștea și mai mult. Era joia, când din toate satele din jur veneau țăranii la târg, făcând o larmă neobișnuită cu animalele, carele și căruțele lor.

Atunci Blajul era altul, însuflețit de o zarvă și un du-te-vino, de vorbă multă. Joia era așteptată cu drag de blăjeni. Pe mine tropăitul acestei zile mă amăra. Aș fi vrut să văd și eu spectacolul din care simțeam doar zgomotul. Eu eram nevoit însă să rămân la marginea lui. Nu mă mai

puteam orienta prin oraș cu aceeași ușurință ca în celelalte zile. După-masă, liniștea se așternea din nou și viața își urma cursul în albia-i obișnuită. Seara, plimbându-mă de la seminarul teologic până în fața primăriei, auzeam îndepărtatul cântec al privighetorii, adus de adierea ușoară a vântului dinspre Berc și mi se făcea dor de pădurea ce ducea la satul meu de sub poalele cărărilor.

Vara, după plecarea elevilor și a teologilor, orașul era ca un cimitir. Mai ales în zilele calde nu se auzea nimic, decât rareori pașii unui trecător, sau, la ore știute, pașii funcționarilor, care, obosiți, se îndreptau spre case. Încolo, nimic deosebit în timpul zilei. Când vremea începea a se răcori, orașelul prindea parcă din nou viață. Apăreau prin porți cei ascunși în dosul ferestrelor astupate să adulmece aerul curat și plăcut cu adieri aduse de Târnavă. Dar, după ce toceau câteva ore trotuarul din centrul orașului, se retrăgeau iarăși în dosul porților pe care le zăvorau ca de tătari. Rămâneau pe străzi numai cheflii care, târziu, după închiderea restaurantelor, se întorceau și ei acasă lălăind câte un cântec de inimă albastră. Uneori, în liniștea desăvârșită a nopții, se auzea câte o serenadă care deștepta din somn vreo domnișoară, făcând-o să se legene într-o dulce visare. Apoi tăcerea se așternea din nou peste orașul care adormea, uitând pentru câteva ceasuri toate grijile vieții.

Mai la fereală, într-o curte din Berc, veselie în jurul unei mese cu bunătăți: fleici, măruntaie și pană de somn muiată în saramură, toate stropite cu rubiniu de Sântă-Mărie. Când să bea, vărsau stropi pentru vii și morți.

M-am rătăcit și eu pe la bacanalele din Berc și am făcut ce au făcut toți. Se putea să nu mă duc? Nu doream eu să intru în rândul văzătorilor? Apoi cântecele mele de dor și jele îi îndemneau la treabă bună. Le-am cântat și singur și la unison cu bâzâitul de glasuri răgușite. De acolo ei se întorceau acasă pe două cărări; eu pe trei, două pe care mergeau și ei și a treia a infirmității.

O spun asta nu cu mândrie, ci cu îndoială. Dar urmează să se știe că și un orb are toate virtuțile și toate slăbiciunile omenești și că nu trebuie pus nici mai sus, nici mai jos decât semenii săi.

Așa trecea în Blaj vara.

Toamna readucea veselia și viața gălăgioasă a tineretului din timpul anului școlar. Orașelul atât de liniștit în timpul verii nu-l mai puteai recunoaște, căci se schimba peste noapte. Veneau copiii la școală, împreună cu părinții lor, care alergau de ici-colo pe la gazde, să-și așeze odraslele, sau pe la profesori, rugându-i să le facă loc prin internatele școlilor.

Tot atunci se ținea târgul de cărți, trei zile-n șir. Era un adevărat târg, necunoscut în alte centre școlare. Se ținea în fața liceului și în fața librăriei. Elevii cei mari își vindeau cărțile celor mai mici, iar cei din clasele inferioare le vindeau începătorilor.

Acum Blajul fremăta din nou de viață. Vântul răcoros aducea dinspre vii, pe străzi, mirosul parfumat al merelor, al prunelor și al strugurilor copti, care așteptau culesul.

Se scursese aproape un an de când mă aflam la Blaj. Fruntea mi s-a mai descrețit. Lumea orașelului îmi arăta mai multă bunăvoință. Trăiam între oameni foarte diferiți. Când cineva stă de vorbă cu un orb, nu bănuiește că acest om îi cântărește fiecare cuvânt. Eram atent la tot ce se petrecea în jurul meu. Îmi însemnam în minte vorbele. Simțeam gesturile. Stam și cumpăneam apoi singur cum e una, cum e cealaltă. Adică încercam să cunosc oamenii, gândurile și treburile lor.

Cel mai bine mă simțeam la domnul Aron, pantofarul, în casa căruia mergeam adesea. Ba uneori, când era prea luat cu treburile, mă primea în atelier, unde stam de vorbă fără să-l stînjenesc de la lucru.

Mai trăia pe atunci în Blaj un preot glumeț, căruia lumea îi spunea „înțeleptul”. „Înțeleptul” strecura gluma și în cele lumești ca și în cele sfinte. O avea întotdeauna pe vârful limbii și așa înveselea lumea în pilde.

— Nici toate ale popii și nici toate ale diavolului, fără așa oleacă de la unul și oleacă de la celălalt. Dacă n-ar fi drac n-ar fi nevoie de popă. Ei se încontrează, dar unul fără celălalt nu pot trăi, a zis glumețul o dată.

Cu mintea descumpănită de înfrângeri se zbătea în azilul Râul Vadului cântărețul munților Apuseni, Nicodim Gane. Zăcea acolo uitat de toți, de prieteni, de admiratori.

Nicodim Gane era și nu mai era. Era în azil, singur, era în cântecele zămislite de sensibilitatea artistului și de mintea omului ce transpusesse pe portative atâtea gânduri.

Nu mai era însă între oameni, nici la concerte, nici în munții lui dragi, unde o fi ascultat strigătele cucului, tălăngile vitelor și glasul necăjit al oamenilor de acolo.

Profesorul de muzică, Florea, l-a cercetat la azil. S-a întors la reverendissimi și excelentissimi și i-a fiert în vorbe atâta până ce, cu chiu cu vai, i-au dat o mică pensioară și i-au asigurat hrana la internatul unei școli.

Așa a ajuns Gane în Blaj.

Joia, când orașelul se însuflețea de mulțimea țăranilor veniți la târg și când carele cu ciubere ale moșilor trăgeau la marginea pieții, Nicodim Gane sta rezemat de o poartă și cânta ceasuri întregi din fluier cele mai

duioase doine din munții lui. Poate că la fel cânta oarecând și un alt nebun al moților, Iancu.

Gane venea la cor. Uneori cânta în rând cu noi. Vocea lui profundă de bas se simțea mai ales la intrări și nuanțări. Vorbea cu multă căldură despre melodiile populare ce le executam și le descoperea mereu noi frumuseți. În asemenea momente era limpede în gând și măsurat la vorbă. Când pleca din sala de repetiții îi spunea profesorului:

— La cor mă simt ca la douăzeci de ani.

Dar îndată ce trecea dincolo de granițele muzicii, Gane începea să înșire pe firul închipuirii cele mai fantastice vedenii. Descoperea aproape la fiecare pas vestigii romane. Trecând prin fața catedralei, arăta însoțitorilor urmele pașilor lui Cezar, tăiate în treptele de piatră.

Printre melodiile pe care le-am ascultat de la el, m-au copleșit mai ales doinele lui: Din poiana Vadului și Du-te dor cu dorurile. Uneori, mă îndemna să le cânt și eu. La sfârșit îmi zicea tulburat de emoție:

— Da, da, frumos! Foarte frumos! Așa să le cânti totdeauna, ca să nu-l uite oamenii pe Gane cel bătrân și necăjit, părăsit de toți în acest colț de țară.

Apoi îmi amintea de o amărăciune de-a lui din tinerețe, îndrăgise o fată de țăran pe care a voit s-o ia în căsătorie. Oftînd, își trecea mîna peste fața pe care i-o știam, după spusele altora, ciupită de vărsat:

— Dar până la urmă, fata s-a măritat cu altul, iar eu am rămas singur să-i închin ei toate cîntecele pe care le-am scris. Am trăit o viață întreață cu dorul acestei fete. Ei i-am scris și cîntecul:

Rătăcesc pe drum pribeag
Și n-am pe nimeni cil drag
Să mă-ntrebe
câte trag!
De-aș avea un suflet blînd
Cum i-aș spune lăcrămînd
Ce străinu-s pe pămînt!

Așa, cu vocea lui joasă de bas mi-a cântat-o. Când a isprăvit, l-am simțit lăcrimînd și l-am auzit spunînd încet:

— Mi-am trăit zilele de chin, ca s-ajung acum și cu mintea rătăcită.

Își trecea degetele peste față, ca și cum ar fi voit să-și rupă obrazul schimonosit. Atunci mintea i se tulbura din nou, înșirînd vorbe fără rost. Îl lăsam în grija profesorului Florea. Numai el îl putea liniști.

Compozitorul Gane a mai trăit în Blaj câțiva ani, apoi s-a stins în satul Bistra, în casa unui nepot al său.

Eu îi cânt și azi doinele și ele m-au făcut cunoscut multora, care le admiră fără să știe din ce suferințe au izvorît.

Pe profesorul Florea l-am cunoscut bine, locuind în aceeași curte cu el. Dînsul s-a interesat de aproape și de soarta mea. Datorită stăruințelor sale, am ajuns în ultimii ani petrecuți în Blaj să conduc școala de cîntăreți

bisericești. Pus să instruiesc pe acești feciori ai satelor, încrederea în puterile mele de muncă mi-a sporit.

Ajunsesem să fiu răsfățat de blăjeni cu numele de „conu Blăjan”. De ce îmi ziceau așa, nu știu. Probabil pentru că umblam întotdeauna curat și ordonat, în hainele cumpărate cu banii de la spectacol. Dar încolo, vai de capul meu, numai „con” nu mă simțeam. Eram silit să-mi pun mereu întrebarea: ce-mi va aduce ziua de mâine?

Banii câștigați îmi erau pe sfârșite. Făcusem cerere după cerere solicitând lemne, bani de chirie. Recunoșteau că eu mă achit de obligațiile ce-mi luasem: cântam în cor, cântam la strună, conduceam cursul de cântăreți, dar răsplata rămânea să vină de la... Dumnezeu.

Profesorul Aron și avocatul Cristea, care erau tot mai îngrijorați de soarta mea, îi întrebau mereu pe cei mai mari ce au de gând să facă cu mine.

— Un cântăreț al stranei nu-l puteți plăti? Îi întreba avocatul muștrător.

Mă muncea gândul să-mi caut norocul în altă parte.

Popii au mâini de luat, nu de dat.

M-am angajat muzicant la școala de dans a maestrului Stoica. Munca nu era ușoară: În vreme ce tineretul dansa, eu cântam singur fără încetare, transpirând și înneându-mă cu praful ce se ridica de sub tălpile lor. Când oboseam, trebuia să înghit observațiile și înjurăturile celor care nu se mai săturau de dans. În serile de sâmbătă și duminică intrarea era liberă și pentru necunoscuți. Atunci osteneala-mi era oarecum mai răsplătită, căci unii dintre tinerii meseriași, care doreau să le cânt peste program, îmi dau un ban, doi mai mult. Mai nesuferit decât praful și mai grea decât sudoarea era hăituiala cu bătrânul maestru de dans pentru fiece leu pe care mi-l plătea.

Dar oricât de trudnică îmi era această muncă, mă întorceam acasă mulțumit că reușeam să mă mențin cu ajutorul propriilor mele puteri.

Dam și ore de vioară la cine găseam. Cu răbdare, reușeam să-i fac pe elevii mei să scoată sunete curate din viorile lor. Iar ei, fericiți, mă înconjurau cu atenție. Simțeam că mă bucur de multă stimă din partea lor. Eram și mai fericit că, orb fiind, îi puteam învăța pe cei cu vedere. Ce mulțumit ar fi fost tata, dacă ar fi aflat cum i se împlinesc gândurile!

E adevărat că de la școala de dans și din lecții câștigam un ban. Dar era încă puțin. De aceea a trebuit să mă angajez și în orchestra restaurantului..

Aici alte umilințe.

— Zi-i, măi Blăjene! Zi-i, măi orbule! Zi-i, mă Lae Chioru, că-ți dau un sprit și cinci lei! Îmi strigau chefliii.

Râdea tot localul, râdeau și țiganii lăutari, numai inima din mine plângea.

Mă întrebam când eram singur: Ce să fac? Ce să mai încerc ca să pot trăi? Unde să alerg și cum să-i fac pe oameni să înțeleagă că am ajuns la capătul răbdării?

Mult timp n-am stat în orchestra restaurantului, căci într-o zi părintele Șerpe m-a înfruntat:

— Cum te-ai gândit să intri tu, cântărețul catedralei, în banda țiganilor? Apoi așa nu mai merge, măi frate; eu una-ți spun: ori la făgădău, ori la biserică!

Eu i-am răspuns fără ezitare:

— Trebuie să cânt și la făgădău, căci altfel, cântărețul catedralei va fi silit să stea în ușa bisericii cu pălăria în mână să-i arunce creștinii în ea bănuți.

În câteva zile, fără cerere, am primit un ajutor în bani. Am înțeles atunci că nu dorința de a mă sprijini, ci rușinea i-a făcut pe cei mari să mă scoată din ceata lăutarilor, care-și câștigau totuși hrana prin muncă.

În fața seminarului teologic, m-am întâlnit o dată cu părintele Zăbavă care m-a oprit și m-a luat în răspăr:

— Ascultă, iubite, dumneata știi numai să pipi și să cânți ori mai cunoști și vreo altă meserie?

Întrebarea suna a ocară. Mi-a trecut ca un fulger prin minte disertația pe care o ținusem la spectacolul din sala liceului. Spusesem atunci c-am învățat și două meserii. Și-o fi uitat, ori se prefacă? E vremea să arăt că nu știu numai „să pip și să cânt”, ci să și muncesc! mi-am zis eu și i-am răspuns:

— Ba am învățat la școală și două meserii. Știu să lucrez coșuri și perii. Am spus-o la concert, în disertația mea.

— Foarte bine! Așa-i, mi-amintesc. Ascultă, iubite, uite ce mă gândesc! Îți dau cinci sute de lei cu care te vei duce la Cluj să te interesezi ce sumă îți trebuie pentru a-ți putea deschide un atelier de perii aici, în Blaj. Îmi vei aduce răspuns în scris, arătând costul mașinilor și materialelor de care ai nevoie la început. După aceea vei face și o cerere ca să-ți aprobăm banii de trebuință deschiderii atelierului. Dar, să știi că suma pe care ți-o dăm, trebuie s-o restitui în decurs de doi ani. Ce zici, e bine așa cum am chibzuit eu?

— E foarte bine, părinte, dar mă gândesc că vremurile sunt grele și nu voi fi în stare să mă achit așa de repede.

— Dumneata să faci cum îți spun eu. Vom vedea noi ce va fi după aceea.

Ne-am despărțit și eu am plecat spre casă. Ieșind pe trotuar am aprins o țigară, gândindu-mă: Oare să fie adevărat ce-am auzit? Ce dragoste așa mare i-o fi apucat pe oamenii aceștia față de mine dintr-odată? Să-mi deschid un atelier de perii? Da, ar fi un lucru minunat! Gheorghe Braga, colegul meu de școală, orb și el, are la Sibiu atelier de perii. Mă visasem și eu de multe ori mare meșter cu mușterii care să-mi ceară marfa confecționată de mine. Ce poate să fie mai măreț decât să vezi cum cu mâinile tale faci lucruri ce împlinesc nevoile oamenilor. Dacă voi lucra sârguincios, am să mai scap de mizerie și nu voi mai fi silit să fac cereri pe cât de zadarnice, pe atât de umilitoare. Ba mai mult, le voi dovedi reverendissimilor că un orb poate face și altceva, nu numai să „pipe și să cânte”.

M-am abătut pe la pantofarul Aron să-i spun și lui marea noutate.

— Foarte bine, dragă Ioane. Să faci așa precum ți-au spus ei și negreșit să-ți deschizi atelierul de perii, îmi spuse el auzind despre ce este vorba. Numai în felul acesta le vei dovedi celor care zic că te țin de milă, că poți trăi și din munca mâinilor tale.

Încurajat, peste câteva zile am plecat la Cluj, de unde m-am întors la Blaj cu hârtiile cerute de părintele Zăbavă. Am primit jumătate din sumă, restul urmând să mi-l dea când totul va fi gata pentru a-mi deschide atelierul.

Având acum banii, m-am pregătit să-mi procur toate cele de lipsă pentru început: mașini, păr, fibre de mare, rădăcină de orez, precum și mobilierul potrivit. Dar oricât îmi era de mare graba, tot am întâmpinat destule greutăți. Camera de muncă din Blaj trebuia să-mi dea aprobarea. Acolo, iar povestea infirmității.

— Cum? Un orb să facă perii? Se poate? Cine a mai văzut așa ceva? m-au luat cancelariștii în răspăr.

— Am învățat, domnule, meseria la școală.

— Care școală? Ce școală?

— Școala de orbi din Cluj.

— Arată documentul!

Le-am arătat certificatele și alte dovezi din care se vedea că-i adevărat ce spuneam.

— Ei, cum ai să lucrezi fără să vezi sculele, materialul?

— Dă-mi ce-ți cer, și apoi vino în atelier unde ai să vezi cum lucrează un orb perii. Am să-ți fac una și dumitale, să-ți perii cu ea mustața, i-am mai spus eu.

Am obținut aprobarea.

Ca să-mi recâștig îndemânarea, am mai făcut o practică de o lună de zile la școala din Cluj. În sfârșit, mi-am înfiripat atelierul într-o magherniță din curtea casei parohiale. Chichineața îmi servea și pentru lucru și de locuință.

Înainte de a porni la lucru, am dat și pe acasă, sfătuindu-mă îndelung cu mama, care s-a arătat foarte îngrijorată. Cum vei putea face singur față muncii grele? Eu i-am spus că nu mi-e frică și că voi răzbi s-o duc la capăt și pe asta. Am hotărât împreună să-l iau și pe Traian la mine, că tot crescuse destul de mărișor și acum mă putea ajuta. El terminase în sat cinci clase primare, de aceea i-am zis mamei:

— Poate voi reuși să-l dau să învețe la liceu!

Dar mama, auzind așa vorbă mare, mi-a zis oftând:

— Du-te-n amar să te mănțe, măi copile! D-apoi cu ce să-l ții tu la școală, cu banii care-i câștigi de pe perii? Tu nu vezi că bocotanii din sat de-abia răzbesc să plătească taxele școlare? Se plâng și ei mereu că nu-i mai pot birui pe copiii lor cu atâtea cheltuieli. De la mine, dragul mumii, slabă nădejde, că eu cu Mia, cât lucrăm de-abia ne ajunge să ne ținem zilele, iar Ana îi măritată, la casa ei, așa că de la noi nu poți aștepta nimic. Bine-ar fi să ajungă o țîr de perfectăr, că școala îi școală și oricum tot va putea trăi mai bine în lume cu un pic de învățătură, decât să ajungă slugă la unul și la altul, aici, în sat, cum a fost tată-tău. Dar școala nu-i de nasul nostru, dragul mumii. Fă cum vrei, du-l la tine să te ajute. Dar ca să-l dai la liceu, asta ar mai fi o minune!

L-am luat pe Traian și l-am dus cu mine la Blaj. Mi-am deschis atelierul în acea bujdulă în care trăiam amândoi, împărțindu-ne toate necazurile; eu mare meșter, iar frate-meu ucenicul. Era un vis al meu împlinit: om cu rostul lui. Asta o dorisem atâta vreme. Umblasem cu căciula în mână pe la toți sfinții să le cer nu milă, ci sprijin, atâta sprijin cât își dau unii altora și văzătorii. În sfârșit, l-am primit. Acuma urma să adeverez că spusele mele nu erau vorbe goale.

— Trăienuc dragă, tu să fii cu ochii în patru. Să ții rânduiala în atelier. Iaca, aici să stea masa, aici patul, sculele, dincolo materialele, i-am spus eu fratelui meu.

El a așezat totul după cum i-am spus.

— Și să iei seama la mâinile mele. Poate te-o îndemna inima să faci și tu perii. Ce, mai știi? O să punem la ușă o firmă pe care să scriem FRAȚII BLĂJAN, atelier de perii! am mai zis eu.

Nu glumisem. Din prima zi ne-am așternut cu nădejde la lucru. Făceam perii bune și cumpărători se găseau destui. Dar din pricina banilor

puțini nu-mi puteam procura materiale și am trecut prin tot mai multe greutatea. Mă zbăteam să le înlătur căci, de când deschisesem atelierul, mă simțeam mai tare. Gândul că trebuie să ies deasupra necazurilor și că trebuie să înfrâng prejudecățile văzătorilor mă îndârjea și-mi înzecea puterile de muncă.

Lucram multe feluri de perii: din pai de orez, perii de frecat; din fibre de mare Tuia, perii de noroi, de unghii; din păr de porc (coamă), perii de lustruit parchetul, de cap, de haine, de ghete. Mai confecționam spoitoare pătrate și bidinele rotunde pentru zugravi și gospodine.

Vestea, minunea, că un orb are atelier de perii și că lucrează cu mâinile lui a mers din om în om, din casă în casă până a umplut tot Blajul. Și blăjenii, curioși, au ținut să se convingă de adevăr. Primul vizitator a fost o vecină a domnului Chicidean. I-am uitat numele. Era o femeie de treabă, dar gureșă.

Când treceam pe la poarta ei îmi da binețe și mă întreba de sănătate și de câte toate. N-am simțit-o când mi-a trecut pragul. Ușa era deschisă și eu cu spatele la ea. Deodată i-am auzit glasul. L-am cunoscut.

— Bună ziua, domnule Blăjan. Pe la poarta mea te-am zărit trecând de atâtea ori. Am venit să te văd și aici. Tulai, Doamne, că-i chiar așa cum spune lumea! Astea le-ai făcut dumneata? Era cu mâna pe niște bidinele. Am simțit cum le încearcă la păr.

— Eu le-am făcut.

— Nu te superi dacă oi sta își eu olecuțică să iau seama cum lucrează un orb.

— Nu mă supăr. Iaca, aici îi lemnul, aici sîrma, asta îi părul, cleștele, i-am zis eu și, în vreme ce-i explicam operațiile le și executam.

— Noa, domnule dragă, asta încă îi una! Io văd cu ochii și n-aș putea să fac ce văzui că faci dumneata. Mă duc să spun la toată lumea minunea asta.

Mi-a cumpărat o bidinea și a plecat. După asta mi-a venit domnul Aron, pantofarul.

— Îs meseriaș și cunosc treburile atelierelor. Dar eu văd ce fac, văd ce se întâmplă în jurul meu, pe când dumneata... Poate ai lipsă de un sfat, de un ajutor...

— Văd și eu și simt totul în felul meu, i-am răspuns și am continuat să lucrez. Bănuiam că asta îl interesează și pe bunul meu prieten, neîncrezător, poate, și el de tot ce vorbisem până atunci.

A stat, cât a stat, s-a mirat, nu m-a lăudat, dar a încheiat:

— Acuma ce-or mai avea de zis popii și toți cei ce au ridicat din umeri, la spusele dumitale?

Mi-a cumpărat vreo patru perii de ghetе, primele pe care apucasem a le confecționa, mi-a urat succes și a plecat. Au venit și avocatul Cristea, familia Chicidean cu cele două fete, Tanța și Mărioara.

Mai era în Blaj un om de mare omenie, comerciant cu o dugheniță mică cu tot felul de mărunțișuri, îl chema Ion Moldovan. Îl cunoșteam. Mă trezesc și cu el într-o zi în atelier. După obișnuitele nedumeriri, mirări, mi-a zis:

— Domnule Blăjan, mă ai de client! Îți fac o comandă de 500 de bucăți din articolele ce le confecționezi dumneata; îți aduc azi un acout de 1000 de lei. Mi le dai pe rând, să zicem câte o sută la două săptămâni, adică după cum le-oi putea vinde și eu. Am să le spun și celorlalți comercianți din oraș să te sprijine.

Propunerea omului mi s-a părut atât de însemnată încât mi se părea că visez. M-a podidit plânsul. După ani cu lacrimi de zbucium și necazuri, acum plângeam de bucurie.

Au venit și alți negustori din Blaj, aduși de curiozitate, ori trimiși de Moldovan. Mi-au examinat marfa, au bombănit: bun, bun, au plecat, unii fără să mai spună o altă vorbă, dar comenzi nu mi-au făcut.

Totuși, îmi vindeam marfa. Atelierul devenise și loc de desfacere. Mi-o cumpărau școlile și unele din instituțiile locale. Mi-a venit într-o zi domnul de la Camera de muncă, cel căruia îi făgăduisem să-i dau o perie de mustăți. Perie de mustăți n-am avut, dar i-am oferit una de unghii. A luat-o și mi-a plătit-o. Gospodinele și-au spus și ele una alteia vestea cu periile, confecționate de un orb și au început să mă cerceteze și să-mi cumpere marfa. Joia era târg. În această zi eram mai mult vânzător decât lucrător.

Atelierul meu devenise pentru blăjeni, în primele săptămâni, un loc de pelerinaj. Unul intra, altul ieșea. Au venit cunoscuți, necunoscuți, meseriași, profesori, reverendissimi, elevi, teologi. Îi auzeam întrebând afară:

— Aici îi atelierul lui Blăjan?

Intrau, dădeau binețe și prindeau a se mira, mai tare, ori mai încet, după cum îmi erau mai apropiați, ori mai străini.

Periile le așezase Traian, fratele meu, pe sorturi, bidinelele le legase cu câte o ață și stau înșiruite pe o prăjină sprijinită cu un capăt de fereastră, iar cu celălalt într-o gaură făcută în perete. Vizitatorii treceau de la unele la altele, le luau în mâini, le cercetau cu de-amănuntul. Mă vedeau lucrând și tot nu le venea să creadă că marfa din atelier este confecționată de mine. Stăteau și se uitau la mâinile mele până dam gata

o perie, două. Aproape nici unul n-a ieșit din atelier fără să-mi cumpere o perie. Îi trebuia, nu-i trebuia, o cumpăra.

Tot așa mi-a intrat într-o zi în atelier părintele Zăbavă. L-am cunoscut după tuse. A trecut pragul, s-a oprit, a stat cam mult, apoi, fără bună ziua, a tunat din gură:

— Am venit, iubite, să văd ce faci cu banii pe care ți i-am dat!

Apoi s-a plimbat prin atelier. O fi pipăit și el marfa – eu nu l-am văzut, s-a oprit în fața mea și a exclamat:

— Măăăi, măi, țîțî-țîî! Așadar, povestea cu munca orbilor nu-i numai poveste, ci-i așa cum mi-ai spus dumneata, a mai grăit părintele și a stat de m-a urmărit până am confecționat două perii.

A mai adăugat:

— Mitropolia și școlile din Blaj nu vor mai cumpăra din altă parte perii. Ți-i trimit pe intendenți să faci cu ei angajament, m-auzi, iubite?

A venit și vlădica să vadă un orb lucrând perii. Am primit laude, binecuvântare și vorbe de încurajare.

Dar îmi pică într-o zi în atelier un sătean, după vorbă om mai bătrân. Venise tocmai din Ohaba.

— Am venit și eu, domnule, să văd ce n-a văzut ochi de om, să văd orbii lucrând mai amintrelea decât noi, văzătorii, a zis el și a scos din traistă o perie.

L-am simțit cum o pune alături de altele de felul ei din atelier.

— Asta-i de la dumneata? m-a întrebat el.

Am luat peria și am pipăit-o.

— De la mine, bade, i-am răspuns.

O cumpărase femeia moșului și-i spusese că-i lucrată de unul care n-a zărit lumina zilei. Omul n-a crezut spusele muierii lui și a venit să se încredințeze de adevăr. Mai avea și alte treburi la Blaj, dar a ținut morțiș să-mi viziteze atelierul.

— Stai, bade, pe scaun, i-am zis eu.

— Stau, de ce să nu stau, că de asta am venit la dumneata, să stau și să mă minunez de ce faci,

— Fac și eu ce fac și alții, ce am învățat.

— Faci, dar cum faci fără să vezi ce ai în mână?

— Cum fac? Pe pipăite.

— Nu-i fi șăguind, domnule, să zăgrăiești lumea și așa să-ți vinzi marfa, că s-au umplut satele de vestea asta? m-a întrebat omul cu fereală.

— Cum să șăgui? Dumneata nu ești orb și vezi că lucrez.

— Văd, dar îi fi ginind măcar olecuțică prin colțul unui ochi.

— Nu ginesc, bade, că-s orb din naștere.

— Din naștere!? Atunci minunea îi și mai mare. Cei care au văzut cândva și-or fi amintind de ce au făcut atunci și ar mai avea crezare, dar dumneataaa...

— Mie, bade, îmi lipsește numai lumina ochilor, încolo am totul sănătos: mâini sănătoase, celelalte simțuri sănătoase și mă ajut cu ele, mă ajut mai ales de pipăit.

— Mare minune, domnule dragă! Dar altceva mai poți să faci?

— Pot multe: Îmi așez lucrurile fiecare la locul lui, mătur în atelier, îmi aduc, iarna, lemne de afară, îmi fac focul, îmi cos nasturii la haină și ce să-ți mai înșir? Chiar ca un văzător n-oi putea face totul, însă mă descurc în multe lucruri.

— Am mai auzit o vorbă, domnule Ioane, că așa mi se pare că-ți zice. Nu te superi dacă oi spune-o și pe asta.

— Nu mă supăr.

— Spune lumea că citești în cărți, ca solomonarii în păscălie.

— Citesc, i-am răspuns și am luat o carte Braille din care am prins a-i sloveni.

— Cu periile îi așa cum zici, văd și eu că îi așa, dar cu cartea nu știu cânti ori descânti că eu mă uit în ea ca mâța în calendar. Dar bine că o văzui și pe asta, altmintrelea aș fi stat să-mi sudui baba care a adus vestea de te-a pus în gura lumii. Și acuma oamenii se încontherează zicând unii că o fi, alții că n-o fi adevărat.

Deschiderea atelierului a fost, în viața mea, o piatră de hotar. I-am convins pe toți, așa cum am spus și în disertație, că orbii nu sunt atât de orbi cum îi socotesc văzătorii.

Dar ce zarvă s-a stârnit când l-am înscris pe fratele meu la liceu! Toți cunoscuții se mirau cum un orb nu numai că poate să-și câștige singur pâinea, ci-și ajută și fratele care vede.

Acum, în atelierul meu, lucram și cântam de parcă toată lumea era a mea. Traian a început și el învățătura cu multă ușurință. Mă ajuta și pe mine la toate. Făcea și perii, și pe gospodina, ca o fată harnică.

Mama, când a venit la noi, nu-și credea ochilor. Maldărul de perii sta după ușă. Ea s-a oprit în fața lui. Aflând că feciorul ei mai mic învață la liceu, a izbucnit în plâns de fericire:

Doamne, Niculae, de ce nu vii și tu să vezi că ți s-o adevărit vorbele: un orb îi sprijin văzătorilor!

Munca din atelier îmi asigura de-acum o pâine. Adică tocmai ceea ce dorisem eu. Nu mai eram constrâns de nevoi să alerg de la unul la altul, să solicit înțelegere, bunăvoință. Se împliniseră doi ani de când lucram cu râvnă și cu nădejde. Dar deodată alte griji și alte greutăți s-au grăbit să le

ia locul celor trecute. Lumea, care venea pe la atelierul meu, nu mai era curioasă de felul cum lucrează un orb. Îi auzeam vorbind doar despre război. Nimeni nu mai avea astâmpăr, nu-și mai vedea de lucru acasă. Oamenii mișunând pe străzi, căutau să afle ultimele noutăți. Orășelul, altădată liniștit, bâzâia acum ca un stup de albine în care a intrat un bondar. Nu-i vedeam, dar din vorbele oamenilor simțeam că-s cuprinși de teamă și de nesiguranță. Domnul Aron, pantofarul, trecea aproape în fiecare zi pe la mine. Îmi citea de prin ziare tot ce credea dînsul că-i mai de seamă.

Vremea de început de toamnă, cu vânt rece și cu ploi mărunte, mărea zbuciumul tuturor.

Războiul a izbucnit. Lumea a intrat în panică. Era în Blaj un du-te-vino de oameni înspăimântați. Eu nu-i vedeam nici acum, dar îi urmăream. Eram însă în situația să-mi dau seama de tot ce se întîmpla în jurul meu, de primejdia ce ne păștea pe toți. Mă cercetau în atelier din ce în ce mai puțini clienți; prietenii și-au uitat și ei de mine. Stam cuc toată ziua, lucrând fără tragere de inimă. Ieșeam spre seară pe stradă să aflu vești. Străzi pline de oameni, orășeni, săteni. Bărbații, veniți din toate părțile, însoțiți de femei, copii, se grăbeau să meargă la gară, iar de la gară la unitățile militare. Îi adunaseră de pe la casele lor, mai întâi clopotele din turnurile bisericilor, mai apoi jandarmii, care și acum, ca și altădată, îi zoreau să plece la „datorie”.

Mi-am amintit scenele petrecute în curtea noastră cu peste douăzeci de ani în urmă. Mi s-a zbîrlit pielea în spinare. Câți copii vor rămâne și acum în praguri de case de unde își petrec cu privirile tații, luați de jurați și jandarmi și mânați de la spate să lupte „eroic” undeva, departe, în locuri străine, pentru treburi despre care lor nu le-a spus nimeni nici o vorbă.

În primele zile l-am luat pe fratele meu de mână și m-am dus cu el la gară. Am fost de mai multe ori. Acolo, lume, multă lume. Mobilizații, însoțiți de femei și copii, așteptau trenurile. Nu era zarvă ca în alte dăți. Doar un murmur îmi izbea auzul. Oamenii vorbeau pe șoptite. Apoi, huruit de roți priponite în opritori, scâncete năbușite în năfrămi duse de femei la gură, țipete de copii: „tată, tată, nu te duce, tată!” Un fluierat răgușit și trenul care își urnea trupul greoi și pornea mai departe la drum să strângă cătanele și să le ducă la război.

Așa strigasem și eu în Roșia: „tată, tată, nu te duce, tată!” M-am cutremurat. Am încercat să-mi închipui scena despărțirii copilului văzător de tatăl lui. Văzătorul, mi-am zis eu, îl vede pe tatăl lui luându-și rămas bun de la soție, de la frați, le citește cu ochii la toți pe față îngrijorarea, urmărește picăturile de lacrimi ce le curg pe obraji, înregistrează

momentul despărțirii, când omul se smulge din brațele alor săi, se urcă pe treptele vagonului, le mai face de acolo un semn, iar după asta ei rămân și se uită unii la alții, neîndrăznind să-și spună o vorbă măcar. Le e teamă să nu rostească vreunul: „l-om mai vedea?” Când m-am despărțit eu de tata eram mic și nu am făcut asemenea reflecții. Pleca la război. S-a vorbit și atunci de morți, dar mintea nu putea cuprinde ideea că nu se mai întoarce. Am fost într-o continuă așteptare. Și eram sigur că revine. Fiecare zi, fiecare seară, dimineață, mi-au fost pline de această așteptare. Fiecare scârțâit al porțiței îmi amintea faptul că ar putea să fie tata cel care a intrat pe ea. Plecările lui dese mă obișnuiseră cu gândul că e dus, cum se ducea de atâtea ori de acasă, dar că se întoarce. Abia acum îmi trăiam în toată adâncimea ei drama de atunci. Drama atâtor copii de azi era drama mea. Acuma mă săgeta până în adâncul sufletului. Mă fereceam parcă socotind că infirmitatea mea m-a pus în situația de a nu vedea cu ochii scenele dureroaselor despărțiri de azi și de a nu fi văzut despărțirile mamei de tata.

Odată, în gară, o femeie s-a oprit ca la doi pași de mine. Am auzit-o când s-a oprit. A stat o clipită, a stat atât cât i-a trebuit să-și dezlege colțul năfrămuții, că am auzit-o spunând:

— Un orb! Păcatele părinților! Dă-i banul ăsta, ca să-l apere Dumnezeu pe taică-tu de gloanțe.

— Lasă-l că nu cere. Îl știu eu că nu cere, a zis alta.

A urmat după asta să simt și eu războiul mai direct.

Eram în catedrală, la slujbă. Catedrala era plină până la refuz de credincioși de toate vârstele. Se rugau în taină, unii pentru paza celor duși pe front, alții pentru sufletele celor morți, unii îngropați, alții fărâmați sub roțile tancurilor, pulverizați de suflul exploziilor. Eram orb, dar aflasem și eu despre aceste grozăvii. Preoții citeau în altar ectenii; noi, din cor, înălțam imnuri de slavă ce trebuiau să înduplece țăriile, când, deodată, am auzit sunet de sirenă. Era prima dată când o auzeam aievea. Veniseră vești din București că acolo sună sirenele într-una, că nu-i lasă pe oameni să-și mai pună capul pe perne, că bombardamentele se țin lanț, că zac morții pe sub dărâmături cu sutele și cu miile.

Am simțit dintr-odată cu toții că sfinții nu ne pot ocroti și, cât ai clipi din ochi, catedrala s-a golit de n-a mai rămas în ea decât preotul. Coriștii au lăsat vorba la jumătate și au dat năvală pe treptele de coborâre și s-au dus să-și caute adăpost care pe unde au putut. Am rămas numai eu, singur, sus pe podiumul corului. În graba mare m-au uitat acolo. Am bîjbîit scările și am coborât pipăind. Am ajuns în stradă. De aici n-am mai știut

încotro s-o iau. M-a găsit Ciufudeanu și m-a luat de mână, zorindu-mă să mă țin de el.

Alarmerle s-au înmulțit după întoarcerea frontului spre apus. Acuma ne cercetau avioanele nemțești. Blăjenii au intrat la mari griji. De la o vreme ne-am obișnuit cu ele. Mai intram și nu mai intram în adăposturi. Asta până într-o zi când, scurtă vreme după încetarea sirenei, am auzit bâzâit de avioane. Am ieșit din atelier cu Traian să fugim la adăpost. N-am făcut nici trei pași de la ușă că a răsunat o detunătură, apoi alta. Ferestrele atelierului meu au făcut odată zrrr! și s-au prefăcut în țandări. Ne-am trântit la pământ. Auzisem de la cei care au fost pe front că, în vremea bombardamentelor, se fac una cu pământul, ca să nu-i prindă în raza lor schijele bombelor explodate în apropierea lor. Așa am făcut și noi.

Am avut într-o zi, mai spre seară, o alarmă mult prelungită, cântată sinistru de tot. Era și mama la mine. Acuma am primit vestea că lumea fuge din Blaj. „Vin stoluri, stoluri de avioane”, țipa lumea pe stradă. Într-adevăr, oamenii luaseră de prin case care ce apucaseră, le încărcaseră în care, căruțe, cărucioare trase de ei. Se grăbeau să treacă podul dinspre Veza, să se piardă în Berc, în pădure. Am strâns și noi ce-am putut, am înfundat o traistă pe care a luat-o mama pe umăr, am mai umplut un sac cu niște rufărie, haine, i l-am pus în spate lui Traian, am ticsit o pereche de desagi cu perii, bidinele, păr, scule, l-am luat eu pe umăr, am învîrtit cheia în ușă și am luat-o și noi pe jos spre Roșia. A început, în scurtă vreme, pe sus vâjâitul avioanelor, iar de jos focul tunurilor antiaeriene. Văzătorii urmăreau și avioanele și exploziile în aer ale ghiulelelor. Eu ascultam doar vacarmul: pe drum, huruit de care, țipete de femei, răget de animale; simțeam învâlmășeala din jurul meu. Urmăream țăcănitul mitralierelor și țuitul ghiulelelor. Mergeam ținându-mă cu o mână tot de poala mamei, iar cu cealaltă sprijineam la spate desagii să-i mai ușurez greutatea lui Traian.

Am ajuns la casa pădurarului o dată cu noaptea. Era înțesată de lume. N-am mai întrebat pe nimeni dacă ne primește ori nu ne primește. Am intrat și noi, am lepădat poverile la pământ, ne-am așezat pe ele și am stat acolo toată noaptea. De dormit am adormit numai după miezul nopții. Dimineața ne-am continuat drumul spre Roșia. La Blaj ne-am întors numai după ce a trecut mult frontul încolo, spre Mureș.

Și, iaca așa, ceea ce a fost, în primul război, pentru mine numai basm, acum mi-a fost dat să cunosc prin proprie experiență.

— Nu-i mai bine de orbul ăsta că nu vede ce se petrece în lume și nici pe front nu-l duc? a spus unul, într-o zi, în mijlocul pieții din Blaj.

A spus-o de am auzit și eu.

Alt avantaj al orbiei!

— Ai vrea să fii orb? I-am întrebat eu.

— N-am spus asta, dar zicala spune: În tot răul este și un pic de bine.

— Dacă ți l-aș dori dumitale răul ăsta, în care spui că este și un bine, te-ai supăra, am observat eu.

Prejudecățile omului asupra orbiei îl fac să zgândărească o rană care și altfel doare destul de tare.

După stăruinți și așteptări de ani, am izbutit să-mi ajung încă o țintă: să nu stau la strană numai din mila reverendissimilor, ci să se spună cu vorbe răspicate: Blăjan a fost năpăstuit. Ne-a slujit atâta vreme pe nimica toată. E timpul să vedem că omul vrea să fie și el om, că i se cuvine, după muncă, răsplată dreaptă.

Am fost, în sfârșit, numit, cu hârtie în regulă, cantor cu plată la catedrală. Am înțeles că trăiesc în alte vremuri.

Așa, aveam acum, când cântam la strană, un temei ce-mi da încredere și tărie glasului. Mai aveam și salariul. Era recunoașterea dreptului la muncă alături de văzători. Înfrânsesem judecata popilor despre orbi, cucerisem inimile oamenilor din oraș și din sat. Pentru mine aceasta avea mare însemnătate. Să-ți vezi strădaniile încununare de reușită nu-i puțin. Și nu era vorba de Blăjan Ion, ci de orbie, de toți orbii. Orbii, împinși mereu la marginea drumului, câștigau prin mine o bătălie. Și o bătălie câștigată te îndeamnă să mergi înainte. Eram hotărât să cânt așa încât să se cutremure catedrala, să audă și surzii și să întrebe: cine cântă? „Un orb”, le-aș răspunde eu.

După izbînda asta, am început să mă gândesc să fac încă un pas care mi-ar da încredere în puterile mele și ar fi un îndemn la muncă.

Eram holtei tomnatic. Era vremea „să mă așî eu de pe drumuri” adică să întemeiez o căsnicie. Dar aici trebuiau învinse un numai prejudecata oamenilor legată de orbie, ci și susceptibilități feminine. Cunoscusem atâtea fete, mă întâlneam cu ele la cor, pe stradă, în familiile pe unde mergeam, în plimbările din oraș, în Berc. Vorbă, cânt, glume. Răsuna însă mereu o notă, din care eu am înțeles că infirmitatea mea sta stavilă de neclintit între mine și sexul frumos și slab. Ida, Paula și încă o cosânzeană îmi tulburaseră fiecare câte o clipă liniștea. Ele mă treziseră la realitate. Doream totuși să intru și pe calea asta în rîndul oamenilor.

Mama dorea și dânsa să mă vadă „la casa mea”. Mă îndemna și dânsa să mă însor.

— Însoară-te și tu, loane, să ne știm de una!

— Să mă însor, dar cu cine? Dumitale ți-i ușor că l-ai luat pe tata. Io să aduc în casă o străină? am folosit eu o glumă auzită într-altă parte.

Dar de șagă se trecuse. Și când își pune omul în gând așa ceva, apoi să-i stai cu parul în cale nu-l mai poți opri.

Mi-am dat la curățat și călcat hainele cele bune cu care și la catedrală cântam numai la sărbătorile mari. Ba i-am dat domnului Aron bani să-mi facă pantofi noi. Dumnealui mi-a făcut unii cu scârț de se auzea de la șapte poște. Tocmisem și un buchet de flori la Ruja, grădinarul, să le am proaspete când oi merge „la pețit”.

Sora mea, Mia, se mutase și ea la Blaj. Sta tot la mine. Mia, ca fetele, și-a găsit repede prietene. M-a luat o dată cu ea la plimbare. M-am trezit într-o hărmălaie de codane. Și aici, ca peste tot. Mai întâi fereli, rețineri, mirare, întrebări:

— Îi fratele tău?

— Îi orb?

— Nu vede deloc?

— Ce să faci cu el!? s-au şușotit două.

Eram obișnuit cu asemenea primiri. M-a mîhnit totuși întâmplarea. Una, mai îndrăzneată, s-a apropiat de mine și a început să mă iscodească:

— Faci perii?

— Fac perii.

— Ai atelierul dumitale?

— Am.

— Și cînți la catedrală?

— Cânt.

— Te poftesc să vii cu sora dumitale pe la noi.

— Am să viu, i-am răspuns eu.

În duminica viitoare mi-am îmbrăcat costumul curățat, călcat, cu dungă la pantaloni, mi-am încălțat pantofii cu scârț, am luat buchetul de flori și hai cu soră-mea „la vedere”.

Fata sta pe o stradă, într-un cartier mai mărginaș al Blajului.

Pe la mijlocul după-amiezii, împreună cu Mia, am înfruntat lătratul câinilor din mahala, până ce ne-am oprit în fața unei porți. Viorica – așa se numea fata – nu ne-a lăsat să așteptăm prea mult în stradă, ci ne-a îndemnat să intrăm în curte, apoi în casă.

— Stați aici, ne-a spus ea și s-a repezit spre bucătărie.

Rămas numai cu soră-mea, eu m-am așezat mai mult pe dunga scaunului, neștiind ce să fac și să zic. Dar fata nu zăbovi mult. S-a întors degrabă și a trântit în mijlocul mesei un blid cu plăcinte, spunînd:

— Noa, mâncați plăcinte dacă ați venit în pețit!

Eu am înlemnit. Abia intrasem în casă și ea îmi și vorbea de „pețit”. „Asta nu-i a bună!” am socotit eu. Nu ne-am prea îndemnat la plăcintele aduse.

— Nu le vezi? De bună seamă că nu le vezi. Stai să-ți dau eu una în mână.

Mi-a pus în palmă o plăcintă fierbinte, toată unsă. Mă cam frigea și nu știam ce să fac.

— Noa, da' nici la gură nu știi să ți-o duci? a mai spus fata.

Atunci am prins a gusta din plăcintă. Nu știu ce gust a avut. Am înghițit-o cu noduri. Fata o fi văzut, că mi-a descântat:

— Dacă ești orb, nu vezi ce mănânci! Și-i fi socotind că ți-am dat cine știe ce. Da sora dumitale vede. Să-ți spună că-s faine și mari cât fedeu¹.

Îi mergea gura ca o morișcă.

— Da' atelierul de perii îți mere bine? Și la cantidrală ai plată? s-a interesat domnișoara.

Acuma eram lămurit ce vrea fata și m-am sculat să plec.

— Da' mai ședeți, s-a repezit să ne țină. Ce, nu vă place la noi?

— Ba de plăcut îmi place, dar vezi, nu se cade,

— Să mai veniți, a stăruit ea când am ajuns la poartă.

Când m-am văzut în stradă, am răsuflat ușurat și i-am spus surorii mele:

— Mai venim noi pe aici când s-a însura și vlădica.

Întâmplarea m-a cam pus pe gânduri. Dar când te trage așa la fund, te lași în voia ei. Așa și eu: Îmi pusesem în gând să mă însor și numi mai putea sta nimeni și nimic în cale.

Într-o zi, mă aflu în croitoria lui Petrică, un consătean din Roșia, care își deschisese un mic atelier pe strada Plăcintelor. Deodată, a intrat cineva și l-a întrebat pe croitor dacă-i gata pardesiul. Eu stam pe un scaun dincolo de masa de croit. Am auzit vocea de femeie care nu-mi era necunoscută.

— L-am gătat încă de dimineată, domnișoară Gina, a răspuns croitorul.

Cunoșteam și numele. Știam și unde stă. Mă oprisem de atâtea ori cu ceilalți tineri și tinere în fața casei lor, când ne întorceam de la petrecerile noastre din pădure. Acolo îi mai auzeam glasul.

Când proba s-a terminat, pe neașteptate, consăteanul s-a întors spre mine și mi-a spus:

1 Fedeu = capac de oală.

— Măi Ioane, tot ziceai tu că vrei să te însori, hai să-ți fac o cunoștință.

M-am ridicat grăbit de unde stam și, ocolind masa meșterului, m-am apropiat de domnișoara Gina. Grijuliu, i-am prins mâna în mâinile mele și i-am sărutat-o, spunând: vă cunosc.

Și ce să mai spun altceva decât ce spune vorba românului: ce ți-e scris în frunte ți-i pus.

Așa a fost și cu mine. Ne-am mai întâlnit apoi pe stradă, ca dintr-o întâmplare desigur bine chibzuită. Nu ne cunoșteam noi cărările? Blăjenii știu unii despre alții de câte ori tușesc noaptea în somn. Așa-mi știa și domnișoara Gina drumurile și eu pe ale dânsei. Ne-am împiedicat, acum mai des, eu de ea și ea de mine.

De la o întâlnire la alta, mi se părea un veac. Când eram împreună nu știam ce să fac: s-o iau de mână ca să pășesc mai sigur, ori să nu îndrăznesc s-o ating? Dar tot fetele mai îndrăznește. M-a scos ea din impas. Ca și cum totdeauna ar fi trăit în mijlocul orbilor, m-a luat de braț și am pornit încet pe alea umbrită și parfumată cu miros de trandafiri și petunii.

La început, am vorbit câte de toate.

Am aflat apoi câte ceva din cele trecute ale ei. Fusesse funcționară mărunță la Sibiu. Războiul a întors-o la Blaj unde alerga pe culoarele spitalului, sta la căpătâiul răniților și-și trecea mâna pe după spatele lor ajutându-i să bea apă; le pansa rănile și îi sprijinea să meargă; nopți lungi a vegheat la căpătâiul celor ce gemeau cu răsuflarea la gură. Nu fusesse nici în viața ei mai multă veselie decât în a mea. Și-acum ne simțeam aproape ca și când ne-am fi cunoscut de cine știe când. La brațul ei aveam mai multă siguranță și în mers și în glas.

Au mai trecut câteva seri cu plimbări lungi, miros de petunii și destăinuiri ale sufletelor noastre încercate. Într-una din ele, cuvintele mi-au venit pe buze fără sfială și i-am spus fără ocol:

— Domnișoară Gina, ce-ar fi dacă am încerca să înjghebăm împreună o căsnicie?

Așa, din vorbă în vorbă, adică din puținele cuvinte ale ei am înțeles că întâlnirile noastre ne-au apropiat pe unul de celălalt atât încât era hotărâtă să pornească la drum lung, și desigur greu, cu mine.

Acasă i-am povestit mamei totul de-a fir-a-păr. Ea m-a ascultat cu răbdare și, la urmă, trecându-și mâna prin părul meu, cum avea obiceiul, mi-a spus cu un tremur necunoscut în vocea ei îmbătrânită de griji:

— Îmi pare bine, dragul mumii, de vestea ce mi-o dai. Dar eu zic să nu te grăbești, că poate ai lor n-o lasă să ia un orb. Ori, cine știe, nu va fi femeia care să te ajute nici măcar pe jumătate ca noi. Că pe oricine ți-ai

găsi, îi va fi greu să te poarte de mână, așa ca tată-tău, ca mine și ca frații tăi.

În duminica următoare am fost la masă la Gina. După multă vorbă, mi-am luat și aici inima în dinți și, cu un tremur ușor în glas, i-am spus și mamei ei dorința mea.

În liniștea ce s-a așternut între noi, am desprins un oftat ușor. Apoi tăcerea a fost întreruptă de o voce moale și îndoielnică:

— La grea încercare m-ai pus, mi-a răspuns mai-că-sa. Dar dacă ea vrea, eu ce-aș mai avea de spus; Gina îi la anii când trebuie să înțeleagă singură ce face, pe ce cale pornește. Numai să vă gândiți bine și unul și celălalt la tot ce vă așteaptă în viitor.

Am început apoi pregătirile de nuntă. Cu două zile înainte de cununie, m-am dus în Mânărade, sat vecin cu Blajul, să aduc băutură de trebuință. Acolo, i-am spus și omului de la care cumpăram vinul ce gânduri am. Stroe, că așa-l chema, avea inimă bună. S-a bucurat de vestea aflată. Și-a pus nevasta de a tăiat o găină, apoi ne-am așezat pe mâncare și pe băutură. Cepurile de vin cădeau la masă unul după altul. Eu am început a doini. Au venit și vecinii lui Stroe. Și ce mai atâta vorbă, am lălăit și am chiuit:

Dragu-mi-i la făgădău Cu oameni din satul meu. Dragu-mi-i la crășm-a be Cu feciori de sama me. Vinul beu, vinarsu-miplace Știu că gazdă nu m-oiface. Că și tatii i-o plăcut Și gazdă nu s-o făcut.

Așa, ospățul meu a început în Mânărade.

Apoi, Stroe mi-a umplut butoiul cu vin și m-a așezat călare pe el în căruță.

Se vede că acasă, la Gina, m-am dat în petic, căci a doua zi mama m-a luat în răspăr:

— Doamne, dragul mumii, tu știi ce-ai zis și ce-ai lucrat aseară? Te-ai făcut de minune la cusca!

Gina te-a văzut și ea beat. Strigai de se auzea peste trei case până la Pecu, unde era lume să cumpere pită:

Bine-o fost, Doamne, ficior, Dar mai bine-i că mă-nsor,;

Bine-o fost la muma-acasă, Dar mai bine-i cu nevastă!

Și nunta s-a făcut.

Iar dacă scrisul și cititul cu degetele, ca să nu mai zic despre lucrutul periilor, fusese pentru blăjeni un prilej de mirare, apoi vestea căsătoriei unui orb cu o văzătoare a stârnit o adevărată uimire în oraș.

Casa în care am făcut nunta era neîncăpătoare pentru cei veniți să vadă ce nu s-a mai pomenit pe Târnavă. Multe fețe bisericești s-au milostivit să privească și ele minunea. A venit și corul catedralei și mi-a

cântat „Mulți ani trăiască!” Atâta cinste din partea lor m-a făcut să trăiesc clipe de neuitat. Mama nu mai știa ce să facă de mulțumită ce era. Parcă o aud cum le spunea la toți:

— De-acum pot muri liniștită! Unde ești, Niculaie, să vezi că și Ion a intrat în rândul oamenilor!

Au venit vremuri noi.

La Blaj se ridicase palatul cultural. Spectacolele se organizau aici. Era lărgime, aer, nu îmbulzeală ca în sala liceului. Am cântat și eu pe scena aceasta nouă. Vocea răsună mai plină, mai sonoră. Te simțeai mai în voie.

Dar tocmai când mă socoteam, în sfârșit, ieșit la liman, prins în rosturi de viața adevărată, în tumult de oameni care, părea cel puțin, că nu mai iau seama la infirmitatea mea și nu mă mai împing spre marginile societății, m-am trezit deodată la grea răs-pântie.

M-am îmbolnăvit. Mi-am îmbolnăvit gâtul.

.Boala a fost lungă și grea. Dusă acasă și în spital, până pe masa de operație.

Mi s-a luat postul de cântăreț al catedralei. Din cauza bolii lungi am fost nevoit să închid și atelierul de perii.

După ce m-am însănătoșit am fost sfătuit de soția mea și de Sigismund Toduță să merg să imprim cântecele pe care le știam la radio.

Acesta din urmă mi-a dat două scrisori: una pentru radio, alta pentru Institutul de folclor.

— Uite, frate Blăjene, ai aici două scrisori: cu asta te duci la București la radio. Apoi cu astălaltă treci pe la Institutul de folclor și arată-i-o compozitorului Sabin Drăgoi. Dar ia seama că în cântece trebuie să-ți pui toată nădejdea, nu în scrisorile acestea, care, la urma urmelor, nu cântă nici doine, nici chiuituri de la hore și nunți.

Cu hârtiile în mână, i-am mulțumit compozitorului pentru încrederea ce mi-o sădea în inimă. Le-am împăturit și le-am vârat în buzunar.

Fără a mai sta pe gânduri, în câteva zile m-am pregătit și am luat trenul de București. Am ajuns în zorii zilei. La ieșirea din gară mi-a izbit urechile un du-te-vino de lume și vehicule.

Zarva acestui oraș a întrecut orice închipuire pe care mi-aș fi făcut-o despre el, dar l-am străbătut până am ajuns la țintă.

Când am intrat în clădirea mare, unde acum știam că se află radioul, n-aș putea spune că inima îmi ticăia tocmai liniștit. Îmi dregeam mereu glasul. Mi se părea că nici n-am intrat bine pe ușă și m-a și pus să cânt.

N-am imprimat în ziua aceea. În schimb am cunoscut mulți oameni care au stat bucuroși de vorbă cu mine.

Am prins curaj. Chiar de a doua zi am intrat în sala de repetiții a orchestrei radio. La început am fost primit cu mirare, dar și cu interes și cu multă bunăvoință. Dirijorul mi-a făcut cunoștință cu instrumentiștii și am pornit îndată să încercăm piesele alese pentru imprimare. Am luat apoi și fluierul și le-am cântat aceeași doină. Nu mai eram socotit un orb, ci un sol al cântecului de pe Secaș. Am cântat împreună. Oameni de muzică fiind, au simțit în cântecele mele sufletul omului necăjit cu dor de zbor în ele.

— Minunat, minunat! au izbucnit ei și m-am pomenit luat în brațe.

După imprimare le-am ascultat din nou cu toții. Moisă Belmustață, instrumentist, mi-a zis, ținându-mă cu amândouă mâinile de braț:

— Doinele pe care le cânti dumneata sunt frumoase ca o grădină cu flori, de nu știi pe care s-o rupi mai întâi.

Treceam pe străzile Bucureștiului la brațul soției și, oricât se străduia biata de ea să-mi deslușească cele din jur, nu izbutea. A stăruit și m-a făcut să-mi pară rău că nu pot să văd cu ochii mei tumultul în care mă aflam, casele înalte, tramvaiul pe care-l auzeam huruind, fețele oamenilor. Dusesem toată viața, în adâncul sufletului, dorința neîmplinită de a vedea lumea, obrazul și privirea unui om. Am fost conștient că pipăitului i-au rămas încă multe taine ascunse. Aș fi vrut măcar într-o fulgerare de-o clipă să-mi apară dinainte chipul mamei, al tatii, al soției, al mătușii Anica, căreia, dacă n-ar fi înghițit-o pământul, sunt sigur că i s-ar fi imprimat la radio cântecele cu și mai multă bucurie decât ale mele. Și câtor oameni n-aș fi dorit eu să le fi cunoscut chipul, să le fi văzut înfățișarea. Lui Aron, pantofarul, profesorului Cherebețiu, croitorului Petrică, lui Cuculău care ne burdușea prin dormitoarele internatului, și mai ales bunului meu prieten din copilărie, Iovu, care se stinsese de timpuriu. Cât de fericit ar fi fost, dacă m-ar fi auzit cântând la radio doinele ce i le ziceam încă de pe atunci, la câmp, din fluiera mea cumpărată de tata.

Dar iată că ajunsesem în fața clădirii Institutului de folclor. Gina m-a încurajat strângându-mă ușor de mână. Am intrat. Și aici am fost întâmpinat cu bunăvoință. Am fost dus la biroul compozitorului Sabin Drăgoi. În grabă și cu grijă m-a așezat pe un scaun chiar lângă dânsul și, punându-și mâna peste a mea, a început să citească scrisoarea pe care o adusesem de la Cluj. Când a sfârșit, mi-a spus cu interes:

— Pesemne că știi cântece și doine ce ne lipsesc și acum vrei să ni le dai ca să le avem și noi. Am încuviințat, puțin jenat, clătinând din cap. Le-am cântat multe doine și cântece. Unele, după spusele lor, nu le mai auziseră.

În semn de mulțumire, cei de la Institutul de folclor mi-au dat două benzi de magnetofon cu melodiile mele. Le am și astăzi și le păstrez cu sfîințenie, în dulap, lângă ceteră și fluier.

Aflasem dintr-o scrisoare de la București ziua și ora la care se transmit cîntecele mele. Mama era la mine. Nu-i spusese nimic despre imprimări. Voiam să-i fac o surpriză. Am deschis aparatul. Mi-am auzit atunci și eu prima oară vocea venind pe calea undelor. Asculta și mama, nemișcată pe scaunul de lângă pat.

Când ultimele frînturi ale doinei s-au pierdut în odaie, am tăcut câteva clipe și eu și mama și Gina.

— Păi, ăsta cîntă chiar ca tine, dragul mumii. Doamne, mîndre-s doinele de pe la noi!

— Doar chiar Ion a cîntat, mumă dragă! a zis Gina.

— Tulai, fata mumii, parcă vorbești într-aiurea. D-apoi cum o cîntat el cînd stă aici, lângă mine?

— A fost la București și i-au luat glasul la o mașină, cum se iau oamenii în poză. Acum a cîntat așa cum l-ai auzit.

— Doamne, nu mă lăsa! Multe or stîrnit oamenii pe lumea asta. Că într-o bună zi l-or scoborî și pe Dumnezeu din cer. Cum îi asta, să ștezi hodinit pe scaun aici, în casă, și să te auzi cîntînd din București?

Au mai urmat și alte doine pe care mama le-a ascultat cu tot mai multă mirare. Dar nu s-a încredințat pe deplin că eu am fost, într-adevăr, cel de la radio, decât atunci cînd l-a auzit pe crainic rostind: „A cîntat Ion Blăjan”. Au podidit-o lacrimile. S-a apropiat încet de mine, mi-a cuprins tâmpilele cu palmele ei uscate de ani și m-a sărutat prelung, zicîndu-mi:

— De-acum pot muri hodinită, dragul mumii, că nu numai Blajul te știe cîntăreț, fără o lume întreagă.

Pe drumul spre Roșia, Traian, fratele meu, mîna calul în galop și i-aș fi strigat: „Mână, frățioare, mai repede!”, dar printre buzele încleștate nu se putea rostogoli nici un cuvînt. Toți tăceam. Numai zurelul roților, gata să sară din butuci, sfîrteca liniștea nopții. Se repezea către copaci, se izbea de ei, prăvălindu-se din nou în urma noastră. Târziu, pădurea a rămas departe și am intrat pe prima uliță din Roșia. Cîinii satului se năpusteau hămăind în colbul răscolit de-atîta goană. Am sărit din căruță în fața porții și ne-am îndreptat spre casă, dar în prag pașii ni s-au muiat de teamă.

În cameră plutea un miros de busuioac. Mama era în patul cu bobură. Gemea. Ne-am apropiat în vîrfurile picioarelor. Simțindu-ne, a deschis ochii și ne-a privit îndelung. Tăceam cu toții, strîngându-ne în jurul ei. Am auzit-o vorbind încet cu vocea stinsă:

— Bine că v-a adus Dumnezeu, dragii mumii, să vă mai văd înainte de a închide ochii... că ceasurile mi-s numărate. Și tu, loane dragă, bine ai făcut că te-ai ostenit până aici. Eram tot cu gândul la tine și cred că n-aș fi putut muri dacă nu te mai vedeam o dată...

Vorba a obosit-o, dar și-a tras sufletul și a continuat:

— Că, Doamne, mult ți-am dus dorul! De-acum, pentru mine, toate se gată. Să stați în jurul meu, aici, să nu mă lăsați singură... Apropiați-vă, să vă văd mai bine, că parcă mi se-mpăienjenesc ochii...

I-am făcut voia și am rămas așa, încă un timp, încremeniți lângă patul dînsei.

— A ațipit, spuse Traian. Hai să o lăsăm să se odihnească și să mergem în tindă.

Dar când să închidem ușa, am auzit-o săltându-și capul de pe pernă.

— Ioane!... nu te duce. Pe mine cui mă lași?... a strigat ea.

Ne-am întors în odaie cu ochii umeziți. Ne-am așezat iar lângă ea. A ațipit din nou, sărmana.

Spre zorii zilei, numai ce și-a ridicat iar capul de pe pernă și, așa slăbită cum era, a început să strige:

— Mi-e frică, mi-e frică!...

— De ce ți-e frică, mumă? am întrebat-o noi.

— De moarte, ne-a răspuns ea lăsându-și iar capul între perne.

Și vorbele acestea m-au cutremurat. Cam după un ceas iarăși s-a ridicat.

— Copiii mei dragi, până încă îmi mai stau vorbele pe limbă, ascultați-mă: Să fiți frați buni și cu dreptate unul față de altul. Și, mai ales, să aveți grijă de Ion! Că el, măcar că-i în rând cu lumea, cu casă și cu nevasta lui, rămâne tot ăl mai năcăjit dintre voi... Pe mine să mă îngropați după datină și să nu mă plângeți prea mult. Iar' să mergeți mai departe pe cărările ce vi le-ați deschis...

Două zile și două nopți am vegheat-o pe mama care sta acum neclintită în sicriul de stejar. Clopotele băteau în turnul bisericii de pe delușorul pe care mama îl urcase de atâtea ori ținându-mă pe mine de mână. Iar sora mea, Ana, plângea cântînd:

Trageți, clopotelor, tare Să s-auză-n depărtare, Să răsunе dealurile, Să se-adune neamurile.

Când am dus-o la groapă, mergeam împleticindu-mă. Iar când ultimii bulgări s-au rostogolit peste sicriu am închis în mine și făptura ei pe care am simțit-o de atâtea ori în îmbrățișările din copilărie.

M-am întors la casa veche. Am început să pipăi, rând pe rând, lucrurile din cămăruța noastră: lavița, patul cu bobură, lada cu haine, dar

erau acum reci, lipsite de căldura celor care mi le arătaseră întâia oară deslușindu-mi-le cu răbdare pe toate.

După câteva zile, am luat drumul Blajului.

Rezultatele de la radio și Institutul de folclor mi-au dat noi nădejdi. M-a surprins mai ales felul nou în care am fost primit de oameni. Nu mă puteam dumeri ce s-a întâmplat. De unde schimbarea asta? Niciunde nici o vorbă supărătoare: „Orbule!” „Ce mai vrea și orbul ăsta?” Bunăvoință și înțelegere pentru tot ce le-am spus. Să fie curiozitatea și interesul specialiștilor? m-am întrebat eu. Poate. Mai era însă și altceva, ce nu știu, dar se simțea în glasul oamenilor cu care am vorbit, o notă cu un timbru nou ce împrăstia pâcla în care plutisem încă de când am fost mic.

Aflasem unele vești despre Institutul de orbi: că s-a mărit, că are elevi și personal mai mult, apoi că orbii au primit locuri în învățământ, în ateliere, și-au găsit rosturi în alte instituții și întreprinderi și s-au organizat în „asociație”. Și eu stau la Blaj și aștept cu brațele încrucișate.

S-a schimbat și acolo ceva, e ceva nou și acolo, mi-am zis eu.

— Gină, mă duc la Cluj! i-am spus soției.

— Ce să faci la Cluj? m-a întrebat ea.

— Să-mi caut fîrtații. Ei își strîng rîndurile, își unesc puterile, bat la uși și ușile nu li se mai trîntesc în nas ca mai înainte. Sunt puși în rîndul oamenilor.

Așa, într-una din acele zile, m-am trezit din nou în tren, în drum spre Cluj.

— Bine ai venit, măi flăcăule, mi-a zis domnul Socolan, directorul școlii de orbi, când am intrat la dînsul. Ce gânduri te abat către școala noastră? Ei, măi frate, mă uit la tine și parcă acum te văd la Sâncraia, unde suflai vîrtos din trișcă! Mult îmi plăcea să te ascult cum doineai în păduricea de brazi a castelului.

Primirea m-a impresionat adînc. Mi-am deschis și eu inima, înșirîndu-i necazurile prin care am trecut. L-am rugat să-mi găsească un rost în școala de care mă legau atâtea amintiri.

Cînd din nou am intrat pe poarta școlii cu gândurile mai limpezi, m-am oprit câteva clipe. Mă simțeam parcă iarăși copil și-l auzeam pe Miclos baci cum îl întreba pe tata: „Ăsta-i copilul, bade?... Și l-ai adus la școala noastră?” Dar glasurile și pașii școlarilor care mișunau în toate părțile m-au făcut să-mi dau seama că nu mai sunt cel de altădată, ci omul care venea să-și caute aici un rost.

— Ei, flăcăule, mi-a spus directorul Socolan zîmbind. De-acum să te așterni pe treabă, că-i destul de lucru aici. Tipograf ai să fii!

Meseria de tipograf o știam și nu prea. O învățasem cu domnul Perju, cam pe apucate. Cunoșteam totuși mașinile și operațiile ce trebuiau făcute. Îmi lipsea îndemânarea.

Cu o zi înainte de a intra în tipografie, am umblat cu alți tovarăși prin clădire, cutreierând toate ungherele și minunându-mă de marile schimbări ce se produsese la tot pasul. Cândva, copiii orbi, deși în școala lor, erau înghesuiți într-o mică parte a clădirii, ca să facă loc altor instituții. Acum, însă, când umblam în voie peste tot, nu-mi venea să cred că această mare așezare era în întregime casa orbilor. Se vădea și în aceasta un semn al vremurilor noi.

De undeva, de la etajul de sus, de sub arcuș, picurau sunetele unei doine. Era un elev orb care cânta la vioară. Am început și eu să murmur după el:

Crești pădure și te-ndeasă Numai loc de-o casă-mi lasă, Loc de-o casă și-o cărare Să mă duc la mândra-n vale.

A doua zi am început munca la tipografie, hotărât să nu mă fac de rușine. În atelierul în care zgomotul mașinilor nu înceta de dimineață și până după prânzul cel mare, eram doi lucrători. Cel care cunoștea bine tainele meseriei era Martinescu Rusălin, un tânăr înalt și slab ca băta. El mai avea un rest de vedere și asta ne-a fost de mare folos. Era un bun lucrător. Mă ajuta și pe mine să prind rostul mașinilor în toate amănuntele. Uneori, după orele de lucru, mă conducea cu plăcere prin orașul zgomotos. Îmi deslușea răbdător toate schimbările ce se făcuseră în Cluj.

Am îndrăgit tipografia și munca mi-a devenit plăcută. Mă simțeam om. Aici era locul meu cel adevărat, între cei de la care învățasem să trudes cinstit pentru pâinea de toate zilele. Jignirile și umilirile rămăseseră undeva departe, în urmă.

Știam că din mâinile noastre ies cărți care duc lumina în toate școlile de orbi din țară. După câteva luni, am cunoscut bine mașinile. Ba mi se părea că de când lumea sunt tipograf. Uneori, glumeam, ori cântam câte o doină de pe la noi de răsuna tipografia. Cei care mă ascultau ziceau rîzînd: „Bietul om, i s-a făcut dor de Târnave! Auzi cum îi trage!”

Dintre cei pe care îi regăsisem în școală și ne treceau mai des pragul atelierului, era și domnul Spiridon. Mă bucuram mult când îi auzeam vocea. Deși înaintat în ani, căpătase și el puteri noi; sevă nouă, tînără, începuse a-i curge și lui prin vine. Când m-a întâlnit aici, în tipografie, m-a îmbrățișat cu căldură.

— Bine c-ai venit iarăși între noi, pribeagule! Așa ca tine pățesc cei care nesocotesc tăria tovarășiei, care se cred în stare să răstoarne

pământul singuri. Mai sunt în școală și alți foști profesori de ai tăi: domnișoara Florica Sandu, doamna Haier și Socolan, directorul nostru.

Se afla în asociația noastră încă o categorie de orbi, cei care își pierduseră vederea în război. Erau mulți la număr. Unii trecuseră printr-un institut de reeducare, iar cei care au avut pregătirea necesară au primit locuri de profesori, sau educatori aici, în Cluj.

M-am împrietenit cu Dumitru Gorea, care înainte de război, pe când avea lumina ochilor, a fost învățător. Întorcându-se orb de pe câmpul de bătaie, n-a căzut pradă descurajării, ci, muncind fără preget, și-a făcut studiile universitare cu mult succes și a ajuns profesor la școala de orbi din Cluj.

Tot aici l-am cunoscut și pe multregretatul Filip Naia, invalid de război, orb, care a ajuns mai apoi președinte al Asociației Centrale a Orbilor. Era distins profesor și harnic intelectual, cititor neobosit și după pierderea vederii. Ținea pas cu știința, ajutat fiind de ochii soției sale. A știut întotdeauna să-i mângâie pe cei necăjiți și să dea prețioase îndrumări și sfaturi înțelepte elevilor și orbilor pe care i-a condus în cadrul asociației.

Venea adesea pe la tipografie și profesorul Ion Marcu, ajuns acum directorul institutului în locul lui Socolan. Desfăcea și făcea la loc imediat mașinile care i se păreau lui că nu merg cum trebuie. Deși văzător, cunoștea din specificul orbilor mai mult decât alții. Se străduise să pătrundă în viața lor. Acum le era un bun sfătuitor și îndrumător. Își apropia cu drag elevii care se lipeau de el ca de un frate mai mare. L-am îndrăgit și noi și ne-a părut rău când a trebuit să plece ca să ia conducerea celei mai vechi școli de orbi din București.

Înainte vreme era aici doar un mănunchi de profesori și supraveghetori. Acum aveam peste cincizeci de cadre didactice. Locul lui Miclos baci și badea Niculaie cel dur, supraveghetori improvizați, îl țineau educatorii care se apropiau cu înțelegere de copiii orbi, pregătindu-i zi de zi la lecții. Nu mai putea fi vorba de frică față de profesorul care te învăța. Gândindu-mă la zilele de răscruce pe care le trăisem la azilul din Timișoara, vedeam acum cu bucurie că cei care absolveau institutul nu erau lăsați pe drumuri, ci li se asigurau locuri de muncă.

Erau mulți nevăzători în Cluj. Și nu numai la școala cea veche, înnoită azi, ci mai ales în diferite instituții și unități productive, în care cei ca mine își câștigau pâinea făcând perii, măhuri, coșuri și altele.

Mulți dintre orbii invalizi de război erau și ei muncitori în cooperativele din Cluj; alții aveau pensii. Câtă deosebire în situația nevăzătorilor cerșetori din trecut și cea de azi, așezați cu toții la locuri

potrivite puterilor lor. Asociația ne strângea pe toți într-un mănunchi mai puternic, îngrijindu-se de toate nevoile pe care încă le mai aveam.

Acum pașii mă purtau deseori și pe la sediul Asociației. Aici puteam să stau de vorbă cu Dănilă Roman, vechiul meu coleg și prieten, ales de către noi președinte. La biblioteca asociației am găsit multe cărți apărute în Braille, la București, revista noastră, Viață nouă, care ne aducea știri de la nevăzătorii de pe toate meleagurile țării și chiar de peste hotare. Vechea mea pasiune pentru citit mă aducea aici în după-amiezile când instructorul cultural ne citea din ziarele și cărțile tipărite în negru, pentru văzători. Apăruseră cărți de știință și literatură în Braille. Era doar un început. Discuțiile noastre au început să plămădească ideea de a întemeia un cerc literar și o orchestră.

— Măi Ioane, îmi spunea Gina râzând, de la o vreme nu mai stai locului. Ce tot puneți la cale pe la asociația voastră?

Ideea plămădirii unei orchestre a noastră era coaptă. Ne-am strâns noi și am ținut într-o zi sfat lung. Era Ciorțea cu vioara, Viorel Crăciun cu flautul, Tinka cu contrabasul, profesorul Bendea cu trompeta, Nicu Lăpușneanu cu acordeonul, și Prăjină, adică Rusălin, toboșar, eu cu vioara, la nevoie cu fluierul, și, mai ales, solist vocal. Astfel, cum nu ne mai lipsea nimic, puteam socoti orchestra ca și alcătuită. Ne-am fixat un repertoriu, unul modest, și am început repetițiile în sala de muzică a școlii, unde ne adunam în fiecare miercuri și sîmbătă. Primele concerte le-am dat la clubul fabricii de încălțăminte din oraș, apoi, pe rînd, la mai toate întreprinderile Clujului și la căminul cultural din Mănăstur. Succesele ne-au făcut să prindem curaj, așa că, în scurtă vreme, am mers în turneu prin satele și orașele din regiune. Peste tot am fost întâmpinați cu încredere. Oamenii ne înconjurau cu dragoste și admirație. Urmam după echipe artistice de văzători. Așa, lumea băgase de seamă că și orbii, dacă sunt sprijiniți, pot face multe lucruri întocmai ca și cei cu ochii sănătoși.

Între localitățile trecute în planul nostru de ieșiri era și Blajul. Pe mine mă atrăgea acest orașel în mod deosebit. Trăisem atîta timp în el și avusesem de înfruntat neîncrederea popilor în posibilitățile orbilor, jigniri, ridicări, căderi, până la ultima lovitură când mi-au luat postul de cântăreț al catedralei. Aveam acum ocazia să le dovedim încă o dată că orbii nu sunt chiar atît de orbi, cum îi crezuseră ei. Aveam aici încă mulți prieteni. Am luat legătura cu ei din vreme.

Așa, într-o sîmbătă pe la amiază, urcam în trenul ce urma să ne ducă în orașul din îmbucătura celor două Târnave.

Alergau acum repede roțile vagoanelor, iar gurile noastre s-au luat la întrecere cu cea mai vrednică morișcă. Câte nu aveam să ne spunem! Ne

întrebam cum vom fi primiți. Dacă programul nostru le va plăcea blăjenilor.

Surpriza prevestitoare de bine a început încă din gară, unde ne așteptau Aron, Cristea, Petrică și alți câțiva.

Afișele îi vestiseră pe blăjeni despre concertul nostru. Biletele se vînduseră până la unul.

A doua zi ne-am urcat pe scenă cu mai bine de un ceas înainte de începerea spectacolului. Nu era o nerăbdare copilărească, ci aveam nevoie să ne obișnuim cu locul, într-așa fel, încât la ridicarea cortinei, să ne putem mișca în toată voia, fără să ne împiedicăm și fără să ne lovim unul de altul.

Profesorul Tinca mormăia ceva răgușit, mutându-și contrabasul dintr-un colț în altul, fără să se hotărască unde să-l așeze, iar Viorel Crăciun își dregea mereu glasul ca și cum nu din flaut ar fi urmat să cânte.

De dincolo de pînza groasă, din fața scenei, auzeam murmurul celor care se adunau în sală. Venea din ce în ce mai multă lume și vocile și comentariile ajunse până la noi mă emoționau tot mai tare. Simțeam că mă strânge cravata. I-am lărgit puțin nodul. Mă întâlneam iar cu cei ce mă ascultaseră în catedrală, la serbările date aici cu ani în urmă. Neam așezat fiecare la locurile noastre. Frînghiile au început să fâșâie ușor, iar scripeții se rostogoleau încet. Vocile din sală s-au domolit. Cortina porni să se înalțe, lăsând să adie peste obrajii noștri înfierbântați aerul îmbibat cu mirosuri de parfum din sală. Au izbucnit bătăi în palme, încurajări. „Bine ai venit, măi Blăjene!” I-am auzit strigând pe unul. „Să ne cânti, loane!” a strigat altul. Era galeria mea încă din timpul când am fost la Blaj.

M-am sculat de pe scaun și am rămas cu brațele de-a lungul corpului, întorcând capul când la dreapta, când la stînga. Eram intimidat. Dar nu mă mai aflam singur în fața lor. Venisem un colectiv întreg. Eu trebuia să-i prezint; reprezentam doar asociația în numele căreia concertam. M-am întors spre orchestra noastră și am arătat-o cu mîna.

Am început apoi programul.

Viorel Crăciun, orb, student la conservator, a deschis cu Pastorală de Petre Elenescu, cântată la flaut cu acompaniament de orchestră. Ciortea Traian a cântat la vioară Doina Clujului, acompaniat tot de orchestră.

Au urmat apoi alte cântece populare. Eu am interpretat câteva doine, între ele una pe care o știam de la tata, iar tata de la bunicul, veche de când lumea. De ea mă legau nenumărate amintiri și o cântam din toată inima:

Hei, Bodor și cea Rengliea, – S-ajungem la mândruța... S-ajungem în sat cu soare
C-am o mândră ca o floare, Și ne face de mâncare... Mie

plăcinte și vin, Vouă otavă și fân, Vouă grajdu' măturat, Mie patu-mperinat...

Parcă mă simțeam iarăși stând în căruță pe jâț, alături de tata, întorcându-mă din drumurile noastre lungi de pe sate, unde umblasem după pui și ouă.

Se făcuse târziu, târziu de tot, când sala vuia încă de aplauze. Ne-am trezit și eu și tovarășii mei în brațele mulțimii, care se revărsase pe scenă. Erau oameni pe care-i știam. Și atâția alții, necunoscuți. Voiau să ne spună cât de mult le-a plăcut. Ne-au îmbrățișat pe toți. Pe Prăjină al nostru, când l-au săltat în sus, spunea el, că l-au dat cu capul într-un șirag de lanțuri din hârtie, desigur din decorul scenei.

Blajul nu mai era nici el cel de altădată, în care un orb se necăjea să iasă la suprafață și nu izbutea din pricina prejudecăților oamenilor. Acum, mai mulți l-am cucerit. Am cucerit inimile blăjenilor.

L-au cucerit vremurile noi. Și vremurile noi ne-au deschis căi pe care să putem merge și noi, orbii, în pas cu văzătorii.

Stam pe peron în gara Cluj. Așteptam trenul ce urma să mă ducă la Blaj. Deodată aud bocănitul de baston și tropăitul de picioare atât de cunoscut mie. Erau ale unui orb. Când a fost în dreptul meu, se vede, mi-a simțit prezența, că s-a oprit și mi-a zis:

— V-aș ruga, domnule, să mă conduceți, când o veni, la trenul de Teiuș. De urcat, urc eu, dar n-aș vrea să o iau în altă parte.

— Cu multă plăcere, numai să-mi spuneți cu care clasă călătoriți, i-am răspuns și l-am luat de braț.

— În clasa a treia, domnule.

Cunoșteam gara Clujului cum cunoșteam curtea noastră din Roșia. Venisem, plecasem, urcasem, coborâsem din tren de atâtea ori. Clasa a treia, cu care mergeam în mod obișnuit, o strigau în gura mare oamenii de rând: aici clasa treia, nu acolo! O mai dibuiam și după vorba simplă a țăranilor, după pașii lor, după un cârâit de pui, un măcăit de rață din coșurile lor, după izul de sarică și sudoare.

Cercetasem ceasornicul de buzunar și constatasem că personalul așteptat urma tocmai să intre în stație. (Ceasul orbilor n-are geam și ei tot prin pipăit știu cât e ceasul). Oprea pe linia a doua. Nu mult după asta, roți împiedicate au hruit, au scrîșnit din fălci și locomotiva a început să tușească.

— Să mergem, i-am spus eu confratelui și apropiindu-ne de garnitură, am urcat. Un călător binevoitor ne-a deschis ușa compartimentului în care am intrat și ne-am așezat pe bancheta de lemn.

Abia acum i-am spus că merg și eu la Blaj și că-i voi fi ortac de drum. Apoi, ca între drumeți, a început vorba:

— Mă numesc Dumitreanu Vasile. Învățător, un fost învățător. Sunt de prin părțile Aradului. Războiul, domnule, războiul! Mi-a luat și mie tribut: vederea, ochii, amândoi deodată. Am primit în schimb o pereche de ochelari negri, un baston alb și o pensie. Acuma rămâne să orbecăiesc toată viața în întuneric!

— Mi-am dat seama că nu sunteți orb din naștere, ci devenit mai târziu, i-am spus eu.

— Interesant! Cum asta?

— Așa, că orbii din naștere au pasul, bocănitul bastonului și vorba chiar, mai altfel. Sunt mai siguri de ei. Cu vremea, cu vremea, l-am îmbărbătat eu.

— Cunoașteți așa de bine orbii!?

— Destul de bine.

Învățătorul Dumitreanu Vasile părea să aibă o minte ascuțită, să fi fost sensibil la frumos. Apucase să înregistreze vizual peisajele naturii, măreția boltei cerești de zi și noapte, înfățișarea oamenilor, lucruri despre care eu aveam cunoștință doar din auzite, din descrierile citite, învățătorul îmi vorbea despre toate astea ca un mare cunoscător. Mai puneă în glas și regretul de a nu le mai vedea.

— Am văzut atâtea răsărituri de soare, domnule Blăjan, - mă recomandase și eu - am văzut cum razele soarelui împung, în zori, de după deal, cerul cu mii și mii de ace, apoi globul de foc apare maiestos. Strălucirea lui se revarsă peste tot, limpezind apele, șesul până departe, dă culoare pământului, pădurile înverzesc, apare nesfârșitul covor plin de roșu, albastru, galben, alb, liliachiu. E un joc de umbre și lumini! Dar astea au fost și nu mai sunt. Se depărtează în urmă, an de an le zăresc tot mai confuze. Se amestecă, se încalcă culorile, își pierd din strălucire. Să fie o părere, ori e procesul de uitare!? Mi-e teamă că într-o zi nu mi le voi mai putea imagina deloc. Port de atâta vreme în mine, înlăuntrul meu, tabloul sublim de care îți vorbeai. E parcă o zi lungă de vară, plină de soare, petrecută în pusta noastră. Văd în închipuire și înserările, când lumina prindea, după o vreme, să se micșoreze, iar în urmă se întuneca de tot. Acest lucru, știu, se repeta în fiecare zi. Acuma mi se pare că re trăiesc fenomenul, însă într-altfel. Mă găsesc după o zi lungă, într-o înserare tot atât de lungă, în care totul îmi apare șters. După asta, mi-e teamă, dar este inevitabil, voi intra în noaptea fără sfârșit, când, ca și orbii din naștere, nu voi mai distinge lumina de întuneric. Am păstrat în mine cu îndârjire panorama lumii așa cum am văzut-o cu ochii. Acuma începe

să-mi fie confuză. Voi pierde-o, îmi va dispărea încetul cu încetul din minte.

— Ai pictat? m-am trezit eu întrebându-l.

— Da, am păcătuît, încercând adesea să transpun lumina în miile de culori pe pînză, mi-a răspuns el.

— Asta agravează situația.

— Vezi, dragă domnule Blăjan, am început să cunosc și eu viața orbilor. Orbii din naștere n-au de unde să cunoască tainele luminii.

Lumina își are și ea tainele ei! Și câte! Lumina soarelui, a lunii, a stelelor. Un joc de artificii, lumina fulgerelor, broderie jucăușă pe bolta albastră, a rachetelor de pe front, lumina răsfrîntă de oglinda apelor, unde lumea apare răsturnată cu susul în jos, lumina ce o reflectă culorile în natură și într-un tablou, lumina din ochii oamenilor, din ochii plânși ai mamelor, din ochii copiilor, da, din ochii copiilor! Orbii din naștere nu știu nimic din toate acestea. Și e mai bine așa!

— E mai bine așa? m-am mirat eu.

— Vă mirați? Da, este mai bine așa. Să mergem, pentru a înțelege ce vreau să spun, să mergem la concret: Cineva are un copil, copilul lui, pe care l-a purtat în brațe, l-a dus de mână și, în urmă, l-l-a văzut mare, i-a auzit gîngurul vorbei, i-a zărit zîmbetul din colțul gurii, l-a văzut zburdînd, i-a întrezărit viitorul frumos, dar deodată nu-l mai are, îl pierde, îi moare. Nu se surpă cu zguduiți ca la cutremurul unui munte viața acelui părinte? Un altul n-a avut copii, dar i-a dorit. Are doar regretul că o fost lipsit de sentimentul patern, pe care îl trăiește în mod vag. E un regret și nu o durere. Așa este și cu orbii, cu orbii din naștere și cei prin devenire.

— Eu cred altfel, ori cel puțin aș prezenta o variantă: Amintirea? Amintirea e un reviriment. Condensează într-o clipită trăiri anterioare. Și nu este puțin lucru să-ți repeți viața fie și condensată în pilula dulce-amăruie a amintirii. Dar cel care n-are ce-și aminti!? Durerea e o descărcare, după care vine plînsul, ușurarea, regretul este dezolant. Orbii din naștere se găsesc în situația dezolantă de a nu avea înlăuntrul lor un colțișor cât de mic în care jocul luminilor de care ai pomenit să le apară măcar o singură clipită în amintire, mi-am dat și eu o părere.

— Poate!

— Poate ai dreptate. Și regretul cuprinde într-însul tășuri de cuțit, de obicei o durere mocnită care roade pe dinlăuntru, fără supapa lacrimilor. De fapt eu regret pierderea vederii, iar orbii din naștere regretă că n-au avut-o.

— Ești însurat? l-am întrebat eu intempestiv.

— Însurat. Vezi, domnule Blăjan, sunt însurat și nu știu cu cine. Paradoxal, nu? E și asta una din curiozitățile orbiei.

Mi-am dat seama ce vrea să spună și l-am lăsat să urmeze.

— Am cunoscut înainte de a pleca pe front o fată. Se numea Nina. Nina era o fată despre care toată lumea spunea că „e un înger”, înger la chip, firea îi era alta, capricioasă. Totuși am făcut împreună planuri. Mi-a scris pe front și i-am răspuns. Când a aflat că-s în spital, a venit să mă vadă. Aveam ochii bandajați.

— Ai orbit? m-a întrebat ea cu prima vorbă.

— Cred că da, i-am răspuns eu.

— De tot?

Am tăcut. Asta a fost ultima noastră întâlnire. Nina s-a măritat. Apoi... m-am însurat și eu. Cu cine? Nu știu. Nu-mi cunosc soția. Silueta i-o simt în îmbrățișări. Aș vrea să-i văd și chipul, seninul și umbrele din priviri, să-i surprind din gest gândurile. Mi-au spus alții că ochii îi sunt albaștri, cu adâncimi ca marea, că are părul ondulat. O asemăn mereu cu Nina. Așa trebuie să fie. Numai sufletul nu este al Ninei. Sufletul soției este așa, cum să-ți spun, fierbinte. Îl simt fără ascunzișuri, deschis, este... luminos, adică îmi redă lumina pe care am pierdut-o. Eliza e soția mea de acum. Nu e curios? Ce puteam să fac? Am îmbinat două realități adevărate, trăite de mine.

Dumitreanu a tăcut. Am tăcut și eu. Mă gândeam la cele spuse de confratele meu. Eram și eu însurat tot cu o necunoscută. Eu nu puteam face nici ce spusese că a făcut el: să îmbin două realități cunoscute. O puteam cel mult alătura Idei, Paulei și altor fete pe care le întâlnisem, dar care pentru mine nu aveau un chip, o înfățișare. Soția mea era soția mea. Atât. O știam și eu pentru aceleași motive ca și confratele meu: Îmi suplinea cu devotament lipsa de lumină, îmi anticipa gândurile, îmi era tovarășă de viață; devenise parte din eul meu. Așa am înțeles că era și în cazul lui Dumitreanu.

— Dar, a continuat noua mea cunoștință, mai este și altceva. Am doi copii, doi băieți. Tot doi străini. Nu-mi cunosc nici copiii. Adică îi cunosc. I-aș recunoaște dintr-o mie de copii de la primul scîncet, după respirație, după o simplă mișcare a unei mâini. Simpla lor prezență lângă mine, între alții, oricât de mulți, mi-e de ajuns ca să-i identific. Ceva lăuntric, un anume simț, despre care n-am învățat la școală, îmi spune că sunt aci și care anume, Vasile ori Paul. Așa-i cheamă. Înfățișarea însă le-o cunosc numai din spusele altora. Seamănă, Vasilică, cu bunicul lui, tatăl meu. Am deci în fața mea un băiețel cu înfățișarea unui bărbat de șaiszeci de ani. I-o

aduc eu cât pot la chipul unui copil. Paul este leit maică-sa. Deci o Nina, iar Nina cu trăsături băiețești!

Acestea erau treburi la care eu nu mă gândisem până acuma. Un orb prin devenire lărgă astfel înțelegerea vieții intime a noastră, a nevăzătorilor.

— Și, domnule Blăjan, nu este nici asta totul. Cum să-ți spun? Eu nu sunt orb de tot, înțeleg un orb perpetuu. Poate am să devin. Asta mă îngrozește.

— Cum așa! m-am mirat eu.

— Încă un paradox, dar așa este. Eu am un timp când văd, văd cum se spune ca în palmă. Trăiesc și re trăiesc totul vizual. Uit că mi-am pierdut vederea. Și nu este o halucinație, ci iarăși o realitate. Văd aievea, îmi văd soția, adică pe Nina, întruchipată în Eliza, îmi văd copiii, pe fiecare cu figura ce i-am plăsmuit-o în închipuire, îmi revăd părinții, rudele, satul, colegii de școală, scene din război. Prezentul mi se desfășoară înaintea ochilor ca atunci când nu aveam infirmitatea. Mă mișc, lucrez în plină lumină. Sunt eu, eu cel de altădată, în școală cu elevii mei, cu catalogul. Țin lecții, scriu pe tablă, citesc în carte, îmi examinez ținuta vestimentară, îmi pipăi dunga pantalonilor, îmi șterg firicelele de praf de pe lustrul ca oglinda al pantofilor.

— Visezi, am observat eu nu cu înțelesul că toate astea s-ar petrece în vis, ci că este o dorință, ori că are puțința să și le reproducă cu ajutorul imaginației, un fel de vis pe trezie.

Visele mele erau toate, și ele, ca realitatea, lămurite în conținut, nu și în formă, lumină și culoare. Era reproducerea întocmai a ceea ce am trăit în stare de veghe. Închipuirile, la fel. Mi-am zis că amicul meu avea reveriile din timpul când vedea. M-a lămurit însă tot el:

— Așa este, domnule Blăjan! Somnul îmi redă, îmi reactivează vederea. Totul, în vis, se desfășoară sub privirile mele vii de altădată. În vise nu sunt orb. Lumea o văd panoramic. Și, se pare, este mai plină de conținut. Poate este o compensare cu noaptea mea din timpul treziei.

— Cum asta? În vis ești văzător?

— Văzător, cel mai bun văzător! Trag la țintă cu pușca, pictez, îmi privesc băieții în luminile ochilor, o revăd pe Nina transfigurată sufletește, cânt la vioară urmărind notele pe portativ, străbat ulițele satului dând și răspunzând binețelor.

— Vezi, asta nu mi-am putut-o imagina. Dar n-ai încercat, n-ai întrebat doctorii dacă nu ți-ar putea reda vederea?

— Îmi lipsesc bulbii, mi i-au extras fiindcă îmi erau cangrenați. Poate prin transplant. Se vorbește de asemenea operație.

În lumea orbilor se cunoșteau și se urmăreau cu interes progresele medicale făcute prin operații. Nădărdim cu toții că într-o zi vom vedea și noi lumina zilei.

— Atunci, domnule învățător, poate aş putea să sper și eu!

— Ce să speri, domnule Blăjan?

— Că mi-ar putea grea și mie o pereche de ochi, ori măcar unul, ca să mă îmbăt și eu de frumusețile atât de viu colorate în expunerea dumitale.

— Cum? Ești și dumneata orb?

— Orb, orb din naștere, domnule Dumitreanu.

Trenul a început să huruie pe macazurile gării

Teiuș. Lumea a început să se foiască, să spună: „Teiuș, gara Teiuș, intrăm în gara Teiuș”. Confratele meu, încurcat de ultimele mele vorbe, se pregătea să coboare bîlbîind:

— Orb, orb din naștere, apoi de ce nu spui, frate!?

SFÂRȘIT

Omul cu ochelari negri pare să fie titlul unei cărți de aventuri. Într-un fel, așa și este. O aventură a cunoașterii. Cartea unei vieți dramatice în continuă și neliniștită căutare a luminii, refuzată, prin naștere, unui om.

Ion BRAD

Cititorii acestei noi ediții (reprodusă după prima ediție din 1966) a „Omului cu ochelari negri” vor cunoaște toate avatarurile – parafrazându-l pe marele istoric Nicolae Iorga – unei vieți așa cum a fost, prezentată într-o viziune de o rară simplitate și acuratețe a stilului, calități ce vor produce o vie emoție și un real interes față de un univers uman atât de puțin cunoscut de oamenii obișnuiți și puțin investigat de artiști sau oameni de știință.

Ion PODOSU

Colecția BIBLIOTECA ROMÂNEASCĂ

Coordonator: GHEORGHE GLODEANU

Editor: MIRCEA PETEAN

Coperta: CRISTIAN CHEȘUȚ

Ilustrația copertei: INA BONCEA

Apariția acestei cărți a fost sprijinită de: ASOCIAȚIA NEVĂZĂTORILOR DIN ROMÂNIA

© Editura Limes, 2011 Str. Snagov, 3/19 400420 Cluj-Napoca
Tel./fax: 0264/544109; 0723/194022

Email: editiiralimes@yahoo.com

www.editiiralimes.ro
ION BLĂJAN
OMUL CU OCHELARI NEGRI
Ediția a IV-a